การสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครู เรื่อง วงดนตรีมังคละ ของสำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม เพื่อสืบสานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น ภาคเหนือตอนล่าง

ของ

อุทาน บุญเมือง

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์
กรกฎาคม 2561

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Mahasarakham University

การสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครู เรื่อง วงดนตรีมังคละ ของสำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม เพื่อสืบสานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น ภาคเหนือตอนล่าง

ของ
อุทาน บุญเมือง

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์
กรกฎาคม 2561
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Mahasarakham University

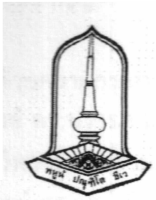

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของนายอุทาน บุญเมือง แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(รศ.ดร.ทรงคุณ จันทจร)	ประธานกรรมการ (อาจารย์บัณฑิตศึกษาพิเศษ)
(อาจารย์ ดร.ปรารภ แก้วเศษ)	กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก)
(อาจารย์ ดร.ยิ่ง ศิริติบูรณะ)	กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม)
(อาจารย์ ดร.วิศนี ศีลตระกูล)	กรรมการ (อาจารย์บัณฑิตศึกษาพิเศษ)
(อาจารย์ ดร.ประภัสสร ตัณฑโอภาส)	กรรมการ (ผู้ทรงคุณวุฒิ)

มหาวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

(ผศ.ดร.ชิสิกกา วรรณจันทร์)
คณบดีคณะวัฒนธรรมศาสตร์

(ผศ.ดร.กริสน์ ชัยมูล)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
วันที่ 31 เดือน ก.ค. พ.ศ. 2561

Mahasarakham University

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เสร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความกรุณาช่วยเหลือและการให้คำปรึกษาจาก คณะอาจารย์ที่ปรึกษาอย่างสูงยิ่ง ได้แก่ อาจารย์ ดร.ปรารภ แก้วเศษ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก อาจารย์ ดร.ยิ่ง กีรติบูรณะ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม รองศาสตราจารย์ ดร.ทรงคุณ จันทจร ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และ อาจารย์ ดร.วิศนี ศีลตระกูล กรรมการสอบ ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.สุชาติ แสงทอง รองศาสตราจารย์ ดร.สุขแก้ว คำสอน อาจารย์ ดร.อำนาจ บุญอนนท์ ที่ให้ความกรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือในการวิจัยให้กับผู้วิจัยในครั้งนี้ และท่านอาจารย์เคียง ชำนิ ผู้ช่วยเหลือในการให้ข้อมูลและเป็นผู้นำพาเก็บข้อมูลภาคสนาม ณ สถานที่ต่างๆ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ประโยชน์ คุณค่า ความดีความงามทั้งปวง ที่เกิดขึ้นจากการศึกษาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัย ขอมอบแด่คุณบิดาและมารดาที่เคารพยิ่ง และหากมีข้อบกพร่องด้วยประการใดๆ ผู้วิจัยขอน้อมรับไว้ด้วยความขอบคุณยิ่ง

อุทาน บุญเมือง

Mahasarakham University

ชื่อเรื่อง การสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครู เรื่องวงดนตรีมังคละ ของสำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม เพื่อสืบสานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่าง
ผู้วิจัย นายอุทาน บุญเมือง
อาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์ ดร.ปรารภ แก้วเศษ และอาจารย์ ดร.ยิ่ง กีรติบูรณะ
ปริญญา ปร.ด. **สาขาวิชา** วัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม **ปีที่พิมพ์** 2561

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของวงดนตรีมังคละ ในเขตภาคเหนือตอนล่าง 2) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความจำเป็นในการสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครู เรื่อง วงดนตรีมังคละภาคเหนือตอนล่าง และ 3) เพื่อสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครู เรื่อง วงดนตรีมังคละภาคเหนือตอนล่าง โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรที่ศึกษา ได้แก่ นักดนตรีวงมังคละ บุคลากรทางวัฒนธรรม ปราชญ์ท้องถิ่น และครูที่สอนดนตรีในสถานศึกษาในเขตภาคเหนือตอนล่าง จำนวน 99 คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง ส่วนประชากรที่ใช้ประชุมเชิงปฏิบัติการวิพากษ์หลักสูตรฝึกอบรมครู เรื่อง วงดนตรีมังคละ ได้แก่ ผู้บริหารด้านวัฒนธรรม ผู้เชี่ยวชาญด้านวงดนตรีมังคละ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านหลักสูตรและการสอน และผู้ที่เกี่ยวข้องกับวงดนตรีมังคละ จำนวน 25 คน เครื่องมือวิจัยที่ใช้ ได้แก่ แบบสำรวจเบื้องต้น แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม แบบสนทนากลุ่ม และการประชุมเชิงปฏิบัติการ วิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ และนำเสนอผลการวิจัย โดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลวิจัยพบว่า วงดนตรีมังคละได้รับแบบอย่างมาจากเบญจดุริยางค์ของศรีลังกา โดยแพร่กระจายพร้อมกับศาสนาพุทธลัทธิลังกาวงศ์ มายังนครศรีธรรมราชจนถึงอาณาจักรสุโขทัย แต่เดิมใช้ชื่อว่าวงมังคละตามแบบอย่างของศรีลังกา ต่อมาเรียกว่าวงปี่กลองบ้าง วงมังคละบ้าง ขึ้นอยู่กับพื้นที่ เป็นวงดนตรีที่แพร่กระจายอยู่บริเวณภาคเหนือตอนล่าง ด้านสภาพปัญหาและความต้องการความจำเป็นในการสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครู พบว่าส่วนใหญ่มีความต้องการให้มีการสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม วงดนตรีมังคละเนื่องจากสภาพดนตรีมังคละในปัจจุบันขาดผู้สืบทอด วาระโอกาสในการใช้งานดนตรีมังคละลดน้อยลง และปัญหารายวิชาดนตรีในหลักสูตรสถานศึกษาขาดองค์ความรู้และกลวิธีการบรรเลงดนตรีมังคละที่ถูกต้อง และด้านการสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครู เรื่องวงดนตรีมังคละเพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่าง พบว่า หลักสูตรฝึกอบรมครูที่สร้างและพัฒนาขึ้นมีประโยชน์สำหรับครูผู้เข้ารับการฝึกอบรม ในด้านความถูกต้องของเนื้อหาสาระ จัดลำดับเนื้อหาสาระ ที่เหมาะแก่การเรียนรู้ ฝึกปฏิบัติจริง ใช้วิธีการสอนแบบกระตุ้นแรงจูงใจเสริมการเรียนรู้ที่หลากหลาย สามารถศึกษาพัฒนาต่อยอดได้ด้วยตัวเอง

Mahasarakham University

TITLE The Creation and Development of Teacher training Course About Mangkhala Mangkhala Mangkhala Music Band of the Office of Arts and Culture of Pibulsongkram Rajabhat University to Inherit the local Wisdom Culture in the Lower Northern Region
AUTHOR Mr. Uthan Boonmueang
ADVISORS Dr. Prarop Kaoses and Dr. Ying Kiratiburana
DEGREE Ph.D. **MAJOR** Cultural Science
University MahaSarakham University **DATE** 2018

ABSTRACT

The objective of this research were to 1) study the history of Mangkhla band in lower Northern area, 2) studied a problem condition and necessary of construction and development of training program entitled Mangkhla band of lower Northern and 3) created and developed a training program entitled Mangkhla band of lower Northern. The method of this quality research had 99 person as population including Mangkhla musician, cultural people, philosopher, teacher in academic institute in lower Northern area. The population in workshop for training course criticism of teacher entitled Mangkhla band including cultural executive, Mangkhla band expert, course and teaching professional and relevant people in Mangkhla band for 25 persons. Research tools were basic questionnaire, structural interview, in-depth interview, participatory and non-participatory observation, focus group and workshop. Data analysis and present research result using analytical description method.

The results were found that Mangkhla band had gotten a role model from 5 instruments of Sri Lanka. Its spread with Cult of Langa passed Nakhon Si Thammarat to Sukhothai Kingdom. In the past their name was Mangkhla band based on Sri Lanka and then was called Pee-Klong Band or Mangkhla band depends on area where disperses in Lower Northern. In a view of a problem condition and necessary of construction and development of training program were found that most of people needs to create and develop course training in Mangkhla band. Because of lack of musician recently, decrease an performance opportunity, a subject in academic institute does not have a knowledge and music playing in correctly. In a view of creation and development a training program entitled Mangkhla band of lower Northern for conserve this local wisdom were shown that the benefit of this workshop had a lot of benefit in view of corrected content, content respectively to suitable for students learning and practicing by motivate in several learning and they can develop continually.

Mahasarakham University

สารบัญ

บทที่ **หน้า**

1 บทนำ 1
ภูมิหลัง 1
ความมุ่งหมายของการวิจัย 5
คำถามการวิจัย 5
ความสำคัญของการวิจัย 5
นิยามศัพท์เฉพาะ 5
กรอบแนวคิดในการวิจัย 7

2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 8
องค์ความรู้เกี่ยวกับวงดนตรีมังคละ 8
องค์ความรู้เกี่ยวกับการสร้างพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม 23
นโยบายการศึกษาเกี่ยวกับหลักสูตรฝึกอบรม 35
แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง 42
แนวคิดที่เกี่ยวข้อง 43
ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง 46
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 54
งานวิจัยในประเทศ 54
งานวิจัยต่างประเทศ 60

3 วิธีดำเนินการวิจัย 62
ขอบเขตของการวิจัย 62
ขอบเขตเนื้อหา 62
วิธีการวิจัย 62
ระยะเวลาการวิจัย 63
พื้นที่ในการศึกษาวิจัย 63
กลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่าง 63
วิธีดำเนินการวิจัย 64
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล 64
การเก็บรวบรวมข้อมูล 65
การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล 66
การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล 67

Mahasarakham University

บทที่ **หน้า**

4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล 68
ตอนที่ 1 ศึกษาประวัติความเป็นมา ของวงดนตรีมังคละ
ในเขตภาคเหนือตอนล่าง 68
ตอนที่ 2 ศึกษาสภาพปัญหาและความจำเป็นในการสร้างหลักสูตรฝึกอบรมครู
วงดนตรีมังคละ เพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่าง 125
ตอนที่ 3 การสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม วงดนตรีมังคละ
เพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่าง 136

5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ 160
ความมุ่งหมายของการวิจัย 160
สรุปผล 160
อภิปรายผล 166
ข้อเสนอแนะ 168

บรรณานุกรม 170

ภาคผนวก 178
ภาคผนวก ก รายนามผู้ให้สัมภาษณ์ 179
ภาคผนวก ข เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 182
ภาคผนวก ค ประมวลภาพเก็บข้อมูล 194
ภาคผนวก ง โครงการประชุมเชิงปฏิบัติการวิพากษ์หลักสูตรฝึกอบรมครู
เรื่องวงดนตรีมังคละภาคเหนือตอนล่าง 198
ภาคผนวก จ รายนามผู้เชี่ยวชาญ 202

ประวัติย่อของผู้วิจัย 206

Mahasarakham University

บัญชีตาราง

ตาราง **หน้า**

1 ประวัติความเป็นมาของดนตรีมังคละในเขตภาคเหนือตอนล่าง 121
2 สรุปการประสมวงดนตรีมังคละภาคเหนือตอนล่าง 123
3 โอกาสแสดงในการแสดง 123
4 บทเพลงที่ใช้บรรเลง 123

Mahasarakham University

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ **หน้า**

1 กรอบแนวคิดในการวิจัย 7
2 สมเด็จพระนเรศวรมหาราช 69
3 แผนที่จังหวัดพิษณุโลก 70
4 ปี่มังคละในจังหวัดพิษณุโลก 73
5 ส่วนประกอบของลิ้นปี่มังคละในจังหวัดพิษณุโลก 73
6 ลำโพงปี่มังคละในจังหวัดพิษณุโลก 74
7 กลองมังคละของจังหวัดพิษณุโลก 75
8 กลองยืนของจังหวัดพิษณุโลก 76
9 กลองหลอนของจังหวัดพิษณุโลก 77
10 ฆ้องโหม่งมังคละของจังหวัดพิษณุโลก 78
11 ฆ้องโหม่งมังคละของจังหวัดพิษณุโลก 79
12 พิธีไหว้ครูประจำปี 80
13 การแสดงวงมังคละประกอบการรำ 81
14 พ่อขุนรามคำแหงมหาราช 86
15 แผนที่ท่องเที่ยวจังหวัดสุโขทัย 87
16 ปี่มังคละจังหวัดสุโขทัย 90
17 ส่วนประกอบของลิ้นปี่มังคละในจังหวัดสุโขทัย 91
18 ลำโพงปี่มังคละในจังหวัดสุโขทัย 92
19 กลองมังคละจังหวัดสุโขทัย 93
20 กลองยืนจังหวัดสุโขทัย 94
21 กลองหลอนจังหวัดสุโขทัย 95
22 ฆ้องตะเข้ หรือ ฆ้องจะเข้ (ฆ้องมังคละ) จังหวัดสุโขทัย 96
23 ฆ้องตะเข้ หรือ ฆ้องจะเข้ (ฆ้องมังคละ) จังหวัดสุโขทัย 97
24 พิธีกรรมไหว้ครูก่อนการแสดงจังหวัดสุโขทัย 99
25 การแต่งกายในจังหวัดสุโขทัย 101
26 พระยาพิชัยดาบหัก 106
27 แผนที่ท่องเที่ยวจังหวัดอุตรดิตถ์ 107
28 ปี่มังคละของจังหวัดอุตรดิตถ์ 109
29 ส่วนประกอบของลิ้นปี่มังคละในจังหวัดอุตรดิตถ์ 109
30 ลำโพงปี่มังคละในจังหวัดอุตรดิตถ์ 110
31 กลองมังคละในจังหวัดอุตรดิตถ์ 111
32 กลองยืนมังคละของจังหวัดอุตรดิตถ์ 112
33 กลองหล่อนของจังหวัดอุตรดิตถ์ 112

Mahasarakham University

ภาพประกอบ **หน้า**

34 ฆ้องมังคละของจังหวัดอุตรดิตถ์ 113
35 การประสานวงดนตรีมังคละจังหวัดอุตรดิตถ์ 115
36 พิธีไหว้ครูประจำปี 116
37 พิธีไหว้ครูก่อนแสดงประจำปี 116
38 สัมภาษณ์มังคละในงานอวมงคล 195
39 มังคละขณะทำการฌาปนกิจ 195
40 มังคละในงานอวมงคล 196
41 มังคละในงานอวมงคล 196
42 นายประโยชน์ ลูกพลับ และผู้วิจัยร่วมค้นร่องรอยวงดนตรีมังคละ
ในจังหวัดพิษณุโลก 197
43 นายประโยชน์ ลูกพลับ กล่าวถึงร่องรอยวงดนตรีมังคละในจังหวัดพิษณุโลก 197
44 ประชุมเชิงปฏิบัติการวิพากษ์หลักสูตรฝึกอบรม 204
45 ประชุมเชิงปฏิบัติการวิพากษ์หลักสูตรฝึกอบรม 204
46 ประชุมเชิงปฏิบัติการวิพากษ์หลักสูตรฝึกอบรม 205
47 ประชุมเชิงปฏิบัติการวิพากษ์หลักสูตรฝึกอบรม 205

Mahasarakham University

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

มนุษย์ทุกชาติทุกชนเผ่าพันธุ์ไม่ว่าจะเป็นชนเผ่าที่ล้าหลังหรือชนเผ่าที่มีอารยธรรมต่างก็มีวัฒนธรรมทางดนตรีซึ่งมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะองค์ประกอบทางสังคมและวัฒนธรรมของตน พัฒนาการดนตรีของชนเผ่าต่างๆ จะสัมพันธ์กับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของเผ่าเหล่านั้นด้วย (พูนพิศ อมาตยกุล. 2527 : 5) ดนตรีเป็นวิชาหนึ่งที่ใช้เสียงที่ไพเราะ ซึ่งทุกคนในโลกนี้ต้องการฟังเสียงเป็นกระแสคลื่นที่สามารถสร้างความเคลื่อนไหว ความเคลื่อนไหวจะก่อให้เกิดการพัฒนาปัญญาและคุณภาพชีวิต คนจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีเมื่อมีดนตรีในหัวใจ จิตใจจะสงบ มีสมาธิ เมื่อทุกคนเป็นเช่นนี้สังคมก็ย่อมน่าอยู่มากขึ้น นอกจากนี้แล้ว ดนตรีก็ยังเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม เป็นคุณสมบัติของความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียว ความก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดี เด็กไทยจะต้องเรียนรู้ดนตรีเพื่อให้รู้และเข้าใจในคุณค่าของวัฒนธรรมอันเป็นความเป็นเอกลักษณ์ของชาติอีกประการหนึ่ง (กรมวิชาการ. 2545 : 6) จากประสบการณ์ของมนุษยชาติตั้งแต่อดีตมาเป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่าไม่มีสิ่งใดที่จะเชื่อมความสัมพันธ์ของมนุษย์ให้กระชับได้ดีเท่ากับเสียงดนตรี มีมนุษย์ก็มีเสียงดนตรี เสียงดนตรีเป็นเสียงที่รวมมนุษย์ ขงจื้อนักปราชญ์ชาวจีนได้กล่าวเอาไว้ว่า “ดนตรีนำความสามัคคีสู่ปวงชน ดนตรีเป็นภาษาสากลที่ทุกคนรับรู้ได้ สัญลักษณ์เป็นสื่อภาษาทางปัญญา ในขณะที่ดนตรีเป็นสื่อแห่งจิตใจ” (สุกรี เจริญสุข. 2532 : 8) ดนตรีเป็นวัฒนธรรมประจำชาติที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองและความคิด ความรู้สึกทางศิลปะของชนชาติ สภาพแวดล้อมตามธรรมชาติที่แตกต่างกันกำหนดให้วัฒนธรรมของแต่ละชนแต่ละเผ่ามีความแตกต่างกันนานาประการ ทั้งความเป็นอยู่ ศิลปะ ภาษา วรรณกรรม และดนตรี ดนตรีของชนชาติเดียวกัน แต่ต่างถิ่นฐานเดียวกันต่างสภาพแวดล้อมกันย่อมแตกต่างกัน ดนตรีที่แต่ละชนชาติสร้างสรรค์สั่งสมสืบต่อมา ต่างก็เป็นดนตรีของชาติเหล่านั้นทั้งสิ้น ลักษณะของดนตรีชาติเดียวกันที่แตกต่างกันไป ตามสภาพแวดล้อม วัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ ความรู้สึกนึกคิด และวัตถุที่เป็นสื่อแสดงออก ซึ่งดนตรีของชนแต่ละท้องถิ่นนี้เรียกว่า “ดนตรีประจำถิ่นหรือดนตรีพื้นเมือง” ซึ่งมีทั้งบทเพลงง่ายๆ ตั้งแต่เพลงกล่อมเด็กไปจนถึงเพลงที่ยากขึ้น เครื่องดนตรี วงดนตรี บทเพลง การขับร้อง ตลอดจนการแสดงการเต้นรำต่างๆ (ปัญญา รุ่งเรือง. 2531 : 1) แต่เดิมมาวิชาชีพดนตรีไทยมีการสืบทอดอยู่ในกลุ่มผู้ปฏิบัติดนตรีสามกลุ่ม คือ กลุ่มนักดนตรีชาวบ้าน ชาววัด ชาววัง ซึ่งมีความผูกพันกันเป็นรูปสามเหลี่ยม เสมือนฐานที่มั่นคงแห่งศาสตร์และวัฒนธรรม ในแต่ละกลุ่มต่างก็มีครูมีวิธีการเรียนการสอน มีการจัดระบบการเรียน การฝึกหัดเป็นของตนเอง แม้จะมีความแตกต่างของ รายระเอียดในการเรียนและฝึกสอนในแต่ละสำนัก แต่เมื่อพิจารณาโดยถ้วนถี่แล้ว ก็จะพบว่าทุกแห่งมีหลักในการเรียนการสอนที่คล้ายคลึงกัน มีการพัฒนาการเรียนการสอนตลอดเวลาแต่ไม่ได้จัดทำเป็นตำราจะใช้วิธีการจำ และการปฏิบัติแทน ซึ่งเกิดประโยชน์ในระยะเวลาที่ผู้ถ่ายทอดมีชีวิตอยู่เท่านั้น ดังนั้นการศึกษาวิชาดนตรีไทยจึงไม่แพร่หลายเท่าที่ควร (สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย. 2544)

Mahasarakham University

มังคละถือได้ว่าเป็นวงดนตรีพื้นบ้านของเขตวัฒนธรรมภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย ซึ่งปรากฏว่ามีการแพร่กระจายอยู่ในแถบลุ่มแม่น่านและลุ่มน้ำยม โดยพบมากที่สุดในเขตจังหวัดพิษณุโลก จังหวัดสุโขทัย และจังหวัดอุตรดิตถ์ วงมังคละประกอบด้วยเครื่องดนตรี คือ ปี่ กลองมังคละ กลองยืน กลองหลอน ฆ้อง ฉาบยืน ฉาบหลอน และกรับ บทบาทหน้าที่ในการรับใช้สังคมของวงดนตรีมังคละ พบในหลากหลายรูปแบบ เช่น การแห่ ประกอบพิธีกรรมและงานในเทศกาลต่างๆ อันเกี่ยวเนื่องกับศาสนา วัฒนธรรม และประเพณี และใช้ประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานมงคล เช่น งานตรุษสงกรานต์ งานกฐิน งานผ้าป่า งานบวช และงานอวมงคล เช่น งานศพ เป็นต้น สุจิตต์ วงษ์เทศ (2532 : 18) ได้กล่าวถึงวงดนตรีประเภทนี้ว่า “จะเห็นได้ว่าหลักของเบญจดุริยางค์ คือ เป่าและตี หรือ ปี่ และกลอง หรือ “เป่าปีตีกลอง” โดยเน้นเครื่องหนังหรือกลองที่มีรูปร่างและลีลาประโคมตีแตกต่างกันถึง 3 ชนิด เป็นลักษณะพิเศษของอินเดียที่ยังสืบเนื่องมาจนถึงทุกวันนี้ ในแคว้นทมิฬอินเดียภาคใต้ทุกวันนี้ยังใช้เครื่องมือตีและเป่าตามแบบแผนนี้ประโคมแห่ในงานศพและงานแห่อื่นๆ เช่น แห่พระพิฆเนศวร์เมื่อลังการับแบบแผนเบญจดุริยางค์ (ในลังกาเรียกว่า “ปัญจวาทยะ”) ไปจากอินเดีย แล้วจึงเรียกประเพณีประโคมตีและเป่าในงานมงคลว่า “มงคลเภรี” ถ้าเป็นงานอวมงคลก็เรียกว่า “อวมงคลเภรี” ปัจจุบันยังใช้แห่พระ รับพระ ส่งพระ (นักดนตรีเดินประโคมนำไปจริงๆ) และยืนตีเป่าประโคมประกอบการละเล่นเต้นต่างๆ ด้วยหลังจากมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับลังกา ชาวสยามบางกลุ่มจึงรับเอาแบบแผน “มงคลเภรี” ของลังกาเข้ามาใช้ในบ้านเมืองของตน จึงยังมีเค้ามูลเหลืออยู่ในวงที่เรียกชื่อคล้ายกันว่า “มังคละ” ซึ่งแพร่หลายในละแวกกลุ่มแม่น้ำยม - น่าน แถบจังหวัด พิษณุโลก และจังหวัดสุโขทัย” ดนตรีมังคละ หรือมังคละเภรี ถือเป็นดนตรีพื้นเมือง ซึ่ง มีรากฐานมาจากดนตรีพิธีกรรมที่มีความสำคัญยิ่งของชาวภาคเหนือตอนล่าง มีรูปและวิธีการเล่นที่เป็นแบบฉบับของตนเองมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวด้วยสุ่มเสียง และลีลาที่รุกเร้า จังหวะจะโคนที่ครึกครื้น สนุกสนาน มังคละ จึงมีความผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวภาคเหนือตอนล่างมานานโดยเฉพาะชาวจังหวัดสุโขทัย พิษณุโลก และอุตรดิตถ์ บทบาทของวงมังคละใช้สำหรับการแห่หรือประกอบพิธีกรรมต่างๆ อันเกี่ยวกับศาสนา วัฒนธรรม และประเพณี และใช้ประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวกับงานมงคลและงานอวมงคล เช่น งานกฐิน งานผ้าป่า งานตรุษสงกรานต์ งานบวช งานศพ และงานในเทศกาลต่างๆ วงมังคละสามารถใช้บรรเลงได้ทุกโอกาสและสามารถใช้ประกอบการแสดงท่ารำด้วย สำหรับจังหวัดอุตรดิตถ์ นิยมเล่นงานแห่ต้นผึ้ง (วันเพ็ญเดือน 6) งานแห่ต้นเทียน งานแห่ธง ประเพณีสรงน้ำพระวันสงกรานต์ บวชพระ แห่นาค (สุจิตต์ วงษ์เทศ. 2532 : 18) ทั้งนี้แสดงให้เห็นได้ว่า ดนตรีมังคละมีบทบาทที่สำคัญยิ่งในวิถีชีวิตของคนในเขตภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งวงดนตรีมังคละนี้ได้มีการกล่าวถึงไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ในจดหมายเหตุระยะทางไปพิษณุโลกพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ (2506 : 6) เมื่อคราวเสด็จเมืองพิษณุโลกในปี พ.ศ. 2444 ทรงพรรณนาถึงดนตรีมังคละไว้ว่า “...พอกินข้าวแล้ว พระยาเทพาบอกว่าดนตรีมังคละมาแล้วลืมเล่าถึงมังคละไปคืนวันเมื่อพักอยู่ที่ไทรโรงโขน ได้ยินเสียงไกลๆ เป็นกลองตีเป็นเพลง แต่จะสังเกตว่าเป็นอะไรไม่ได้ รุ่งขึ้นกำลังเดินเรือมาตามทาง ได้ยินอีกหนหนึ่งทีนี้ใกล้ เขาแห่นาคกันอยู่ริมตลิ่งแต่ไม่แลเห็นอะไรเพราะพงบังเสีย นึกเอาว่าเถิดเทิงเพราะได้ยินเสียงฆ้องแลกลองโครมๆ แต่ก็ผิดกว่าเถิดเทิงเลวอยู่มาก ก็นึกเสียว่าเถิดเทิงบ้านนอกมันคงลักขูอยู่เอง ครั้นมาจอดที่วัดสกัดน้ำมัน ได้ยินไกลๆ จึงถามท่านสมภารว่าอะไร ท่านสมภารอธิบายคำว่าปี่พาทย์ ชนิดหนึ่งเรียกว่ามังคละ พระยาเทพาอยู่ที่นั่นด้วยก็เลยอธิบายว่าเป็นกลองคล้ายกลองสองหน้า มีฆ้อง มีปี่ ปี่พาทย์ชนิดนี้เล่นไม่ว่าการมงคลแลการอัปมงคล หากันวันกับคืนหนึ่งเป็นเงิน 7 ตำลึง จึงขอให้พระยาเทพาเขาเรียก

Mahasarakham University

มาตีให้ฟังเมื่อเขาจัดมาแล้วเขาจึงมาบอกได้ขึ้นไปดูมังคละที่แรกตีเพลงนมยานทกแป้งฤาอะไรแป้ง จำไม่ได้ถนัดที่เขาบอก...”

สภาพปัญหาปัจจุบันแนวโน้มวงดนตรีมังคละลดลง เนื่องจากนักดนตรีได้เลิกอาชีพเป็นนักดนตรีแล้ว เนื่องจากสาเหตุหลายประการ เช่น ขาดผู้สืบต่อ รายได้ไม่พอต่อค่ายังชีพ งานลดน้อยลง และสังคมหันไปนิยมวงดนตรีประเภทอื่นแทน และปัจจุบันคนทั่วไปรู้จักวงดนตรีมังคละน้อยมาเนื่องจากในปัจจุบัน วงมังคละมีบทบาทน้อยมากในสังคมปัจจุบัน และขาดการสนับสนุนจากหลายๆ ฝ่าย ซึ่งในอนาคตข้างหน้าวงมังคละอาจจะสูญหายไปจากสังคมก็ได้ (สันติ ศิริคชพันธุ์. 2540 : 161) ในปัจจุบัน ปัจจัยที่สำคัญที่ส่งผลให้วงดนตรีมังคละได้รับความนิยมน้อยลง คือ ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยทางด้านความเชื่อและค่านิยมของคนไทย และในการสร้างเครื่องดนตรีมังคละนั้น จากเดิมเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่สืบต่อกันมา และในการสร้างเครื่องดนตรีนั้น พบว่ามีช่างทำเครื่องดนตรีดังกล่าวน้อยมาก ในปัจจุบันจะเห็นได้ว่า วงดนตรีมังคละนั้น มีเล่นจำกัดในวงเฉพาะ บทเพลงที่บรรเลงก็เหลือน้อยลง ยิ่งปัจจุบันมีปัจจัยที่ส่งผลกระทบ และ มีวัฒนธรรมของชาติอื่นๆ ได้หลั่งไหลเข้ามาทำให้ดนตรีมังคละได้รับความสนใจน้อยลง จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีหน่วยงานต่างๆ เข้ามาสนับสนุนและเผยแพร่ดนตรีมังคละอย่างจริงจัง เช่น หน่วยงานทางการศึกษา และหน่วยงานทางวัฒนธรรม โดยศึกษาและถ่ายทอดทั้งทางทฤษฎีและปฏิบัติในเชิงลึกและลุ่มลึก โดยให้เยาวชนได้เรียนรู้และสืบสานเพื่อสามารถให้ดำรงอยู่เป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านอันทรงคุณค่าของภาคเหนือตอนล่างและของชาติสืบไป (คมกริช การินทร์ และคณะ. 2555 : 7)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) กำหนดเป้าหมายหลักให้มีการทำนุบำรุง รักษา มรดกทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ ขนบธรรมเนียม โบราณราชประเพณี ทรัพย์สินทางประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาไทย และภาวะลักษณ์เมืองที่เป็นเอกลักษณ์ประจำชาติและประจำท้องถิ่น รวมทั้งสภาพแวดล้อม โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการศึกษา ค้นคว้า วิจัย และรวบรวมองค์ความรู้ด้านศิลปะ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมพื้นบ้าน ภูมิปัญญาและเทคโนโลยีพื้นบ้าน ตลอดจนวัฒนธรรมชนเผ่า และวัฒนธรรมประจำชาติทุกสาขาอย่างทั่วถึง รวมถึงการผลิตตำรา สื่อการเรียนการสอน เกี่ยวกับงานศิลปะไทยชั้นสูง โบราณราชประเพณีไว้เป็นหลักฐานอ้างอิงทางวิชาการ และสร้างสรรค์ผลงานศิลปะไทยชั้นสูง ซึ่งสอดคล้องกับแผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ (พ.ศ. 2550 - 2559) กำหนดให้กระทรวงศึกษาธิการซึ่งเป็นหน่วยงานภายนอกมีส่วนร่วมในการดำเนินงานขับเคลื่อนกลไกการทำงานตามยุทธศาสตร์ที่ 1 คือ วิจัยทางศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม พัฒนาองค์ความรู้ หลักสูตร พัฒนาระบบการบริหารจัดการ เสริมพลังบุคลากรเสริมพลังองค์กร ร่วมจรรโลงศิลปะ วัฒนธรรมชนเผ่า และยุทธศาสตร์ที่ 2 อนุรักษ์และสืบทอดมรดกทางศาสนาศิลปะและวัฒนธรรม พื้นฟูและสืบสานศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมไทยและความหลากหลายทางการพัฒนาวัฒนธรรมร่วมสมัย การฟื้นฟูสืบทอดภูมิปัญญาไทย (สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์. 2552 : 111) ซึ่งนโยบายดังกล่าวข้างต้นมีความสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 มีจุดมุ่งหมายมุ่งเน้นการพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา คุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ให้หน่วยงานทางการศึกษาระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ความชำนาญและภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา ส่งเสริมให้มีการผลิตและพัฒนาแบบเรียน ตำรา หนังสือทางวิชาการ สื่อสิ่งพิมพ์อื่น วัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยีการศึกษาอื่น

Mahasarakham University

โดยเร่งรัดพัฒนาขีดความสามารถในการผลิต (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2553) มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญาและการเรียนรู้ โดยมีนโยบายส่งเสริม สนับสนุนเครือข่ายภูมิปัญญา และการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรม และจากผลการดำเนินการที่ผ่านมาพบปัญหาการดำเนินงานและประเด็นที่ต้องเร่งพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับด้านการศึกษาและด้านศิลปวัฒนธรรม คือ ด้านการศึกษาพบว่าการพัฒนาหลักสูตรยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของกลุ่มเป้าหมาย เพราะบุคลากรส่วนใหญ่ขาดประสบการณ์ในการพัฒนาหลักสูตร โดยเฉพาะหลักสูตรท้องถิ่น นอกจากนี้ ด้านงบประมาณที่ได้รับจัดสรรไม่เพียงพอต่อการดำเนินการเป็นต้น ในด้านของการส่งเสริมเครือข่ายภูมิปัญญาและการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม พบประเด็นที่ยังไม่ได้ดำเนินการและควรเร่งดำเนินการสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ นิสิต นักเรียน เยาวชน และประชาชนทั่วไปให้มีจิตสำนึกและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาไทยและอนุรักษ์ให้ยั่งยืนต่อไป หน่วยงานต้นสังกัด ทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียนควรกำหนดเป็นนโยบายให้สถานศึกษาใช้ประโยชน์จากครูภูมิปัญญาไทยและศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอน ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายภูมิปัญญาทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับภาค และระดับชาติ เพื่อช่วยสนับสนุนซึ่งกันและกัน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้การดูแลและสนับสนุนภูมิปัญญาอย่างต่อเนื่อง เช่น ให้เงินเดือน ให้ทุนสนับสนุน เพื่อให้มีกำลังใจในการเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชนและทำประโยชน์แก่ประเทศชาติอย่างเต็มที่ต่อไป (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2553 : 83 - 97) ซึ่งนโยบายดังกล่าวมีความสอดคล้องกับหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง คือ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ในฐานะหน่วยงานกลางด้านการวิจัย ได้ร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ได้แก่ สำหนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) สำนักงานคณะกรรมการ นโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ (สวทน.) และสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ดำเนินงานภายใต้ชื่อ “เครือข่ายองค์กรบริหารงานวิจัยแห่งชาติ (คอบช.)” จัดทำกรอบงานวิจัยที่มุ่งเป้าตอบสนองความต้องการในการพัฒนาประเทศ ส่งเสริมการวิจัยเพื่อพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา พัฒนาศักยภาพแหล่งเรียนรู้ ศูนย์กลางการเรียนรู้ในชุมชน พัฒนาหลักสูตรผลิตครูเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน วิจัยแนวโน้มคุณลักษณะของครูไทยทศวรรษหน้า การพัฒนาหลักสูตรครูประจำการเพื่อพร้อมรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และพัฒนาระบบการผลิตและการใช้ครูทั้งระบบ ที่สามารถสร้างเสริมคุณภาพของครูไทยได้ในการศึกษาทุกระบบ ทุกระดับอย่างทั่วถึง (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ เครือข่ายองค์กรบริหารงานวิจัยแห่งชาติ. 2557 : 33-35)

จากความสำคัญของสภาพปัญหาและนโยบายดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวงดนตรีมังคละภาคเหนือตอนล่าง ศึกษาสภาพปัญหาความต้องการจำเป็นในการสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครู เรื่องวงดนตรีมังคละเพื่อสืบสานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่าง นำองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ไปใช้พัฒนาในการเรียนการสอนและฝึกอบรมครู เรื่องวงดนตรีมังคละเพื่อสืบสานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น อันเป็นรากฐานแห่งความสำคัญในการพัฒนาระยะยาว และเป็นไปตามการพัฒนาหลักสูตรตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542 อนึ่งผลของการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาทางการศึกษา ที่ยั่งยืนเป็นการอนุรักษ์สืบสานด้านวัฒนธรรมภูมิปัญญาภาคเหนือตอนล่างและของชาติให้มีสืบต่อไป

Mahasarakham University

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา ของวงดนตรีมังคละ ในเขตภาคเหนือตอนล่าง
2. เพื่อศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการจำเป็น ในการสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครู เรื่องวงดนตรีมังคละเพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่าง
3. เพื่อสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครู เรื่องวงดนตรีมังคละ เพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่าง

คำถามการวิจัย

1. ประวัติความเป็นมา ของวงดนตรีมังคละ ในเขตภาคเหนือตอนล่าง มีความเป็นมาอย่างไร
2. สภาพปัญหา และความต้องการจำเป็นในการสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครู เรื่องวงดนตรีมังคละ เพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่าง มีสภาพปัญหา และความต้องการจำเป็นอย่างไรบ้าง
3. การสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครู เรื่องวงดนตรีมังคละเพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่าง เป็นอย่างไร

ความสำคัญของการวิจัย

1. สำนักศิลปวัฒนธรรมภาคเหนือตอนล่าง ได้หลักสูตรวงดนตรีมังคละเพื่อสืบสานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการศึกษาดนตรีของภาคเหนือตอนล่างสำหรับผู้สนใจ
2. สถานศึกษาในเขตภาคเหนือตอนล่าง ได้หลักสูตรวงดนตรีมังคละเพื่อสืบสานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับท้องถิ่น
3. ได้ต้นแบบวงดนตรีมังคละที่ถูกต้อง เหมาะสม และมาตรฐานในการบรรเลงวงดนตรีมังคละ

นิยามศัพท์เฉพาะ

การสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครู หมายถึง กระบวนการสร้าง และปรับปรุงหลักสูตรฝึกอบรมครู เกี่ยวกับวงดนตรีมังคละ ซึ่งประกอบด้วย การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน การออกแบบหลักสูตร การตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตร การทดลองใช้หลักสูตร และการปรับปรุงหลักสูตร ให้มีคุณภาพดีขึ้น เพื่อให้ได้มาซึ่งหลักสูตรฝึกอบรมครู วงดนตรีมังคละเพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น

วงดนตรีมังคละ หมายถึง ชื่อวงดนตรีประเภทหนึ่งที่ประกอบไปด้วยเครื่องดนตรี ดังนี้ 1. กลองมังคละ 2. กลองยืน 3. กลองหลอน 4. ปี่มังคละ 5. โหม่ง 3 ใบ 6. ฉาบยืน 7. ฉาบหลอน ใช้สำหรับการแห่ประกอบพิธีกรรมอันเกี่ยวเนื่องกับศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม ที่เกี่ยวข้องกับงาน

Mahasarakham University

มงคลและงานอวมงคล นิยมละเล่นกันในแถบภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย อันได้แก่ จังหวัดสุโขทัย จังหวัดอุตรดิตถ์ และจังหวัดพิษณุโลก

สภาพปัญหาในการสร้างและพัฒนาหลักสูตร หมายถึง ข้อขัดข้องที่ได้จากการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาของวงดนตรีมังคละความต้องการของวงดนตรีมังคละ จุดอ่อนของวงดนตรีมังคละ จุดแข็งของวงดนตรีมังคละ โอกาสของวงดนตรีมังคละ อุปสรรคของวงดนตรีมังคละ แนวทางการสืบสานวงดนตรีมังคละ

ความต้องการจำเป็นในการสร้างและพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การศึกษาเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นในการสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครู เรื่องวงดนตรีมังคละเพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่าง เกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เนื้อหาสาระของหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตร การวัดผลและประเมินผลหลักสูตร และการนำหลักสูตรไปใช้

สำนักศิลปวัฒนธรรมภาคเหนือตอนล่าง หมายถึง หน่วยงานที่เป็นส่วนราชการ สังกัดมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก เป็นศูนย์รวมของการให้บริการองค์ความรู้ด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทย ทั้งระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ

สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง การสืบทอดภูมิปัญญาในการแสดงวงดนตรีมังคละจากรุ่นสู่รุ่น ที่เกิดขึ้นในบริเวณท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่าง เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สั่งสมกันมาเป็นเวลาช้านานให้คงอยู่สืบต่อไป

ครู หมายถึง ครูผู้ทำหน้าที่สอนทั้งดนตรีไทย ดนตรีสากล หรือครูผู้ทำมีหน้าที่ควบคุมวงมังคละ และสามารถบรรเลงเครื่องดนตรีเครื่องมือใดเครื่องมือหนึ่ง ไม่น้อยกว่า 1 ชิ้น

Mahasarakham University

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

Mahasarakham University

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครู เรื่องวงดนตรีมังคละ ของสำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม เพื่อสืบสานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่าง ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับวงดนตรีมังคละ
2. องค์ความรู้เกี่ยวกับการสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม
3. นโยบายที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรฝึกอบรม
4. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
   4.1 แนวคิด
   4.2 ทฤษฎี
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
   5.1 งานวิจัยในประเทศ
   5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

องค์ความรู้เกี่ยวกับวงดนตรีมังคละ

1. ประวัติความเป็นมาของวงดนตรีมังคละ

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวงดนตรีมังคละ ผู้วิจัยได้พบประวัติวงดนตรีมังคละจากเอกสารและหลักฐานดังต่อไปนี้

ดนตรีพื้นบ้าน “มังคละนั้นเป็นการละเล่นพื้นบ้านมาตั้งแต่ยุคสุโขทัยเป็นราชธานี เป็นดนตรีที่สืบทอดมาทางพระพุทธศาสนาจากศรีลังกาเข้าสู่นครศรีธรรมราช และสุโขทัย โดยเฉพาะในรัชสมัยพระยาลิไท อาราธนาและต้อนรับ พระสังฆราชเข้ามาพำนักที่วัดป่ามะม่วงด้วยการปูผ้าแพร 5 สี ให้พระสังฆราชเดินตามขบวนกลองมังคละตั้งแต่ประตูเมืองด้านนอกจนถึงวัดที่พำนัก ซึ่งแต่เดิมนั้นกลองมังคละจะเล่นประกอบพิธีอันเป็นมงคลของพระพุทธศาสนาเท่านั้น เพราะว่ามังคละ หมายถึง “มงคล” (ราชบัณฑิตยสถาน. 2546 : 850) ซึ่งพอจะรวมเป็นสาระสำคัญได้ว่า มังคละนั้นเป็นดนตรีที่มีมาตั้งแต่ยุคสมัยสุโขทัยเป็นราชธานี เมื่อนานกว่า 700 กว่าปีมาแล้ว จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ต่างๆ ทั้งหลักศิลาจารึก ตำนาน จดหมายเหตุ ฯลฯ สามารถสันนิษฐานถึงกำเนิดของมังคละเภรีในประเทศไทยได้ว่าได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์จากลังกาในสมัยอาณาจักรสุโขทัย ช่วงการครองราชย์ของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชโดยมีจุดประสงค์เพื่อใช้ประโคมแห่นำขบวนพระเพื่อเป็นพุทธบูชา และต่อมามีพัฒนาการไปสู่การบรรเลงประกอบในงานพิธีต่างๆ ทั้งงานมงคลและงานอวมงคล เมื่อพุทธศตวรรษที่ 19 มีหลักฐานปรากฏว่า คนไทยได้ก่อตั้งแว่นแคว้นของตนเองขึ้นในเวลาไล่เลี่ยกันอย่างกว้างขวางทั่วไป นับจากเหนือสุดต่อจากดินแดนจีนเรื่อยลงมาทางใต้ตามแกนภูมิศาสตร์ เป็นแนวยาวลงไปเกือบสุดปลายของแหลมมลายู คือ นับจากสิบสองปันนา ล้านนา สุโขทัย ละโว้ สุพรรณภูมิ นครศรีธรรมราช เป็นต้น มีผลอย่างกว้างขวางมั่นคงในพุทธศตวรรษ 18-19 และภายหลังการทำ

Mahasarakham University

สังคายนาครั้งที่ 4 ในลังการาว พ.ศ. 1696 ครั้งพระเจ้าปรักกรมพาหุมหาราช ซึ่งได้แบบแผนในลัทธิพระธรรมวินัยสำคัญที่แพร่หลายเข้ามาในสยามประเทศ คือ มีพระสงฆ์ชาวมอญ พม่า ไทย เขมร ออกไปบวชแปลงในลังกาทวีปตั้งแต่ราว พ.ศ. 1700 เศษ ในขณะเดียวกันก็มีพระสงฆ์ ชาวลังกา เช่น พระราหุลเถระ พระพุทธคำเถียร และพระองค์อื่นๆ อีกหลายรูปเป็นผู้เดินทางนำพระพุทธศาสนาลังกาวงศ์เข้ามาเผยแพร่ด้วย จึงถือเป็นการเปลี่ยนแปลงทางพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทครั้งสำคัญในประวัติศาสตร์ ในขณะเดียวกันการที่พระพุทธศาสนาเข้ามาแทนที่ศาสนาพราหมณ์ สามารถสะท้อนเหตุการณ์ในยุคนั้นทั้งภายในและภายนอกว่าเหตุการณ์ภายใน คือ พระพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์น่าจะมีบทบาทในการเป็นอุดมการณ์ที่ทดแทนอุดมการณ์ของพราหมณ์ได้ โดยส่งเสริมให้ชาวพื้นเมืองผู้ที่ไม่ได้เข้าสังกัดวรรณะทั้ง 4 สามารถขึ้นมาปกครองกันเอง ในขณะเดียวกันการที่พระพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์ได้เจริญรุ่งเรืองในบ้านเมืองนี้ขึ้นมา ก็น่าจะสะท้อนการเติบโตของชนชั้นปกครองพื้นเมืองที่ไม่จำเป็นต้องอาศัยพราหมณ์เป็นผู้นำในการจัดสังคม เพราะในสังคมแบบเก่านั้น มีความต้องการพราหมณ์เพื่อมาชี้ขาดว่าใครเป็นผู้ใหญ่ ใครเป็นผู้น้อย และรักษาสวัสดิศรีของบ้านเมืองด้วยการประกอบพิธีกรรมในสมัยหลังชาวพื้นเมืองสามารถกำหนดกันเองว่าใครเป็นใหญ่เป็นโต โดยอาศัยการวัดพระบารมีเกิดจากการทำบุญให้ทาน เหตุการณ์ภายนอก คือ ในการเปลี่ยนแปลงทางศาสนานั้นสามารถสะท้อนเหตุการณ์ในอินเดีย-ลังกา ในคริสต์ศตวรรษที่ 13 ได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ เมื่ออินเดียเหนือได้ถูกกองทัพอิสลามบดขยี้ และอินเดียก็ใต้ถูกกระทบกระเทือนอย่างรุนแรง ในเหตุการณ์ที่ระส่ำ ระสายเช่นนี้ ทำให้การติดต่อระหว่างอินเดียกับสยาม เขมร และชวา หายขาดไปช่วงหนึ่ง และการที่มีพราหมณ์ใหม่ต่างๆ เดินทางเข้ามาเผยแพร่ศาสนาฮินดู-พราหมณ์น้อยลง ประชากรพราหมณ์เก่ามีการแต่งงานกับหญิงพื้นเมืองมากขึ้นจนตระกูลกลายเป็นพราหมณ์ไทย และอีกประการหนึ่ง คือ เมื่อราชวงศ์ต่างๆ ในอินเดียใต้เกิดการวิวาทอยู่นั้น เกาะลังกาซึ่งได้พ้นอันตรายและกำลังฟื้นตัวขึ้น และได้มีการก่อตัวเป็นกำลังภายใต้การปกครองของกษัตริย์ที่แข็งแรง จึงมีการแบ่งการค้าระหว่างตะวันออกและตะวันตกจากอินเดีย และส่งอิทธิพลทางศาสนามาถึงอุษาคเนย์ เพราะพระพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์นั้น ได้เผยแผ่เข้ามาสู่ศรีลังกาในพุทธศตวรรษที่ 3 ในระหว่างรัชสมัยของพระเจ้าเทวานัมปิยาติสส (Davanumpiyatissa) ซึ่งเป็นกษัตริย์ที่ครองราชย์ร่วมสมัยกับพระเจ้าอโศกมหาราช

ประวัติความเป็นมาของการละเล่นมังคละเภรีนี้ มีข้อสันนิษฐานว่า อาจมีการเล่นกันอย่างแพร่หลายในสมัยสุโขทัย เนื่องจากเครื่องดนตรีมังคละเป็นเครื่องดนตรีที่ได้รับอิทธิพลมาจากเกาะศรีลังกา ซึ่งในสมัยสุโขทัยนั้นมีหลักฐานปรากฏถึงความความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับศรีลังกาโดยผ่านนครศรีธรรมราช ซึ่งหลักฐานแห่งการเข้ามาของพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์ คือ ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งถือว่าเป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์ว่าด้วยเมืองนครศรีธรรมราช ได้กล่าวว่า “ก็ปรากฏว่ามีพระสงฆ์เดินทางมาจากลังการ่วมมือด้วยและหัวหน้าสงฆ์รูปหนึ่งชื่อมหาพุทธคำเพียร (เภียร)” และข้อความว่า “...มหาพุทธคำเพียรก็ว่าอยู่ไสจะวิวาทกันนัก... จึงพร้อมด้วยบริวาร ...ให้แต่งสำเภา...” มายังนครศรีธรรมราช เสร็จแล้วคนสามกลุ่ม “...ก็ตริกันจะตั้งเมืองแห่งหาดทรายทะเลรอบโพ้น แล้วจะตั้งมฤคเจดีย์และพระพุทธรูปไว้ให้วันทนาในตำบลแห่งโพ้นตามพุทธคำเพียรสนทนาเถิงพระทันต (ธาตุ) พระพุทธเจ้านั้นแล...” หลักฐานสำคัญอีกประการหนึ่งที่บ่งชี้ว่าพระพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์มีอิทธิพลทั้งด้านศาสนาและศิลปกรรมต่อดินแดนไทย ได้แก่ สถูปเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุแบบศิลปะลังกาคือทรงระฆังคว่ำ (หรือโอคว่ำ) ที่สร้างขึ้น โดยอาศัยพระสงฆ์และช่างจากศรีลังกามาเป็นต้นแบบในก่อสร้างด้วย และการสร้างพระบรมธาตุเจดีย์นี้ ได้ส่งผลให้พุทธศาสนา

Mahasarakham University

ลัทธิเถรวาทแบบลังกาวงศ์ ซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่ ศรีลังกาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 16-18 ได้แพร่ขยายและอยู่ในนครศรีธรรมราช และดินแดนคาบสมุทรไทยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 18 อาจกล่าวได้ว่านครศรีธรรมราชคือศูนย์กลางทางวัฒนธรรมที่รับอิทธิพลจากอินเดียและลังกาแล้วส่งต่อมายังบ้านเมืองในภาคกลาง และภาคเหนือ เพราะในตำนานพงศาวดารก็ได้ระบุให้เห็นชัดเจน ว่านครศรีธรรมราชเกี่ยวข้องกับลังกาเป็นอย่างมาก การยอมรับการเป็นผู้นำทางวัฒนธรรมของนครศรีธรรมราชจึงปรากฏในศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ 1 ที่กล่าวว่า บรรดาพระเถระผู้ใหญ่ที่เรียกว่า “ปู่ครู” ในเมืองสุโขทัยนั้นล้วนมาจากเมืองนครศรีธรรมราชทั้งสิ้น ดังข้อความในศิลาจารึกหลักที่ 1 กล่าวว่า “ปู่ครูลุกแต่ศรีธรรมราช” และข้อความที่ว่า “สังฆราชปราชญ์เรียนปิฎกไตรหลวกกว่าปู่ครูในเมืองนี้ ทุกคนลุกแต่เมืองศรีธรรมราช” นอกจากนี้ข้อความที่ปรากฏในหลักศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ 1 และ 2 ได้บ่งแสดงอย่างชัดเจนว่าสุโขทัยมีความสัมพันธ์กับบ้านเมืองต่างๆ ที่ร่วมสมัยภายนอกมากมาย ทั้งทางเหนือ ทางตะวันออก และทางตะวันตก ในขณะเดียวกันทางใต้นั้นมีความสัมพันธ์กับแพรกศรีราชา สุพรรณภูมิ เพชรบุรี ราชบุรี เรื่อยลงไปจนถึงนครศรีธรรมราชและคาบสมุทรมลายูหลักฐานสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ตำนานพระพุทธสิหิงค์ ของพระโพธิรังสีที่กล่าวว่า ในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช (พ.ศ. 1820 - 1860) มีพระภิกษุจากลังกา เดินทางเข้าสู่สยามประเทศ พ่อขุนรามคำแหงได้ทรงทราบถึงกิตติศัพท์ที่เลื่องลือของพระพุทธสิหิงค์ ว่าเป็นพระพุทธรูปที่มีความศักดิ์สิทธิ์และมีพุทธลักษณะที่งดงาม จึงทรงขอให้พระเจ้าศรีธรรมาโศกราช แต่งทูตเชิญพระสาส์นไปขอประทานพระพุทธสิหิงค์จากเจ้ากรุงลังกา และเนื่องด้วยเมืองทั้งสองมีการติดต่อสัมพันธ์อยู่กับลังกาอย่างใกล้ชิด จึงเป็นไปตามพระราชประสงค์ เมื่ออัญเชิญมาประดิษฐานที่นครศรีธรรมราช ได้มีการจัดงานพิธีสมโภชใหญ่โตเป็นเวลา 7 วัน พระเจ้าศรีธรรมาโศกราชได้ให้ช่างท้องถิ่นจำลองไว้บูชา 1 องค์ พ่อขุนรามคำแหงได้เสด็จไปรับพระพุทธสิหิงค์ที่นครศรีธรรมราชด้วยพระองค์เอง แล้วทำการอัญเชิญมาประดิษฐานไว้ ณ กรุงสุโขทัย ข้อความข้างต้นสามารถสันนิษฐานได้ว่า มีการปะทะสังสรรค์กันทางด้านศาสนา และศิลปวัฒนธรรมระหว่างกรุงสุโขทัยกับศรีลังกาอย่างแน่นอนบทเพลง ดนตรีและนาฏศิลป์ไทยในสยามประเทศนั้น ล้วนแต่ได้รับแบบแผนมาจากอินเดีย ตามแนวคิดเจ้าอาณานิคมฝรั่งเศสว่า Indianize States โดยผ่านมอญและขอม แนวคิดแบบราชาชาตินิยมหรือราชสำนักนิยม ทำให้ยกย่องเพลง ดนตรีและนาฏศิลป์ของราชสำนักว่าเป็นต้นแบบของความเป็นไทย แล้วยกย่องเฉพาะราชสำนักสุโขทัยและอยุธยาแห่งลุ่มน้ำเจ้าพระยาเท่านั้น แต่ไม่ยกย่องลุ่มน้ำอื่นๆ เช่น ลุ่มแม่น้ำน้ำโขง แม่น้ำชี แม่น้ำมูล ฯลฯ แนวคิดนี้ทำให้ยกย่องเฉพาะวงปี่พาทย์ วงมโหรี วงเครื่องสาย เป็นดนตรีไทย แต่สะล้อ ซอ ซึง และ แคน-โปงลางเป็นพื้นเมือง หมายความว่าไม่ใช่ “ไทย” หลักฐานเป็นพันๆ ปีของเพลงดนตรีและนาฏศิลป์ไทยสยามสุวรรณภูมิมีทั่วไปและมีมากมายหลากหลายทั่วทั้งภูมิภาคอุษาคเนย์ เพลงดนตรีและนาฏศิลป์ไทยสยามที่เห็นและเป็นอยู่ในปัจจุบันเป็นผลของพัฒนาการยาวนานมากอย่างน้อย 3,000 ปีมาแล้ว ฉะนั้นจึงไม่ใช่ของเดิมแท้ แต่เป็นสิ่งใหม่ที่มีรากเหง้าความเป็นมาหลายทิศทางและหลายอย่างเคล้าคละปะปนอยู่ด้วยกัน แต่อาจแยกได้อย่างน้อย 2 กลุ่ม ดังนี้

1. เพลงดนตรีและนาฏศิลป์ปัจจุบันมีทั้งสมบัติดั้งเดิมดึกดำบรรพ์ “ภายใน” กับแบบแผนต่างประเทศที่รับมาจาก “ภายนอก” ผสมผสานจนเป็นเนื้อเดียวกัน

2. ลักษณะผสมผสานระหว่างภายในกับภายนอกทำให้มีเพลงดนตรีและนาฏศิลป์อย่างน้อย 2 ระดับคือระดับราษฎร์ (Little Tradition) อยู่กับชุมชนท้องถิ่นและระดับหลวง (Great Tradition) อยู่ในราชสำนักและชนชั้นสูงกับชนชั้นกลางหรือชนชั้นพิเศษ

Mahasarakham University

ช่วงประมาณหลัง พ.ศ. 1000 หรือราว 1,500 ปีล่วงมาแล้วการค้าในโลกทางทะเลอันดามัน ได้นำพุทธศาสนา-พราหมณ์เข้ามาถึงดินแดนสุวรรณภูมิ พร้อมเพลงและดนตรีจากภายนอก คือ อินโด-เปอร์เซีย ซึ่งหมายถึง อินเดีย และอิหร่าน เครื่องมือสำคัญที่กลุ่มชนเหล่านี้ได้นำติดตัวมาด้วย คือ สรไน ซึ่งมีชื่อเรียกต่อมาภายหลังว่า ปี่ไฉน พร้อมด้วย เครื่องหนัง ได้แก่ กลองหลายชนิด เช่น กลองชนะ ฯลฯ ใช้บรรเลงรวมกันตามประเพณีอินโด-เปอร์เซียเรียกว่า “ปัญจตุริย” หรือ “เบญจดุริยางค์” ซึ่งประกอบไปด้วย ปี่ 1 เลา กับกลอง 4 ใบ โดยชาวพื้นเมืองเรียกในชื่อ กลอง 4 ปี่ 1 แต่บางท้องถิ่นมีเรียกชื่อไปต่างๆ กัน เช่น ในจังหวัดสุโขทัยและจังหวัดพิษณุโลก เรียกว่า “มังคละ” ตามแบบลังกา ในภาคใต้เรียกว่า “กาหลอ” โดยตัดคำจากมังคละเดียวกัน โดยที่ในระยะเวลาต่อๆ มาได้ปรากฏว่ามีเครื่องมือศักดิ์สิทธิ์ อันได้แก่ ดนตรี ซึ่งเปรียบเสมือนเครื่องมือทางศาสนาทยอยแพร่เข้ามา เช่น แตรสังข์ บัณเฑาะว์ และมรทิงค์ (ตะโพน) ฯลฯ หลักฐานเหล่านี้มีทั้งจารึกและภาพแกะสลักที่ทำสืบเนื่องต่อมาจนถึงยุคหลังๆ เช่น นครวัด นครธม เป็นต้น

หลักฐานจากจารึกแสดงว่าในรัชสมัยของพระยาลิไทนั้น ได้ทรงนำพระพุทธศาสนาลังกาวงศ์จากลังกาเข้ามา ดังที่ปรากฏข้อความในศิลาจารึกหลักที่ 93 (วัดอโสการาม) ว่า “ทรงได้พระบรมธาตุมาแต่ลังกา 2 องค์” โดยเฉพาะองค์พระมหาสามีสังฆราชและพระผู้ใหญ่อีกหลายรูปก็มีการไปมาหาสู่กันระหว่างสุโขทัยกับลังกา ดังนั้นการที่ดนตรีมังคละจะเข้ามาจากลังกาในสมัยพระยาลิไทนั้นมีความเป็นไปได้สูงสุด เพราะมีหลักฐานสนับสนุน คือ ดนตรีมังคละในลังกา ซึ่งจะพบเมื่อไปนมัสการพระเขี้ยวแก้วตอนรุ่งอรุณเวลาเพล หรือตอนอาทิตย์ตกดิน จะได้ยินเสียงกลองขนาดเล็กเสียงดังมาก รัวโกร๊กๆ โกร๊กๆ ขาดแต่ฆ้อง ของเขามีแต่ฉิ่งกับฉาบเป็น “ฆนำ” ดนตรีชนิดนี้ภาษาสิงหลเรียกว่า “มคุล เพเร” ตรงกับบาลีว่า “มังคละเภรี” และไทยคือ “กลองมังคละ” ดนตรีชนิดนี้มีประวัติความเป็นมาช้านาน เดิมทีเดียวเป็นของทหารคล้ายกลองสะบัดชัยของเรา เป็นการประโคมดังและรวดเร็วเพื่อให้กำลังใจกองทัพฝ่ายเราและข่มขู่ศัตรูให้สะพรึงกลัว ในขณะเดียวกันเอามาใช้ในวัง เพราะทหารเป็นฝ่ายถวายอารักขา เช้าเย็นจะมีการประโคมมังคละถวายบังคมในขบวนเสด็จทหารจะนำหน้าโดยเป่าปี่ตีกลองและร่ายรำเป็นการสำแดงถึงพระเดชานุภาพ ที่ร่ายรำนั้นจะไม่ทำอ่อนหวานสวยงามแต่จะทำแบบดุร้าย ชูศอกชูเข่า ทำเป็นรำอาวุธต่างๆ ทำท่าผลักดันศัตรูตลอดจนตีลังกาก็มี ต่อมาภายหลังพระมหากษัตริย์ ผู้ศรัทธาในพระศาสนา ทรงเห็นดนตรีมังคละและการรำมังคละเป็นของสูงจึงมีศรัทธาถวายวัด จึงกลายเป็นเครื่องประดับพระบารมีพระเขี้ยวแก้วและพระเจดียสถานที่สำคัญๆ จนถึงทุกวันนี้ และนอกจากจะใช้ดนตรีมังคละในการประดับพระบารมีพระบรมสารีริกธาตุแล้ว ชาวบ้านในศรีลังกายังใช้ดนตรีมังคละในพิธีมงคลทุกชนิด เช่น เมื่อจะเผดียงพระไปสวดพระปริตต์ที่บ้านคหบดีก็จะมีการจ้างวงมังคละนำหน้าในการแห่พระจากวัดตามคันนาไปถึงบ้าน เมื่อให้ติสรณะและปัญจศีลแล้ว ก็ให้มีการประโคมมังคละเพื่อเป็นการขับไล่เสนียดจัญไร และเป็นการอัญเชิญเทวดามาร่วมบุญร่วมกุศลด้วย ดนตรีชนิดนี้จึงได้ชื่อว่าเป็น “มังคละ”

สุจิตต์ วงษ์เทศ (2532 : 18) ได้กล่าวถึงลักษณะของมังคละเภรีว่า ในประเทศศรีลังกาซึ่งในอดีตเป็นส่วนหนึ่งของอินเดียตอนใต้ มีวงดนตรีที่มีรูปแบบของวงที่มีความคล้ายคลึงกับวงมังคละเภรีของประเทศไทย และมีชื่อเรียกว่า “วงมังคลเภรีและวงอวมังคลเภรี” เช่นกันร่องรอยความเชื่อเกี่ยวกับประวัติ ความเป็นมาของดนตรีมังคละเภรี ที่สัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา คือ ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าได้เสด็จไปโปรดพุทธมารดาที่สวรรค์ชั้นดาวดึงค์ แล้วเสด็จกลับลงมายังเมืองสังกัสสะนคร ขณะที่เสด็จลงมานั้น ได้มีคนธรรพ์มาขับร้องและบรรเลงดนตรีเพื่อเป็นพุทธบูชา ปี่กลอง

Mahasarakham University

หรือดนตรี ที่คนธรรพ์นำมาบรรเลงถวายนั้น มีลักษณะเหมือน เครื่องดนตรีของไทยที่เรียกว่า “มังคละ” ซึ่งแปลว่า ดนตรีที่มีความเป็นมงคล ซึ่งร่องรอยแห่งความเชื่อนี้มีความสัมพันธ์กับการบรรเลงมังคละเภรีของศรีลังกา ที่ใช้ในการตีประโคมบูชาพระเขี้ยวแก้วเพื่อเป็นพุทธบูชาเช่นเดียวกันรูปแบบของวงดนตรีในลักษณะของวงมังคละของชาวศรีลังกานั้นเป็นรูปแบบที่ปรากฏ โดยทั่วไปในประเทศอินเดียตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ซึ่งล้วนแต่มีจุดประสงค์หลัก คือ เพื่อแห่แหนและการเฉลิมฉลองด้วยกันทั้งสิ้น ในอดีตนั้นวงดนตรีลักษณะนี้ ปรากฏหลักฐานทางวรรณกรรม เช่น ในพระไตรปิฎก รามเกียรติ และมหาภารตะยุทธ์ และหลักฐานทางจิตรกรรมฝาผนังที่ถ้ำอชันตะ ในปัจจุบันพบวงดนตรีที่มีรูปแบบและลักษณะที่คล้ายคลึงกับวงมังคละของประเทศไทยและประเทศศรีลังกาในประเทศอินเดีย ประกอบด้วย กลองฆ้องเหม่ง และปี่ลิ้นคู่ ซึ่งวงดนตรีดังกล่าวนี้ชาวอินเดียนิยมใช้บรรเลงในขบวนแห่เฉลิมฉลองในเทศกาลที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและงานรื่นเริงทั่วไป ได้แก่ วงปัญจวาทยะของรัฐโอริสสา (The Panchavadva of Orissa) วงนายยันทิเมลัมของรัฐทมิฬนาดู (The Nayyandi Melam of Tamil Nadu)

สุจิตต์ วงษ์เทศ (2532 : 18) ได้กล่าวถึงวงมังคละของศรีลังกาว่า “จะเห็นได้ว่าหลักของเบญจดุริยางค์คือเป่าและตี หรือปี่และกลอง หรือ “เป่าปีตีกลอง” โดยเน้นเครื่องหนัง คือ กลองที่มีรูปร่างและลีลาประโคมตีแตกต่างกันถึง 3 ชนิด เป็นลักษณะพิเศษของอินเดียที่ยังสืบเนื่องมาจนถึงทุกวันนี้ ในแคว้นทมิฬอินเดียภาคใต้ทุกวันนี้ยังใช้เครื่องมือตีและเป่าตามแบบแผนนี้ประโคมแห่ในงานศพและงานแห่อื่นๆ เช่น แห่พระพิฆเนศวร์ เมื่อลังการับแบบแผนเบญจดุริยางค์ (ในลังกาเรียกว่า “ปัญจวาทยะ”) ไปจากอินเดีย แล้วจึงเรียกประเพณีประโคมตีและเป่าในงานมงคลว่า “มงคลเภรี” ถ้าเป็นงานอวมงคลก็เรียกว่า “อวมงคลเภรี” ปัจจุบันยังใช้แห่พระ รับพระ ส่งพระ (นักดนตรีเดินประโคมนำไปจริงๆ) และยืนตีเป่าประโคมประจำวิหารพระเขี้ยวแก้วที่เมืองแคนดี นอกจากนั้นยังใช้ประโคมประกอบการละเล่นเต้นต่างๆ ด้วยหลังจากมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับลังกา ชาวสยามบางกลุ่มจึงรับเอาแบบแผน “มงคลเภรี” ของลังกาเข้ามาใช้ในบ้านเมืองของตน จึงยังมีเค้ามูลเหลืออยู่ในวงที่เรียกชื่อคล้ายกันว่า “มังคละ” ซึ่งแพร่หลายในละแวกกลุ่มแม่น้ำยม – น่าน แถบจังหวัดพิษณุโลกและจังหวัดสุโขทัย”

เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี (2548 : 40-41) ได้กล่าวถึงการจัดหมวดหมู่เครื่องดนตรีในอินเดียว่า ระบบของท่านภรตมุนี จัดว่าเป็นระบบที่เก่าแก่มากที่สุดในโลก โดยระบบนี้ปรากฏพบเป็นหลักฐานอย่างชัดเจนในตำรา “นาฏยศาสตร์” ซึ่งท่านภรตมุนีได้ร้อยรจนาขึ้นเมื่อช่วงระยะเวลาประมาณ 200 ปีก่อนคริสต์ศักราชถึง 200 ปีหลังคริสต์ศักราช หลักเกณฑ์ในการจัดหมวดหมู่ตามระบบดังกล่าวนี้ได้ปรากฏพบอีกครั้งหนึ่งในตำราเฉพาะทางดนตรีชื่อ “สังคีตรัตนากร” ซึ่งร้อยรจนาโดยท่านศรางคเทพในประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 13 ขึ้นใหม่อีกครั้งหนึ่ง ระบบดังกล่าวแบ่งเครื่องดนตรีเป็น 4 หมวดหมู่ ได้แก่

1. ตะตะ (เครื่องสาย)
2. สุษิระ (เครื่องเป่า)
3. อวนัทธะ (เครื่องหนัง)
4. ฆะนะ (เครื่องเคาะ)

Mahasarakham University

ระบบของท่านนารทะ (ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 1-2) แบ่งแยกเครื่องดนตรีเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. จรมะ (เครื่องหนัง)
2. ตันตริ (เครื่องสาย)
3. ฆะนะ (เครื่องเคาะ)

ระบบของท่านโกหละ (ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 6) แบ่งแยกเครื่องดนตรีเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

1. สุษิระ (เครื่องเป่า)
2. ฆะนะ (เครื่องเคาะ)
3. สุษิระ (เครื่องเป่า)
4. ตันตริ (เครื่องสาย)

ระบบของท่านซิมหะภละ (ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 12) แบ่งแยกเครื่องดนตรีเป็น 5 หมวดหมู่ ดังนี้

1. โตระกะรุวิ (เครื่องหนัง)
2. ตุไลกุรุวิ (เครื่องเป่า)
3. นะรัมพุกกะรุวิ (เครื่องสาย)
4. มิตะตรุกกะรุวิ (เสียงร้อง)
5. กันฉักกะรุวิ (เครื่องโลหะ)

ดนตรีมังคละ หรือมังคละเภรี ถือเป็นดนตรีพื้นเมืองซึ่งมีรากฐานมาจากดนตรีพิธีกรรมที่มีความสำคัญยิ่งของชาวภาคเหนือตอนล่าง มีรูปและวิธีการเล่นที่เป็นแบบฉบับของตนเองมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวด้วยสุ่มเสียง และลีลาที่รุกเร้า จังหวะจะโคนที่ครึกครื้น สนุกสนาน มังคละ จึงมีความผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวภาคเหนือตอนล่างมานานโดยเฉพาะชาวจังหวัดสุโขทัย พิษณุโลก และอุตรดิตถ์ บทบาทของวงมังคละใช้สำหรับการแห่หรือประกอบพิธีกรรมต่างๆ อันเกี่ยวกับศาสนา วัฒนธรรม และประเพณี และใช้ประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวกับงานมงคลและ งานอวมงคล เช่น งานกฐิน งานผ้าป่า งานตรุษสงกรานต์ งานบวช งานศพ และงานในเทศกาลต่างๆ วงมังคละสามารถใช้บรรเลงได้ทุกโอกาสและสามารถใช้ประกอบการแสดงท่ารำด้วย สำหรับจังหวัดอุตรดิตถ์ นิยมเล่นงานแห่ต้นผึ้ง (วันเพ็ญเดือน 6) งานแห่ต้นเทียน งานแห่ธง ประเพณี สรงน้ำพระวันสงกรานต์ บวชพระ แห่นาค คำว่า “มังคละ” ตามความหมายของพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง มงคลหรือเหตุที่นำมาซึ่งความเจริญ ซึ่งเป็นคำบาลีและสันสกฤต ชื่อของกลองมังคละหรือมังคละเภรี สันนิษฐานว่า ได้มาจากคำว่า “มงคลสูตร” ซึ่งผู้ทำกลองจารึกไว้บนใบตาลแล้วใส่ไว้ในกลอง

สุจิตต์ วงษ์เทศ (2542 : 30) ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับดนตรีมังคละเภรีว่าวงดนตรีประเภทนี้ได้พบเห็นเป็นวงดนตรีประจำชาติศรีลังกาถ้าจะเปรียบเทียบกับของไทยแล้ว “มังคละเภรี” ของลังกาเป็นอย่างเดียวกับ “วงกาหลอ” ของภาคใต้และ “วงมังคละ” ของสุโขทัย-พิษณุโลก แต่ไม่ได้หมายความว่าไทยรับมาจากลังกาหรือลังการับไปจากไทย แต่หมายความว่ามีต้นตออันเดียวกัน คือ “ปัญจดุริยางค์” จากอินเดีย ที่สำคัญที่สุด เรียกตามตำราที่ได้จากอินเดียว่า วงดนตรี “ปัญจดุริยะ” แต่บางทีก็เรียกว่า “ปัญจาวทยะ” หรือ “ปัญจดุริยางค์” ซึ่งเครื่องดนตรีที่เห็นทั้ง 5 ชนิดนั้นประกอบด้วย

Mahasarakham University

1. ปี่ คล้ายปี่ไฉน หรือปี่สรในของไทย
2. กลองใหญ่ขึง 2 หน้าตีหย่อนๆ
3. กลอง 2 หน้า คล้ายๆ กับกลองแขก
4. กลองเล็ก มีหน้าเดียว แต่มีสองลูกมัดคู่กัน ใช้ไม้ตีทำด้วยหวายขดตีให้เด้งได้ 2 อัน ถือ 2 มือ เหมือนไม้ตีขิม
5. ฉิ่ง แต่รูปร่าง และเสียงเหมือนฉาบเล็ก

ไม่อาจสรุปได้ว่าประเทศไทยนั้นรับแบบแผนดนตรีประเภทนี้มาจากศรีลังกา แต่เป็นไปได้มากที่จะรับชื่อเรียกตามประเพณีมาจากลังกา ในคราวที่ลังกาอาราธนาพระอุบาลีไปเผยแผ่สยามนิกายในสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศแห่งกรุงศรีอยุธยา แต่ประเด็นนี้ก็ไม่มีหลักฐานอื่นใดทั้งสิ้น

ซึ่งทัศนะดังกล่าว มีความสอดคล้องกับ (ธนิต อยู่โพธิ์. 2030 : 128-129) ที่ได้อธิบายถึง คำว่า “ดูรยะ” จากคำว่า “ดูรยพาท” ในศิลาจารึก หลักที่ 8 นั้น เป็นคำสันสกฤตแผลง คือ “ดูรยะ” แผลงจากคำ “ตุรยะ” หรือ “ตูริยะ” มีในภาษาสันสกฤต ถ้าบาลีรูปคำเป็น “ตุริยะ” มีกล่าวถึงในคัมภีร์บาลีหลายแห่งและในคัมภีร์อรรถกถา จำแนก “ตุริยะ” ไว้ให้เห็นได้ว่า เป็นเครื่องตีและเครื่องเป่า 5 ประเภท คือ

ประเภทที่ 1 “อาตยะ” คือ เครื่องตีที่ขึงหนังหน้าเดียว เช่น โทน รำมะนา กลองยาว

ประเภทที่ 2 “วัตตะ” คือ เครื่องตีที่ขึงหนังสองหน้า เช่น บัณเฑาะว์ กลองทัด

ประเภทที่ 3 “อาตตะวัตตะ” คือ เครื่องตีที่ขึงหนังทั้งตัว เช่น ตะโพน เปิงมางสองหน้า

ประเภทที่ 4 “ฆนะ” คือ เครื่องตีที่เป็นท่อนเป็นแผ่น เช่น ฆ้องโหม่ง ฉิ่ง ฉาบ กรับ

ประเภทที่ 5 “สุสิระ” คือ เครื่องเป่าที่เป็นรูโพรง เช่น สังข์ ปี่ ขลุ่ย

ตุริยะ 5 ประเภทนี้ ในอินเดียแต่โบราณกาลมา เขาเลือกคัดเลือกประเภทของเครื่องเข้าเล่นร่วมวงกัน เรียกว่า “ปัญจังคกะดุริยะ” เราแผลงคำชั้นแรกเป็น “ปัญจางคิกดุริย” หรือใช้กลับคำเป็น “บัญจดุริยางค์” แล้วแผงเป็นบาลีไทยว่า “เบญจดุริยางค์” ซึ่งหมายถึง วงดนตรีที่ประกอบไปด้วยเครื่องตีและเครื่องเป่า 5 อย่าง จะเห็นได้ว่าเครื่องตีและเครื่องเป่าทั้ง 5 อย่างนี้ ไทยได้รับแบบแผนมาจากอินเดียและเป็นต้นกำเนิดของดนตรีที่ใช้กับพิธีกรรมมาแต่โบราณ และได้มีการพัฒนาการปรับเปลี่ยน รูปแบบมาเป็นวงดนตรีต่างๆ รูปแบบของวงดนตรีที่กล่าวมานั้น เท่าที่ได้สังเกตน่าจะเป็นวงดนตรีหลักของประเทศศรีลังกา ส่วนที่จะพลิกแพลงเพิ่มเติมมักอยู่ที่กลอง คือ เพิ่มกลองเข้าไปอีกหลายๆ ลูกก็ได้ แต่ตามประเพณีแล้วถือเอาเครื่องดนตรี 5 ชิ้นนี้เป็นหลัก งานทุกงานใช้วงดนตรีนี้ทั้งหมดและเรียกชื่อเดียวกันว่า “ปัญจดุริยะ” หรือ “ปัญจวาทยะ” แต่มีชื่อจำแนกออกไปอีกตามลักษณะงานและลักษณะเพลงที่บรรเลง คือ

1. ถ้าบรรเลงในงานมงคล เช่น ประโคมรับพระหรือประโคมบูชาพระเขี้ยวแก้ว เรียกว่า “มังคละเภรี”

2. ถ้าไปบรรเลงงานศพ จะเรียกว่า “อวมังคละเภรี” ลักษณะของการบรรเลง คือ ปี่เป็นเครื่องบรรเลงนำทำนอง เคลื่อนไหวโหยหวนช่วงสั้นๆ วนไปวนมาบ้างหยุดพักบ้าง ส่วนกลองตีขัดกันดังสนั่นหวั่นไหวไปหมด

Mahasarakham University

สุกรี เจริญสุข (2538 : 30-33) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับดนตรีมังคละเภรีไว้ว่า “ดนตรีมังคละ เป็นดนตรีพื้นบ้านของชาวสยามในลุ่มน้ำยม-น่าน ในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัยและอุตรดิตถ์เชื่อว่าได้รับอิทธิพลมาจากประเทศอินเดียตอนใต้ และประเทศลังกา ที่เรียกว่า เบญจดุริยางค์ (ในประเทศลังกาเรียกว่า “ปัญจวาทยะ” และภาษาอินเดียตรงกับคำว่า Paneaturiyanha ซึ่งแปลว่า เครื่องห้า) ในปัจจุบัน ประเทศศรีลังกายังคงใช้ดนตรีประเภทนี้ประโคมแห่รับ – ส่งพระและยืนตีเป่าประโคม พระวิหารพระเขี้ยวแก้วที่เมืองแคนดี”

ไมเคิล ไรท์ (2535 : 172) ได้กล่าวถึงกลองมังคละในประเทศศรีลังกาว่า “วันรุ่งขึ้นหนีลงใต้สู่โรหณะชนบท ซึ่งเปรียบเสมือนแดนหลบภัยของกษัตริย์อนุราชปุระแดนที่อยู่ในการปกครองของสมเด็จมหาราช ผ่านแพทุลละ แวะชมวัดสยามวงศ์ ชาวบ้านแถวนั้นจัดงานทำบุญที่บ้าน พระจึงยกออกจากวัดเป็นขบวน มีวงมังคละนำหน้าเป็นเกียรติ”

ปรากฏหลักฐานที่สำคัญอีกชิ้นหนึ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับวงดนตรีมังคละก็คือ หนังสือจดหมายเหตุระยะทางไปพิษณุโลก พระนิพนธ์ของสมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัติวงศ์ เมื่อปี พ.ศ. 2444 ได้กล่าวถึงดนตรีมังคละไว้ ดังนี้ ระยะทางเรือเดินวันนี้ ตั้งแต่เกาะเห็ดนคสวรรค์ ถึงบ้านดงพิกุลเป็นทาง 1100 เส้น วันนี้ได้ยินเสียงนกรวังไพร (เสือขบ) ร้อง ฟังชัดดี ระยะทางเรือเดินวันนี้ ตั้งแต่ดงพิกุลแขวงนครสวรรค์ อำเภอพันลาน จนถึงบ้านไทรโรงโขน แขวงพิจิตร อำเภอภูมทาง 1090 เส้น วันที่ 27 เวลาเช้า โมง 1 กับ 25 นาที ขึ้นเดินเล่นตั้งแต่วัดไทรโรงโขนเลียบฝั่งตะวันออก ไปจนถึงบ้านหาดแตงโมทาง 80 เส้น หยุดที่บ้านชาวบ้าน ให้เขาหั่นยาให้ดูแลแผ่ตากให้ดู เวลาเช้า โมง 1 กับ 57 พระสถิตพาเรือออกไล่ไปถึงบ้านหาดแตงโมเวลาเช้า โมง 2 กับ 40 นาที เรียกให้หยุดลงเรือไปต่อไปในแม่น้ำแควใหญ่นี้ หาสู้จะมีหาดเหมือนตอนแต่หาดปากน้ำไปโพลงไม่ ได้ยินนกร้องรวังไพรร้องอีก โน้ตผิดกว่าวันก่อน วันก่อนมี 3 โน้ต วันนี้มี 2 โน้ต เวลาบ่าย 4 โมง 40 นาที ไปวัดมหาธาตุ อยู่ฝั่งตะวันออกตรงข้ามกับที่ว่าการมณฑล มนัสการพระชินราช แล้วดูธรรมมาสน์เทศน์ธรรมมาสน์สวดดูเรือนแก้ว สิ่งทั้งปวงเหล่านี้ล้วนเป็นของดีอย่างเอก ไม่เคยพบเคยเห็นจะพรรณนาก็มากความนักคิดว่าจะพรรณนาเวลาอื่น เพราะจะดูอีกวันนี้เป็นการรีบๆ ผ่านๆ แลจดหมายเวลานอนคงจะหยาบไปมากไม่สมกับของดีดูในวิหารเสร็จแล้วมาดูรูปพระพุทธชินราชจำลองติเตียนปฤกษากับหลวงประสิทธิ์ปฏิมาอยู่จวนค่ำแล้วดูบานประตูมุก ดูระเบียงนอกระเบียงใน ดูวิหารชินศรีจำลองดูพระมหาธาตุดูพระสิทธารถ แล้วเรียบไปข้างโบสถ์มาหน้าวิหารพระศาสดาแล้วมาดูพระเหลือลืมไปดุวิหารพระชินศรีแล้วดูมณฑปด้วย ได้สลักหัวนาคจำแลงที่จะเป็นหัวบันไดธรรมาสน์อันหนึ่ง ได้นาคปักเป็นหัวมังกรทำด้วยดินเคลือบอันหนึ่ง เวลาทุ่มหนึ่งกลับมาถึงเรือ

พอกินข้าว พระยาเทพมาบอกบอกว่ามังคละมาแล้ว ลืมเล่าถึงมังคละไปคืนวันเมื่อพักอยู่ที่ไทรโรงโขนได้ยินเสียงไกลๆ เป็นกลองตีเป็นเพลงแต่จะสังเกตว่าเป็นอะไรไม่ได้ รุ่งขึ้นกำลังเดินเรือมาตามทางได้ยินอีกหนหนึ่งทีนี้ใกล้ เขาแห่นาคกันอยู่ริมตลิ่งแต่ไม่แลเห็นอะไรเพราะพงบังเสีย นึกเอาว่าเถิดเทิงเพราะได้ยินเสียงฆ้องแลกลองโครวมๆ แต่ก็ผิดกว่าเถิดเทิงเลวอยู่มาก ก็นึกเสียว่าเถิดเทิงบ้านนอกมันคงลักขูอยู่เอง ครั้นมาจอดที่วัดสกัดน้ำมันได้ยินไกลๆ จึงถามท่านสมภารว่าอะไร ท่านสมพาทย์อธิบายคำว่าปี่พาทย์ ชนิดหนึ่งเรียกว่ามังคละ พระยาเทพาอยู่ที่นั่นด้วยก็เลยอธิบายว่าเป็นกลองคล้ายกลองสองหน้ามีฆ้องมีปี่ ปี่พาทย์ชนิดนี้เล่นไม่ว่าการมงคลแลการอัปมงคล หากันวันกับคืนหนึ่งเป็นเงิน 7 ตำลึง จึงขอให้พระยาเทพาเขาเรียกมาตีให้ฟัง เมื่อเขาจัดมาแล้วเขาจึงมาบอกได้ขึ้นไปดูมังคละที่แรกตีเพลงนมยานทกแป้งฤาอะไรแป้งจำไม่ได้ถนัดที่เขาบอก เครื่องมังคละนี้เป็นเครื่องเบญจดุริยางค์

Mahasarakham University

แท้
มีกลองเล็กรูปเหมือนเถิดเทิงแต่สั้น ขึงหนังหน้าเดียวมีไม้ตียาวๆ ตรงกับ “อาคต” ใบหนึ่ง มีกลองขึงสองหน้าเหมือนกลองมาลายู เป็นตัวผู้ใบหนึ่งตรงกับ “วิตต๋” เป็นตัวเมียใบหนึ่งตรงกับ “อาตตวิตต๋” มีไม้ตีตรงๆ กลองสามใบนี้ต้องหุ้มผ้าดอกเหลืองไว้แต่หน้าเพราะเขาว่าเป็นฝีมือขึ้นแลฝีมือทำหุ่นดูไม่ได้ และมีปี่คันหนึ่งตัวเป็นทำนองปี่จีนลิ้นเป็นปี่ชวา ตรงกับ “สุสิร๋” มีฆ้องแขวน 3 ใบ เสียงต่างๆ กันตรงกับ “ฆน๋” เสียงเพลงนั้นเหมือนกลองมลายู เข้ากับกลองเล่าโก๊ว ไม่น่าฟังแปลว่าหนวกหู เพลงปี่ก็ไม่อ่อนหวานเป็นทำนองลูกเล่นมากกว่า เพราะลองให้ตีดู 2 เพลง หนวกหูเต็มที เลยให้อัฐไล่มันไปบ้านแล้วกลับมานอน (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์. 2556 : 17-25)

2. ส่วนประกอบของเครื่องดนตรี ระบบเสียง และบทบาทหน้าที่ของเครื่องดนตรี ในวงมังคละ

2.1 กลองมังคละ เป็นเครื่องดนตรีชิ้นเอกของวง มีขนาดเล็ก หน้ากลองหุ้มด้วยหนังขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 12.7 เซ็นติเมตร ยาวประมาณ 30.48 เซ็นติเมตร ส่วนมากทำจากไม้ขนุน หน้าตัด อีกด้านหนึ่งเจาะรูขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 2.54 เซ็นติเมตร ไว้ตรงกลางเวลาตีใช้ตีด้วยหวาย 2 อัน หวายแต่ละอันมีขนาดความยาว 43.18 เซ็นติเมตร ปลายหวายพันด้วยเชือก เมื่อตีจะเกิดเสียงดังโกร๊กๆ บางท้องถิ่นเรียกกลองมังคละว่า “โกร๊ก” หรือ “มังคละ” การบรรเลงมังคละจะใช้คน 2 คน คนหนึ่งเป็นผู้ถือกลองคอยรำร่ายป้อไปมาอีกคนหนึ่งถือหวายข้างละมือเดินตีกลองรัวตามไปเสียงของกลองมังคละดังชัดเจนกว่าเครื่องดนตรีชนิดอื่นๆ ในวง คนตีก็ต้องแสดงออกด้วยท่าทางและลีลาตามแบบศิลปะพื้นบ้าน คล้ายกับวงกลองพื้นบ้านทั่วไป

2.2 กลองยืน เป็นกลองขนาดใหญ่ ลักษณะเป็นกลอง 2 หน้า คล้ายกลองแขกหรือกลองมลายู ขึงหน้าหนังกลองด้วยหนังวัวทั้งสองหน้ามีสายโยงเร่งเสียงทำด้วยหนังวัวตัดเป็นเส้นเล็กๆ เรียกว่า “หนังเรียด” ตัวกลองทำด้วยไม้ขนุน หรือไม้เนื้อแข็งอย่างอื่น ขนาดหน้ากลองหน้าใหญ่กว้าง 28 เซ็นติเมตร หน้าเล็กกว้าง 18 เซ็นติเมตร ความยาว 76 เซ็นติเมตร ใช้ผ้าสีสดหรือผ้าลายดอกหุ้มหุ่นกลองโดยตลอดเพื่อความสวยงาม มีสายผูกกลองสำหรับคล้องคอในขณะเดินบรรเลง หน้ากลองหน้าเล็กใช้ตีด้วยมือให้เสียง “จ๊ะ” หน้ากลองหน้าใหญ่ใช้ตีด้วยไม้เหลากลมๆ ความยาว 20 เซ็นติเมตร ให้เสียง “ทั่ง” และใช้ตีด้วยมือในลักษณะกดห้ามเสียงให้เสียง “ตุ๊บ” กลองยืนที่ใช้บรรเลงในวงมังคละโดยทั่วๆ ไปใช้ 2-3 ใบ ทำหน้าที่ตีจังหวะหลักซึ่งถือว่าเป็นทำนองของเพลงมังคละ จังหวะหลักเหล่านี้มีชื่อเรียกเป็นเพลงต่างๆ

2.3 กลองหลอน (กลองหล่อน) เป็นกลองขนาดใหญ่ ลักษณะเป็นกลอง 2 หน้า มีลักษณะเช่นเดียวกับกลองยืนแต่มีขนาดย่อมกว่าเล็กน้อย ตัวกลองทำด้วยไม้ขนุน หรือไม้เนื้อแข็งอย่างอื่น ขนาดหน้ากลองหน้าใหญ่กว้าง 23 เซ็นติเมตร หน้าเล็กกว้าง 16 เซ็นติเมตร ความยาว 79 เซ็นติเมตร ใช้ผ้าสีสดหรือผ้าลายดอกหุ้มหุ่นกลองโดยตลอดเพื่อความสวยงาม มีสายผูกกลองสำหรับคล้องคอในขณะเดินบรรเลง หน้ากลองหน้าเล็กใช้ตีด้วยมือให้เสียง “จ๊ะ” หน้ากลองหน้าใหญ่ใช้ตีด้วยไม้เหลากลมๆ ความยาว 20 เซ็นติเมตร ให้เสียง “ติง” กลองหลอนในวงมัคละโดยทั่วๆ ไปใช้ใบเดียวทำหน้าที่ตีขัดและหยอกล้อกับกลองยืน เพื่อเพิ่มพยางค์ของทำนองเพลงให้ถี่ขึ้น

2.4 ฆ้องมังคละ ฆ้องในวงมังคละเป็นฆ้องมีปุ่มทำด้วยทองเหลือง มีลักษณะเช่นเดียว กับโหม่งในวงดนตรีไทยทั่วๆ ไปทำหน้าที่ตียืนจังหวะในระหว่างการบรรเลง และตีรัวจังหวะเป็นสัญญาณในการเปลี่ยนเพลง โดยปกติทั่วไปวงมังคละมีฆ้อง 3 ใบ คัดเลือกให้มีขนาดและเสียงลดหลั่นแตกต่างกัน

Mahasarakham University

ออกไป และใช้แขวนกับคานหาม โดยแขวนฆ้องใบเล็กไว้ด้านหน้าสุด เรียกว่า หน้ากลองหน้าเล็กใช้ตีด้วยมือให้เสียง “จ๊ะ” หน้ากลองหน้าใหญ่ใช้ตีด้วยไม้เหลากลมๆ ความยาว 20 เซ็นติเมตร ให้เสียง “ฆ้องหน้า” “ฆ้องกระแต” หรือ “ฆ้องหน้า” ใช้เป็นเครื่องดนตรีนำวงก่อนจะบรรเลงจะตี 3 ครั้ง จึงจะเริ่มรัวกลองมังคละ ส่วนฆ้องอีก 2 ใบ มีขนาดเท่ากัน เรียกว่า “ฆ้องโหม่ง” หรือ “ฆ้องหลัง” แขวนไว้บนคานหามคู่กันคนละข้างใช้ไม้ตีเพื่อให้จังหวะข้างละ 1 ครั้ง คานหามที่ใช้แขวนฆ้องทั้ง 3 ใบ จะมีการประดิษฐ์ตกแต่งเป็นรูปสัตว์ต่างๆ เช่น รูปพญานาค จระเข้ ปลา หรือรูปเทวดา ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีการลงรักปิดทองเพื่อความสวยงาม

2.5 ปี่ เป็นเครื่องดนตรีชนิดเดียวที่ทำหน้าที่บรรเลงทำนองในวงมังคละปี่ที่นิยมใช้กันทั่วไปเป็นปี่พื้นเมือง มีลักษณะคล้ายปี่จีน และปี่นี้มีลักษณะเป็นข้อๆ ส่วนลิ้นปี่มีลักษณะคล้ายลิ้นปี่ชวา หรือ ลิ้นปี่แน บางวงใช้ปี่นอก เสียงของปี่เป็นเสียงที่เร้าใจ ดังเจิดจ้า แจ่มใส และมีเสียงดังพอที่จะประชันกับกลองทั้งวงได้ ส่วนทำนองเพลงปี่ ใช้ทำนองเพลงไทยบ้าง เพลงพื้นบ้านบ้าง แต่ส่วนใหญ่เป่าระบายลบดันทำนองเคล้าคลอไปให้เข้ากับเพลงต่างๆ ของวงมังคละ ทำนองจึงไม่สลับซับซ้อนมากนัก ฟังดูคุณหูคล้ายกับปี่ในวงกลองยาว มีลักษณะการเป่าดักไปเรื่อยๆ ซึ่งแสดงถึงความเป็นดนตรีพื้นบ้านในท้องถิ่น เพลงที่นิยมเล่นจะแตกต่างกันไปตามสภาพของงานที่เป็นงานมงคล หรือ งานอวมงคล

2.6 ฉาบ ที่ใช้ในวงมังคละมีลักษณะเช่นเดียวกับฉาบในวงดนตรีไทย ใช้เป็นเครื่องดนตรีประกอบจังหวะ เพื่อให้มีความครึกครื้นสนุกสนานยิ่งขึ้น ฉาบมี 2 คู่ มีลักษณะเช่นเดียวกับฉาบในวงปี่พาทย์ประเภทต่างๆ ฉาบขนาดเล็กเรียกว่า “ฉาบหลอน” หรือ “ฉาบหล่อน” มีหน้าที่ตีขัดจังหวะหลอกล่อไปกับทำนองเพลง และฉาบใหญ่เรียกว่า “ฉาบยืน” มีหน้าที่ตียืนจังหวะหลัก

2.7 กรับ ที่ใช้ในวงมังคละ มีลักษณะเช่นเดียวกับกรับเสภา ในวงดนตรีปี่พาทย์เสภาและวงปี่พาทย์ไม้แข็ง ทำด้วยไม้เนื้อแข็ง ใช้ตีกำกับจังหวะหลักของเพลง

3. การประสมวงดนตรีมังคละ

เมื่อพิจารณาจากจดหมายเหตุเมื่อคราวที่สมเด็จพระบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัติวงศ์ เสด็จเมืองพิษณุโลกในปี พ.ศ. 2444 ว่าวงมังคละเภรีในอดีตมีเครื่องดนตรีประกอบที่ปรากฏดังนี้

1. กลองมังคละ
2. กลองยืน
3. กลองหลอน
4. ปี่
5. ฆ้อง

สำหรับรูปแบบการประสมวงมังคละเภรีในปัจจุบัน ประกอบด้วยเครื่องดนตรี ดังนี้

1. ปี่
2. กลองมังคละ
3. กลองหลอน
4. กลองยืน
5. ฆ้อง
6. ฉาบเล็กหรือฉาบหลอน
7. กรับ
8. ฉาบใหญ่หรือฉาบยืน

วัฒนธรรมในการเครื่องดนตรีมังคละในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงประตามสมัยแต่ยังคงรักษารูปแบบเดิมเป็นบางส่วน

Mahasarakham University

4. พิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับวงดนตรีมังคละ

4.1 การไหว้ครูดนตรีมังคละ

การเรียนวิชาใดๆ ก็ตามคนไทยให้ความเคารพครูบาอาจารย์เสมอ จึงมีวันไหว้ครูเกิดขึ้นโดยกำหนดให้วันพฤหัสบดีเป็นวันไหว้ครู การไหว้ครูมังคละก็เช่นกันจะกำหนดวันพฤหัสบดีข้างขึ้น เดือน 6 เป็นวันไหว้ครูมังคละทุกปี เครื่องเซ่นไหว้ครูมังคละ ประกอบด้วย

1. บายศรี 2 สำหรับ	2. หัวหมู
3. ไก่	4. ไข่
5. สุรา	6. ข้าวสุกและกับข้าว
7. ขนมต้ม	8. ขนมบัวลอย
9. ข้าวเหนียวแดง	10. ข้าวเหนียวขาว
11. มะพร้าวอ่อน	12. กล้วย
13. ขนุน	14. ผลไม้
15. หมากพลู	16. ยา

4.2 แบบไหว้ครูมังคละ

บริเวณพิธี นำเครื่องดนตรีมังคละมาจัดวางไว้บนโต๊ะ แวดล้อมด้วยเครื่องบูชาครูข้างต้น ก่อนเริ่มพิธีไหว้ครูจะมีการบูชาพระก่อน แล้วจึงถวายข้าวพระ ลาข้าวพระเป็นลำดับ ต่อจากนั้นจึงจุดธูป 9 ดอก เทียน 9 เล่ม ปักไว้ที่เครื่องบูชา แล้วจึงกล่าวคำไหว้ครู โดยให้ชุมนุมเทวดาก่อน ดนตรีบรรเลงเพลงสาธุการ หลังจากนั้นกล่าวคำบูชาครูดังนี้

พระเพชรฉลูกัน	พระวิษณุกรรม
พระประโคนธรรพ	ขอคำนับถวาย
สักการบูชา	อนุรักษ์ คันตุ
บูริบูนวันตุฯ	

อุกาสะวันทิตวา ข้าพเจ้าจะขออัญเชิญพระวิษณุกรรม และพระเพชรฉลูกันทั้งเทพบุตรทั้งสี่ กับทั้งพระมหาฤาษีทั้งสี่องค์ จงลงมาสโมสรประชุมในสถานที่นี้ (กราบ 1 ครั้ง)

วันนี้ก็เป็นวันดี ขอให้เจริญศรีสุขสวัสดิ์ ข้าพเจ้าตั้งใจปฏิพัทธ์นมัสการพระชินสีห์พระชนกกุฎี คุณพระปกเกล้าเกศีทุกค่ำเช้าเพรางาย ข้าพเจ้าขอไหว้พระอิศวร ข้าพเจ้าขอไหว้พระนารายณ์ ข้าพเจ้าขอไหว้เทวดาทั้งหลาย ข้าพเจ้าขอไหว้คุณบิดามารดา คุณครูจงรักษา ให้อยู่เย็นเป็นสุข (กราบ 1 ครั้ง)

นโมข้าขอนมัสการ ข้าพเจ้าขอกราบกราน ไหว้เทพไททั้ง 3 พระองค์ พระวิษณุกรรมผู้ทรงฤทธิ์ ท่านประสิทธิ์ประสาทสรรค์ เครื่องเล่นสารพันในใต้หล้า อีกทั้งเทวดาปัญจสิงขรณ์ ท่านท้าวกางพระกร ท่านท้าวถือพิณดีดดังเสนาะสนั่น อีกทั้งท่านพระประโคนธรรพ และครูเฒ่าครูทั้งนั้นเล่าสืบๆ กันมา จนถึงทุกวันนี้ ข้าพเจ้าขออัญชุลี ขอเชิญพระฤาษีทั้งเจ็ดตน จงมาอวยพรในการมงคลให้แก่ข้าพเจ้าพร้อมทั้งของนี้ (กราบ 1 ครั้ง แล้วเปิดเครื่องสังเวย)

ศรีสิทธิฤทธิ เดโชชัย เดชะพระเลศไกร ประสิทธิ์ด้วยพรมงคล ข้าพเจ้าขอเชิญเทวดาทุกสถานเบื้องบน มาสถิตแห่งสากล กันเสนียดและจัญไร สรรพทุกข์ สรรพโศก สรรพโรค สรรพภัย อุปัทวันตรายอย่าได้มีมา วินาศสันติ อิมัสมิง อะหังวันทามิ อาจาริยัง ประพาสายัง วินาศสันติ สิทธิการประระปะชา ตัสมิงสิทธิ พระวะตุสับ (กราบ 1 ครั้ง)

Mahasarakham University

4.3 คำถวายครู

สรรพประโคนธรรพปะเท วิมัสมิง ทิสามาเค สันติเทวา มะหิตทิกา เตตุตุมหิ อะนุรักคันตุ ปะริพูนยันตุ (ทุติตะติ 3 จบ แล้วกราบ 1 ครั้ง)

อุกาสะ ข้าพเจ้าขอสิทธิ์ เครื่องพิณดีดสีตีเป่า ขับร้องฟ้อนรำ สิทธิธัง สิทธิกำมัง สิทธิการิยะ ตะถาระคะโต สิทธิการิยะ ตะถาระคะโต สิทธิการิยะ ตะถาระคะโต สิทธิเตโช ชัยโยนิจจัง สิทธิลาภัง พระวันตุเต

ปัตติ ปัตติ บูชา คันทัพพระนาคา เวสสุกรรม ปัญจสิงขร เทวาสัมบูชาเย (กราบ 3 ครั้ง) ดนตรีบรรเลงเพลง เช่นเหล้า

4.4 คำลาครู

สรรพประโคนธรรพ สรรพประโคนธา มหาเดชะ อิมัสมิง อัดทะราเค เทวาพระลายยันตุฯ (ทุติ ตะติ 3 จบ) กราบ 3 ครั้ง

4.5 หมดพิธี

เมื่อเสร็จพิธีไหว้ครูแล้ว ก็นำเครื่องบูชาเหล่านั้นมารับประทาน แล้วก็เลี้ยงข้าวปลาอาหารกัน และอาจจะมีการบรรเลงเพลงมังคละเพื่อความสนุกสนานรื่นเริงด้วย

5. โอกาสในการแสดงดนตรีมังคละ

โอกาสที่ใช้ในการแสดงรำมังคละในอดีตนั้น มีปรากฏได้ตามงานบุญประเพณีและงานเทศกาลต่างๆ เช่น งานบวช งานกฐินงานสงกรานต์ เป็นต้น ปัจจุบันโอกาสที่ใช้ในการแสดงรำมังคละออกจากงานเทศกาลต่างๆ แล้วยังมีงานจากหน่วยราชการต่างๆ ที่ขอความร่วมมือมาเพื่อเป็นการเผยแพร่และอนุรักษ์ดนตรีมังคละของท้องถิ่นไม่ให้สูญหายอีกด้วย เวลาที่ใช้ในการแสดงรำมังคละในอดีตไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับการบรรเลงของวงมังคละที่ทางเจ้าภาพจ้างมาเล่นอาจใช้เวลาตั้งแต่ 30 นาทีขึ้นไปและอาจขึ้นอยู่กับระยะทางของขบวนแห่ด้วยแต่ปัจจุบันการแสดงรำมังคละมีวงดนตรีที่บรรเลงเพื่อการแสดงโดยเฉพาะโดยจะมีการกำหนดท่ารำและจังหวะการบรรเลงดนตรีอย่างลงตัวใช้เวลาทั้งสิ้นประมาณ 7-10 นาที

6. การแต่งกาย

การแต่งกายของการแสดงมังคละมีอยู่ 2 แบบ คือ แต่งกายแบบที่ปรากฏอยู่ในอดีตและแต่งกายแบบที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน การแต่งกายที่ปรากฏในอดีตเป็นการแต่งกายธรรมดาตามชีวิตประจำวันของชาวบ้านที่ผู้ชายสวมกางเกง ผู้หญิงนุ่งผ้าถุง แต่การแต่งกายที่ปรากฏในปัจจุบันสามารถแบ่งออกเป็นการแต่งกายของผู้แสดงชายและผู้แสดงหญิง ดังนี้

การแต่งกายของผู้แสดงรำมังคละฝ่ายชาย นุ่งกระโจงกระเบน สวมเสื้อคอกลมมีผ้าขาวม้าพาดบ่าและคาดเอว

การแต่งกายรำมังคละของผู้แสดงฝ่ายหญิง นุ่งโจงกระเบน สวมเสื้อแขนกระบอกคอกลมมีผ้าพาดไหล่หรือห่มสไบทับ

สำหรับการแต่งกายของนักดนตรีมังคละนั้น จะแต่งกายเหมือนกับผู้แสดงรำมังคละฝ่ายชาย คือ นุ่งกระโจงกระเบน สวมเสื้อคอกลม มีผ้าขาวม้าพาดบ่าและคาดเอว

Mahasarakham University

7. ชื่อบทเพลงที่ใช้บรรเลงในวงดนตรีมังคละ

จากการสืบค้นข้อมูลในส่วนของชื่อที่ใช้เรียกเรียกในการบรรเลงดนตรีมังคละที่ใช้ในกลุ่ม 3 จังหวัดภาคเหนือตอนล่างลุ่มน้ำยมและน่าน ซึ่งประกอบด้วย จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดสุโขทัยและจังหวัดอุตรดิตถ์นั้น สามารถอนุมานได้ว่ามีการปะทะสังสรรค์กันทางวัฒนธรรม โดยหากสังเกตจากชื่อของแต่ละเพลงแล้ว พบว่าล้วนแล้วแต่ได้รับอิทธิพลมาจากสิ่งแวดล้อม สภาพภูมิศาสตร์ วิถีชีวิตของชาวบ้านในแต่ละท้องถิ่นที่มีดนตรีมังคละด้วยกันทั้งสิ้น ดังนี้

จังหวัดพิษณุโลกการเล่นดนตรีมังคละของจังหวัดพิษณุโลกนั้นแต่เดิมนั้นบรรเลงอย่างเดียวและใช้บรรเลงในเวลาแห่นาคเข้าวัด งานทอดผ้าป่า งานสงกรานต์ งานทอดกฐิน เป็นต้น เพลงที่บรรเลงชาวบ้านได้เป็นผู้คิดจังหวะและตั้งชื่อเองมีจำนวน 38 เพลง ดังนี้

1. เพลงไม้หนึ่ง
2. เพลงไม้สอง
3. เพลงไม้สาม
4. เพลงไม้สามกลับ
5. เพลงไม้สามถอยหลัง
6. เพลงไม้สี่
7. เพลงกระทิงเดินดง
8. เพลงกระทิงนอนปลัก
9. เพลงกระทิงกินโป่ง
10. เพลงเก้งตกปลัก
11. เพลงข้ามรับ-ข้ามส่ง
12. เพลงข้าวต้มบูด
13. เพลงคางคกเข็ดเขี้ยว
14. เพลงคลื่นกระทบฝั่ง
15. เพลงคุดทะราดเหยียดกรวด
16. เพลงตกปลัก (อีเก้งตกปลัก)
17. เพลงตกตลิ่ง
18. เพลงตุ๊กแกตีนปุก
19. เพลงถอยหลังลงคลอง (ถอยหลังเข้าคลอง)
20. เพลงนมยานกระทกแป้ง
21. เพลงนารีชื่นชม
22. เพลงบัวโรย
23. เพลงบัวลอย
24. เพลงใบไม้ร่วง (ใบไผ่ร่วง)
25. เพลงปลักใหญ่
26. เพลงพญาเดิน
27. เพลงแพะชนกัน
28. เพลงแม่หม้ายนมยาน
29. เพลงรักซ้อน
30. เพลงรักแท้
31. เพลงรักเร่ (สาวน้อยประแป้ง)
32. เพลงรักลา
33. เพลงลมพัดชายเขา
34. เพลงเวียนเทียน
35. เพลงเวียนโบสถ์
36. เพลงสาลิกาลืมดง
37. เพลงสาวน้อยประแป้ง
38. เพลงหิ่งห้อยชมสวน

สำหรับเพลงมังคละที่มีการบันทึกเป็นโน้ต โดยครองศักดิ์ ภุมรินทร์ เป็นผู้จดบันทึกรวบรวมไว้มีจำนวน 21 เพลง ดังนี้

1. เพลงไม้หนึ่ง
2. เพลงไม้สอง
3. เพลงไม้สาม
4. เพลงไม้สี่ (เพลงครู)
5. เพลงถอยหลังลงคลอง (ถอยหลังเข้าคลอง)
6. เพลงบัวลอย
7. เพลงใบไม้ร่วง (ใบไผ่ร่วง)
8. เพลงตกปลัก (อีเก้งตกปลัก)
9. เพลงนมยานกระทกแป้ง
10. เพลงตุ๊กแกตีนปุก
11. เพลงคางคกเข็ดเขี้ยว
12. เพลงแพะชนกัน
13. เพลงคุดทะราดเหยียดกรวด
14. เพลงข้าวต้มบูด

Mahasarakham University

15. เพลงกระทิงกินโป่ง
16. เพลงพญาเดิน
17. เพลงตีนตุ๊กจะ
18. เพลงกวางเดินดง
19. เพลงบัวโรย
20. เพลงรักแท้
21. เพลงรักเร่ (สาวน้อยประแป้ง เพลงรำ)

จังหวัดสุโขทัย เพลงที่ใช้บรรเลงดนตรีมังคละของจังหวัดสุโขทัย ตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน ไม่มีเนื้อร้อง มีแต่การพาทย์ คือ การบอกว่าตอนนี้รำท่านี้ จะใช้เพลงทำนองนี้ โดยชื่อเพลงมังคละของอำเภอกงไกรลาศที่สามารถรวบรวมได้ มีดังนี้

1. เพลงเชิญครู
2. เพลงสองไม้
3. เพลงสามไม้
4. เพลงไอ้ค่างเข่นเขี้ยว
5. เพลงใบปี่
6. เพลงบายศรี

สำหรับชื่อเพลงที่ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุโขทัย (2551 : 67-68) สามารถรวบรวมไว้ได้ มีดังนี้

1. เพลงไม้หนึ่ง
2. เพลงไม้สอง
3. เพลงกบเข่นเขี้ยว
4. เพลงแม่ม่ายกะทกแป้ง
5. เพลงตกปลัก
6. เพลงกวางเดินดง
7. เพลงคุดทะราดเหยียบกรวด
8. เพลงไทรย้อย
9. เพลงย่ำค่ำ-จูงนางเข้าห้อง
10. เพลงกาจับหลัก
11. เพลงหมูกัดแกนโคนบอน
12. เพลงเข็นครกขึ้นเขา
13. เพลงถอยหลังลงคลอง
14. เพลงเวียนเทียน
15. เพลงสาวน้อยปะแป้ง
16. เพลงไผ่ร่วง
17. เพลงลมพัดชายเขา
18. เพลงนกกระเด้าดิน
19. เพลงหงส์เหิร

8. ลีลาท่ารำประกอบเพลง วงดนตรีมังคละ

8.1 ความเป็นมาของท่ารำประกอบเพลงในวงดนตรีมังคละ

ในอดีตวงมังคละใช้สำหรับการแห่และบรรเลงในพิธีกรรมต่างๆ เท่านั้น ต่อมามีผู้คิดประดิษฐ์ท่ารำประกอบการบรรเลงดนตรีมังคละขึ้นเพื่อใช้แสดงในโอกาสต่างๆ ท่ารำที่ได้ประดิษฐ์คิดค้นขึ้นนั้นจินตนาการจากทั้งท่าทางในวิถีชีวิตของชาวบ้านและการเลียนแบบอากัปกิริยาของสัตว์ ในปี พ.ศ. 2527 อาจารย์สมบัติ แก้วสุจริต ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทย ขณะที่ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์สุโขทัย ได้คิดประดิษฐ์ท่ารำประกอบดนตรีมังคละ โดยมีอาจารย์สำเนา จันทร์จรูญ ผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์พื้นบ้านจังหวัดสุโขทัย และหัวหน้าคณะกลองยาวจันทร์ทรงกลด ตำบลวังลึก อำเภอศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย ได้ร่วมปรับปรุงท่ารำให้มีความเหมาะสมกับการแสดงมากขึ้น โดยประยุกต์อากัปกิริยาของคนและสัตว์มาประดิษฐ์เป็นท่ารำ เรียกว่า “รำมังคละ” ซึ่งได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย สำหรับรำมังคละของจังหวัดสุโขทัยนั้น อาจารย์สำเนา จันทร์จรูญ อาจารย์ใหญ่วัดโพธิ์ธาราม อำเภอศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย ได้จดจำท่ารำของผู้เฒ่าผู้แก่ชาวสุโขทัยที่เล่นกันมาแต่โบราณแล้วนำมาร้อยเรียงท่ารำขึ้นใหม่ได้ 12 ท่า คือ

Mahasarakham University

1. ท่าโยนกลอง (ตกปลัก)	2. ท่ามอญชมดาว
3. ท่ากาสาวไส้	4. ท่าช้างประสานงา
5. ท่ากวางเหลียวหลัง	6. ท่าลิงอุ้มแตง
7. ท่านางอาย	8. ท่าแม่หม้ายทิ้งแป้ง
9. ท่าหงส์เหิร	10. ท่าผาลา
11. ท่าจีบยาว	12. ท่าสอดสร้อยมาลา

ในปี พ.ศ. 2511 อาจารย์อนงค์ นาคสวัสดิ์ในขณะที่ดำรงตำแหน่งหัวหน้าหมวดวิชานาฏศิลป์ดนตรี วิทยาลัยครูพิบูลสงคราม จังหวัดพิษณุโลก ได้ริเริ่มประดิษฐ์ท่ารำประกอบท่วงทำนองและลีลาของดนตรีมังคละ ในทำนองของการเกี้ยวพาราสีระหว่างหนุ่มสาวชาวบ้าน โดยได้แรงบันดาลใจมาจากสภาพสังคมในชนบทสมัยก่อน ที่คนหนุ่มสาวจะมีโอกาสมาพบประกันได้ที่วัดในงานบุญและเทศกาลตรุษสงกรานต์ซึ่งเป็นระยะเวลาที่หนุ่มสาวมีอิสระได้เล่นสนุกสนานหลังจากไปทำบุญตักบาตรสรงน้ำพระแล้วตอนเย็นมีการละเล่นมอญซ่อนผ้า ลูกช่วง ตี่จับ ซ่อนหา เป็นต้น ในโอกาสเช่นนี้หนุ่มสาวที่เล่นสนุกสนานกัน ย่อมมีการถูกตาถูกใจ และเกี้ยวพาราสีกันเป็นธรรมดา จึงได้คิดการแสดงท่ารำประกอบดนตรีมังคละขึ้น และได้นำไปแสดงในงานแสดงสินค้านานาชาติ ที่สนามกีฬาหัวหมาก กรุงเทพฯ เป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2511 (ทิพย์สุดา นัยทรัพย์ และคณะ. 2539 : 26-30)

ท่ารำเริ่มด้วยฝ่ายหญิงจำนวนหนึ่งถือดอกไม้คนละช่อซึ่งสมมุติว่าเก็บมาจากป่าจะนำไปไหว้พระเดินรำตามกันมาเป็นแถว ฝ่ายชายจำนวนเท่ากันก็รำตามออกมาด้วยท่าขอดอกไม้ทั้งหมดจะรำเข้าจังหวะกลองมังคละที่เร้าใจและสวยงาม ฝ่ายหญิงไม่ยอมให้ดอกไม้แก่ชาย เมื่อฝ่ายชายขอไม่ได้ก็แย่งดอกไม้ในมือของหญิงไปได้อย่างรวดเร็ว ฝ่ายหญิงวิ่งตามไปขอคืน ฝ่ายชายก็ไม่ให้และยังทำท่าหลอกล้อเย้าเหย่ออย่างสนุกสนาน เมื่อฝ่ายหญิงแย่งดอกไม้คืนมาไม่ได้ ก็รำเข้าวงปรึกษากันอยู่ด้านหนึ่ง ฝ่ายชายก็รำเข้าวงแล้วลงนั่งรำหันหน้าเข้าหากันเพื่อปรึกษาหาวิธีเกี้ยวพาราสี และขอความรักจากหญิงให้ได้ ในวงของฝ่ายชายนั้น จะมีผู้หนึ่งที่คิดท่าเกี้ยวหญิงที่แยบยลได้ ก็ลุกทำท่าให้เพื่อนดูและสอนให้เพื่อนรำท่าอย่างตน แล้วเพื่อนส่วนหนึ่งก็รำตามกันออกไปแถวเรียงหน้าเข้าไปหาหญิงแต่ละคนเป็นคู่ๆ ฝ่ายชายที่เหลืออยู่ในวงก็ตบมือหนุนพวกที่ออกไปเกี้ยวหญิงตามจังหวะเพลงมังคละท่ารำทีอาจารย์อนงค์ นาคสวัสดิ์คิดท่าขึ้นมี 4 ท่า ดังนี้

1. ท่าเจ้าชู้ยักษ์

ฝ่ายชายที่มีผู้นำทำท่าเกี้ยวหญิง วิธีแรกซึ่งแสดงถึงยุคโบราณที่มนุษย์ยังมีความเจริญทางสังคมน้อย ผู้ชายอยากได้ความรักจากผู้หญิงก็ใช้วิธีจู่โจมเอาดื้อๆ มีการปรบมือกระทืบเท้าแล้วโดดเข้าโอบกอดเลย แต่ฝ่ายหญิงหลบรอดใต้วงแขนพ้นไปได้อย่างหวุดหวิดทุกคนจึงเป็นอันว่าการเกี้ยวผู้หญิงด้วยท่าเจ้าชู้ยักษ์ไม่สำเร็จจึงต้องรำกลับไปเข้าวงด้วยท่าที่แสดงความหมดหวัง ท่านี้สอนให้รู้ว่าผู้หญิงนั้นไม่ชอบชายที่มุทะลุดุดันตึงตัง ฝ่ายชายต้องปรึกษากันเพื่อหาท่าเกี้ยวใหม่

2. ท่าเจ้าชู้ไก่แจ้

ชายอีกคนหนึ่งลุกขึ้นรำกลางวงชวนเพื่อนออกไปเกี้ยวใหม่ด้วยท่าเจ้าชู้ไก่แจ้ พอเข้าไปใกล้หญิงได้ระยะก็ทำท่าจับแก้มเชยคางกะลิ้มกระเหลี่ยมฝ่ายหญิงก็ปิดป้องได้อย่างสวยงาม แล้วผลที่สุดฝ่ายชายก็ต้องเดินรำคอตกไปเข้าวงของตนอย่างผิดหวังอีกครั้งหนึ่งฝ่ายหญิงทำท่าเย้ยไล่หลัง ท่าเจ้าชู้ไก่แจ้สอนให้ทราบว่าการทำท่ากรุ้มกริ่ม หลุกหลิกเกินไปหญิงก็ไม่ชอบ

Mahasarakham University

3. ท่าป้อ

ท่านี้เป็นท่ารำที่อ่อนช้อยของชายซึ่งมีผู้นำคนใหม่ชวนพรรคพวกออกมาเกี้ยวอีกอย่างมั่นใจว่าความอ่อนน้อมรำป้อไปป้อมาด้วยท่าวิงวอนอ้อนว่านั้นจะเอาชนะใจผู้หญิงได้แต่ฝ่ายหญิงก็ยิ่งทำเป็นลอยหน้าเชิดไม่สนใจแม้ว่าฝ่ายชายรำเตี้ยลงๆ จนถึงก้มศีรษะลงแทบเท้าหญิง แต่ก็ไม่มีหวังวิธีนี้สอนให้รู้ว่า ผู้หญิงไม่ชอบชายที่อ่อน ให้ตนจนเกินไป ฝ่ายชายจึงต้องกลับไปเข้าวงปรึกษากันใหม่อีกตามเคย ผู้หญิงทำท่าดูถูก ตามหลัง

4. ท่าเมิน

ท่านี้เป็นท่าสุดท้ายที่ฝ่ายชายคิดขึ้นใหม่ คือทำท่าไม่สนใจหญิง เมื่อพากันรำเข้ามาใกล้ ตัวฝ่ายหญิงแล้วก็ทำท่าหยิ่งไว้ตัวไม่ง้อไม่สนใจ แต่แอบยิ้มให้ลับหลังฝ่ายหญิงเมื่อเห็นฝ่ายชายทำท่าไม่ง้อก็ชักเอะใจพยายามมองสบตา ในที่สุดเมื่อฝ่ายชายออกเดินหนีผู้หญิงก็เป็นฝ่ายเดินตาม ในที่สุดก็สมใจชายท่านี้สอนให้รู้ว่า ผู้หญิงชอบผู้ชายที่เป็นช้างเท้าหน้า และสามารถคุ้มครองตนให้ปลอดภัยได้

9. ลำดับขั้นตอนการแสดง

การแสดงรำมังคละในอดีตจะมีการแสดงก็ต่อเมื่อวงมังคละเคลื่อนขบวนมาถึงบริเวณงานและหยุดเพื่อบรรเลงอยู่บริเวณงานไม่มีลำดับขั้นตอนการแสดงเพราะเป็นการรำท่าทางหยอกล้อกันเพื่อความสนุกสนานเมื่อวงมังคละจบการบรรเลงผู้แสดงก็แยกย้ายกันกลับไปทำงานที่ได้ละทิ้งหน้าที่มา การแสดงรำมังคละปัจจุบันมีลำดับขั้นตอนการแสดงโดยเริ่มจากนักดนตรีการโห่สามลา แล้วเริ่มการบรรเลงดนตรี ต่อจากนั้นผู้แสดงฝ่ายชายและผู้แสดงฝ่ายหญิงออกมาแสดงคู่กันแบ่งแยกกันไปด้านละ 1-2 คู่ ตามจำนวนผู้แสดงในแต่ละครั้ง โดยจะปฏิบัติท่ารำไปเรื่อยๆ รำเป็นคู่รำหยอกล้อกันไปมาระหว่างชายหญิง สุดท้ายจบลงด้วยการตั้งแถวหน้ากระดาน 2 แถวผู้แสดงฝ่ายหญิงนั่งอยู่ด้านหน้าผู้แสดงฝ่ายชายยืนอยู่ด้านหลังพนมมือไหว้พร้อมกัน จากนั้นผู้แสดงฝ่ายชายจะปรบมือไล่ต้อนผู้แสดงฝ่ายหญิงเข้าเวทีเป็นการจบการแสดงรำมังคละในรูปแบบปัจจุบัน

องค์ความรู้เกี่ยวกับการสร้างพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม

1. ความหมายของหลักสูตรฝึกอบรม

ทาบา (Taba. 1962 : 10) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หมายถึง แผนการเรียนรู้ที่ประกอบด้วยจุดประสงค์และจุดมุ่งหมายเฉพาะการเลือกและการจัดเนื้อหา วิธีการจัดการเรียนการสอน และการประเมินผล

กู๊ด (Good. 1973 : 137) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หมายถึง กลุ่มรายวิชาที่จัดไว้อย่างเป็นระบบหรือลำดับวิชาที่บังคับสำหรับการจบการศึกษาหรือเพื่อรับประกาศนียบัตรในสาขาวิชาหลัก

ลาวาเทลี “และคณะ” (Lavatelli and Others. 1972 : 1- 2) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หมายถึง หลักสูตรเป็นชุดของการเรียนและประสบการณ์สำหรับผู้เรียน ซึ่งโรงเรียนวางแผนไว้เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุถึงจุดหมายของการศึกษา

Mahasarakham University

เซเลอร์ และ อเลคซานเดอร์ (Saylor and Alexander. 1974 : 6) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หมายถึง แผนสำหรับจัดโอกาสการเรียนรู้ให้แก่บุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เพื่อบรรลุเป้าหมายหรือจุดหมายที่วางไว้ โดยมีโรงเรียนเป็นผู้รับผิดชอบ

แคสเวล และ แคมป์เบล (Caswell and Camptell. 1935 : 69) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หมายถึง ประสบการณ์ทั้งปวงของผู้เรียนที่จัดโดยโรงเรียน และหลักสูตรในโรงเรียนเป็นหลักสูตรที่ประกอบด้วยประสบการณ์ทุกอย่างที่จัดให้แก่ผู้เรียนโดยอยู่ในความดูแลและการสอนของครู

ทรัมพ์ และ มิลเลอร์ (Trump and Miller. 1968 : 11- 12) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หมายถึง กิจกรรมการเรียนการสอนชนิดต่างๆ ที่เตรียมการไว้และจัดให้ผู้เรียนโดยโรงเรียนหรือระบบโรงเรียน

ปทีป เมธาคุณวุฒิ (2547 : 45) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หมายถึง แผนของการเรียนการสอนที่ประกอบด้วย จุดมุ่งหมายของการศึกษา วิธีการเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมาย ซึ่งหมายถึง การพิจารณาคัดเลือก จัดรวมและเรียบเรียงเนื้อหาวิชาและประสบการณ์ ตลอดจนการประเมินผล เพื่อให้ผู้เรียนเป็นบุคคลที่มีสติปัญญาและคุณธรรม สามารถสร้างเสริมองค์ความรู้ ความคิดวิเคราะห์ได้ และนำความรู้มาแก้ปัญหาและสร้างสรรค์ในส่วนวิชาการ วิชาชีพ และการดำรงชีวิต

ฟลิบโป (Flioppo. 1970 : 268) ได้ให้ความหมายของการฝึกอบรมว่า การฝึกอบรม หมายถึง กระบวนการ ที่จัดขึ้นเพื่อนำมาสู่ความเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมขั้นถาวร ประกอบด้วยด้านใหญ่ๆ 3 ด้าน คือ ทักษะ ความรู้ และ เจตคติ

โกลด์สไตน (Goldstein. 1993 : 3) ได้ให้ความหมายของการฝึกอบรมว่า การฝึกอบรม หมายถึง การจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบเพื่อสร้างหรือเพิ่มพูนความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) ความสารถ (Ability) อันจะช่วยปรับปรุงให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพสูงขึ้น

โจนส์ (Jone. 1974 : 99) ได้ให้ความหมายของการฝึกอบรมว่า หลักสูตร (The Curriculum) ได้แก่ประมวลวิชาต่างๆ ที่จะฝึกอบรม ซึ่งจัดเป็นหมวดหมู่โดยกระจายออกเป็นหัวข้อเรื่องต่างๆ หลายๆ แง่หลายๆ มุม

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์ทั้งหลายที่จัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และมีประสบการณ์ที่นำไปสู่คุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่สังคมคาดหมายและ

การฝึกอบรม หมายถึง กระบวนการสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยพัฒนาหรือฝึกฝนให้บุคลากรในองค์กรให้มีความสามารถทางด้านความรู้ ด้านความสามารถ และด้านทักษะหรือด้านความชำนาญการ เกิดประสบการณ์ที่เหมาะสมกับภาระงานที่ได้รับ รวมถึงการก่อให้เกิดเจตคติที่ดีต่อการปฏิบัติงาน อันส่งผลให้บุคลากรแต่ละคนในองค์กรมีความสามารถเฉพาะตัวสูงขึ้น มีประสิทธิภาพการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี ซึ่งจะทำให้องค์กรมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลดีขึ้น

2. ความหมายของการสร้างหลักและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม

การสร้างแบบฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมความสร้างสรรค์นั้นจำเป็นต้องใช้หลักจิตวิทยาการเรียนรู้เป็นแนวทางในการสร้าง ดังนี้

สุจริต เพียรชอบ และสายใจ อินทรัมพรรย์ (2522 : 52) ได้กล่าวไว้ว่า ต้องใช้หลักจิตวิทยาการเรียนรู้ 4 ประการ ได้แก่

Mahasarakham University

1. กฎแห่งการฝึกของธอร์นไดด์ (Law of Exercise) กล่าวว่า “สิ่งใดก็ตามที่มีการฝึกหัดหรือย่อมกระทำบ่อยๆ ย่อมจะทำให้ผู้ฝึกมีความคล่องและสามารถทำได้ดีขึ้น”

2. ความแตกต่างระหว่างบุคคล ควรคำนึงถึงความรู้ความสามารถของผู้เรียน เพราะผู้เรียนทุกคนมีความรู้ความสามารถ ความสนใจ ความถนัดที่แตกต่างกัน ฉะนั้นในการสร้างแบบฝึกอบรมจึงควรพิจารณาถึงความเหมาะสมด้วย คือ ต้องไม่ยากและไม่ง่ายจนเกินไป และควรมีหลายๆ แบบ

3. การจูงใจผู้เรียน โดยการจัดแบบฝึกอบรมจากง่ายไปยาก เพื่อเป็นการดึงดูดความสนใจของผู้เรียน ซึ่งจะทำให้การฝึกอบรมเกิดผลสำเร็จและช่วยให้ยั่วยุให้ติดตามต่อไป

4. ใช้แบบฝึกอบรมสั้นๆ เพื่อไม่ให้เกิดความเบื่อหน่าย

พรรณี ช.เจนจิต (2528 : 168-186) ได้สรุปแนวคิดทางจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการสร้างแบบฝึกอบรมว่าควรประกอบด้วย

1. กฎแห่งผล แบบฝึกอบรมที่สร้างขึ้นนั้น ผู้เรียนจะต้องสามารถทำได้และให้ผู้เรียนสามารถตรวจ คำตอบ ได้ทันทีหลังจากทำแบบฝึกอบรมเสร็จแล้ว

2. การฝึกหัด การเรียนรู้เกิดจากการฝึกหัดและความใกล้ชิด ทำให้จำได้คงทนดังนั้นจึงควรให้มีการกระทำซ้ำๆ จนเกิดเป็นความเคยชินและทักษะ

3. การเสริมแรง ควรให้กำลังใจแก่ผู้เรียนเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเองและรู้สึกประสบความสำเร็จในงานที่ทำ

4. แรงจูงใจ ครูหรือผู้ฝึกอบรมจะต้องรู้จักกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการตื่นตัว อยากรู้อยากเห็นแบบฝึกอบรมที่น่าสนใจจะเป็นแรงจูงใจให้ผู้เรียนอยากทำ อยากฝึกอบรมและเกิดการเรียนรู้

ทาบา (Taba. 1962 : 454) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรว่า หมายถึง การเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงหลักสูตรที่มีอยู่เดิมให้มีผลดียิ่งขึ้น กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ ทั้งจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและการดำเนินการ ตั้งแต่จุดมุ่งหมาย การจัดเนื้อหาวิชา การจัดการเรียนการสอน จนถึงการวัดและประเมินผล เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เป็นการเปลี่ยนแปลงเฉพาะเพียงบางส่วน โดยไม่เปลี่ยนแปลงแนวคิดพื้นฐานหรือรูปแบบของหลักสูตรที่มีอยู่เดิม

เซเลอร์ และ อเลคซานเดอร์ (Saylor and Alexander. 1974 : 7) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรว่า หมายถึง การจัดทำหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นหรือการจัดทำหลักสูตรขึ้นมาใหม่โดยไม่มีหลักสูตรเดิม เป็นพื้นฐานอยู่เลย ซึ่งการพัฒนาหลักสูตรจะรวมไปถึงการผลิตเอกสารต่างๆ สำหรับผู้เรียนด้วย

โอลิวา (Oliva. 1992 : 26) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรว่า หมายถึง การเปลี่ยนแปลงและการทำให้หลักสูตรดีขึ้น เป็นคำที่มีความหมายรวมตั้งแต่การวางแผนหลักสูตร (Planning) การใช้หลักสูตร (Implementation) และการประเมินหลักสูตร (Evaluation) บางครั้งจะใช้ว่า “การปรับปรุงหลักสูตร (Curriculum Improvement)” ในความหมายเดียวกันกับคำว่า “การปรับปรุงหลักสูตร”

สงัด อุทรานันท์ (2532 : 30) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรโดยพิจารณาแบ่งเป็นแต่ละคำว่า “การพัฒนา” หรือ คำในภาษาอังกฤษว่า “Development” มีความหมายที่เด่นชัดอยู่ 2 ลักษณะ คือ ลักษณะแรกหมายถึง การทำให้ดีขึ้น หรือทำให้สมบูรณ์ขึ้น และอีกลักษณะ

Mahasarakham University

หนึ่ง หมายถึง การทำให้เกิดขึ้นโดยเหตุนี้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรจึงอาจมีความหมายได้ 2 ลักษณะเช่นเดียวกัน คือ ความหมายแรก หมายถึง การทำหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นหรือสมบูรณ์ขึ้น และอีกความหมายหนึ่งก็คือ เป็นการสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่ โดยไม่มีหลักสูตรเดิมเป็นพื้นฐานอยู่ก่อนเลย

กาญจนา คุณารักษ์ (2540 : 334) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรว่า หมายถึง กระบวนการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทุกประเภท เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามความมุ่งหมายและจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ ตลอดจนการวางแผนประเมินผลเพื่อให้ทราบชัดว่า พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงนั้นตรงความมุ่งหมายและจุดประสงค์หรือไม่ เพื่อผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องจะได้พัฒนาปรับปรุงในโอกาสต่อไป

จากความหมายของการพัฒนาหลักสูตรที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้นสรุปได้ว่า การสร้างหลักสูตรฝึกอบรมเป็นหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นเพื่อใช้กับผู้เรียนในระบบโรงเรียนหรือนอกโรงเรียนที่มีความสนใจเฉพาะเรื่อง เฉพาะกลุ่มโดยใช้เวลาเรียนรู้ไม่มากนัก และเมื่อผ่านการฝึกอบรมแล้วนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้ทันที และ การพัฒนาหลักสูตรมีความหมาย 2 ลักษณะ คือ เปลี่ยนแปลงการจัดทำหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น หรือการจัดทำหลักสูตรขึ้นมาใหม่โดยไม่มีหลักสูตรเดิม ดังนี้

1. การวางแผนหลักสูตร (Planning)
2. การใช้หลักสูตร (Implementation)
3. การประเมินหลักสูตร (Evaluation) บางครั้งจะใช้ว่า “การปรับปรุงหลักสูตร (Curriculum Improvement)”

3. องค์ประกอบของหลักสูตร

ทาบา (Taba. 1962 : 10) ได้เสนอองค์ประกอบของหลักสูตรว่าหลักสูตรควรมีองค์ประกอบ 4 อย่าง ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ทั่วไปและวัตถุประสงค์เฉพาะวิชา
2. เนื้อหาวิชาและจำนวนชั่วโมงสอนแต่ละวิชา
3. กระบวนการสอนและการเรียนหรือการนำหลักสูตรไปใช้
4. โครงการประเมินผลการสอนตามหลักสูตร

ไทเลอร์ (Taylor. 1871 : 1) ได้เสนอองค์ประกอบของหลักสูตรว่า หลักสูตรมีองค์ประกอบ 4 ประการ ดังนี้

1. จุดมุ่งหมายทางการศึกษาอะไรที่โรงเรียนต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียน
2. ประสบการณ์ทางการศึกษาใดที่โรงเรียนสามารถจัดขึ้นเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมาย
3. การจัดประสบการณ์ทางการศึกษาอย่างไรให้มีประสิทธิภาพ
4. จะมีวิธีการประเมินผลตามจุดหมายอย่างไร

สงัด อุทรานันท์ (2532 : 236-241) ได้เสนอองค์ประกอบของหลักสูตรว่ามีองค์ประกอบหลักดังนี้

1. จุดมุ่งหมายทั่วไปและจุดมุ่งหมายเฉพาะ เป็นส่วนประกอบที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะจุดมุ่งหมายจะเป็นเครื่องชี้ถึงเป้าหมายและเจตนารมณ์ของหลักสูตรว่าต้องการให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะเป็นเช่นใด ซึ่งจุดมุ่งหมายทั่วไปจะกล่าวไว้อย่างกว้างๆ และค่อนข้างเป็นหลักปรัชญาเน้นที่ค่านิยมมากกว่าการเน้นทางจิตวิทยาหรือด้านการเรียนการสอน ส่วนจุดมุ่งหมายเฉพาะจะเน้นที่การ

Mahasarakham University

ประยุกต์ใช้มากกว่า เป็นจุดมุ่งหมายที่กล่าวไว้ในส่วนที่เป็นจุดมุ่งหมายของกลุ่มวิชาหรือรายวิชาต่างๆ ที่มีอยู่ในหลักสูตรนั่นเอง

2. เนื้อหาสาระและประสบการณ์เรียนรู้ จะเป็นสื่อกลาง (Means) ที่จะพาผู้เรียนไปสู่จุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้ เนื้อหาสาระที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรอาจแบ่งได้เป็น 5 ประเภทได้แก่ ข้อเท็จจริงและความรู้ธรรมดา ความคิดรวบยอดและหลักการ การแก้ปัญหาและความคิดสร้างสรรค์ เจตคติและค่านิยม และทักษะทางกาย

3. การประเมินผล เป็นการเสนอแนะแนวทางการดำเนินการวัดผลที่มีความสอดคล้องและเหมาะสมกับหลักสูตรนั้นๆ เปรียบเสมือนเป็นการกำหนดเครื่องมือในการควบคุมการใช้หลักสูตร

ธำรง บัวศรี (2542 : 8-9) ได้สรุปองค์ประกอบสำคัญของหลักสูตรไว้ 9 ประการ คือ

1. เป้าประสงค์และนโยบายการศึกษา (Education Goals and Policies) หมายถึง สิ่งที่รัฐต้องการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในเรื่องที่เกี่ยวกับการศึกษา

2. จุดหมายของหลักสูตร (Curriculum Aims) หมายถึง ผลส่วนรวมที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียน หลักจากเรียนจบจากหลักสูตรแล้ว

3. รูปแบบและโครงสร้างหลักสูตร (Types and Structures) หมายถึง ลักษณะและแผนผังที่แสดงการแจกแจงวิชา หรือกลุ่มวิชา หรือกลุ่มประสบการณ์

4. จุดประสงค์ของรายวิชา (Subject Objectives) หมายถึง ผลที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียน หลังจากที่ได้เรียนวิชานั้นแล้ว

5. เนื้อหา (Content) หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ทักษะ และความสามารถที่ต้องการให้มี รวมทั้งประสบการณ์ที่ต้องการให้ได้รับ

6. จุดประสงค์ของการเรียนรู้ (Instructional Objectives) หมายถึงสิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ได้มีทักษะและความสามารถ หลังจากที่เรียนเนื้อหาที่กำหนดไว้

7. ยุทธศาสตร์การเรียนการสอน (Instructional Strategies) หมายถึง วิธีการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมและมีหลักเกณฑ์ เพื่อให้บรรลุตามจุดประสงค์ของการเรียนรู้

8. การประเมินผล (Evaluation) หมายถึง การประเมินผลการเรียนรู้ เพื่อใช้ปรับปรุงในการเรียนการสอนและหลักสูตร

9. วัสดุหลักสูตรและการเรียนการสอน (Curriculum Materials and Instructional Media) หมายถึง เอกสาร สิ่งพิมพ์ วีดิทัศน์ ภาพ คอมพิวเตอร์ช่วยสอน เป็นต้น ที่จะช่วยส่งเสริมคุณภาพและประสิทธิภาพการเรียนการสอน

จากความหมายขององค์ประกอบหลักสูตรที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้นสรุปได้ว่า หลักสูตรต้องมีองค์ประกอบ 4 ส่วนจะขาดองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งไม่ได้ คือ

1. จุดมุ่งหมาย
2. จุดประสงค์ เนื้อหา
3. ประสบการณ์ วิธีการจัดประสบการณ์
4. วิธีการสอน และการประเมินผล

Mahasarakham University

4. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตร

ทาบา (Taba. 1962 : 456-459) ได้ให้ความหมายของรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรไว้ 7 ขั้นตอน ดังนี้

1. วิเคราะห์ความต้องการ (Diagnosis of Needs) โดยใช้วิธีการ สำรวจสภาพปัญหา ความต้องการ และความจำเป็น ของผู้เรียนและของสังคม

2. กำหนดจุดมุ่งหมาย (Formulation of Objectives) ด้วยข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ความต้องการ

3. คัดเลือกเนื้อหาสาระ (Selection of Content) เมื่อกำหนดจุดมุ่งหมายแล้วก็ต้องคัดเลือกเนื้อหาสาระ ซึ่งสอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย และต้องคำนึงถึงพัฒนาการของผู้เรียนด้วย

4. การจัดรวบรวมเนื้อหาสาระ (Organization of Content) เนื้อหาที่รวบรวมต้องคำนึงถึงความยากง่ายและความต่อเนื่อง รวมทั้งจัดให้เหมาะสมกับพัฒนาการและความสนใจของผู้เรียน

5. การคัดเลือกประสบการณ์เรียนรู้ (Selection of Learning Experiences) การจัดประสบการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายและเนื้อหาวิชา

6. การจัดรวบรมประสบการณ์การเรียนรู้ (Organization of Learning experiences) การจัดประสบการเรียนรู้ควรคำนึงถึงความต่อเนื่องของเนื้อหาสาระ

7. กำหนดวิธีวัดและประเมินผล (Determination of what to evaluate and the ways and means of doing it) มีการประเมินเพื่อตรวจสอบว่าประสบการณ์การเรียนที่จัดให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ และกำหนดวิธีการประเมินรวมทั้งเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินด้วย

ไทเลอร์ (Tyler. 1987 : 3) ได้ให้ความหมายของรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรไว้ว่าต้องตอบคำถามพื้นฐาน 4 ประการ ดังนี้

1. จุดมุ่งหมายทางการศึกษา (Educational Purposes) อะไรบ้างที่โรงเรียนต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้

2. ประสบการณ์ทางการศึกษา (Educational Experiences) อะไรบ้างที่โรงเรียนจะต้องจัดให้ เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมาย

3. จะจัดประสบการณ์ทางการศึกษาอย่างไรจึงจะทำให้สอนอย่างมีประสิทธิภาพ

4. ประเมินประสิทธิภาพของการจัดประสบการณ์การเรียนอย่างไรจึงจะทราบได้ว่าผู้เรียนได้บรรลุจุดมุ่งหมายทางการศึกษา

5. จุดมุ่งหมายของการประเมินผลหลักสูตร

ทาบา (Taba. 1962 : 310) ได้ให้ความหมายของจุดมุ่งหมายของการประเมินผลหลักสูตรว่าการประเมินหลักสูตรมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษากระบวนการต่างๆ ที่กำหนดไว้ว่ามีการเปลี่ยนแปลงใดบ้างที่สอดคล้องหรือขัดแย้งกับวัตถุประสงค์ทางการศึกษาซึ่งการประเมินดังกล่าวจะครอบคลุมเนื้อหาทั้งหมดของหลักสูตรและและกระบวนการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้แก่ จุดประสงค์ ขอบเขตของเนื้อหาสาระ คุณภาพของผู้บริหาร และผู้ใช้หลักสูตร สมรรถภาพของผู้เรียน ความสัมพันธ์ของวิชาต่างๆ การใช้สื่อและวัสดุการสอน

Mahasarakham University

แมคนีล (Mcneil. 1981 : 153) ได้ให้ความหมายของจุดมุ่งหมายของการประเมินผลหลักสูตรว่า การประเมินหลักสูตรมีจุดมุ่งหมายเพื่อใช้เป็นเครื่องมือเพื่อใช้เป็นเครื่องมือประกอบการตัดสินใจที่จะเลือกหลักสูตร เพื่อนักพัฒนาหลักสูตรจะได้รู้ว่าควรจะปรับปรุงหลักสูตรตรงไหน และอย่างไร และเพื่อที่จะให้ครูใช้หาคำตอบเกี่ยวกับการเรียนรู้ของนักเรียน

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539 : 192) ได้ให้ความหมายของจุดมุ่งหมายของการประเมินผลหลักสูตรว่า การประเมินผลหลักสูตรมีจุดมุ่งหมายดังนี้

1. เพื่อหาทางปรับปรุงแก้ไขสิ่งบกพร่องที่พบในองค์ประกอบต่างๆ ของหลักสูตร การประเมินผลในลักษณะนี้มักจะดำเนินในช่วงการพัฒนาหลักสูตรยังคงดำเนินอยู่ เพื่อที่จะพิจารณาว่าองค์ประกอบต่างๆ ของหลักสูตร เช่น จุดมุ่งหมาย โครงสร้าง เนื้อหา การวัดผล เป็นต้น ว่ามีความสอดคล้องและเหมาะสมหรือไม่ สามารถนำมาปฏิบัติในช่วงการนำหลักสูตรไปทดลองใช้หรือในขณะที่การใช้หลักสูตรกระบวนการเรียนการสอนกำลังดำเนินอยู่มากน้อยเพียงใดได้ผลเพียงใด และมีปัญหาอุปสรรคอะไร จะได้เป็นประโยชน์แก่นักพัฒนาหลักสูตรและผู้ที่เกี่ยวข้องในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบต่างๆ ของหลักสูตรให้มีคุณภาพดีขึ้นได้ทันท่วงที

2. เพื่อหาทางปรับปรุงระบบการบริหารหลักสูตรการนิเทศ กำกับดูแล และการจัดกระบวนการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น การประเมินผลลักษณะนี้จะดำเนินการในขณะที่มีการนำหลักสูตรไปใช้ จะได้ช่วยปรับปรุงหลักสูตรให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้

3. เพื่อช่วยในการตัดสินใจของผู้บริหารว่า ควรใช้หลักสูตรต่อไปอีกหรือยกเลิก การใช้หลักสูตรบางส่วนหรือยกเลิกทั้งหมด การประเมินผลในลักษณะนี้จะดำเนินการหลังจากที่ใช้หลักสูตรไปแล้วระยะหนึ่งแล้วจึงประเมินสรุปผลตัดสินว่าหลักสูตรมีคุณภาพดีหรือไม่ดี บรรลุตามเป้าหมายที่หลักสูตรกำหนดไว้มากน้อยเพียงใด สนองความต้องการของสังคมเพียงใด และเหมาะสมกับการนำไปใช้ต่อหรือไม่

4. เพื่อต้องการทราบคุณภาพของผู้เรียนซึ่งเป็นผลผลิตของหลักสูตรว่ามีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามความมุ่งหวังของหลักสูตรหลักจากผ่านกระบวนการทางการศึกษามาแล้วหรือไม่อย่างไร การประเมินผลในลักษณะนี้จะดำเนินการนำหลักสูตรไปใช้หรือหลังจากที่ใช้หลักสูตรไปแล้วระยะหนึ่งก็ได้

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า การประเมินหลักสูตร เป็นขั้นตอนที่สำคัญอย่างหนึ่งของกระบวนการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งการประเมินหลักสูตรจะทำให้ทราบคุณภาพของผู้เรียนซึ่งเป็นผลผลิตของหลักสูตรว่ามีคุณลักษณะตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรหรือไม่ และผลการประเมินหลักสูตรนี้จะนำไปสู่การตัดสินใจของผู้เกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตรเพื่อใช้ในการปรับปรุง แก้ไข หรือ อาจเปลี่ยนแปลงหลักสูตร

6. ประเภทของหลักสูตรฝึกอบรม

โอดิออร์เน (Odiorne. 1970 : 80) ได้แบ่งประเภทของการฝึกอบรมตามความสำคัญของการฝึกอบรมไว้ 3 ประเภท ดังนี้

1. การฝึกอบรมขั้นต้น (Regular Training Program) เป็นการฝึกอบรมเพื่อสนองความต้องการขั้นต้น เพื่อให้บุคคลมีความรู้ ความเข้าใจและสามารถปฏิบัติงานในหน้าที่ได้อย่างเหมาะสมการฝึกอบรมประเภทนี้ เช่น การปฐมนิเทศ การฝึกอบรมก่อนเลื่อนตำแหน่ง เป็นต้น

Mahasarakham University

2. การฝึกอบรมเพื่อแก้ปัญหา (Problem-Solving Training Program) เป็นการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานให้สูงขึ้น มุ่งเน้นการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติงาน

3. การฝึกอบรมเพื่อพัฒนา (Innovative Training Program) เป็นการฝึกอบรมในขั้นสูง เน้นการมุ่งอนาคต เป็นการฝึกอบรมที่จะช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถพัฒนางานให้ก้าวหน้า

กุลยา ตันติผลาชวะ (2537 : 58) ได้แบ่งประเภทของหลักสูตรการฝึกอบรมตามระยะเวลาการฝึกอบรมออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. การฝึกอบรมเฉพาะหน้า (In-Sit Training) เป็นการฝึกอบรมตามปัญหาจำเป็นที่เกิดขึ้นในทันที หรือในระยะเวลาเริ่มแรก เวลาที่จะใช้จะสั้นมากด้วยเป็นกรณีเร่งด่วน หลักสูตรประเภทนี้จะใช้ระยะเวลาสั้นการอบรมแต่ละครั้งหลักสูตรจะต้องมีความสมบูรณ์ในตัวเอง เนื้อหาสาระไม่มากแต่อาจลึกกว่า ส่วนใหญ่เป็นหลักสูตรเสริมความรู้ ฟื้นฟูความรู้หรือเพื่อพัฒนาทักษะปฏิบัติที่จำเป็นเท่านั้น

2. การฝึกอบรมระยะสั้น (Short-Term Training) เป็นการฝึกอบรมที่กำหนดขึ้นเป็นสัปดาห์หรือเป็นเดือน ระยะเวลาฝึกอบรมตามหลักสูตรอาจเป็น 3 6 หรือ 9 เดือน เป้าหมายการฝึกอบรมมุ่งที่ความรู้ความชำนาญเฉพาะทางและพัฒนาความรู้ใหม่ๆ ให้ผู้อบรมมีมากขึ้น ความง่ายและความเข้มข้นอาจน้อยกว่าการเรียนแบบปกติตามรายวิชาในสถาบันการศึกษา แต่ความลุ่มลึกมีมากกว่า

3. หลักสูตรฝึกอบรมระยะยาว (Long-Term Training) เป็นหลักสูตรที่ใช้ระยะเวลามากกว่า 1 ปี และให้รวมถึงการศึกษาต่อเนื่อง (Continuing Education) มีลักษณะของการฝึกอบรมที่เน้นการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์เป็นหลัก หลักสูตรนี้มีหน่วยงานหรือสถาบันจัดขึ้นน้อย เพราะเน้นความเป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาแบบลุ่มลึกมากที่สุดเป็นการเฉพาะ มักจะเป็นหลักสูตรระดับประกาศนียบัตรและปริญญา

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า ประเภทของการฝึกอบรมนั้นสามารถแยกออกเป็นการฝึกอบรมก่อนประจำการ ระหว่างประจำการ การฝึกอบรมในโครงการ และการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาตนเอง ซึ่งมีจุดมุ่งหมายของการอบรมที่แตกต่างกันตามตามความต้องการขององค์กรเพื่อพัฒนาสมรรถภาพของบุคลากรในองค์กร

7. กระบวนการฝึกอบรม

เวลลา (Vella. 1994 : 3-22) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการฝึกอบรมเพื่อให้ผู้ใหญ่เรียนรู้ได้ดีนั้นมี 12 ประการด้วยกัน

1. วิเคราะห์ความต้องการจำเป็น (Need Assessment)

2. สร้างบรรยากาศแห่งความปลอดภัย (Safety) ซึ่งได้แก่

2.1 ความไว้วางใจในสมรรถภาพของโปรแกรมและผู้ฝึกอบรม

2.2 ความเชื่อมั่นในความเป็นไปได้ของวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้

2.3 การยินยอมให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น

2.4 ความเชื่อมั่นในผลลัพธ์ของกิจกรรมการเรียนรู้ที่ง่าย ชัดเจน และมีความสัมพันธ์กับงานที่ทำ

2.5 เชื่อมั่นในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม

Mahasarakham University

3. มิตรสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ฝึกอบรมกับผู้เรียนทางด้านการเรียนรู้และการพัฒนาบุคคล ด้วยวิธีการแสวงหาและความกระตือรือร้น

4. ให้ความสนใจอย่างระมัดระวังต่อการจัดลำดับของเนื้อหาเพื่อการเรียนรู้และการเสริมแรงที่เหมาะสม ทั้งโปรแกรมการเรียนรู้ทางด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ รวมทั้งการเสริมแรงเพื่อให้เกิดการกระทำซ้ำทางด้านความรู้ ความจริง ทักษะและเจตคติ อย่างหลากหลาย มีความสัมพันธ์กัน และมีความน่าสนใจ

5. สร้างการปฏิบัติการและมีผลสะท้อนกลับ (Praxis) ที่รวมอยู่ด้วยกันภายในเป็นการเรียนรู้ด้วยการกระทำ (Learning by Doing) เพื่อให้เกิดความรู้ ทักษะ และเจตคติ ให้เกิดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการ ได้แก่ การกระทำ การสะท้อนกลับ การตัดสินใจ การเปลี่ยนแปลง และการปฏิบัติสิ่งใหม่

6. การยอมรับผู้เรียนในฐานะที่สิ่งที่ต้องเรียนรู้ หมายถึง การเรียนรู้ซึ่งกันและกันให้เกิดการตัดสินใจ ยึดผู้เข้าฝึกอบรมเป็นสำคัญ วิทยากรเป็นผู้อำนวยความสะดวก

7. ยึดมั่นการพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้ทางด้านความรู้หรือความคิด เจตคติหรือความรู้สึกและทักษะต่างๆ หรือการกระทำ

8. สร้างการเรียนรู้อย่างฉับพลัน ให้เกิดประโยชน์ทั้งทางด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ

9. สร้างบทบาทที่ชัดเจน (Clear Roles) และบทบาทของการพัฒนา ทั้งทางด้านการสื่อสาร ระหว่างผู้เข้ารับการอบรมกับวิทยากร

10. การเรียนรู้ร่วมกันด้วยการทำงานเป็นกลุ่ม (Teamwork) โดยจัดให้เป็นกลุ่มที่เล็กจำนวนหลายกลุ่มเพื่อให้เกิดการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เกิดความรู้สึกปลอดภัยเป็นลักษณะเพื่อนช่วยเหลือเพื่อน

11. การผูกพันระหว่างผู้เรียนกับสิ่งที่ได้เรียน (Engagement) ทั้งภาระการเรียนรู้ทำให้ผู้เข้ารับการอบรมมีความผูกพัน

12. สามารถประเมินตรวจสอบได้ (Accountability) เป็นการสร้างความชัดเจนว่าสิ่งที่จัดให้เกิดการเรียนรู้ สิ่งที่ควรได้รับการสร้างให้เกิดการเรียนรู้ ทักษะที่ได้รับการพัฒนาและอื่นๆ

บอยเดลล์ (Boydel. 1979 : 5-8) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการฝึกอบรมที่เป็นระบบว่าต้องประกอบด้วยขั้นตอน 10 ขั้นตอนดังนี้

1. หาความจำเป็นในการฝึกอบรม
2. พิจารณางานหรือภารกิจที่จะพัฒนา
3. วิเคราะห์งานหรือภารกิจที่จะพัฒนา
4. กำหนดบุคลากรที่จะได้รับการฝึกอบรม
5. กำหนดวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม
6. สร้างหลักสูตรการฝึกอบรม
7. การวางแผนการจัดการฝึกอบรม
8. ดำเนินการฝึกอบรม
9. ประเมินผลการฝึกอบรม
10. ติดตามผลระยะยาว

Mahasarakham University

8. การประเมินผลการฝึกอบรม

ธำรง บัวศรี (2542 : 334-349) ได้ให้ความหมายของการประเมินผลหลักสูตรว่า เป็นกิจกรรมที่ต้องทำที่ต้องทำต่อเนื่องกันตั้งแต่เริ่มวางแผนจัดทำหลักสูตรต้นแบบจนกระทั่งได้หลักสูตรแม่บทที่เสร็จสมบูรณ์จนถึงขั้นนำไปใช้ และยังจะต้องมีการประเมินผลต่อไปอีก อย่างไม่มีวันจบสิ้น การประเมินผลที่อาศัยช่วงเวลาเป็นหลักแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. การประเมินผลย่อยหรือการประเมินผลระหว่างดำเนินการ (Formative Evaluation) เป็นการประเมินผลในระหว่างที่ทำหลังสูตรยังไม่เสร็จหรือยังทำการสอนไม่จบหน่วยการเรียนมีจุดมุ่งหมาย คือ เพื่อปรับปรุงสิ่งที่ทำอยู่ให้ดีขึ้นโดยไม่ปล่อยไว้จนกระทั่งเสร็จงานซึ่งอาจจะสายเกินแก้ไข การประเมินผลย่อยมุ่งปรับปรุงแก้ไขเฉพาะเรื่อง จึงเรียกได้ว่าเป็นการประเมินผลเชิงจุลภาค

2. การประเมินผลรวมหรือการประเมินผลเมื่อเสร็จสิ้นการดำเนินการ (Summative Evaluation) เป็นการประเมินผลหลังจากที่ได้นำเอาหลักสูตรแม่บทมาใช้เป็นเวลาพอสมควรแล้ว จุดมุ่งหมายของการประเมินผลชนิดนี้ คือ การพิจารณาตัดสินว่าหลักสูตรที่จัดทำขึ้นมีประสิทธิผลหรือไม่ การประเมินผลรวมเป็นการประเมินที่มุ่งปรับปรุงแก้ไขเป็นส่วนรวม จึงเรียกได้ว่าเป็นการประเมินผลเชิงมหภาค

สงัด อุทรานันท์ (2532 : 279) ได้ให้ความหมายของการประเมินผลหลักสูตรว่า การประเมินผลกลักสูตรจะทำให้รู้คุณค่าของหลักสูตรว่าเป็นอย่างไร สามารถจะนำไปใช้ได้ดีเพียงใด ผลที่ได้จากการใช้หลักสูตรเป็นอย่างไรซึ่งข้อมูลที่ได้จากการประเมินหลักสูตรจะเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงหลังสูตรให้มีคุณค่าสูงขึ้น

รุจิร์ ภู่สาระ (2545 : 143) ได้ให้ความหมายของการประเมินผลหลักสูตรว่าหมายถึงประเด็นต่อไปนี้

1. การวัดผลการปฏิบัติของผู้เรียนตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ในเชิงปริมาณ
2. การเปรียบเทียบพฤติกรรมการปฏิบัติของผู้เรียนกับมาตรฐาน
3. การอธิบายและการตัดสินใจเกี่ยวกับหลักสูตร
4. การอธิบายและการตัดสินใจเกี่ยวกับหลักสูตร และการเลือกวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการตัดสินใจเรื่องหลักสูตร
5. การใช้ความรู้เกี่ยวกับวิชาชีพในการตัดสินใจเกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปใช้

หรรษา นิลวิเชียร (2547 : 196-197) ได้ให้ความหมายของการประเมินผลหลักสูตรว่า การประเมินหลักสูตรมีวิธีการประเมินหลายวิธีนักประเมินหลักสูตรมักใช้หลายๆ วิธีในการประเมิน โดยมีหลักการว่าจะต้องลดความอคติอันเนื่องมาจากการมีจุดเน้นในวงแคบ ตระหนักในความหลากหลายของค่านิยมและข้อมูล หลีกเลี่ยงการใช้รูปแบบใดรูปแบบหนึ่งเพียงอย่างเดียว เทคนิคการประเมินหลักสูตรที่นิยมใช้ทั่วไป คือ

1. แบบสอบถาม
2. การสัมภาษณ์
3. การบันทึก
4. การจัดอันดับคุณภาพ
5. การสังเกตห้องเรียนอย่างเป็นระบบ

Mahasarakham University

6. การใช้แบบทดสอบและแบบวัดเจตคติ
7. การให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับสื่อ
8. การวิเคราะห์งานของนักเรียน
9. การสนทนา
10. การบันทึกส่วนตัว

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า การประเมินหลักสูตรเป็นการพิจารณาคุณค่าของหลักสูตรต่อผู้เรียนว่ามากน้อยเพียงใด หลักสูตรสามารถพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุจุดมุ่งหมายได้จริงหรือไม่ ซึ่งข้อมูลการประเมินหลักสูตรจะนำไปสู่การตัดสินใจที่จะปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรให้มีคุณภาพสูงขึ้น

ชูชัย สมิทธิไกร (2540 : 207-221 ; อ้างอิงมาจาก Kirkpatrick. 1987) ได้เสนอเกณฑ์ (Criteria) ไว้ 4 ประเภท ได้แก่

1. ปฏิกิริยา (Reaction) เป็นการประเมินความรู้สึกของผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่มีต่อโครงการฝึกอบรม เพื่อวัดว่า ผู้เข้าฝึกอบรมชอบหรือไม่ชอบกิจกรรมฝึกอบรมนั้น โดยอาจครอบคลุมทั้งด้านเนื้อหา วิทยากร วิธีการอบรม เอกสารประกอบการฝึกอบรม และสภาพแวดล้อมต่างๆ ของการฝึกอบรม ซึ่งจะต้องกำหนดสิ่งที่ต้องการประเมินไว้ ตั้งแต่ในขั้นการออกแบบโครงการฝึกอบรม และนำสิ่งที่ต้องการประเมินบรรจุลงในแบบประเมินผล

2. การเรียนรู้ เป็นเกณฑ์ที่บ่งชี้ว่าผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้ซึ่งเป็นการวัดความรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริง หลักการ วิธีการและกระบวนการทำงาน มีทักษะซึ่งเป็นกระบวนการตรวจสอบว่าผู้เรียนมีการพัฒนาทักษะเพิ่มขึ้นหรือไม่ โดยการให้ผู้เรียนได้แสดงหรือกระทำทักษะนั้นออกมา โดยผู้ฝึกอบรมจะคอยสังเกตและให้คะแนน หรือประเมินทัศนคติเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นกว่าเดิมหรือไม่

3. พฤติกรรม เป็นการประเมินว่า พฤติกรรมการทำงานของผู้เข้ารับการอบรมมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นหรือไม่ ภายหลังจากการฝึกอบรม ซึ่งสามารถทำการประเมินอย่างเป็นระบบทั้งก่อนและหลังการฝึกอบรม ควรเก็บข้อมูลจากกลุ่มต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมีการวิเคราะห์ทางสถิติและควรมีกลุ่มที่ไม่ได้ผ่านการฝึกอบรมเพื่อเปรียบเทียบ

4. ผลลัพธ์ เป็นการประเมินผลการฝึกอบรมที่มีต่อการดำเนินการขององค์กรเพื่อตรวจสอบว่า การฝึกอบรมก่อให้เกิดผลกระทบใดๆ ต่อการดำเนินการขององค์กร เพื่อตรวจสอบว่าทักษะหรือความรู้ใดที่อยู่ในหลักสูตรมีผลด้านบวกต่อองค์กรมากที่สุด เพื่อตรวจสอบว่า ผลกระทบหนึ่งๆ ได้เกิดขึ้นในหลายๆ ส่วน หรือเพียงบางส่วนขององค์กร

พัฒนา สุขประเสริฐ (2541 : 54) ได้ให้ความหมายของการประเมินหลักสูตรฝึกอบรมว่า การดำเนินงานเพื่อพิจารณาวินิจฉัยว่าโครงการฝึกอบรมบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้หรือไม่ โดยวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมนั้นต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้ของผู้เข้ารับการฝึกอบรมออกเป็น 3 ลักษณะ คือ ความรู้ ทักษะ และเจตคติ โดยพฤติกรรมที่ต้องการให้เปลี่ยนนั้นอาจเป็นเพียงลักษณะเดียว สองลักษณะ หรือสามลักษณะประกอบกันก็ได้

ยุพาศรี ไพรวรรณ (2553 : 44) ได้ให้ความหมายของการประเมินหลักสูตรฝึกอบรมว่า การตัดสินคุณค่าของโครงการ โดยเก็บข้อมูลจากตัวชี้วัดที่กำหนดขึ้นและนำข้อมูลมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์หรือมาตรฐาน เพื่อแสดงความสำเร็จของโครงการ

Mahasarakham University

สรุปได้ว่า การประเมินหลักสูตรฝึกอบรม หมายถึง การตัดสินคุณค่าของโครงการฝึกอบรม ว่าบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้มากหรือน้อยเพียงใด โดยพิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงใน ด้าน ความรู้ ทักษะ และเจตคติของผู้เข้ารับฝึกอบรมกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดเอาไว้เพื่อเป็นข้อมูลในการปรับปรุงคุณภาพของการฝึกอบรม อันเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่หน่วยงานและองค์กร

9. โครงสร้างของหลักสูตรฝึกอบรม

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยกองพัฒนาวิชาการ (www.tu.ac.th/org/ofrector/person/train. เข้าถึงเมื่อ 25. ต.ค. 2557) ได้สรุปโครงร่างหรือรูปแบบของการฝึกอบรมไว้ ดังนี้

1. ชื่อโครงการ
2. หลักการและเหตุผล
3. วัตถุประสงค์
4. คุณสมบัติของผู้เข้ารับการอบรม
5. หลักสูตรการฝึกอบรม

ชื่อหมวดวิชา และหัวข้อรายละเอียดหัวข้อวิชา (ถ้ายาวมาก อาจใช้แนบท้ายโครงการฝึกอบรม) ประกอบไปด้วย

5.1 ชื่อหมวดวิชา จำนวนชั่วโมง
5.2 ชื่อหัวข้อวิชา
5.3 วัตถุประสงค์
5.4 แนวการอบรม
5.5 เทคนิคฝึกอบรม (ทั้งนี้อาจมีหัวข้อวิชาเพิ่มได้อีกตามความจำเป็น)

6. ระยะเวลาในการฝึกอบรม
7. สถานที่ฝึกอบรม
8. วิทยากรในการฝึกอบรม
9. เทคนิคหรือวิธีการฝึกอบรม
10. การประเมินผลการฝึกอบรม
11. การรับรองผลหรือการผ่านการฝึกอบรม
12. จำนวนผู้เข้าร่วมโครงการ
13. งบประมาณการ ค่าใช้จ่ายในการฝึกอบรม
14. ที่ปรึกษาโครงการฝึกอบรม
15. ผู้รับผิดชอบโครงการฝึกอบรม
16. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการฝึกอบรม

Mahasarakham University

นโยบายการศึกษาเกี่ยวกับหลักสูตรฝึกอบรม

1. นโยบายเกี่ยวกับการฝึกอบรมของรัฐบาล

นโยบายเกี่ยวกับการฝึกอบรมของรัฐบาลได้ออกเป็นประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี ณ วันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2550 โดยมีข้อความตอนดังต่อไปนี้ “การที่จะนำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าของบ้านเมือง ความสงบเรียบร้อย และความผาสุกของประชาชนนั้น ปัจจัยที่สำคัญที่สุดคือ ประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการและการที่จะให้ข้าราชการมีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นต้องให้มีการฝึกอบรมเพื่อให้ข้าราชการคุ้นต่องาน และรู้จักหน้าที่ ให้มีความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติงาน ให้มีโอกาสปรับปรุงงานให้พร้อมที่จะเข้าสวมตำแหน่งหน้าที่ที่สูงขึ้น ให้ข้าราชการชั้นผู้บังคับบัญชามีความสามารถควบคุมและบริหารงานจึงเห็นสมควรให้ทุกกระทรวงถือเป็นนโยบายปฏิบัติว่าการฝึกอบรมข้าราชการเป็นความรับผิดชอบส่วนหนึ่งในการปฏิบัติงาน”

2. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 กำหนดทิศทางยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติ ที่เกี่ยวกับด้านศิลปะและวัฒนธรรมไว้ ดังนี้

2.1 เป้าหมายหลัก

2.1.1 มีการทำนุ บำรุง รักษา มรดกทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี สุนทรียศาสตร์ ขนบธรรมเนียม โบราณราชประเพณี ทรัพย์สินทางประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาไทย และภาวะลักษณ์เมืองที่เป็นเอกลักษณ์ประจำชาติและประจำท้องถิ่น รวมทั้งสภาพแวดล้อม

2.1.2 มีการสร้างสรรค์และพัฒนาศิลปะและวัฒนธรรมไทยบนรากฐานความเป็นไทยที่สอดคล้องกับบริบทวิถีชีวิตของคนไทยในสังคมโลก

2.1.3 มีระบบการเฝ้าระวังการนำภูมิปัญญาศิลปะและวัฒนธรรมไปแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ โดยมีมาตรการดังนี้

1) ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการศึกษา ค้นคว้า วิจัย และรวบรวมองค์ความรู้ด้านศิลปะ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมพื้นบ้าน ภูมิปัญญาและเทคโนโลยีพื้นบ้าน ตลอดจนวัฒนธรรมเผ่าชน และวัฒนธรรมประจำชาติทุกสาขาอย่างทั่วถึง

2) ผลิตตำรา สื่อการเรียนการสอน เกี่ยวกับงานศิลปะไทยชั้นสูง โบราณราชประเพณีไว้เป็นหลักฐานอ้างอิงทางวิชาการ และสร้างสรรค์ผลงานศิลปะไทยชั้นสูง

3) ส่งเสริม สนับสนุน การพัฒนาและประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาไทย ศิลปะและวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม

4) ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรม ที่กระตุ้นให้เกิดสุนทรียภาพ จินตนาการและทักษะในการสร้างสรรค์เอกลักษณ์ไทยทุกประเภท รวมทั้งการพัฒนาและสร้างสรรค์วัฒนธรรมใหม่ที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยและสังคมโลก

5) ส่งเสริม และสนับสนุนชุมชนท้องถิ่นให้มีอำนาจในการจัดการภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนรวมถึงการเฝ้าระวังมิให้มีการนำเอาภูมิปัญญา ศิลปะและวัฒนธรรมไปแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ

Mahasarakham University

3. นโยบายของกระทรวงวัฒนธรรม ประจำปี 2556-2561 มีดังนี้

ประเด็นนโยบาย หรือแนวนโยบายการดำเนินงานของกระทรวงวัฒนธรรม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2557 โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ที่แถลงต่อรัฐสภา และยุทธศาสตร์ประเทศของรัฐบาลประจำปี 2556-2561 อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล จึงกำหนดมาตรการหรือแนวทางในการดำเนินงานตามประเด็นนโยบายในแต่ละข้อ ดังนี้

3.1 ประเด็นนโยบายข้อที่ 1 บูรณาการความร่วมมือและส่งเสริมสนับสนุนบทบาทภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนให้มีส่วนร่วมในการสืบค้นรากวัฒนธรรม นำสู่การสืบสานต่อยอดเพื่อการอนุรักษ์ การศึกษา การท่องเที่ยว และการสร้างสรรค์ โดยมีนโยบายหรือแนวทางในการดำเนินงานตามประเด็นนโยบายที่สำคัญ ดังนี้

3.1.1 ส่งเสริมสนับสนุนให้เด็ก เยาวชนและประชาชน มีโอกาสในการสืบค้นและเรียนรู้รากวัฒนธรรม มีพื้นที่แสดงออกอย่างสร้างสรรค์ สามารถนำมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับสภาวการณ์ปัจจุบัน รวมทั้งมีส่วนสำคัญในการสืบสาน ต่อยอดเพื่อการอนุรักษ์ การศึกษา การท่องเที่ยว และการสร้างสรรค์เพื่อสร้างสรรค์อารยธรรมที่ดีงามสู่วิถีชีวิตและสังคมคุณภาพ

3.1.2 พัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมและการนันทนาการ เพื่อส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนเกิดการเรียนรู้ที่ถูกต้อง ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ มีคุณธรรม เอื้ออาทรต่อผู้อื่น และเกิดการเรียนรู้ศิลปะอย่างสร้างสรรค์ เข้าใจถึงคุณค่า ซาบซึ้งในความสุนทรีย์ของศิลปะ

3.1.3 เสริมสร้างและพัฒนากลไกการเฝ้าระวังและสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมที่ครอบคลุมทั้งวิถีชีวิตและสื่อทุกประเภทที่มีผลต่อการเบี่ยงเบนทางวัฒนธรรม และพฤติกรรมของเด็กเยาวชน พร้อมทั้งขจัดสื่อที่เป็นภัยต่อสังคม ขยายสื่อดีเพื่อนำไปสู่การสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมอย่างเท่าทันสถานการณ์

3.1.4 ส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษา การวิจัยและพัฒนาศักยภาพการดำเนินงาน เพื่อพัฒนาการแข่งขันของประเทศบนฐานวัฒนธรรม

3.1.5 อำนวยความสะดวก พัฒนาศักยภาพและส่งเสริมความเข้มแข็งของภาคีเครือข่ายให้สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

3.1.6 บูรณาการ และประสานความร่วมมือกับหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการอนุรักษ์ ฟื้นฟู สร้างสรรค์ สืบทอด เผยแพร่และแรกเปลี่ยนทางศิลปะ และวัฒนธรรมทั้งในและต่างประเทศ

3.2 ประเด็นนโยบายข้อที่ 2 ผลักดันการนำทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยมาใช้ในการพัฒนาศักยภาพการแข่งขันของประเทศบนฐานวัฒนธรรม ด้วยการส่งเสริม ด้วยการส่งเสริมอุตสาหกรรมวัฒนธรรมสร้างสรรค์แบบครบวงจร โดยมีนโยบายหรือแนวทางในการดำเนินงานตามประเด็นนโยบายที่สำคัญ ดังนี้

3.2.1 จัดการความรู้ ภูมิปัญญาและทุนทางวัฒนธรรม และนำไปใช้ประโยชน์ในการให้คำแนะนำปรึกษาบ่มเพาะ พัฒนาศักยภาพและส่งเสริมสนับสนุนผู้ประกอบการที่ประกอบธุรกิจด้านการพัฒนาสินค้า ผลิตภัณฑ์และการบริการโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรม

Mahasarakham University

3.2.2 พัฒนาศักยภาพ (ภูมิทัศน์ สิ่งอำนวยความสะดวก สารัตถะ การนำเสนอ ฯลฯ) ของแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมให้ได้มาตรฐานสากล รวมทั้งพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมที่มีประสิทธิภาพ เพื่อเพิ่มพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม สร้างโอกาส สร้างงานและเพิ่มรายได้ให้แก่ ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องและประชาชนในท้องถิ่น

3.2.3 พัฒนาการแสดงและเทคนิคการแสดงทางศิลปวัฒนธรรมทั้งแบบดั้งเดิมและร่วมสมัย ให้ได้มาตรฐานสากล เพื่อเพิ่มพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม และเผยแพร่แลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมทั้งในและต่างประเทศ

3.2.4 ส่งเสริมการผลิตและพัฒนาสินค้า ผลิตภัณฑ์ และบริการทางวัฒนธรรม โดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยในลักษณะอุตสาหกรรมวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ เพื่อพัฒนาศักยภาพการแข่งขันทางด้านเศรษฐกิจ การท่องเที่ยว การบริหารจัดการงานศิลปวัฒนธรรมของประเทศ เช่น ภาพยนตร์ แอนิเมชั่น ละคร ละครโทรทัศน์ ดนตรี เกม แฟชั่น และอุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์อื่นๆ

3.2.5 พัฒนาเมืองที่มีพัฒนาศักยภาพและมีอัตลักษณ์โดดเด่นด้านศิลปวัฒนธรรม ให้เป็นเมืองวัฒนธรรมสร้างสรรค์ เพื่อเพิ่มพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมและศักยภาพทางเศรษฐกิจและสังคมในแต่ละภูมิภาค

3.2.6 บูรณาการ และประสานความร่วมมือกับหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมและส่งเสริมช่องทางในการโฆษณา เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ และกระจายสินค้า ผลิตภัณฑ์และการบริการทางวัฒนธรรมในรูปแบบที่หลากหลายและทั่วถึง

3.3 ประเด็นนโยบายข้อที่ 3 พัฒนาศักยภาพการเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมอาเซียน รวมทั้งเสริมสร้างและพัฒนาภาพลักษณ์ไทยสู่สากล โดยพัฒนาความร่วมมือ เผยแพร่แลกเปลี่ยน และเชื่อมโยงด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ที่สอดคล้องกับนโยบายและยุทธศาสตร์ของรัฐบาล โดยมีนโยบายหรือแนวทางในการดำเนินงานตามประเด็นนโยบายที่สำคัญ ดังนี้

3.3.1 พัฒนาความร่วมมือและความสัมพันธ์ทางศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมกับประเทศเพื่อนบ้านในกลุ่มอาเซียน และนานาประเทศ

3.3.2 พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั้งภาครัฐ เอกชนและภาคประชาชน ในมิติทางสังคมวัฒนธรรม เพื่อเตรียมพร้อมสู่ประชาสังคมอาเซียน

3.3.3 เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจและความตระหนักในประชาคมอาเซียนในมิติสังคมวัฒนธรรม (ASEAN Cultural Literacy) ให้แก่ประชาชนและสังคมไทย

3.3.4 ส่งเสริมความร่วมมือด้านมรดกทางศิลปวัฒนธรรมในกลุ่มอาเซียนและนานาประเทศ

3.3.5 ส่งเสริมสนับสนุนการสร้างศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยในกลุ่มอาเซียนและนานาประเทศ

3.3.6 จัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชาติพันธุ์อาเซียน และพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมในกลุ่มอาเซียน และนานาประเทศ

3.3.7 พัฒนาเครื่องมือและกลไกการบริหารจัดการงานด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม เพื่อเตรียมความพร้อมพร้อมสู่การเป็นประชาคมด้านสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน

3.3.8 พัฒนาศักยภาพเมืองที่เชื่อมต่อกับประเทศเพื่อนบ้านในอาเซียนให้เป็นประตูวัฒนธรรมสู่อาเซียน (ASEAN Cultural Literacy)

Mahasarakham University

3.3.9 ผลิตสื่อ เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ รณรงค์และจักกิจกรรมส่งเสริมการนำศิลปะ วัฒนธรรม และความเป็นไทยสู่กลุ่มอาเซียน และนานาประเทศ เพื่อเสริมสร้างและพัฒนาภาพลักษณ์ไทยสู่สากล

3.4 ประเด็นนโยบายข้อที่ 4 สนับสนุนการนำมิติและความหลากหลายทางศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม มาใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาเพื่อส่งเสริมสร้างสันติสุขและสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมีนโยบายหรือแนวทางในการดำเนินงานตามประเด็นนโยบายที่สำคัญ ดังนี้

3.4.1 เสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ รวมทั้งเปิดพื้นที่และส่งเสริมกิจกรรมส่งเสริมให้ประชาชนที่มีความแตกต่างหลากหลายของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมได้แสดงออกและเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เพื่อสร้างการยอมรับและเคารพอัตลักษณ์ คุณค่าและความแตกต่างหลากหลายของวิถีชีวิตและวัฒนธรรม

3.4.2 ส่งเสริมโอกาส พื้นที่เวทีและกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐ ผู้นำท้องถิ่น และประชาชน

3.4.3 สนับสนุนกิจกรรมส่งเสริมช่องทางการสร้างรายได้จากสินค้า ผลิตภัณฑ์และบริการทางวัฒนธรรมโดยเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม รวมถึงพัฒนาสินค้า ผลิตภัณฑ์และบริการทางวัฒนธรรมโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรม

4. แผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ (พ.ศ. 2550 – 2559)

เป็นแผนยุทธศาสตร์ที่จัดทำขึ้นเพื่อเป็นกรอบทิศทางการพัฒนางานศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม โดยมีเป้าหมายสำคัญ คือ พัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีความเข้มแข็ง และมั่นคงทางวัฒนธรรม คนไทยมีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Unity in Diversity) มีความรู้ คู่คุณธรรม สามารถดำรงภูมิปัญญาของสังคมไทย ตลอดจนสามารถปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสม และเท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกปัจจุบันและอนาคต ซึ่งแสดงถึงการมีภูมิคุ้มกัน และสามารถดำรงตนได้อย่างมีเหตุ มีผลพอดีพอประมาณตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อันจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศให้เกิดความสมดุล มั่นคงและยั่งยืนสืบไป โดยมีปรัชญา วิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์ และเป้าประสงค์ ดังนี้

4.1 ปรัชญา

4.1.1 วัฒนธรรมเป็นยุทธศาสตร์ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งสร้างจิตสำนึกค่านิยมคุณธรรม และจริยธรรมที่ดีงามของคนในชาติ

4.1.2 วัฒนธรรมเป็นทุนและพลังขับเคลื่อนในการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจและคุณภาพชีวิต

4.1.3 วัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างความสามัคคีและสมานฉันท์ของคนในชาติ และนานาชาติ

4.2 วิสัยทัศน์

ใช้มิติทางศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมในการขับเคลื่อนและประสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วนเพื่อสร้างสังคมคุณธรรม

Mahasarakham University

4.3 พันธกิจ

4.3.1 อุปถัมภ์ คุ้มครอง และส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติและความหลากหลายทางวัฒนธรรมให้คงอยู่อย่างมั่นคง

4.3.2 สนองงานสำคัญของสถาบันชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ให้สืบทอด และพัฒนาอย่างยั่งยืน

4.3.3 สร้างสรรค์สังคมสันติสุขด้วยมิติทางศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมในทุกระดับ

4.3.4 ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนสนับสนุนและมีส่วนร่วมในการดำเนินงานทางวัฒนธรรมเพื่อเชิดชูคุณค่าและจิตวิญญาณของความเป็นไทย

4.3.5 สร้างคุณค่าทางสังคม และส่งเสริมมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจด้วยทุนทางวัฒนธรรม

4.4 ยุทธศาสตร์

4.4.1 ยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนาระบบบริหารจัดการงานศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม

4.4.2 ยุทธศาสตร์ที่ 2 อนุรักษ์ สืบทอด และส่งเสริมการดำเนินงานด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมพื้นฐานความหลากหลายทางวัฒนธรรม

4.4.3 ยุทธศาสตร์ที่ 3 ธำรง รักษา สถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ให้คงอยู่คู่ในสังคมไทย

4.4.4 ยุทธศาสตร์ที่ 4 สร้างสังคมคุณธรรมในกระแสโลกาภิวัตน์

4.4.5 ยุทธศาสตร์ที่ 5 สร้างภาคีขับเคลื่อนการดำเนินงานทางศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม

4.4.6 ยุทธศาสตร์ที่ 6 นำทุนทางวัฒนธรรมสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ และคุณค่าทางสังคม

4.5 ยุทธศาสตร์ในการดำเนินงานตามแผนที่ 4 ยุทธศาสตร์

4.5.1 ยุทธศาสตร์ที่ 1 รักษาสืบทอดวัฒนธรรมของชาติและความหลากหลายของวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่อย่างมั่นคง

1) ศึกษาวิจัยอนุรักษ์ มรดกทรัพย์สินทางศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมให้เป็นระบบโดยใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย

2) ส่งเสริม ฟื้นฟู สืบทอด ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมไทย

3) ฟื้นฟู สืบทอด ภูมิปัญญาไทย

4) ธำรงรักษาวัฒนธรรมระดับชาติที่เกี่ยวเนื่องกับสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

4.5.2 ยุทธศาสตร์ที่ 2 สร้างค่านิยม จิตสำนึก และภูมิปัญญาคนไทย

1) สร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ เพื่อให้โอกาสแก่ประชาชนอย่างทั่วถึง ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ

2) ส่งเสริมให้เกิดโอกาสแห่งการเรียนรู้สร้างสรรค์ และพัฒนาสู่ความเป็นเลิศทางศิลปวัฒนธรรม ด้วยการจัดการศึกษาเฉพาะทาง ทั้งในระบบ นอกระบบ และตลอดชีวิต

Mahasarakham University

3) ส่งเสริมการนำหลักธรรมทางศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างสอดคล้องกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

4) สร้างค่านิยม จิตสำนึกในสังคมไทยในกลุ่มคนทุกกลุ่ม ทุกระดับให้เห็นคุณค่าในศิลปะ วัฒนธรรม พัฒนาการบริการในแหล่งเรียนรู้ให้สะดวก ใช้บริการง่าย และน่าสนใจ

4.5.3 ยุทธศาสตร์ที่ 3 นำทุนวัฒนธรรมของประเทศมาสร้างคุณค่าทางสังคมและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ

1) การศึกษาวิจัยและประยุกต์ สร้างสรรค์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดคุณค่า

2) ส่งเสริมและสนับสนุนให้ไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

3) ส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมเพื่อสร้างความสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นกับคนในชาติ

4) ใช้มิติทางศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมเป็นสื่อในการเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศ

4.5.4 ยุทธศาสตร์ที่ 4 การจัดการความรู้ด้านศาสนา ศิลปะ

1) ส่งเสริมให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมและดำเนินงานด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมด้วยตนเอง

2) ใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาพัฒนาระบบฐานข้อมูล เพื่อการบริหารจัดการการบริการ การเผยแพร่และประชาสัมพันธ์

3) บูรณาการความร่วมมือและสร้างเครือข่ายในการดำเนินงานด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม

4) แก้กฎหมาย ระเบียบ และกำหนดคุณภาพ มาตรฐาน ตลอดจนการวิจัยการติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามที่กระทรวงวัฒนธรรมมีนโยบายส่งเสริมวัฒนธรรมแบบบูรณาการเพื่อรักษาและเชิดชูเอกลักษณ์ความเป็นไทย

4.6 เป้าประสงค์

4.6.1 ระดับบุคคล

1) คนไทยมีความรู้ ความเข้าใจงานด้านวัฒนธรรม และสามารถรักษาอัตลักษณ์ของตนบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม

2) คนไทยรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง มีค่านิยมและปรับปรุงวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของชุมชน และสังคม

3) คนไทยมีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย และมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม

4) คนไทยใช้คุณธรรมนำความรู้สร้างสรรค์สังคมให้เข้มแข็งและมั่นคงระดับชุมชน/สังคม

4.1) สังคมไทยเป็นสังคมแห่งความสุข มีความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน

4.2) สังคมไทยเป็นสังคมแห่งคุณธรรม มีเครือข่ายความร่วมมือ และความสมัครสมานสามัคคี เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม

Mahasarakham University

4.6.2 ระดับประเทศ

1) ประเทศไทยสามารถเผยแพร่วัฒนธรรมไทยไปทั่วโลก และใช้วัฒนธรรมเป็นสื่อในการสร้างความสัมพันธ์หรือแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างประเทศ

2) ประเทศไทยสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจและคุณค่าสังคมด้วยทุนทางวัฒนธรรม

5. พระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542

พระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 มีจุดมุ่งหมายมุ่งเน้นการพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา คุณธรรม จริยธรรม และวัฒนะธรรม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และมีการสนับสนุนส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ดังนี้ หมวดที่ 1 บททั่วไป ความมุ่งหมายและหลักการ มาตรา 7 ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และภูมิปัญญาไทย หมวด 4 แนวทางการจัดการศึกษา มาตรา 23 การจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องของ ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทย ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา มาตรา 57 ให้หน่วยงานทางการศึกษาระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา และยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา และมาตรา 64 รัฐต้องส่งเสริมให้มีการผลิต และพัฒนาแบบเรียน ตำรา หนังสือทางวิชาการ สื่อสิ่งพิมพ์อื่น วัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยีการศึกษาอื่น โดยเร่งรัดพัฒนาขีดความสามารถ ในการผลิต จัดให้มีเงินสนับสนุนการผลิตและมีการให้แรงจูงใจแก่ผู้ผลิต และพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ทั้งนี้โดยเปิดให้มีการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม (กรมวิชาการ. 2545 : 6)

สรุปได้ว่านโยบายที่เกี่ยวข้องดังกล่าวมาข้างต้น นโยบายของรัฐปัจจัยที่สำคัญที่สุดคือประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการและการที่จะให้ข้าราชการมีประสิทธิภาพนั้นจำเป็นต้องให้มีการฝึกอบรมเพื่อให้ข้าราชการคุ้นต่องาน และรู้จักหน้าที่ให้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน จึงเห็นสมควรให้ทุกกระทรวงถือเป็นนโยบายปฏิบัติว่า การฝึกอบรมข้าราชการเป็นความรับผิดชอบส่วนหนึ่งในการปฏิบัติงาน ซึ่งมีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 โดยกำหนดเป้าหมายหลักให้มีการทำนุบำรุง รักษา มรดกทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี สุนทรียศาสตร์ ขนบธรรมเนียม โบราณราชประเพณี ทรัพย์สินทางประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาไทย และภาวะลักษณ์เมืองที่เป็นเอกลักษณ์ประจำชาติและประจำท้องถิ่น มีการสร้างสรรค์และพัฒนาศิลปะและวัฒนธรรมไทยบนรากฐานความเป็นไทยที่สอดคล้องกับบริบทวิถีชีวิตของคนไทยในสังคมโลกมีระบบการเฝ้าระวังการนำภูมิปัญญาศิลปะและวัฒนธรรมไปแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ โดยมีมาตรการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการศึกษา ค้นคว้า วิจัย และรวบรวมองค์ความรู้ด้านศิลปะวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมพื้นบ้าน ภูมิปัญญาพื้นบ้าน และวัฒนธรรมประจำชาติทุกสาขาอย่างทั่วถึง ผลิตตำรา สื่อการเรียนการสอน เกี่ยวกับงานศิลปะไทยชั้นสูง โบราณราชประเพณีไว้เป็นหลักฐานอ้างอิงทางวิชาการ และสร้างสรรค์ผลงานศิลปะไทยชั้นสูงสำรวจ จัดทำทะเบียนบัญชีและ

Mahasarakham University

จัดลำดับความสำคัญ รวมทั้งการจัดทำคู่มือการทำนุ บำรุง รักษา ทรัพย์สินทางวัฒนธรรม เพื่อการจัดทำแผนทำนุ บำรุง สงวน รักษาและพัฒนา ได้อย่างเป็นระบบทำนุ บำรุง รักษา ควบคุม ทรัพย์สินทางประวัติศาสตร์ โดยใช้มาตรการทางกฎหมาย เร่งระบบการจัดหาทุนพิเศษเพื่อการอนุรักษ์ทรัพย์สินทางประวัติศาสตร์ ศิลปะและวัฒนธรรม ส่งเสริม สนับสนุน การพัฒนาและประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาไทย ศิลปะและวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมส่งเสริมและสนับสนุน การจัดกิจกรรม ที่กระตุ้นให้เกิดสุนทรียภาพ จินตนาการและทักษะในการสร้างสรรค์เอกลักษณ์ไทยทุกประเภท รวมทั้งการพัฒนาและสร้างสรรค์วัฒนธรรมใหม่ที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยและสังคมโลก ส่งเสริม และสนับสนุนชุมชนท้องถิ่นให้มีอำนาจในการจัดการภูมิปัญญา และวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนรวมถึงการเฝ้าระวังมิให้มีการนำเอาภูมิปัญญา ศิลปะและวัฒนธรรมไปแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ ซึ่งมีความสอดคล้องกับนโยบายของแผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ (พ.ศ. 2550-2559) กำหนดให้กระทรวงศึกษาธิการซึ่งเป็นหน่วยงานภายนอกมีส่วนร่วมในการดำเนินงานขับเคลื่อนกลไกการทำงานตามยุทธศาสตร์ที่ 1 คือ วิจัยทางศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม พัฒนาองค์ความรู้/หลักสูตร เสริมพลังบุคลากร เสริมพลังองค์กร ร่วมจรรโลงศิลปะ วัฒนธรรม/ชนเผ่า และยุทธศาสตร์ที่ 2 อนุรักษ์และสืบทอดมรดกทางศาสนาศิลปะและวัฒนธรรม พื้นฟูและสืบสานศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมไทยและความหลากหลายทางวัฒนธรรม การพัฒนาวัฒนธรรมร่วมสมัย การฟื้นฟูสืบทอดภูมิปัญญาไทย และมีความสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 มีจุดมุ่งหมายมุ่งเน้นการพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา คุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรม ให้หน่วยงานทางการศึกษาระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา ส่งเสริมให้มีการผลิต และพัฒนาแบบเรียน ตำรา หนังสือทางวิชาการ สื่อสิ่งพิมพ์อื่น วัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยีการศึกษาอื่น โดยเร่งรัดพัฒนาขีดความสามารถ ในการผลิต ซึ่งนโยบายดังกล่าวมีความมีความสอดคล้องกับการวิจัยการสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครู เรื่องวงดนตรีมังคละของสำนักศิลปะและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม เพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่าง

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

วัฒนธรรมเป็นองค์ประกอบพื้นฐานอันเป็นแกนสำคัญอันหนึ่งของสังคมมนุษย์ ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมเป็นแบบแผนในการดำรงและดำเนินชีวิตของคนในสังคม วัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมหรือความประพฤติของมนุษย์ในแต่ละสังคม ดังเช่น พระยาอนุมานราชธน หรือ “เสฐียรโกเศศ” เขียนไว้ในหนังสือวัฒนธรรมเบื้องต้นตอนหนึ่งว่า “มนุษย์เกิดในวัฒนธรรมที่จะเกิดอยู่นอกวัฒนธรรมนั้นมีไม่ได้ คนจะเป็นคนขึ้นมาก็ด้วยมีวัฒนธรรม ถ้าไม่มีวัฒนธรรมก็ไม่ใช่คนแต่เป็นสัตว์ชนิดหนึ่งซึ่งมีวิถีชีวิตอย่างธรรมชาติเท่านั้น วัฒนธรรมเป็นส่วนสำคัญของคนเพราะเข้าไปซึมซับและประกอบเป็นรูปวิถีชีวิตของคนตั้งแต่เกิดมาโดยไม่ใคร่รู้สึกตัว” และ “วัฒนธรรมจึงเป็นทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นนิสัย คือ ความประพฤติที่เคยชินของสังคมที่มนุษย์เองเป็นผู้สร้างและปรับปรุงจากธรรมชาติและเรียนรู้จากกันและกัน เพราะฉะนั้น วัฒนธรรมจึงเป็นทั้งที่สังคมสร้างและที่สังคมเรียนรู้ควบคู่กันไปในตัว คนในสังคมจะมีลักษณะเป็นคนเช่นไร เป็นคนดีหรือคนเลว ก็อยู่ที่วัฒนธรรมซึ่งคนสร้างขึ้นมาเป็นสิ่งที่บันดาลให้เป็นไป”

Mahasarakham University

1. แนวคิดที่เกี่ยวข้อง

1.1 แนวคิดพื้นฐานของการฝึกอบรม

วิเชียร ชิวพิมาย (2528 : 6 16) ได้กล่าวแนวคิดพื้นฐานของการฝึกอบรมไว้ว่า กระบวนการฝึกอบรมประกอบด้วยภารกิจที่สำคัญ 3 ประการ ดังนี้

1. การสร้างหลักสูตรการฝึกอบรม เป็นภารกิจที่สำคัญและเป็นความยุ่งยากหลากหลาย ประการการสร้างหลักสูตรฝึกอบรมแบ่งขั้นตอนการดำเนินงานออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1.1 การวิเคราะห์หาความจำเป็นในการฝึกอบรม เป็นการศึกษาสภาพที่เป็นปัญหาของหน่วยงานที่จะต้องได้รับการปรับปรุงแก้ไขด้วยวิธีการฝึกอบรม วิธีการวิเคราะห์หาความจำเป็นในการฝึกอบรมมีหลายวิธี เช่น การสังเกต การวิเคราะห์งาน การประเมินผลการปฏิบัติงาน การสำรวจความต้องการ เป็นต้น

1.2 การกำหนดวัตถุประสงค์ในการฝึกอบรม เป็นขั้นตอนของกระบวนการในการดำเนินการ ฝึกอบรมที่ชี้ให้เห็นถึงเป้าหมาย ความต้องการของการฝึกอบรม ให้สามารถกำหนดกิจกรรมการฝึกอบรม เนื้อหาวิชาในการฝึกอบรมและทรัพยากรที่ต้องใช้ในการฝึกอบรมได้อย่างเหมาะสม

1.3 เลือกเนื้อหาวิชาสำหรับการฝึกอบรมให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

1.4 กำหนดกิจกรรมและสื่อประกอบการฝึกอบรม โดยต้องกำหนดให้มีความสอดคล้องกับเนื้อหาและวัตถุประสงค์ โดยพิจาณาถึงความเหมาะสมกับผู้เข้ารับการฝึกอบรม สภาพเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งคุณค่าทางเทคนิคของกิจกรรมและสื่อที่จะถ่ายทอดความรู้ได้อย่างถูกต้อง

2. การวางโครงการฝึกอบรม เป็นขั้นตอนของการนำผลจากการศึกษาวิเคราะห์หาความจำเป็นในการฝึกอบรม วัตถุประสงค์ เนื้อหาวิชา กิจกรรมและสื่อ มากำหนดเป็นโครงร่างหลักสูตร การฝึกอบรม เพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้ดำเนินการฝึกอบรมในการที่จะนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติซึ่งจะทำให้การฝึกอบรมบรรลุตามวัตถุประสงค์

3. การประเมินผลการฝึกอบรม เป็นขั้นตอนสำคัญในกระบวนการฝึกอบรม เป็นตัวชี้ระดับความสำเร็จของการดำเนินการฝึกอบรม ตลอดจนชี้ให้เห็นอุปสรรคและปัญหาที่เกิดขึ้น การประเมินผลการฝึกอบรมแบ่งออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

3.1 ระดับความรู้สึกและการตอบสนองต่อการจัดการฝึกอบรม เป็นการประเมินพฤติกรรมเบื้องต้นของผู้เข้ารับการฝึกอบรมว่ามีความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบการจัดการดำเนินการฝึกอบรมครั้งนั้นมากน้อยเพียงใด

3.2 ระดับกรเกิดการเรียนรู้จากกิจกรรมการฝึกอบรม เป็นการประเมินความรู้ ความเข้าใจและความสามารถ ตลอดจนเกิดทักษะและเจตคติที่พึงประสงค์

3.3 ระดับการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรม เป็นการประเมินพฤติกรรมการทำงานตามวัตถุประสงค์หรือที่พึงประสงค์หลังจากเสร็จสิ้นการอบรมแล้ว

3.4 ระดับผลที่เกิดขึ้นกับองค์กร เป็นการประเมินเพื่อชี้ให้เห็นถึงการลงทุนจัดการฝึกอบรมว่ามีผลตอบแทนต่อองค์การหรือไม่ ผลที่เกิดขึ้นเป็นไปตามทิศทางที่พึงประสงค์และคุ้มค่าต่อการลงทุนเพียงใด เป็นการประเมินผลกระทบจากการฝึกอบรมที่มีองค์การ

Mahasarakham University

3.5 ระดับประสิทธิภาพ เป็นความต้องการขั้นสุดท้ายหรือสุดยอดของการฝึกอบรม คือเป็นการประเมินว่าผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้นำความรู้ ความสารถ ทักษะและเจตคติมาปรับปรุงพฤติกรรมการทำงานจนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในองค์การหรือไม่

1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการเกิดและคงอยู่ของวัฒนธรรมพื้นบ้าน

แนวคิดเกี่ยวกับการเกิดและคงอยู่ของวัฒนธรรมพื้นบ้าน ซึ้ง (พัทยา สายหู. 2531 : 14) ได้ให้ความหมายไว้ว่า วัฒนธรรมพื้นบ้านคือ แบบฉบับร่างร่วมกันของกลุ่มชนหรือสังคมชาวบ้าน ซึ่งเกิดขึ้นด้วยความรู้ความเข้าใจ ความสามารถสร้างสรรค์ ความพึงพอใจ ค่านิยมปัจจัยทั้ง 4 ประการนี้รวมกันจึงเกิดสิ่งที่เรียกว่า “วัฒนธรรม” เมื่อสิ่งทั้งหลายนำสร้างขึ้นมาใช้ร่วมกันสามารถสนองความต้องการ ความพอใจของกลุ่มคน ภายในเงื่อนไขและปัจจัยทั้งหลายที่เกี่ยวเนื่องกัน

แนวคิดนี้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์หาคำตอบเกี่ยวกับความต้องการ ความพึงพอใจในการสร้างสรรค์ เพื่อสร้างการยอมรับต่อการรวบรวมบทเพลงและวิธีการบรรเลงมังคละจากภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่างมาสร้างและพัฒนามาตรฐานขึ้นใหม่ ก่อนนำไปพัฒนาเป็นหลักสูตรฝึกอบรมวงดนตรีมังคละในเขตภาคเหนือตอนล่างต่อไป

1.3 แนวคิดเกี่ยวกับการผสมผสานทางวัฒนธรรม

แนวความคิดเกี่ยวกับการผสมผสานทางวัฒนธรรม ตามแนวความคิดของรองศาสตราจารย์ ดร.บุญยงค์ เกศเทศ ซึ่งกำหนดไว้ว่า ธรรมชาติของวัฒนธรรม ย่อมมีการสืบทอดกันอยู่เสมอ โดยเฉพาะในสังคมที่มีการคมนาคมติดต่อกันอย่างกว้างขวางอย่างรวดเร็ว การแลกเปลี่ยนหรือผสมผสานทางวัฒนธรรมไม่จำกัดเฉพาะในท้องถิ่นหรือภายในประเทศเท่านั้น หากยังขยายขอบเขตในต่างประเทศด้วย (บุญยงค์ เกศเทศ. 2536 : 49)

1.4 แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยและพัฒนา (Research and Development)

สุวิมล ว่องวาณิช (2554 : 21) ได้ให้ความหมายของการวิจัยและพัฒนาว่า การแสวงหาความรู้ด้วยกระบวนการวิจัยนวัตกรรม (สิ่งประดิษฐ์) และทดลองนำไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดการพัฒนางานแล้วสังเกตผลที่ทดลองเพื่อวิจัยปรับปรุงต่อเนื่องกันไป

องอาจ นัยพัฒน์ (2554 : 230) ได้ให้ความหมายของการวิจัยและพัฒนาว่า กระบวนการแสวงหาความรู้หรือความเข้าใจในแง่มุมใหม่ๆ เกี่ยวกับผลผลิต กระบวนการ และการดำเนินการอย่างเป็นระบบ แล้วประยุกต์ความรู้หรือความเข้าใจที่ได้จากการแสวงหาไปสร้างสรรค์หรือปรับปรุงให้ผลผลิต กระบวนการ และการบริการแบบใหม่ขึ้น

วรรณี โสมประยูร (2546 : 12) ได้ให้ความหมายของการวิจัยและพัฒนาว่า การวิจัยและพัฒนาหมายถึง การวิจัยที่นำองค์ความรู้เดิมจากผลการวิจัยประเภทต่างๆ หรือนำสิ่งประดิษฐ์ที่มีอยู่แล้วไปจัดกระทำต่อเป็นระบบอย่างต่อเนื่อง ทั้งในกระบวนการวิจัยและกระบวนการพัฒนาที่เชื่อมโยงเข้าด้วยกัน เพื่อเป็นการต่อยอดของเดิมให้เพิ่มผลผลิตที่มีคุณค่าสูงส่งเด่นชัด แน่นอนอันเป็นที่เชื่อถือหรือยอมรับทางวิชาการ และเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่จะนำผลวิจัยไปใช้ในสังคมอย่างแท้จริง

รัตนะ บัวสนธ์ (2555 : 13) ได้ให้ความหมายของการวิจัยและพัฒนาว่า การวิจัยและพัฒนา ทั้งนี้เป้าหมายสำคัญของการวิจัยและพัฒนาก็คือ การได้นวัตกรรมที่เป็นต้นแบบสามารถนำไปใช้แก้ปัญหาได้ จึงกล่าวได้ว่าการวิจัยและพัฒนาหมายถึง การพัฒนานวัตกรรมด้วยการแสวงหา

Mahasarakham University

ความรู้ใหม่จากองค์ความรู้เดิมโดยใช้กระบวนการวิจัย ปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จนได้นวัตกรรมที่เป็นต้นแบบและนำไปใช้แก้ไปปัญหาได้

องอาจ นัยพัฒน์ (2554 : 265-274) กล่าวถึงขั้นตอนการออกแบบการวิจัยและพัฒนาประกอบด้วย 7 ขั้นตอน คือ

1. การตัดสินใจออกแบบการวิจัยโดยเลือกใช้วิธีการวิจัยและพัฒนา
2. สำรวจและวิเคราะห์ปัญหาความต้องการจำเป็น
3. ตั้งเป้าหมาย วางแผนดำเนินการและเลือกแบบการวิจัยและพัฒนา
4. ออกแบบและสร้างต้นแบบการพัฒนา
5. ทดลองใช้และประเมินต้นแบบการพัฒนา
6. ดำเนินการผลิตและเผยแพร่ไปสู่ผู้ใช้ในวงกว้าง
7. ประเมินคุณภาพของการออกแบบการวิจัยและพัฒนา

รุจโรจน์ แก้วอุไร (2545 : 2) ได้ให้ความหมายของกระบวนการวิจัยและพัฒนาว่ามี 5 ขั้นตอน คือ

1. การกำหนดผลิตภัณฑ์และรวบรวมข้อมูล
2. การวางแผนการวิจัยและพัฒนา
3. การพัฒนารูปแบบขั้นตอนการผลิต
4. ทดลองหรือทดสอบผลิตภัณฑ์
5. การเผยแพร่

นรินทร์ สังข์รักษา (2555 : 189-196) ได้กำหนดแนวคิดกระบวนการวิจัยและพัฒนาไว้ว่า มีขั้นตอนหรือกระบวนการ 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. R1 : Research A : Analysis การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน เพื่อการวิจัยและวิเคราะห์ปัญหามีขั้นตอน ดังนี้
   - 1.1 ศึกษาข้อมูลทั่วไป
   - 1.2 การประเมินความต้องการจำเป็น (Need Assessment)
   - 1.3 การวิเคราะห์เอกสาร แนวคิดทฤษฎี ผลการวิจัย
   - 1.4 การศึกษาเอกสาร แนวคิดทฤษฎี ผลการวิจัย
   - 1.5 ศึกษาจาก Best Practice
   - 1.6 ศึกษาจากผู้เชี่ยวชาญ
   - 1.7 การศึกษาความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย และผู้ที่เกี่ยวข้อง
   - 1.8 การศึกษากลุ่มเป้าหมาย
   - 1.9 อื่นๆ
2. D1 : D : Design ออกแบบและพัฒนานวัตกรรม
   - 2.1 การออกแบบ (Design) และพัฒนา (Develop)
   - 2.2 การหาคุณภาพและประสิทธิภาพของนวัตกรรม 3 กลุ่ม คือ Individual Tryout และ Field Tryout
   - 2.3 การร่างรูปแบบ Model

Mahasarakham University

2.4 ตรวจสอบความเที่ยงตรงโดยการหาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบ

3. R2 : Research I : Implementation การทดลองใช้

Research I : Implementation หมายถึง การทดลองใช้ นำไปใช้นวัตกรรมที่สร้างขึ้นกับกลุ่มเป้าหมาย/กลุ่มตัวอย่าง

4. D2 : พัฒนาเพื่อประเมินผลและปรับปรุง

4.1 การประเมินผล

4.2 การปรับปรุงนวัตกรรม

4.3 การรับรองและเผยแพร่

จากแนวคิดของกระบวนการวิจัยและพัฒนาสรุปได้ว่า การพัฒนานวัตกรรมด้วยการแสวงหาความรู้ใหม่จากองค์ความรู้เดิมโดยใช้กระบวนการวิจัย ปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนได้นวัตกรรมที่เป็นต้นแบบและนำไปใช้แก้ปัญหาได้ ซึ่งประกอบไปด้วยมีขั้นตอนหรือกระบวนการ 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. R1 : Research A : Analysis การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน
2. D1 : D : Design ออกแบบและพัฒนานวัตกรรม
3. R2 : Research I : Implementation การทดลองใช้
4. D2 : พัฒนาเพื่อประเมินผลและปรับปรุง

โดยมีลักษณะสำคัญของการวิจัยและพัฒนาคือการค้นพบ การพัฒนาต่อยอดเดิม การยอมรับ และประโยชน์และที่สังคมพึงได้รับ

2. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.1 ทฤษฎีประวัติศาสตร์

ฟรันซ์ โบแอส (Franz Boas ค.ศ. 1858-1942) เกิดในประเทศเยอรมัน ไปใช้ชีวิตในประเทศอเมริกาเมื่ออายุยังน้อย และมีอิทธิพลอย่างมาก ต่อมานุษยวิทยาในประเทศอเมริกา เป็นผู้ก่อตั้งมานุษยวิทยาในมหาวิทยาลัยต่างๆ ในอเมริกา

โบแอสเน้นความสำคัญของการเก็บข้อมูลภาคสนาม เช่น ไปเก็บข้อมูลวัฒนธรรมของเอสกิโม ค.ศ. 1883-1884 หลังจากนั้นอีก 2 ปี ค.ศ. 1886 ก็เดินทางไปอีกครั้งหนึ่ง โบแอสใช้ความรู้ด้านชาติพันธุ์วรรณา ได้คัดค้านแนวคิดวิวัฒนาการวัฒนธรรม กล่าวคือ 1) ปรากฏการณ์คล้ายคลึงกันทางวัฒนธรรม อาจเกิดจากจุดกำเนิดแตกต่างกันก็ได้ 2) ไม่ควรมีอำนาจอันชอบธรรมใดๆ ในโลกที่จะไปตัดสินความเจริญรุ่งเรืองของวัฒนธรรมอื่นๆ โดยใช้วัฒนธรรมตะวันตกเป็นหลัก ไม่ว่าจะเปรียบเทียบทางด้านค่านิยม พฤติกรรม หรือบรรทัดฐานใดๆ ทั้งสิ้น ต่อมามีผู้ยอมรับมากขึ้นเป็นแนวความคิดของวัฒนธรรมสัมพันธ์ (Cultural Relativity) ซึ่งนำไปสู่การคัดค้านวิธีการสร้างกรอบอ้างอิง (The Frame of Reference) ตามทฤษฎีวิวัฒนาการ ดังนั้นการศึกษาวิจัยวัฒนธรรมจึงเปลี่ยนแปลงไปศึกษาประวัติศาสตร์วัฒนธรรมเฉพาะเรื่อง โดยมีแนวคิดว่า

1. วัฒนธรรมแต่ละสังคมได้รับอิทธิพลจากเอกลักษณ์ของประวัติศาสตร์วัฒนธรรมเฉพาะสังคม จากองค์ประกอบหลายด้านมากมาย รวมทั้งเป็นพื้นฐานเฉพาะวัฒนธรรมนั้น

Mahasarakham University

2. วัฒนธรรมมนุษย์ที่คล้ายคลึงกัน เกิดจากการประดิษฐ์คิดค้นอย่างอิสระ มากกว่าการเกิดจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม สำหรับการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมก็คือการแพร่กระจายองค์ประกอบวัฒนธรรม ที่ซับซ้อนจากมนุษย์กลุ่มหนึ่งไปยังอีกกลุ่มหนึ่ง

3. อธิบายแนวความคิดเกี่ยวกับเขตวัฒนธรรม (Culture Areas) กล่าวคือ พื้นที่ซึ่งวัฒนธรรมของมนุษย์ภายในพื้นที่เดียวกัน มีลักษณะคล้ายคลึงกันมากกว่าวัฒนธรรมอื่นๆ

สำหรับโบแอสนอกจากศึกษาขบวนการประวัติศาสตร์แล้ว โบแอสยังสนใจศึกษาโลกทัศน์ของคนเผ่าดั้งเดิม โดยวิธีการศึกษาธรรมชาติของจิต (Mentallife) มนุษย์ เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจอันดีระหว่างมนุษยชาติ ดังนั้นในยุคนี้นักมานุษยวิทยาส่วนใหญ่ศึกษาวัฒนธรรมของชนเผ่าดั้งเดิมจากโลกทัศน์ของคนในแต่วัฒนธรรม

อนึ่ง กลุ่มประวัติศาสตร์มานุษยวิทยาอเมริกันไม่เห็นด้วยกับแนวคิดที่ว่า สภาพแวดล้อมเป็นตัวกำหนดรูปแบบวัฒนธรรม ความแตกต่างด้านเชื้อชาติ ไม่ควรเป็นสาเหตุให้มนุษย์เกิดความรู้สึกกีดกันแบ่งแยก จนทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกัน โดยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. เป็นยุคที่เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผลที่มีอยู่ในมนุษย์

2. การศึกษาประวัติศาสตร์วัฒนธรรมเฉพาะเรื่อง เป็นการศึกษาปรากฏการวัฒนธรรมเฉพาะพื้นที่ และเสนอความคิดว่าวัฒนธรรมแต่ละสังคมได้รับอิทธิพลจากเอกลักษณ์ของประวัติศาสตร์วัฒนธรรมเฉพาะสังคม จากองค์ประกอบหลายด้านมากมาย รวมเข้าเป็นฐานเฉพาะวัฒนธรรมนั้น

3. วัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกันเกิดจากการประดิษฐ์คิดค้นอย่างอิสระ มากกว่าเกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม

4. สำหรับการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมนั้น คือ การแพร่กระจายองค์ประกอบที่ซับซ้อนจากมนุษย์กลุ่มหนึ่งไปยังอีกกลุ่มหนึ่ง

5. ทำให้เกิดการค้นคว้าศึกษาการแพร่กระจายองค์ประกอบวัฒนธรรมต่างๆ เน้นศึกษาวิเคราะห์ที่จุดกำเนินวัฒนธรรมเฉพาะที่สร้างรูปแบบแพร่กระจายทางวัฒนธรรม

6. จึงทำให้การเก็บข้อมูลเพื่อศึกษาจุดกำเนินและการแพร่กระจายวัฒนธรรมให้สมบูรณ์ที่สุด เพราะจะทำให้เข้าใจกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้าง

สำหรับทฤษฎีประวัติศาสตร์นี้ ผู้วิจัยใช้ในการอธิบายประวัติความเป็นมา พัฒนาการความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ทั้งด้านเหตุการณ์เกี่ยวกับบทเพลง ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ และเรื่องราวต่างๆ ที่ปรากฏตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์

2.2 ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม

ทฤษฎีนี้มีหลักในการมองการเกาะเกี่ยวร้อยรัดทางสังคมว่า การประกอบเป็นสังคมนั้นต้องมีส่วนประกอบต่างๆ ทั้งมนุษย์ ธรรมชาติ และระบบ ฉะนั้นในสังคมหนึ่งๆ ไม่ว่าจะเป็นขยาดเล็กหรือขนาดใหญ่จะมีระบบความสัมพันธ์ที่เป็นโครงสร้างหน้าที่เพื่อเป็นฐานในการพยุงให้สังคมดำรุงอยู่ได้อย่างสมดุล โดยยกตัวอย่างเทียบเคียงกับโครงสร้างทางร่างกายของมนุษย์ ภายในร่างกายเราก็จะมีส่วนประกอบเป็นระบบโครงสร้างและทำหน้าที่สอดคล้องกัน หากเกิดส่วนใดทำหน้าที่บกพร่อง สังคมก็จะปรับตัวสู่ความสมดุล การทำหน้าที่ของระบบโครงสร้างอาจมีนักทฤษฎีบางคนให้ความหมายของโครงสร้างหน้าที่นิยมไว้ว่า การกระทำระหว่างกัน ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมยังเป็นทฤษฎีแม่บทสำคัญหนึ่งในจำนวนทฤษฎีทั้งหลายซึ่งในความเป็นจริงทฤษฎีมี 2 ทฤษฎีรวมกันอยู่ คือ ทฤษฎีโครงสร้างนิยม

Mahasarakham University

(Structurelism) ของแรดคลิฟฟ์ บราวน์ (Bronislo) การสืบเนื่องของโครงสร้างหน้าที่นิยมคือ ภายในสังคมนั้นมีการทำหน้าที่ (Functions) ต่างๆ อย่างเป็นระบบ (System) เพื่อความดำรงอยู่ของแต่ละสังคม ส่วนย่อยต่างๆ (Parts) หรือระบบย่อย (Subsystems) ต่างๆ ภายในสังคมจะปฏิบัติงานต่อเนื่องประสานสัมพันธ์กันเพื่อมุ่งไปสู่ความมุ่งหมายสุดท้าย (Goal) ของแต่ละสังคม คือ ความอยู่รอด อิทธิพลของเดอร์กไคน์มีผลต่อแนวคิดของบาวน์ในเรื่องโครงสร้างสังคมที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมและกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ โดยให้ความสำคัญกับหน้าที่ของสถาบันต่างๆ ที่มีอิทธิพลกับระบบสังคม “โครงสร้างของสังคม” (Structure of a Society) คือ ส่วนประกอบของสังคมนั่นเอง โดยแต่ละโครงสร้างทำหน้าที่ประสานสัมพันธ์กัน ขาดโครงสร้างใดโครงสร้างหนึ่งย่อมไม่ได้ ถือเป็นการมองหน้าที่ระบบย่อยเหมือนกันกับการทำงานของอวัยวะต่างๆ ของร่างกาย หากระบบใดหยุดทำหน้าที่ก็จะทำให้เกิดความผิดปกติ นอกจากนี้โครงสร้างทางสังคมยังหมายถึง สัมพันธภาพของกิจกรรมต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในสังคมทุกสังคม ได้แก่ กิจกรรมทางด้านครอบครัวญาติพี่น้อง ด้านการศึกษา เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง ความเชื่อ ศาสนาและอื่นๆ ดังนั้นระบบต้องทำหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อรักษาสมดุลของสังคมเอาไว้

มาลินิสกี้ นักหน้าที่นิยมกล่าวว่า โครงสร้างก็คือ สถาบันของสังคมที่เกิดมาจากความจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์ มาลินิสกี้ เชื่อว่ามนุษย์ในทุกสังคมวัฒนธรรมมีความต้องการพื้นฐานทางจิตใจและหน้าที่หลักของวัฒนธรรมคือ การตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานของมนุษย์หรือเปรียบเทียบเสมือนเครื่องมือในการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์คือ

1. ความต้องการด้านความจำเป็นพื้นฐาน (Basic Biological and Psychological Needs) เป็นความต้องการเบื้องต้นของมนุษย์ เช่น ต้องการอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค การเจริญเติบโต เป็นต้น

2. ความต้องการด้านสังคม (Instrumental Needs) เป็นความต้องการความร่วมมือทางสังคมเพื่อแก้ปัญหาพื้นฐาน เช่น การแบ่งงานกันทำ การแจกจ่ายอาหาร การผลิตสินค้า การบริการและการควบคุมทางสังคม

3. ความต้องการทางจิตใจ (Symbolic Needs) เป็นความต้องการของมนุษย์เพื่อความมั่นคงทางด้านจิตใจ โดยทั่วไปเวทมนต์คาถาทำหน้าที่ที่ทำให้คนรู้สึกอบอุ่นใจเพราะงานบางอย่างที่มนุษย์ทำค่อนข้างยากลำบาก และมนุษย์ไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่าจะเกิดผลอย่างไรบ้างทำให้เกิดความไม่มั่นใจ จึงต้องพึ่งเวทมนต์และคาถาในการช่วยเพื่อให้เกิดความมั่นใจมาก และย้ำว่าวัฒนธรรมมีหน้าที่ต้องทำคือ การตอบสนองความต้องการของมนุษย์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือทั้ง 3 อย่างดังกล่าว ส่วนต่างๆ ของวัฒนธรรมมีหน้าที่เพื่อสนองความต้องการของปัจเจกชนในสังคมนั้น แนวความคิดดังกล่าวจึงเป็นหลักสำคัญในการการนำมาใช้วิเคราะห์พฤติกรรมของคนในสังคมทั้งหมดของแต่ละวัฒนธรรม (งามพิศ สัตย์สงวน. 2539 : 32-34)

การศึกษาทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม โดยเฉพาะสัมพันธ์ระหว่างสังคมปัจจุบันกับวงดนตรีมังคละเพื่อให้เกิดภาพรวมของความมั่นคงของสังคมวงดนตรีมังคละในเขตภาคเหนือตอนล่าง เพื่อให้รู้ว่า วงดนตรีมังคละจะดำรงอยู่ได้อย่างไร และทฤษฎีนี้ยังเป็นแนวทางในการวิเคราะห์การคงอยู่ของวงดนตรีมังคละในเขตภาคเหนือตอนล่างได้อีกด้วย

Mahasarakham University

2.3 ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Cultural Diffusion)

ทฤษฎีแพร่กระจายมีลักษณะร่วมสมัยกับการศึกษาประวัติศาสตร์ตามแนวคิดของนักมานุษยวิทยาอเมริกัน กล่าวคือ นักมานุษยวิทยายุโรปยังได้พัฒนาทฤษฎีนี้ โดยนำผลการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมมากำหนดเขตพื้นที่วัฒนธรรมในภูมิภาคต่างๆ ของโลกขึ้น

แนวคิดหลักก็คือ การประดิษฐ์คิดค้นอย่างอิสระ (Independent Invention) และวิวัฒนาการแบบคู่ขนาน (Parallel Evolution) มีโอกาสเกิดขึ้นยากมาก กล่าวคือวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกันเกิดจากกระบวนการแพร่กระจาย (The Process of Diffusion) ได้มีกลุ่มนักคิด 2 กลุ่ม กล่าวคือ

1. กลุ่มอังกฤษเสนอว่า สังคมโลกและวัฒนธรรมชนเผ่าดั้งเดิมมีส่วนสัมพันธ์กับวัฒนธรรมอียิปต์โบราณ เนื่องจากมนุษย์มีการติดต่อระหว่างกันทางพื้นดินและมหาสมุทรชาวพื้นเมืองบางกลุ่มก็พัฒนาวัฒนธรรมนั้น ผลก็คือเกิดความเสื่อมแบบถอยหลังเข้าคลอง หลังจากได้ที่รับอารยธรรมอียิปต์ทำให้เจริญสูงสุด วัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน อธิบายได้จากสายสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างความเสี่ยงของอารยธรรมอียิปต์และวัฒนธรรมดั้งเดิม

2. กลุ่มวงแหวนวัฒนธรรม (Culture-Circle School หรือ Kulturkereislebre) ได้รับอิทธิพลจากมานุษยวิทยาภูมิศาสตร์ (Anthrop Geographic) ของเยอรมันสมัย ค.ศ. ที่ 19 โดยได้เสนอวิธีเก็บข้อมูลเพื่อนำไปสร้างทฤษฎี โดยศึกษาประวัติศาสตร์ของภูมิภาคต่างๆ ในโลก ดังนี้

2.1 การแพร่กระจายเกิดจากจุดกำเนิดหลายศูนย์กลาง แต่ละศูนย์กลางจะมีองค์ประกอบวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไปแต่ละกลุ่ม เรียกว่า วงแหวน (Kulturkereislebre) เช่น ประกอบด้วยการเพราะปลูกมัน เสื่อ ไม้กระดาน ไม้พลองและการสืบทอดเครือญาติทั้งๆ ที่มีการเปลี่ยนแปลงปรับตัว มีการผสมผสานวัฒนธรรม หรือองค์ประกอบวัฒนธรรมบางอย่างสูญเสียไป แต่ละวงแหวนวัฒนธรรมยังคงรักษาดุลยภาพอารยธรรมที่ได้รับจากศูนย์กลาง และแพร่กระจายไปยังส่วนต่างๆ ของโลก ทำให้นักมานุษยวิทยาสามารถกำหนดวงแหวนวัฒนธรรมได้หลายเขต และนำไปสร้างประวัติศาสตร์วัฒนธรรมได้

2.2 ในหลายภูมิภาคมนุษย์ได้สร้างศูนย์กลางวงแหวนวัฒนธรรมขึ้น และได้ถ่ายทอดวัฒนธรรมให้กับชุมชนอื่นๆ ดังนั้นวัฒนธรรมหนึ่งอาจประกอบด้วยวัฒนธรรมหลายจุดศูนย์กลาง

2.3 นักมานุษยวิทยาสามารถวิเคราะห์องค์ประกอบวัฒนธรรม คือ ศึกษาอายุจุดกำเนิดวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่เป็นการศึกษาวงแหวนวัฒนธรรม ระดับชั้นวัฒนธรรม (Cultural Strata) วัฒนธรรมขั้นสูง หรือ วัฒนธรรมปัจจุบัน (Upper Strata) อาจศึกษาจากหลักฐานโบราณคดีต่างๆ สามารถจัดลำดับวงแหวนวัฒนธรรม ศึกษาระดับความสำพันธ์ระหว่างวงแหวนวัฒนธรรมที่แพร่กระจายออกไป

อย่างไรก็ตามแนวความคิดนี้รีบเร่งสรุปทฤษฎีเกินไป ทำให้มีการค้นด้านแนวคิดนี้ หมายถึง การแพร่กระจาย (Spread) ของลักษณะการทางวัฒนธรรม (Cultural Traits) จากกลุ่มหนึ่ง กล่าวคือ เป็นการแพร่กระจายการค้นพบและการประดิษฐ์จากชนกลุ่มหนึ่งไปสู่ชนอีกกลุ่มหนึ่ง การแพร่กระจายมีหลายลักษณะดังนี้

1. เกิดขึ้นในทุกสังคมที่มีการติดต่อสัมพันธ์กัน
2. เป็นกระบวนการสองทางไป และ กลับเสมอ (Two-way Process)

Mahasarakham University

3. เป็นกระบวนการคัดเลือก (Selective Process) คือ มีการรับบางอย่างและไม่รับบางอย่าง

4. โดยทั่วไปมีการดัดแปลงการแพร่กระจายมาให้กับสภาพท้องถิ่นเงื่อนไขทั้ง 3 ประการ ดังกล่าวก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นทางสังคม

ความคิดในเรื่องของการแพร่กระจายของวัฒนธรรม (Diffusion) นี้อาจเปรียบเทียบกับความคิดในเรื่องการคิดสิ่งประดิษฐ์ใหม่ (Independent Invention) การคิดประดิษฐ์สิ่งของขึ้นมาใหม่อาจเกิดขึ้นได้หลายๆ แห่ง พร้อมๆ กัน การที่มีสิ่งประดิษฐ์เหมือนกันในส่วนต่างๆ หรือเรียกว่าการหยิบยืมวัฒนธรรม ฟริตซ์ แกรบ (Fritz Graeb) และวิลเฮล์ม ชมิทธ์ (Wilhelm Schmidt) มองว่า วัฒนธรรมจะแพร่กระจาย จากศูนย์กลาง หรือ จุดกำเนิดไปยังเขตภูมิศาสตร์เดียวกันและยุคสมัยที่ใกล้เคียงกันเท่าที่เกิดการยอมรับในสังคมนั้น การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมสามารถไปได้ทุกที่เพื่อสนองตอบความจำเป็นพื้นฐานของคน การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมสามารถไปได้ทุกที่ไม่มีอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ และในที่มนุษย์สามารถเดินทางไปถึง โดยที่คนสามารถสร้างวัฒนธรรมไปได้ทุกที่ไม่จำเป็นต้องกระจายในรูปแบบวงกลม การศึกษาการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมสามารถใช้หลักวิธีการดังนี้ (นิยพรรณ (ผลวัฒนะ) วรรณศิริ. 2540 : 99-101)

1. หลักภูมิศาสตร์ แกะรอยพื้นที่ ดูสถานที่อาณาเขตติดต่อทางวัฒนธรรมซึ่งเกิดวัฒนธรรมแบบผสมผสาน

2. ใช้ประวัติศาสตร์สืบค้น ช่วยให้รู้ความเป็นมาและสนับสนุนการตีความ

3. การขุดค้นทางโบราณคดี เพื่อให้สิ่งที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน สามารถบ่งบอกถึงพฤติกรรมของคนหรือผู้สร้างและเรื่องราวในยุคสมัยนั้น

4. ดูวิวัฒนาการของวัฒนธรรม ว่ามีขั้นตอนของการเติบโตเป็นมาอย่างไร

วิธีทั้ง 4 ประการสามารถนำมาศึกษาการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจะทำให้ทราบถึงความเป็นมาของวัฒนธรรมเดียวกันหรือไม่ และวัฒนธรรมใดจะเป็นแม่บทของอีกวัฒนธรรมหนึ่งเพื่อหาวัฒนธรรมต้นกำเนิด

สรุปได้ว่า การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นได้จากปัจจัยต่างๆ เป็นตัวกระตุ้นและเป็นแรงผลักที่ทำให้เกิดการอพยพย้ายถิ่นที่อยู่ของมนุษย์ และนำความเชื่อทางวัฒนธรรมไปเผยแพร่ในชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ หรือการแลกเปลี่ยนค้าขายทำให้วัฒนธรรมเกิดการหลั่งไหลและผสมผสานเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน จนเป็นวัฒนธรรมที่ได้รับการยอมรับและเข้มแข็งทางสังคม สำหรับทฤษฎีนี้ใช้ในการสืบค้นแกะรอยพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ ช่วยให้รู้ความเป็นมาและสนับสนุนการตีความถึงประวัติความเป็นมาของวงดนตรีมังคละ เพื่อสร้างความชัดเจนให้ทราบถึงความเป็นมาของวงดนตรีมังคละ ว่าเป็นวัฒนธรรมเดียวกันหรือไม่ และวัฒนธรรมใดจะเป็นแม่บทของอีกวัฒนธรรมหนึ่งเพื่อหาวัฒนธรรมต้นกำเนิด

2.4 ทฤษฎีสุนทรียศาสตร์

สุนทรียศาสตร์สุนทรียภาพ หรือสุนทรียะ นั้น มีนักวิชาการได้ให้คำนิยามไว้อย่างหลากหลายดังต่อไปนี้

มะลิฉัตร เอื้ออานันท์ (2542 : 31) ได้ให้ความหมายของทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์ไว้ว่าประกอบด้าย 4 แนวดังนี้

1. ทฤษฎีมิเมติด (Mimetic Theories) เป็นแนวทฤษฎีที่ให้ความสำคัญกับความเป็นสากลหรือธรรมชาติ การพิจารณาคุณค่าของงานศิลปะในแนวนี้ คือการพิจารณาระดับ

Mahasarakham University

ความใกล้เคียงหรือความเหมือนกับต้นแบบในความสากลจากธรรมชาติ หรือจากชีวิต ดังนั้นวิถีทางการสร้างงานศิลปะของศิลปินที่ทำงานตามแนวมิเมติคนี้ คือ ลอกเลียนแบบให้เหมือนจริงให้ได้มากที่สุด

2. ทฤษฎีแพรกเมติก (Pragmatic Theories) เป็นแนวทางที่มีผู้ชมเป็นแกนกลาง เน้นการเป็นกระบวนการ หรือการเป็นสื่อกลาง ดังนั้น งานศิลปะในแนวนี้ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางที่ทำให้เกิดผลอย่างใดอย่างหนึ่งในตัวผู้ชม การพิจารณาคุณค่าของงานศิลปะในแนวแพรกเมติก คือ การพิจารณาตามระดับที่งานศิลปะจะสามารถสร้างความพึงพอใจ หรือความรู้สึกหนึ่งๆ ในตัวผู้ชม หรือประสิทธิภาพของงานศิลปะในการให้สาระความรู้แก่ผู้ชม ซึ่งสามารถใช้เป็นหลัก หรือแนวทางในการประเมินคุณค่าของงานศิลปะในโอกาสต่อไปในภายหน้า

3. ทฤษฎีเอกเพรสซีพ (Expressive Theories) เป็นแนวทฤษฎีที่ยึดตัวศิลปินผู้สร้างงานศิลปะเป็นศูนย์กลาง ความหมายของศิลปะตามแนวนี้ คือการแสดงออกตามอารมณ์ หรือความรู้สึกของศิลปิน ดังนั้นการประเมินคุณค่าของศิลปะในแนวนี้ คือการพิจารณาจากระดับที่ทำงานศิลปะสามารถแสดงออกซึ่งอารมณ์ของศิลปิน

4. ทฤษฎีออบเจคทีฟ (Objective Theories) เป็นแนวที่ยึดศิลปะเป็นศูนย์กลาง กล่าวคือ เป็นแนวทฤษฎีที่มีความเชื่อว่า งานศิลปะเป็นสิ่งที่มีคุณค่าในตัวของมันเอง โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยแหล่งอ้างอิงจากภายนอก คุณค่าดังกล่าวอาศัยเพียงหลักและกฎเกณฑ์ทางศิลปะที่ปรากฏอยู่ในตัวงานศิลปะเอง

ประสิทธิ์ กาพย์กลอน (2518 : 192) ได้กล่าวไว้ว่า สุนทรียศาสตร์ หมายถึง คำ Estherics ในภาษาอังกฤษซึ่งเป็นปรัชญาแขนงหนึ่งที่ว่าด้วยความงามหรือศิลปะ หรือเป็นวิทยาการเรียกว่า “ลาวัลย์วิทยา” แทนคำว่า Aesthetics ในภาษาอังกฤษเป็นครั้งแรก แต่คำนี้ไม่ติดในภาษาไทย ทั้งๆ ที่บัญญัติคำนี้มีความไพเราะ และมีความหมายตรงกับคำภาษาอังกฤษมาก

ศรีวิไล ดอกจันทร์ (2529 : 1218-129) มีความเห็นเกี่ยวกับสุนทรียะ ซึ่งสรุปได้ว่า สุนทรียภาพ หมายถึง ความงาม ความไพเราะ หรือลักษณะอันสุนทร ซึ่งมีอยู่ในธรรมชาติ หรือแม้ในศิลปะวรรณกรรมต่างๆ ความงามเป็นความสัมพันธ์ ระหว่างวัตถุกับจิตใจ ความงามอยู่ตามลำพังในวัตถุจึงไม่มีความหมายอะไร ความงามจึงมีความหมายสมกับความงาม เพราะมีจิตใจรับรู้มัน และชื่นชมมันด้วย แต่การที่เราจะแลเห็นความงามของสิ่งหนึ่งสิ่งใดอย่างเข้าใจนั้น จำเป็นต้องฝึกฝนอบรมกับความชื่นชมคุณค่าของความงาม จึงแลเห็นความงามนั้นได้อย่างซาบซึ้งตรึงใจ

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต (2549 : 13-15) ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับสุนทรียศาสตร์ไว้ดังนี้

1. ความงามเป็นวัตถุพิสัย (Objective) กล่าวว่า ความงามมีจริง อยู่ในวัตถุเป็นคุณสมบัติของวัตถุ ปรากฏออกมาในลักษณะของความงามของรูปร่างรูปทรง สี ผิว ฯลฯ ถึงแม้ว่าจะไม่มีใครเคยเห็นวัตถุ แต่ความงามก็ยังคงอยู่กับวัตถุ ธรรมชาติหลายแห่งมีความสวยงามและศิลปกรรมหลายชิ้นที่สวยงาม ถึงแม้ว่าเราไม่มีโอกาสได้พบเห็นแต่ความงามก็ยังอยู่กับสิ่งเหล่านั้นและการรับรู้ค่าความงามของสิ่งใดต้องไปดูที่สิ่งนั้นเพราะความงามอยู่ที่วัตถุ วัตถุเป็นแหล่งหรือบ่อเกิดความงาม การจะชื่นชมความงามของสิ่งใดก็ควรไปสัมผัส หรือมีประสบการณ์ตรงกับสิ่งนั้น เอมมานูเอล ค้านท์ ก็สนับสนุนแนวคิดนี้โดยกล่าวว่า ความงามเป็นสิ่งที่มีอยู่จริงเมื่อกล่าวว่าภาพนี้สวย หมายความว่ามีลักษณะบางอย่างในภาพนี้ที่ทำให้จิตของผู้ดูเกิดความรู้สึกสุนทรีย์ แนวคิดเรื่องแบบนี้ในอุดมคติของเพลโตจัดอยู่ในกลุ่มนี้ โดยกล่าวว่าแบบสมบูรณ์ที่เป็นสากลอยู่ในจักรวาล ทุกอย่างที่ปรากฏในโลกถูก

Mahasarakham University

ถ่ายทอดมาแบบสมบูรณ์ดังกล่าว ในอดีตการสร้างประติมากรรมที่เป็นแบบสากลของมนุษย์ทั่วไป มิใช่แบบของคนใดคนหนึ่ง ต่อมาในสมัยฟื้นฟูศิลปะวิทยามีการสร้างประติมากรรมรูปเหมือนบุคคลขึ้น ซึ่งจักเป็นแบบเฉพาะบุคคลแบบทางนาฏศิลป์ของอินเดียเกิดจากการร่ายรำของพระศิวะ (ศิวะนาฏราช) รวบรวมเป็นนาฏศาสตร์ในปัจจุบัน ก็จัดอยู่ในกลุ่มวัตถุวิสัยด้วย

2. ความงามเป็นจิตวิสัย (Subjective) กลุ่มนี้เชื่อว่า ความงามอยู่ในจิตของมนุษย์เป็นสิ่งที่มนุษย์กำหนดขึ้นเอง โดยให้เหตุผลว่าถ้าในวัตถุมีความงามอยู่จริง ทุกคนก็ต้องเห็นวัตถุงามเท่ากัน แต่ในความจริงแล้วเราเห็นความงามต่างกัน ทั้งนี้เพราะแต่ละคนมีความรู้สึกนึกคิดต่างกัน ความงามในทัศนะของแต่ละคนจึงแตกต่างกันด้วย ตรงกันกับแนวคิดของกลุ่มเซลฟิสที่ว่ามนุษย์เป็นตัววัดสรรพสิ่ง (Man is a measurement of all Things) สอดคล้องกับแนวคิดของขงจื้อที่ว่า ความเจริญและความเสื่อม สุขหรือทุกข์สำคัญอยู่ที่ตัวบุคคลมิได้อยู่ที่บัญชาของพระเจ้าหรือเทวดาฟ้าดินอันใดมิได้ ตัวมนุษย์เองเป็นผู้กำหนดขึ้นทุกอย่างรวมทั้งค่าความงามด้วย

3. ความงามเป็นสัมพันธวิสัย (Relative) เป็นสภาวะที่สมดุลระหว่างจิตกับวัตถุ กลุ่มนี้เชื่อว่าสิ่งต่างๆ จะอยู่อย่างโดดเดี่ยวไม่ได้ต้องมีความสัมพันธ์กัน ความงามเป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ (จิต) กับสิ่งที่มีความงาม (วัตถุ) การรับรู้ค่าความงามเป็นสภาวะที่เหมาะสม นั่นคือวัตถุต้องมีความงามด้วย และจิตใจของเราอยู่ในสภาพพร้อมที่จะรับรู้ค่าความงามด้วยสอดคล้องกับแนวคิดของจอร์ส สันตยนา (Gough Santayana) ที่ว่า ความพึงพอใจอันเกิดจากความประทับใจในความกลมกลืนอย่างเหมาะสมของรูปทรงพิเศษกับอาเวค อารมณ์ความรู้สึกเพลิดเพลินลึกซึ้ง จึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่มีความสนใจ กับวัตถุที่ถูกสนใจความงามเป็นเรื่องส่วนบุคคล เป็นความรู้สึกนึกคิดของแต่ละบุคคล เป็นลักษณะของจิตสมบูรณ์ (Absolute mind) ซึ่งเป็นการประสานอย่างเป็นเอกภาพระหว่างคนเองกับสรรพสิ่งก่อให้เกิดสมรรถภาพของจิต และสามารถเข้าถึงอาณาจักรแห่งความงามบริสุทธิ์ได้

จากทัศนะของนักวิชาการที่ได้กล่าวถึง ความหมายของคำว่า สุนทรียศาสตร์ ผู้วิจัยสามารถนำมาสรุปได้ว่า สุนทรียศาสตร์ หมายถึง วิชาหรือศาสตร์ที่ว่าด้วยเรื่องความงาม มีคุณค่า มีความสำคัญ ต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์ แต่ละคนจะรับรู้ เข้าใจ และรู้สึกได้ด้วยประสบการณ์และการรับรู้ของแต่ละคนสามารถสื่อให้ควบคุม พฤติกรรมของมนุษย์ได้เปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลาและสภาพของสังคมวัฒนธรรม สุนทรียศาสตร์เป็นศาสตร์ที่เกี่ยวกับความงามและสิ่งที่เป็นความงามในธรรมชาติและสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยเฉพาะสิ่งที่สร้างขึ้นรวมไปถึงประสบการณ์ คุณค่าความงามและมาตรฐานในการวินิจฉัยว่าอะไรงาม อะไรไม่งาม รวมไปถึงการค้นหาความหมายของความพึงพอใจทางสุนทรียะ ลักษณะวัตถุวิสัยของความงามตามธรรมชาติ กำเนิดความงาม และธรรมชาติของแรงกระตุ้นให้เกิดการสร้างสรรค์งาน

2.5 ทฤษฎีการเรียนรู้ (Theory of Learning)

อินทิรา บุณยาทร (2542 : 101) ได้ให้ความหมายของทฤษฎีการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้ประกอบไปด้วย 5 องค์ประกอบดังนี้

1. คุณลักษณะครูที่ดี คือ ครูที่ดีที่มีคุณภาพควรมีพฤติกรรมเป็นผู้มีความรับผิดชอบและเป็นผู้มีมาตรฐานในการปฏิบัติงาน

Mahasarakham University

2. การจัดกระบวนการเรียนการสอน คือ การจัดกระบวนการการเรียนการสอน ควรดำเนินการสอนอย่างมีคุณภาพ ใช้เทคนิคการสอนหลายๆ วิธี ใช้และพัฒนาสื่อการสอนให้มีประสิทธิภาพ

3. การจัดสภาพแวดล้อมในชั้นเรียน คือ การจัดสภาพแวดล้อมในชั้นเรียน ควรตกแต่งห้องเรียนให้สะอาดสวยงาม จัดมุมประสบการณ์เสริมหลักสูตร จัดแสดงผลงานของนักศึกษา จัดกิจกรรมต่างๆ เสริมในหลักสูตรและนอกหลักสูตร จัดที่นั่งนักเรียนหลายๆ รูปแบบและจัดบรรยากาศที่ดีในชั้นเรียน

4. การจัดสภาพแวดล้อมนอกชั้นเรียน คือ การจัดสภาพแวดล้อมนอกชั้นเรียน ควรจัดบริเวณโรงเรียนให้สะอาด ร่มรื่น สวยงาม และปลอดภัย จัดนิทรรศการและป้ายนิเทศนอกชั้นเรียน จัดกิจกรรมในวันสำคัญ และส่งเสริมการใช้บริการจากห้องสมุด

5. ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้ปกครองและชุมชน คือ การสร้างความสัมพันธ์อันดีกับผู้ปกครองและชุมชน นำทรัพยากรในท้องถิ่นมาช่วยพัฒนาการเรียนการสอน เชิญผู้ปกครองเข้าร่วมกิจกรรม และเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน

สุชาติ ศิริสุขไพบูลย์ (2528 : 4-6) ได้ให้ความหมายของทฤษฎีการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ยุ่งยากซับซ้อน อาจประกอบด้วยเคล็ดลับและกลยุทธ์ที่มากมาย แต่อย่างไรก็ตามเรายังมีหลักในการเรียนรู้โดยสรุปบางประการที่ผู้สอนควรศึกษาได้แก่ หลักความเป็นจริงของการเรียนรู้มีดังนี้

1. เราจะเรียนรู้ได้ดีที่สุดเมื่อเรามีความพร้อมที่จะเรียน

2. หากเราได้ใช้ความรู้และประสบการณ์ยิ่งมาก ยิ่งจะช่วยให้เราสามารถเข้าใจสิ่งนั้นได้มากยิ่งขึ้น หากละทิ้งไปเป็นเวลานานย่อมจะมีผลทำให้ลืมสิ่งนั้นไปได้

3. หากสิ่งที่เราเรียนรู้ไปนั้นสามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อตัวเราได้ ก็จะทำให้เราเกิดความพึงพอใจกับสิ่งที่เราได้รับผลนั้น

4. การเรียนรู้สิ่งใหม่จะทำให้ง่ายขึ้นถ้าหากการเรียนรู้นั้นสามารถสร้างความเชื่อมโยงกับสิ่งที่เราเรียนรู้มาก่อนแล้ว

4.1 การเรียนรู้จะต้องทำตามลำดับทีละขั้น

4.2 การเรียนรู้งานจะกระทำได้ด้วยการลงมือปฏิบัติ

4.3 การเรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จจะช่วยให้กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี ความผิดพลาดจากการเรียนทำให้เกิดความเบื่อหน่าย ผู้สอนควรวางแผนการสอนให้ดี

สรุปได้ว่า การเรียนรู้หมายถึง กระบวนการที่ทำให้มนุษย์เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางความคิด มนุษย์เราสามารถเรียนรู้ได้จากการได้ยิน การสัมผัส การอ่าน การเห็น รวมถึงผ่านการใช้สื่ออุปกรณ์ เครื่องมือ เป็นส่วนส่งผ่าน

จากแนวคิดและทฤษฎีดังกล่าวมีความสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องการสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครู เรื่องวงดนตรีมังคละดังนี้ แนวคิดการเกิดและคงอยู่ของวัฒนธรรมพื้นบ้านของพัทยา สายหู เป็นแนวทางในการวิเคราะห์หาคำตอบเกี่ยวกับความต้องการ ความพึงพอใจในการสร้างสรรค์ เพื่อสร้างการยอมรับต่อการรวบรวมบทเพลงและวิธีการบรรเลงมังคละจากภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่างมาสร้างและพัฒนามาตรฐานขึ้นใหม่ ก่อนนำไปพัฒนาเป็นหลักสูตรฝึกอบรมวงดนตรีมังคละในเขตภาคเหนือตอนล่างต่อไป แนวความคิดเกี่ยวกับการผสมผสานทางวัฒนธรรมของบุญยงค์

Mahasarakham University

เกศเทศ ใช้วิเคราะห์การสืบทอด ธรรมชาติของวัฒนธรรม ย่อมมีการสืบทอดกันอยู่เสมอ โดยเฉพาะในสังคมที่มีการคมนาคมติดต่อกันอย่างกว้างขวางอย่างรวดเร็ว การแลกเปลี่ยนหรือผสมผสานทางวัฒนธรรมไม่จำกัดเฉพาะในท้องถิ่นหรือภายในประเทศเท่านั้น หากยังขยายขอบเขตในต่างประเทศด้วย ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมของคล๊าก วิสเลอร์ และ อัลเฟรด โครเบอร์ กล่าวไว้ว่า การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นได้จากปัจจัยต่างๆ เป็นตัวกระตุ้นและเป็นแรงผลักที่ทำให้เกิดการอพยพย้ายถิ่นที่อยู่ของมนุษย์ และนำความเชื่อทางวัฒนธรรมไปเผยแพร่ในชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ หรือการแลกเปลี่ยนค้าขายทำให้วัฒนธรรมเกิดการหลั่งไหลและผสมผสานเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน จนเป็นวัฒนธรรมที่ได้รับการยอมรับและเข้มแข็งทางสังคม สำหรับทฤษฎีนี้ใช้ในการสืบค้น แกะรอยพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ ช่วยให้รู้ความเป็นมาและสนับสนุนการตีความถึงประวัติความเป็นมาของวงดนตรีมังคละ เพื่อสร้างความชัดเจนให้ทราบถึงความเป็นมาของวงดนตรีมังคละวัฒนธรรมเดียวกันหรือไม่ และวัฒนธรรมใดจะเป็นแม่บทของอีกวัฒนธรรมหนึ่งเพื่อหาวัฒนธรรมต้นกำเนิด และทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมของ มาลินิสกี้, แรดคลิฟฟ์ บราวน์ และ งามพิศ สัตย์สงวน โดยนำมาใช้ในเรื่อง สัมพันธ์ระหว่างสังคมปัจจุบันกับวงดนตรีมังคละเพื่อให้เกิดภาพรวมของความมั่นคงของสังคมวงดนตรีมังคละในเขตภาคเหนือตอนล่าง เพื่อให้รู้ว่า วงดนตรีมังคละจะดำรงอยู่ได้อย่างไร และทฤษฎีนี้ยังเป็นแนวทางในการวิเคราะห์การคงอยู่ของวงดนตรีมังคละในเขตภาคเหนือตอนล่าง และใช้ทฤษฎีสุนทรียศาสตร์ของ มะลิ ฉัตร เอื้ออานันท์ และ ประสิทธิ์ กาพย์กลอน ในการเข้าถึงคุณค่าความงามและมาตรฐานในการวินิจฉัยว่าอะไรงาม อะไรไม่งาม รวมไปถึงการค้นหาความหมายของความพึงพอใจทางสุนทรียะ ลักษณะวัตถุวิสัยของความงามตามธรรมชาติ กำเนิดความงาม และธรรมชาติของแรงกระตุ้นให้เกิดการสร้างสรรค์งาน โดยใช้ทฤษฎีดังกล่าวมาวิเคราะห์ในเรื่องขององค์ประกอบดนตรีเพื่อเรียบเรียงบทเพลงที่จะนำมารวบรวมเพื่อสังเคราะห์ขึ้นใหม่ ก่อนไปจัดกิจกรรมฝึกอบรมวงดนตรีมังคละต่อไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพิษณุโลก ร่วมกับ สำนักงานศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม (2554 : 53) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ดนตรีมังคละมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดพิษณุโลก มีวัตถุประสงค์เพื่อทำการวิจัยเชิงสำรวจดนตรีมังคละ มรดกทางวัฒนธรรมจังหวัดพิษณุโลก พบว่า ควรจดทะเบียนไว้เพื่อเป็นหลักฐานและความภาคภูมิใจ ด้านบทเพลงมังคละเดิมมีทั้งหมด 32 เพลง แต่ที่เล่นได้ในปัจจุบันเหลือเพียง 10 บทเพลง

สันติ ศิริคชพันธุ์ (2540 : 157-162) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง วงมังคละในจังหวัดพิษณุโลก มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาพัฒนาการของดนตรีมังคละ ศึกษาลักษณะดนตรีรวมไปถึงการศึกษาพิธีกรรมและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับดนตรีมังคละ ศึกษาวิเคราะห์บทบาทและสถานภาพของวงมังคละในปัจจุบัน โดยได้ศึกษาและเก็บข้อมูลวงดนตรีมังคละที่อยู่ในอำเภอเมือง และอำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวเป็นแหล่งที่มีวงดนตรีมังคละ มีการแสดงมากที่สุดในเขตภาคเหนือตอนล่าง ผลจากการวิจัยครั้งนี้ แสดงให้เห็นว่า วงดนตรีมังคละ มีพัฒนาการและรูปแบบของดนตรีหรือมีรากฐานเช่นเดียวกับเบญจดุริยางค์ของอินเดีย ซึ่งได้มีการแพร่กระจายเข้ามาในแถบเอเชียและเกิดการปะทะสังสรรค์ทางวัฒนธรรมดนตรีซึ่งกันและกัน วงมังคละ เป็นวงดนตรีพื้นบ้านที่มี

Mahasarakham University

ความสัมพันธ์ใกล้ชิดของคนในสังคมภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย ได้แก่ พิษณุโลก สุโขทัย และอุตรดิตถ์ รูปแบบการจัดการของวงมังคละไม่มีรูปแบบใดเป็นมาตรฐานขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของนักดนตรี รูปแบบการบรรเลงจะเริ่มบรรเลงด้วยเพลงไม้สี่ ซึ่งถือว่าเป็นเพลงครู และต่อจากนั้นก็บรรเลงเพลงอื่นๆ และก็จบลงด้วยเพลงไม้สี่เช่นกัน การสร้างเครื่องดนตรีมังคละนักดนตรีจะเป็นผู้สร้างเองเพื่อให้ได้เครื่องดนตรีตามที่ต้องการโดยใช้เครื่องมือและวัสดุที่หาได้ตามท้องถิ่น มีการพัฒนาการในด้านคุณภาพเสียงเสมอ เนื่องจากเหตุผลในการประกอบพิธีกรรมและการประกวดแข่ง นักดนตรีมังคละมักมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องเครื่องดนตรี และพิธีกรรมต่างๆ โดยได้ยึดถือและปฏิบัติ สืบต่อกันมาเป็นประเพณี เช่น พิธีกรรมในการสร้างเครื่องดนตรี การเก็บเครื่องดนตรี การประกอบพิธีไหว้ครู และความเชื่อที่เกี่ยวกับนิทาน และตำนานต่างๆ กลุ่มชนที่ใช้มังคละบรรเลงประกอบพิธีต่างๆ มักมีความเชื่อว่าวงมังคละเป็นวงดนตรีพื้นบ้านที่มีความศักดิ์สิทธิ์แสดงถึงความเป็นสิริมงคลความผาสุกและความอุดมสมบูรณ์

นุชนาฎ ดีเจริญ (2544 : 154) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง รำมังคละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุตรดิตถ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารวบรวมท่ารำ กระบวนการรำ และเพื่อวิเคราะห์ท่ารำมังคละ ในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุตรดิตถ์ โดยใช้วิธีดำเนินการวิจัย 2 แนวทาง คือ ศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และศึกษาจากข้อมูลภาคสนาม โดยใช้แบบสัมภาษณ์และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในการแสดง วิเคราะห์ข้อมูลจากโดยการถอดข้อมูลจากวีดีทัศน์ แล้วนำเสนอเชิงรูปภาพและความเรียง ผลการวิจัยพบว่า รำมังคละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุตรดิตถ์ มีทั้งหมด 77 ท่า และมีกระบวนรำรำทั้งสิ้น 4 รูปแบบ คือ 1. กระบวนรำคู่ระหว่างชาย - หญิง 2. กระบวนรำแบบพื้นบ้านที่ชาวบ้านใช้รำประกอบกระบวนการแห่ 3. กระบวนการรำที่ใช้กลองมังคละและไม้ตีกลองประกอบการรำ 4. กระบวนรำที่นำเอาท่ารำมังคละของนายทองอยู่ ลูกพลับ มาผสมกับการรำกัทลีบันเทิง ของนางนิภารัตน์ กาญจนโชติ

แก้วกร เมืองแก้ว (2544 : 98-104) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง มังคละ : กรณีศึกษาวงดนตรีพื้นบ้านของนายพรต คชนิล มีความมุ่งหมายเพื่อรวบรวมเพลง ศึกษารายละเอียดของเครื่องดนตรี วัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะพิธีกรรมไหว้ครู ศึกษาบทเพลงในส่วนของรูปแบบจังหวะของกลองยืนและกลองหลอน ตลอดจนรวบรวมประวัตินักดนตรีของวงดนตรีมังคละคณะประพรต รุ่งเรือง ผลการศึกษาพบว่า มังคละนิยมใช้บรรเลงประกอบงานมงคล เช่น งานบวช งานทำบุญบ้าน งานแต่งงาน เป็นต้น ซึ่งมีการบรรเลงแบบนั่งและจัดเป็นขบวนแห่ มังคละมีการจัดการไหว้ครูที่จัดขึ้น 3 แบบ คือ ไหว้ครูประจำปี ไหว้ครูเพื่อเริ่มเรียน ไหว้ครูก่อนการแสดง และจากการศึกษาบทเพลงของวงมังคละคณะประพรต รุ่งเรือง พบว่าเพลงที่ใช้ในคณะมี 10 เพลง ซึ่งมีเพลงไม้สี่ถือว่าเป็นเพลงครู ต้องเล่นเป็นเพลงแรกก่อนทุกครั้งหลังจากนั้นจะเล่นเพลงใดก็แล้วแต่สมาชิกในคณะ แล้วจบด้วยเพลงไม้สี่อีกครั้ง

สธน โรจนตระกูล (2553 : 25-29) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การสังเคราะห์ทำนองเพลงจากวงดนตรีมังคละเป็นทำนองหลัก การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทำการอนุรักษ์ทำนองเพลงที่นิยมบรรเลงกันให้คงอยู่ต่อไป และสังเคราะห์ทำนองเพลงขึ้นมาใหม่บันทึกเป็นโน้ตสากล ทำการเผยแพร่บทเพลงไปยังโรงเรียนต่างๆ ในภาคเหนือตอนล่าง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นบทเพลงจำนวน 10 บทเพลง ได้มาโดยการสัมภาษณ์วงดนตรี 9 วง ผลการวิจัยพบว่า บทเพลงที่นิยมบรรเลงกันอย่างแพร่หลาย 10 บทเพลง และนำมาสังเคราะห์ทำนองขึ้นมาใหม่ ได้แก่ เพลงไม้หนึ่ง เพลงไม้สาม เพลงไม้

Mahasarakham University

สี่ เพลงสาวน้อยประแป้ง เพลงคางคกเข็ดเขี้ยว เพลงปลักใหญ่ เพลงคุดทะราดเหยียบกรวด เพลงเวียนโบสถ์ เพลงบัวลอย เพลงพญาเดิน

สิริรัตน์ ประพัฒนทอง (2535 : 129-136) ได้ศึกษาเครื่องดนตรีจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่พบในประเทศไทยก่อนพุทธศตวรรษที่ 16 โดยมีจุดมุหมายเพื่อ ศึกษาเครื่องดนตรีที่พบในประเทศไทยก่อนพุทธศตวรรษที่ 16 จากหลักฐานทางด้านจารึก และโบราณคดี พบว่าร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดีที่เกี่ยวกับเครื่องดนตรีมีจำนวนไม่มากนัก โดยพบ ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์เป็นต้นมา รูปแบบของเครื่องดนตรีชิ้นสำคัญที่พบว่าใช้สืบเนื่องต่อกันมาถึงปัจจุบันโดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงรูปลักษณ์ คือ สังข์ บัณเฑาะ กลองมโหระทึก พิณ และฉิ่งนั้น ประเทศในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้คือ พม่า อินโดนีเซีย เขมร และ จัมปา พบหลักฐานทางโบราณคดีที่เกี่ยวเนื่องกับเครื่องดนตรีประเภทเดียวกันและมีรูปลักษณ์คล้ายคลึงกันทั้งสิ้น รูปลักษณ์ของเครื่องดนตรีดังกล่าวมีลักษณะศิลปกรรมแบบอินเดีย เครื่องดนตรีที่ปรากฏในอดีตยังคงมีลักษณะเดิม และหน้าที่ในการบรรเลงก็ยังคงเป็นเช่นเดียวกับในอดีตเห็นได้ชัดว่ามีการเปลี่ยน แปลงเกิดขึ้นน้อยมาก จนอาจกล่าวได้ว่ามีไม่สิ่งใดเปลี่ยนแปลงเลย ในแง่ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับวิชาการดนตรีนั้น พบว่าดนตรีในช่วงพุทธศตวรรษที่ 16 มีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา และศาสนาฮินดู ซึ่งหลักปฏิบัติของดนตรีใน 2 ศาสนาจะแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง พุทธศาสนิกชนจัดดนตรีเพื่อการเฉลิมฉลองรื่นเริงเป็นสำคัญ ขณะที่ศาสนาฮินดูนั้นจัดดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตในการดำเนินพิธีกรรม

ปิยพันธ์ แสนทวีสุข (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาการสอนดนตรีของสถาบันอุดมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือผลการศึกษาปรากฏว่า

1. ความคิดเห็นต่อสภาพปัญหาในปัจจุบัน ในการสอนดนตรีของสถาบันอุดมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยส่วนรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านคือ ด้านบริการและด้านดำเนินงานมีปัญหาระดับปานกลาง ส่วนด้านคณาจารย์และบุคคลากรด้านหลักสูตรและการจัดการศึกษา ด้านอาคาร วัสดุ ครุภัณฑ์ และอุปกรณ์ ด้านนิสิตนักศึกษา ด้านการวิจัย และด้านการบริการทางวิชาการสู่ชุมชน อยู่ในระดับน้อย

2. ความคิดเห็นต่อแนวทางการพัฒนาการสอนดนตรีของสถาบันอุดมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปรากฏว่าควรมีการจัดให้มีระบบการสื่อสาร ส่งเอกสาร ด้วยระบบเครือข่ายเน้นให้คณะและสาขาวิชาบริหารแบบนอกราชการ สร้างความเข้าใจในลักษณะเฉพาะของสาขาวิชาดนตรีต่อผู้บริหาร จัดโครงการบริการวิชาการที่สร้างรายได้แก่สาขา ควรพัฒนานิสิตรุ่นพี่สอนรุ่นน้องเพื่อเป็นการแก้ปัญหาการขาดบุคคลากร อาจารย์ที่ขาดทักษะทางปฏิบัติควรส่งไปอบรมเพิ่มเติม มีการตรวจสอบระบบการเรียนการสอนตามหลักสูตร จัดสัมมนาวิเคราะห์เพื่อปรับปรุงหลักสูตร ส่งเสริมให้อาจารย์สร้างสื่อการสอนไว้ใช้เอง และจัดอุปกรณ์ที่จำเป็นเช่น เปียโน เทป วีดีโอ ประจำห้องบรรยาย ต้องจัดระบบอาจารย์ที่ปรึกษาให้มีประสิทธิภาพ สามารถติดตามและให้คำปรึกษานิสิตได้ควรมีการจัดทำแผนงานส่งเสริมให้บุคคลากรขอทุนสนับสนุนงานวิจัยจากหน่วยงานภายนอก สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานและควรส่งเสริมพัฒนาศักยภาพทางภูมิปัญญาทางดนตรีของชุมชนให้เป็นที่ยอมรับในรูปแบบของการบริการวิชาการสู่ชุมชน

Mahasarakham University

ธานินทร์ ธานี (2543 : 44-45) ได้ศึกษาวิจัย เรื่องการวิเคราะห์และใช้การละเล่นพื้นบ้านเพื่อพัฒนาสุนทรียภาพ และเปรียบเทียบสุนทรียภาพของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ก่อนและหลังการใช้การละเล่นพื้นบ้านสูงกว่าคะแนนเฉลี่ยสุนทรียภาพก่อนการใช้การละเล่นพื้นบ้านอภิปลายผลได้ดังนี้ การละเล่นพื้นบ้านที่นำมาจำนวน 20 กิจกรรมที่ใช้นั้น เน้นการละเล่นที่เล่นได้ทั้งในร่มและกลางแจ้งที่มีทั้งบทร้อง และไม่มีบทร้องประกอบทั้งยังสามารถเล่นคนเดียวหรือเป็นกลุ่มได้เป็นกิจกรรมที่มีองค์ประกอบของความงามตามหลักสุนทรียศาสตร์ คือ ความสมบูรณ์ ความได้สัดส่วนที่เหมาะสมและความเป็นเอกภาพ เมื่อนำไปใช้กับนักเรียน กระบวนการใช้ยังคงวิธีการเล่นที่ได้ศึกษามาในการนำการเล่นพื้นบ้านไปให้นักเรียนเล่น เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เล่น หรือเป็นนักเรียนรู้ด้วยตนเองทั้งหมด และในการนำการละเล่นพื้นบ้านไปให้นักเรียนได้เล่นนั้น นักเรียนเป็นผู้ลงความเห็นว่าต้องการเล่นอะไรก่อน หลัง จึงเป็นความต้องการเบื้องต้นของนักเรียนซึ่งสามารถทำให้เกิดความพึงพอใจได้เมื่อได้เล่นแล้ว นักเรียนเกิดความเพลิดเพลิน เพราะมีทั้งบทร้องประกอบ เล่นเดี่ยว เล่นเป็นกลุ่ม และทุกคนมีส่วนร่วมในการละเล่นนั้นด้วย ในกระบวนการเล่นนั้น ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจกันแม้ในบางครั้งต้องเล่นเดี่ยวยังต้องมีความซื่อสัตย์มีสมาธิในการเล่น กระบวนการเหล่านี้เองที่ทำให้นักเรียนตระหนักถึงคุณค่าของการละเล่นพื้นบ้าน นอกจากนั้นการละเล่นพื้นบ้านยังทำให้นักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงความรู้สึกและความคิดเห็นโดยอาศัยบรรยากาศที่เป็นธรรมชาติ มีอิสระ มีการยอมรับและรู้ถึงคุณค่าที่แฝงไว้ในการละเล่นพื้นบ้าน โดยคะแนนเฉลี่ยสุนทรียภาพก่อนใช้การละเล่นพื้นบ้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

มนตรี วงษ์สะพาน (2554 : 155-161) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูในการสร้างนวัตกรรมบทเรียนคอมพิวเตอร์มัลติมีเดียที่เน้นกระบวนการคิดวิเคราะห์ มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาและศึกษาประสิทธิผลหลักสูตรฝึกอบรมครู โดยมีกระบวนการพัฒนาหลักสูตรประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ 1. การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน เป็นการเตรียมข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสภาพปัญหา ความต้องการของครูผู้เข้าอบรมและผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์ในการกำหนดองค์ประกอบของหลักสูตรฝึกอบรมครูในการสร้างนวัตกรรม ให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับระดับความต้องการของครูผู้เข้าอบรม ประกอบไปด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ การศึกษาข้อมูลจากเอกสารงานวิจัย การศึกษาข้อมูลพื้นฐานจากผู้ที่เกี่ยวข้อง และการประเมินความต้องการของครูผู้เข้าอบรม 2. การจัดทำร่างหลักสูตร เป็นการนำข้อมูลพื้นฐานมาจัดทำร่างหลักสูตรฝึกอบรมครู โดยมีรายละเอียดประกอบด้วยร่างหลักสูตร เอกสารประกอบหลักสูตร ประเมินโครงร่างหลักสูตร และศึกษานำร่องเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขร่างหลักสูตรให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น 3. การตรวจสอบประสิทธิผลของหลักสูตร เป็นการนำหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ของการนำหลักสูตรไปใช้ปฏิบัติจริง 4. ประเมินและปรับปรุงหลักสูตร เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการนำหลักสูตรไปทดลองใช้มาปรับปรุงหลักสูตรเพื่อให้หลักสูตรมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผลวิจัยพบว่า 1. โครงร่างหลักสูตรฝึกอบรม มีความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมาก และมีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.80-1.00 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด 2. ผลการศึกษาประสิทธิผลของหลักสูตรฝึกอบรมครูในการสร้างนวัตกรรมบทเรียนคอมพิวเตอร์มัลติมีเดียที่เน้นกระบวนการคิดวิเคราะห์ พบว่า ครูผู้เข้าอบรมมีคะแนนการทดสอบความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกระบวนการวิเคราะห์ หลังได้รับการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มีความก้าวหน้าในการเรียนรู้ร้อยละ 52 และความพึงพอใจของครูที่มีต่อหลักสูตรฝึกอบรมโดยรวมอยู่ในระดับมาก

Mahasarakham University

วารุณี อัศวโภคิน (2554 : 132-147) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยมีวัตถุประสงค์ 5 ประการ คือ เพื่อพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อศึกษาผลการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม เพื่อศึกษาลักษณะมุ่งอนาคตของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อหลักสูตร และเพื่อศึกษาแรงจูงใจภายในการของกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ผลวิจัยพบว่า ประการที่หนึ่งหลักสูตรฝึกอบรมผ่านเกณฑ์ค่าเฉลี่ยตามที่กำหนดไว้สามารถนำไปใช้ได้ ประการที่สองผลการทดสอบความรู้และทักษะก่อนและหลังเรียนการฝึกอบรมของผู้เข้าฝึกอบรม สรุปว่าคะแนนหลังการฝึกอบรมสูงกว่าคะแนนก่อนฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ในด้านความพึงพอใจ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ในด้านลักษณะมุ่งอนาคต ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีลักษณะมุ่งอนาคตด้านทั่วไปและด้านการฝึกอบรมอยู่ในระดับสูง และผู้เข้าฝึกอบรมมีแรงจูงใจภายในด้านลักษณะงานและพลังจูงใจในการทำงานอยู่ในระดับสูง แต่แรงจูงใจภายในด้านสภาพแวดล้อมการทำงานอยู่ในระดับปานกลาง

ศรัณยา แสงหิรัญ (2553 : 179-191) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชน เพื่อให้มีคุณลักษณะสู่การเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะ และเจตคติ ทำให้เกิดการพัฒนาตนเองให้มีพัฒนาการที่ดียิ่งขึ้น ในการปฏิบัติงาน โดยมี 4 ขั้นตอน คือ 1. การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ด้วยการศึกษาและรวบรวมข้อมูลพื้นฐานที่ต้องการนำมาพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการ โดยการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาและความต้องการในการปฏิบัติงาน ผมการศึกษาพบว่า มีปัญหาคล้ายๆ กัน สรุปได้ดังนี้ ขาดความร่วมมือในการทำงาน ทำงานแบบเดียวกันทุ่มเทแตกต่างกัน ทำงานไม่เสร็จตามเวลา หัวหน้างานเกรงใจถ้าต้องใช้อำนาจกับลูกน้อง มีความขัดแย้งส่วนตัวไม่สามารถร่วมงานกันได้ ไม่มีความกระตือรือร้นใฝ่รู้ใฝ่เรียน หาวิธีการใหม่ๆ เพื่อพัฒนาตนเองมีงานมาก ไม่ฟังคำแนะนำของหัวหน้างาน และ เปรียบเทียบงานของกลุ่มตนกับกลุ่มอื่น 3. ผลการทดลองใช้หลักสูตรเพื่อหาประสิทธิภาพ เป็นการนำหลักสูตรที่พัฒนาแล้วมาทดลองใช้กับครูโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชนที่มีประสบการณ์การทำงานตั้งแต่ 2 ปีขึ้นไป จำนวน 30 คน หลังทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม พบว่าผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้สูงกว่าการอบรมใช้หลักสูตรฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ 4. การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรฝึกอบรม เมื่อสิ้นสุดการฝึกอบรม ผู้เข้ารับการอบรมประเมินความพึงพอใจ พบว่า โดยรวม มีค่าเฉลี่ย 4.19 แสดงว่า ผู้รับการอบรม มีความพึงพอใจในหลักสูตรฝึกอบรมอยู่ในระดับมาก

ปรารภ แก้วเศษ (2543 : 128-137) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมสิ่งแวดล้อมศึกษาป่าชายเลนสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นจังหวัดสมุทรปราการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมสิ่งแวดล้อมศึกษาป่าชายเลนสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการ 5 ขั้นตอน คือ 1. เริ่มศึกษาข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสารงานวิจัย 2. การสำรวจศึกษาพื้นที่โครงการชุมชนและนโยบายของหน่วยงาน 3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลออกแบบสร้างหลักสูตร 4. ให้ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการและครูผู้สอนตรวจสอบเอกสารหลักสูตรที่สร้างขึ้นปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ 5. นำหลักสูตรที่แก้ไขปรับปรุงแล้วมาทดลองใช้กับนักเรียน

Mahasarakham University

โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 60 คน แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มละ 30 คน คือ กลุ่มที่อยู่ในพื้นที่โครงการ และกลุ่มที่อยู่นอกพื้นที่โครงการ ผลการทดลองใช้หลักสูตรพบว่า หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ หลังจากฝึกอบรม ความรู้ เจตคติ และทักษะการปฏิบัติของผู้เข้ารับการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรม อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 คะแนนเฉลี่ยของความรู้ เจตคติ และทักษะการปฏิบัติ จากการทดสอบหลังการฝึกอบรมสูงกว่า 60% ทั้งวิทยากรและผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความเห็นว่าหลักสูตรฝึกอบรมมีความเหมาะสมสูงกว่าระดับปานกลาง สรุปได้ว่างานวิจัยหลักสูตรฝึกอบรมที่สร้างขึ้น มีความเหมาะสมที่จะนำใช้ในการฝึกอบรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ทั้งในพื้นที่โครงการ และนอกพื้นที่โครงการได้

วิศนี ศิลตระกูล (2541 : 265-274) ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่องการพัฒนารูปแบบการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตและสังคมตามแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในเขตอุตสาหกรรมมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างเครื่องชี้วัดคุณภาพตามแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในเขตอุตสาหกรรมและเพื่อการพัฒนารูปแบบการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตและสังคมตามแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในเขตอุตสาหกรรม งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการศึกษาเอกสาร การศึกษาภาคสนามโดยใช้การประเมินสภาพแบบมีส่วนร่วม (PRA) เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม สัมภาษณ์เจาะลึก สังเกตแบบมีส่วนร่วม ในชุมชนอุตสาหกรรม 2 แห่งในภาคกลาง ในส่วนการพัฒนารูปแบบการศึกษานอกโรงเรียนนั้น ได้วิเคราะห์ข้อมูลภาคสนามและนำสนองรูปแบบการศึกษานอกโรงเรียนจากนั้นนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้ 1. เครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมตามแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน สร้างขึ้นจาก กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดปัญหาและความต้องการและแนวทางแก้ไขสามารถสร้างเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมได้ 8 ด้าน 47 ตัวชี้วัด เครื่องชี้วัดทั้ง 8 ด้าน ได้แก่ โครงการพื้นฐานและสิ่งแวดล้อม อาชีพและเศรษฐกิจ สุขภาพอนามัยและสาธารณสุขข้อมูลข่าวสารและการเรียนรู้ การศึกษานอกโรงเรียน วัฒนธรรมและจิตใจประชาสังคมและความมั่นคงของชีวิตและ สิทธิเสริมเสรีภาพและครอบครัว 2. รูปแบบการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตและสังคมตามแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในเขตอุตสาหกรรมได้นำแสนอ 2 รูปแบบ คือ 2.1 “การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” เป็นรูปแบบที่พัฒนาขึ้นสำหรับกลุ่มเป้าหมายต่างๆ ในชุมชน เพื่อให้รับความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการปรับปรุงคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม 2.2 “โรงเรียนในโรงงาน” เป็นการพัฒนารูปแบบที่พัฒนาขึ้นสำหรับกลุ่มคนในโรงงานอุตสาหกรรม โดยเน้นการมีส่วนร่วมของเจ้าของโรงงานและคนงานในการกำหนดความรู้และทักษะที่สอดคล้องกับความต้องการของโรงงานสถานประกอบการ

รัตนะ บัวสนธ์ (2535 : 14-15) ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษาชุมชนแห่งหนึ่งในเขตภาคกลางตอนล่าง โดยการวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์คือการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งนี้การวิจัยมีลักษณะเป็นการวิจัยและพัฒนาที่ประยุกต์ใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งมีระเบียบวิธีเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่มีการเข้าไปอยู่ร่วมในชุมชนการวิจัยดังกล่าวประกอบด้วย 4 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนที่ 1 คือ ขั้นการวิจัย ขั้นตอนที่ 2 คือ ขั้นการพัฒนา ขั้นตอนที่ 3 คือ ขั้นนำไปใช้ ขั้นตอนที่ 4 คือ ขั้นตอนการประเมินหลักสูตร ผลวิจัยพบว่า ภายในชุมชนมีสิ่งที่แสดงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่แสดงออกเป็นกระบวนการคิดและกระทำโดยบุคคลของชุมชน แต่ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับโรงเรียน ไม่มีการวางแผนร่วมกันในการพัฒนาการเรียนการสอน หลักสูตรเปิดโอกาสให้สามารถจัด

Mahasarakham University

ประสบการณ์ความรู้โดยนำผู้เชี่ยวชาญภายนอกมาร่วมในการวางแผนการสอนได้ นโยบายในการควบคุมทางวิชาการ จากหน่วยงานบังคับบัญชาส่วนกลาง เป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้การใช้หลักสูตรติดขัดพื้นฐานทางความใส่ใจในทางวิชาการของครูแตกต่างกัน

2. งานวิจัยต่างประเทศ

Fitzgerrald (1989 : 102-120) ได้ศึกษาเปรียบเทียบและวิเคราะห์การดูแลเอาใจใส่ของครูผู้สอนดนตรี ปัจจัยสนับสนุนของมหาวิทยาลัยและการฝึกฝน อันเกี่ยวเนื่องกับการสอนวิชาดนตรีให้กับเด็กวัยรุ่นในประเทศสหรัฐอเมริกา กลุ่มตัวอย่างประชากรมี 2 กลุ่ม โดยกลุ่มแรกเป็นครูที่สอนวิชาดนตรีทั่วไปให้กับเด็กวัยรุ่นในระดับมัธยมศึกษา จำนวน 250 คน กลุ่มที่สองเป็นครูผู้สอนวิชาดนตรีให้กับนักศึกษาระดับวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย จำนวน 150 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม ผลการศึกษาพบว่ามีความแตกต่างระหว่างครูผู้สอนวิชาดนตรีทั่วไปในโรงเรียนมัธยมศึกษากับครูผู้สอนวิชาดนตรีในระดับอุดมศึกษาในด้านความต้องการในการแสดงออกอันเกี่ยวเนื่องกับสุนทรีย์ และการให้คุณค่าในประสบการณ์ทางดนตรีของผู้เรียนดนตรีทั่วไป รวมทั้งบรรยากาศในการเรียน วินัยในห้องเรียน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้เรียน รวมทั้งบรรยากาศในการเรียน วินัยในห้องเรียน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้เรียน และยังพบว่าไม่มีความเท่าเทียมกันระหว่างการเตรียมการสอนเด็กวัยรุ่นในชั้นเรียนดนตรีและสิ่งที่สอนในหลักสูตรการฝึกหัดครูดนตรี

Mackay (1995 : 288) ได้ศึกษาการแสดงดนตรีพื้นบ้านของเมืองโนวา สกอตตา ผลการศึกษาพบว่า ชาวบ้านเมืองโนวา สกอตตามีความซาบซึ้งและภูมิใจในภูมปัญญาด้านดนตรีพื้นบ้านของตนเอง และพยามที่จะสืบทอดความรู้ มีการปฏิบัติคือ การไปอยู่ร่วมกับปราชญ์ชาวบ้าน

Tunca (2003 : 153-162) ได้วิจัยการนำใช้ตำราบทฝึกหัดของครู ในรายวิชา Cello ในวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยใน USA Tunca Ozan Evrim กล่าวว่า ระยะเสียง แบบบทฝึกหัดการแสดง และการเข้าร่วมวง Orchestra Concert ซึ่งเป็นเครื่องมือพื้นฐานในการสอนเครื่องดนตรี Cello ในการฝึก Scale และ Arpeggios Etudes และเทคนิค การเล่นต่างๆ ของนักเรียนในการพัฒนาฝีมือ นอกจากนี้แล้วยังมีเทคนิคในการพัฒนาลักษณะการแสดงเดี่ยวและร่วมวงที่ใช้เครื่องมือเช่น Musical Form นักสี Cello หนุ่ม ที่ต้องการเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยที่มีการเล่นดนตรีหลากหลายชนิดในระดับต่างๆ เพื่อสร้างแนวโน้มความเป็นครูดนตรี วิเคราะห์และประเมินเครื่องดนตรีที่ใช้ในวง Orchestra รวมไปถึงระดับเสียง การจัดหมวดหมู่เครื่องดนตรี และการพัฒนาหลักสูตรดนตรี

Maceda (1983 : 1-44) ได้วิจัยเทคนิคและทฤษฎีต่างๆ ของวิชาดุริยางควิทยาที่ใช้ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยเน้นดนตรีพื้นเมืองต่างๆ ในภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ Maceda, Jose ได้กล่าวถึงการใช้เครื่องมือ การทำรายงานข้อมูลที่ได้มาอย่างเป็นระบบ และข้อมูลทางมานุษยดุริยางค-วิทยา รวมทั้งข้อมูลทางดนตรีและเทคนิคต่างๆ ที่กล่าวนั้น มีการปรับและเสริมให้มีความสามารถในการประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ด้านต่างๆ ที่แปรเปลี่ยนในภาคพื้น เช่น การกำหนดบันไดเสียง ที่มีความเหมือนในกลุ่มต่างๆ ในประเทศฟิลิปปินส์และประเทศอื่นๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นอกจากนี้แล้วท่านยังได้กล่าวเกี่ยวกับทฤษฎีที่ใช้ในเรื่องของเสียงฮำ (Drone) ทำนอง และองค์ประกอบของดนตรีพื้นฐานรวมทั้งเกี่ยวกับการสื่อสานทางดนตรีเป็นต้น

Mahasarakham University

Morton (1976 : 178-179) ได้ศึกษาในทางดนตรีไทยพบว่า บทเพลงไทยกว่าครึ่งของจำนวนทั้งหมดใช้หลักเสียงระบบ 5 เสียง หรือเปนตะโทนิค โมด (Pentatonic Mode) และมีการเปลี่ยนหลักเสียงชั่วคราวไปยังเปนตะโทนิค โมดอื่นๆ อาจกล่าวได้ว่าเปนตะโทนิค (Pentatonic) เป็นพื้นฐานเบื้องต้นของสไตล์ในดนตรีไทย

Wisdom (1991) ศึกษาเรื่องการแสดงดนตรีพื้นบ้านของเมืองโนวาสกอตตา ผลการวิจัยพบว่า ชาวบ้านในเมืองโนวาสกอตตา มีความซาบซึ้งและภูมิใจในภูมิปัญญาด้านดนตรีพื้นบ้านของตนเอง และพยามที่จะสืบทอดความรู้ มีการปฏิบัติ คือ การไปอยู่ร่วมกับปราชญ์ชาวบ้าน

Robinson (1992) ได้ศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างการศึกษาและพัฒนาชุมชนผลการวิจัยพบว่า ในการจัดการศึกษาควรเปิดโอกาสให้ท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อที่จะแก้ปัญหาของชุมชนได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์จริง

Anderson และ Burns (1989) ได้สร้างชุดอบรมแบบการเรียนด้วยตนเองเพื่อหาประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ และเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมของผู้ที่เข้ารับการอบรม ซึ่งเป็นครูสอนสังคมศึกษาระดับประถมศึกษา โดยใช้ชุดอบรมแบบการเรียนด้วยตนเอง กับการสอนแบบบรรยายผลการวิจัยพบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญจากกลุ่มที่สอน โดยใช่ชุดอบรมที่เรียนด้วยตนเองและการสอนแบบบรรยาย ทั้งในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวางแผน และวิธีการสอน แต่ไม่ความแตกต่างกันในด้านทัศนคติที่มีต่อวิชาสังคมศึกษา และครูฝึกส่วนมากชอบการอบรมที่เรียนด้วยตนเอง

O’Donnell (1992) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพของการสอนด้วยสื่อประสมที่ถ่ายทอดโดยใช้ซีดีการศึกษาของคนในโรงงานอุตสาหกรรมขนมอบ โดย ได้ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างการใช้สื่อประสมในรูปแบบซีดีกับรูปแบบหนังสือ ผลการศึกษาพบว่าไม่มีความแตกต่างอย่างเด่นชัดในเรียนของการเรียนรู้ อัตราการออกกลางคัน และความเร็วในการเรียน อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาพบว่าระดับความพอใจและแรงจูงใจในรูปแบบสื่อประสมแบบซีดีมีสูงกว่ารูปแบบที่เป็นหนังสือ

Gaytan (2000) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการบูรณาการเทคโนโลยีสื่อประสมและการฝึกสอนในวิทยาลัยบริหารธุรกิจ ผลการศึกษาพบว่า เทคโนโลยีสื่อประสมมีความสำคัญและให้เชิงบวกต่อการสอนและการเรียนรู้ และนักศึกษามีเจตคติที่ดีต่อการบูรณาการเทคโนโลยีสื่อประสมมาใช้ในการสร้างเสริมประสบการในห้องเรียน

Mahasarakham University

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครู เรื่องวงดนตรีมังคละของสำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม เพื่อสืบสานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่าง มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของวงดนตรีมังคละ ในเขตภาคเหนือตอนล่าง เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความจำเป็นในการสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูเรื่องวงดนตรีมังคละและเพื่อสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครู เรื่องวงดนตรีมังคละ โดยออกแบบวิจัยเป็นเชิงคุณภาพทางวัฒนธรรม (Cultural Qualitative Research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Study) และทำการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) มีรายละเอียดในการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตของการวิจัย
   - 1.1 ขอบเขตเนื้อหา
   - 1.2 วิธีการวิจัย
   - 1.3 ระยะเวลาการวิจัย
   - 1.4 พื้นที่ในการศึกษาวิจัย
   - 1.5 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. วิธีดำเนินการวิจัย
   - 2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
   - 2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล
   - 2.3 การจัดกระทำข้อมูล
   - 2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล
   - 2.5 การนำเสนอการวิเคราะห์ข้อมูล

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตเนื้อหา

ในการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตเนื้อหาในการวิจัยไว้ ดังนี้

1.1 เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา ของวงดนตรีมังคละ ในเขตภาคเหนือตอนล่าง

1.2 สภาพปัญหา และความต้องการจำเป็นในการสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูเรื่องวงดนตรีมังคละ

1.3 สร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครู เรื่องวงดนตรีมังคละเพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่าง

2. วิธีการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพทางวัฒนธรรม (Cultural Qualitative Research)

Mahasarakham University

3. ระยะเวลาการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง การสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเรื่อง วงดนตรีมังคละเพื่อสืบสานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่าง ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดระยะเวลาตั้งแต่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2557 - 15 กรกฎาคม พ.ศ. 2557 ในการดำเนินการวิจัย โดยเริ่มจากที่ได้รับการพิจารณาอนุมัติเค้าโครงวิทยานิพนธ์ เป็นต้นไป

4. พื้นที่ในการศึกษาวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเจาะจง ได้แก่ จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดสุโขทัย และจังหวัดอุตรดิตถ์ เนื่องมาจาก เป็นจังหวัดที่มีการแพร่กระจายเกี่ยวกับวงดนตรีมังคละมากที่สุดในเขตภาคเหนือตอนล่าง เพื่อศึกษาข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัยโดยใช้วิธีการเลือกพื้นที่ภาคสนามแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามข้อมูลดังนี้

4.1 จังหวัดพิษณุโลก เป็นพื้นที่แรกในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม เนื่องจากพิษณุโลกเป็นจังหวัดที่มีวงดนตรีมังคละแพร่กระจายมากที่สุดเป็นอันดับ 1 ในเขตภาคเหนือตอนล่าง มีจำนวน 14 วง

4.2 จังหวัดสุโขทัย เป็นพื้นที่สองในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม เนื่องจากจังหวัดสุโขทัย เป็นจังหวัดที่มีวงดนตรีมังคละแพร่กระจายมากที่สุดเป็นอันดับ 2 ในเขตภาคเหนือตอนล่าง มีจำนวน 6 วง

4.3 จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นพื้นที่สามในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม เนื่องจากจังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นจังหวัดที่มีวงดนตรีมังคละแพร่กระจายมากที่สุดเป็นอันดับ 3 ในเขตภาคเหนือตอนล่าง มีจำนวน 6 วง

5. กลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังต่อไปนี้

5.1 กลุ่มประชากร

ประชากรที่ศึกษา ได้แก่ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับวงดนตรีมังคละในเขตภาคเหนือตอนล่าง จำนวน 3 จังหวัด ได้แก่ กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มผู้เกี่ยวข้อง ที่อาศัยอยู่บริเวณเขต 3 จังหวัดของกลุ่มภาคเหนือตอนล่าง

5.2 กลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษา ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มดังต่อไปนี้

5.2.1 กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) จำนวน 12 คน จากทั้ง 3 จังหวัด คือ จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดสุโขทัย และจังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นกลุ่มที่ให้ข้อมูลหลัก และความสำคัญเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา องค์ความรู้และการถ่ายทอด รูปแบบการแสดงวงดนตรีมังคละ ใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

1) หัวหน้าวงดนตรีมังคละ 6 คณะ คณะละ 1 คน รวมจำนวน 6 คน

2) นักดนตรีอาวุโสในวงดนตรีมังคละ 3 จังหวัด จำนวนจังหวัดละ 1 คน รวมจำนวน 3 คน

3) ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดหรือตัวแทน 3 จังหวัด จำนวนจังหวัดละ 3 คน รวมจำนวน 3 คน

Mahasarakham University

5.2.2 กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) จำนวน 27 คน แบบเจาะจง (Purposive Sampling) แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1) นักดนตรีมังคละ คณะละ 2 คนจำนวน 6 คณะ รวมจำนวน 12 คน

2) ผู้บริหารสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานจังหวัดละ 2 คน ระดับอุดมศึกษาจังหวัดละ 1 คน รวมจำนวน 9 คน ซึ่งสังกัดอยู่ในเขตภาคเหนือตอนล่าง ประกอบด้วย จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดสุโขทัย และจังหวัดอุตรดิตถ์

3) ครูผู้มีหน้าที่สอนรายวิชาดนตรีพื้นเมืองในเขตภาคเหนือตอนล่าง ประกอบด้วยจังหวัดพิษณุโลก จังหวัดสุโขทัย และจังหวัดอุตรดิตถ์ จำนวน 6 คน

5.2.3 กลุ่มผู้เกี่ยวข้อง (General Informants) จำนวน 60 คน จาก 3 จังหวัด คือ จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดสุโขทัย และจังหวัดอุตรดิตถ์ ได้แก่

1) ผู้ชมการแสดงวงดนตรีมังคละ และประชาชนทั่วไป ประกอบด้วย ผู้ว่าจ้าง ผู้ชมทุกรุ่น ทุกวัย ที่มีความหลากหลาย จำนวน 3 จังหวัด จังหวัดละ 10 คน รวมเป็นจำนวน 30 คน

2) ผู้ที่อาศัยชุมชนที่มีวงดนตรีมังคละอาศัยอยู่ทั้ง 3 จังหวัด สุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) จังหวัดละ 10 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 30 คน เพื่อศึกษาสภาพการดำรงชีวิตวงดนตรีมังคละ รวมทั้งปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกในวงดนตรีมังคละต่อคนในชุมชน สภาพเศรษฐกิจ รวมทั้งการปรับตัวของวงดนตรีมังคละต่อสภาพแวดล้อม

วิธีดำเนินการวิจัย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

1.1 แบบสำรวจเบื้องต้น (Basic Survey) เพื่อใช้สำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับจำนวนวงดนตรีมังคละ ผู้มีความรู้เกี่ยวกับวงดนตรีมังคละ หัวหน้าวงมังคละ นักดนตรีในวงมังคละ โรงเรียนที่มีการจัดการเรียนการสอนวงดนตรีมังคละ ครูผู้ทำหน้าที่สอนดนตรีมังคละ พื้นที่การทำวิจัย ของวงดนตรีมังคละในเขตภาคเหนือตอนล่าง

1.2 แบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview) มีแบบสัมภาษณ์ จำนวน 2 ชุด ได้แก่

ชุดที่ 1 เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวงดนตรีมังคละ บทบาทหน้าที่ โอกาสและวาระของการบรรเลง วิธีการอนุรักษ์ สืบสาน พัฒนา ส่งเสริมของวงดนตรีมังคละ และความต้องการจำเป็นในการสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวงดนตรีมังคละในเขตภาคเหนือตอนล่าง โดยใช้สัมภาษณ์กับกลุ่มผู้รู้ จำนวน 12 คน

ชุดที่ 2 เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหา และความต้องการจำเป็นในการสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวงดนตรีมังคละ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์กลับกลุ่มผู้ปฏิบัติดนตรี ครูสอนดนตรี ผู้เชี่ยวชาญเรื่องวงดนตรีมังคละ รวมทั้งสิ้นจำนวน 21 คน และใช้สัมภาษณ์กับกลุ่มผู้เกี่ยวข้องทั่วไป จำนวน 60 คน

Mahasarakham University

1.3 แบบสัมภาษณ์ แบบเจาะลึก (Indepth Interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่ไม่มีโครงสร้าง (Nonstructured - Interview) เพื่อใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ที่มีประเด็นคำถามเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวงดนตรีมังคละ ศิลปิน ครูเพลง การถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์ ในการแสดงดนตรีมังคละ ขนบ พิธีกรรม ความเชื่อ องค์ประกอบของการแสดงดนตรีมังคละ การดำรงชีพของวงดนตรีมังคละ การอนุรักษ์ส่งเสริม เผยแพร่ รวมถึงการบริหารจัดการตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ตลอดจนแนวโน้มในการสร้างมาตรฐานการบรรเลง เพื่อนำมาสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวงดนตรีมังคละเพื่อสืบสานให้คงอยู่สืบต่อไป

1.4 แบบสังเกต (Observation) แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) เพื่อใช้สังเกตทุกกิจกรรมที่เกี่ยวกับวงดนตรีมังคละ และ เพื่อใช้สังเกตสภาพทั่วไปของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวงดนตรีมังคละของโรงเรียนและสถาบันต่างๆ นักดนตรีและผู้เชี่ยวชาญเรื่องวงดนตรีมังคละ

1.5 แบบสนทนากลุ่ม (Focus Group Guideline) เป็นแบบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นใช้ประชุมกลุ่มย่อย เพื่อร่วมกันพิจารณาประเด็นประวัติความเป็นมาของวงดนตรีมังคละ สภาพปัญหา และความต้องการจำเป็นในการสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครู เรื่องวงดนตรีมังคละ และเนื้อหาสาระเพื่อนำมาสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครู เรื่องวงดนตรีมังคละ และข้อเสนอแนะ โดยมีผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) เป็นผู้คอยจุดประเด็นในการสนทนาชักจูงให้กลุ่มเกิดแนวคิดและแสดงความคิดเห็นต่อประเด็น หรือแนวทางการสนทนาอย่างกว้างขวางละเอียดลึกซึ้ง โดยมีผู้เข้าร่วมสนทนาจำนวน 12 คน ซึ่งเลือกมาจากกลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่ม กลุ่มละ 4 คน

1.6 การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เป็นการนำเสนอและการวิพากษ์การสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวงดนตรีมังคละที่ได้จัดทำฉบับยกร่างขึ้น โดยเลือกผู้รู้ในพื้นที่ที่มีความรู้ด้านหลักสูตร ด้านการวัดและประเมินผลหลักสูตร ด้านความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาสาระเกี่ยวกับวงดนตรีมังคละ จำนวน 20 คน เพื่อวิพากษ์เกี่ยวกับหลักสูตรฝึกอบรมฉบับที่ผู้วิจัยยกร่างขึ้นเพื่อนำข้อเสนอ แนะที่ได้ไปแก้ไขปรับปรุง

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยให้สอดคล้องกับความมุ่งหมายของการวิจัย โดยมีการเก็บข้อมูลดังนี้

2.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร เป็นข้อมูลที่ได้จากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยรวบรวม วิเคราะห์ จัดกลุ่มของข้อมูล เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาด้วยการค้นคว้าเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวงดนตรีมังคละ แนวคิดของสังคมและอื่นๆ เพื่อนำข้อมูลมาเปรียบเทียบวิเคราะห์ให้ได้หลักสูตรที่เหมาะสม

2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

เป็นข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากพื้นที่ ที่ทำการศึกษาวิจัยโดยผู้วิจัยดำเนินการตามกระบวนการดังนี้

2.2.1 การสำรวจเบื้องต้น (Basic Survey) ผู้วิจัยใช้วิธีการสำรวจเบื้องต้นโดยการขอความร่วมมือจากสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ทั้ง 9 จังหวัด ของภาคเหนือตอนล่าง เพื่อจะได้ทราบข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับจำนวนวงดนตรีมังคละ หัวหน้าวงมังคละที่อยู่และหมายเลขโทรศัพท์ ที่สามารถจะติดต่อได้สะดวก

Mahasarakham University

2.2.2 การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview) ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยสัมภาษณ์กับกลุ่มปฏิบัติ นักดนตรี นักวิชาการ ผู้ชม ผู้ว่าจ้างและประชาชนในชุมชน 3 จังหวัดเขตภาคเหนือตอนล่าง ตามกรอบแนวคิดการวิจัยที่เกี่ยวกับการแสดงดนตรีมังคละในเขตภาคเหนือตอนล่าง

2.2.3 การสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) กับกลุ่มผู้รู้ด้วยวิธีการค้นหาผู้รู้ด้วยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวงดนตรีมังคละ ขนบในการแสดงวงดนตรีมังคละ ความเชื่อ องค์ประกอบในการแสดงวงดนตรีมังคละ การดำรงชีพของวงดนตรีมังคละ การอนุรักษ์ส่งเสริม เผยแพร่ รวมถึงการบริหารจัดการตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ตลอดจนแนวโน้มในการสร้างมาตรฐานการบรรเลงเพื่อนำมาพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวงดนตรีมังคละ เพื่อสืบสานให้คงอยู่สืบต่อไป

2.2.4 การสังเกต (Observation)

1) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยบันทึกโดยใช้แบบสังเกต ด้วยตนเองเป็นการสังเกตสภาพทั่วไปภายในชุมชน วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ วัฒนธรรม และเหตุการณ์ทั่วไปของชุมชนที่ทำการศึกษาวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลสภาพทั่วไปของหมู่บ้าน ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต ซึ่งเกี่ยวข้องกับการแสดงวงดนตรีมังคละของภาคเหนือตอนล่าง

2) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองโดยเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนในกิจกรรมต่างๆ เช่น พิธีกรรมทางศาสนา การทำเครื่องดนตรี การศึกษาเรียนรู้ การพูดคุยกับชาวบ้านในชุมชน ผู้ว่าจ้าง รวมถึงกลุ่มคนที่เป็นผู้ชมการแสดง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการแสดงวงดนตรีมังคละทุกแง่มุม ตามความมุ่งหมายของการศึกษาที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา

2.2.5 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Guideline) ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองในแต่ละพื้นที่ใช้การสนทนากลุ่มกับกลุ่มคนในชุมชนที่มีวงดนตรีมังคละ ด้วยการเชิญผู้รู้ ผู้ปฏิบัติและผู้เกี่ยวข้อง โดยมีผู้เข้าร่วมสนทนาจำนวน 12 คน เพื่อปรึกษาหารือ หาข้อสรุปประเด็นต่างๆ ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของวงดนตรีมังคละในพื้นที่ ส่วนประกอบและระบบเสียงเครื่องดนตรี บทบาทหน้าที่ของเครื่องดนตรี การประสมวงดนตรีมังคละ พิธีกรรม ความเชื่อ การแต่งกาย โอกาสการบรรเลง และแนวทางการสืบสานวงดนตรีมังคละ เพื่อนำข้อมูลที่ได้รับไปสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูต่อไป

2.2.6 การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop**)** ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลโดยมีทีมงาน ซึ่งประกอบด้วย ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัย นำเสนอประเด็นและจดบันทึก การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อสรุป เสนอแนะ อภิปรายในเรื่องของหลักสูตร

3. การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการจัดกระทำข้อมูล ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้ทั้งที่เป็นเอกสารและหลักสูตรมาทำการตรวจสอบข้อมูล ดังนี้

3.1 นำข้อมูลที่ได้จากภาคสนาม ทั้งแบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การประชุมเชิงปฏิบัติการ มาทำการจำแนกข้อมูล (Typological Analysis) จัดหมวดหมู่ข้อมูลแต่ละประเภทที่ตั้งไว้ และตรวจสอบข้อมูลที่ได้มีความครบถ้วนเพียงพอหรือไม่

3.2 นำข้อมูลที่ได้มาจากการจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามแต่ละประเภท มาดำเนินการตรวจสอบแบบสามเส้า (Methodological Triangulation) ข้อมูลประวัติความเป็นมาของวงดนตรีมังคละ ปัญหาและความต้องการในด้านมาตรฐานความรู้เกี่ยวกับวงดนตรีมังคละ การสร้างและพัฒนา

Mahasarakham University

หลักสูตรการฝึกอบรมวงดนตรีมังคละ เพื่อแสวงหาความน่าเชื่อถือจากแหล่งข้อมูลที่แตกต่างกัน มาวิเคราะห์สรุปผล ข้อมูลจากการศึกษาภาคสนามเพื่อนำสู่การสร้างและพัฒนาหลักสูตรและจัดทำชุดฝึกอบรมวงดนตรีมังคละ

3.3 วิเคราะห์ข้อมูล เกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค ความต้องการ และจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และแนวทางการสืบสาน เกี่ยวกับวงดนตรีมังคละ ทั้งการวิเคราะห์จากเอกสาร และ ภาคสนาม

3.4 ออกแบบและยกร่างหลักสูตรฝึกอบรมวงดนตรีมังคละ ตามหลักแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรของ Taba

3.5 ประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) หลักสูตรฝึกอบรมครู เรื่องวงดนตรีมังคละ

3.6 แก้ไขปรับปรุงหลักสูตรฝึกอบรมครู เรื่องวงดนตรีมังคละที่ได้จากการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เพื่อให้ได้หลักสูตรฝึกอบรมครูที่สมบูรณ์เกี่ยวกับวงดนตรีมังคละ

4. การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำเสนอผลวิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัย ด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) พร้อมตารางและภาพประกอบ

Mahasarakham University

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาเรื่อง การสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครู เรื่องวงดนตรีมังคละเพื่อสืบสานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่าง ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลและนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมาย เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา ของวงดนตรีมังคละ ในเขตภาคเหนือตอนล่าง เพื่อศึกษาสภาพปัญหาความต้องการจำเป็นในการสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครู และเพื่อสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครู เรื่องวงดนตรีมังคละเพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ศึกษาประวัติความเป็นมา ของวงดนตรีมังคละ ในเขตภาคเหนือตอนล่าง

จากการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร และ เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ การสังเกต การสนทนากลุ่ม แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์นำเสนอองค์ความรู้ ของวงดนตรีมังคละ ในเขตภาคเหนือตอนล่างจำนวน 3 จังหวัด คือ 1) จังหวัดพิษณุโลก 2) จังหวัดสุโขทัย 3) จังหวัดอุตรดิตถ์ มีรายละเอียดดังนี้

1. จังหวัดพิษณุโลก

1.1 บริบทพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก

1.1.1 ประวัติความเป็นมาของจังหวัดพิษณุโลก

จังหวัดพิษณุโลกเป็นจังหวัดเก่าแก่ที่มีชื่อเรียกหลายอย่างต่างๆ กันตามที่ปรากฏในนิทานตำนานและพงศาวดาร ได้แก่ สระหลวง สองแคว โอฆบุรี จันทบูรณ์ ทริสาขะ และชัยนาท ชื่อซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีคือ “สองแคว” ส่วนชื่อที่เป็นทางการคือ “พิษณุโลก” นั้น ตั้งขึ้นในรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ในบรรดาเมืองที่มีชื่อเสียงว่าเป็นเมืองโบราณ และมีความสำคัญอยู่ในประวัติศาสตร์ไทยนั้น ปรากฏ เมืองพิษณุโลก หรือเมืองสองแคว เป็นเมืองที่มีความสำคัญอีกเมืองหนึ่งในฐานะที่เคยเป็นเมืองลูกหลวงหรือเมืองพระมหาอุปราช และเมืองราชธานีของประเทศไทย กรุงสุโขทัยและกรุงศรีอยุธยาในบางรัชสมัยที่มีเหตุสมควรหรือจำเป็นต้องย้ายราชธานีมาตั้งอยู่ ณ เมืองพิษณุโลก นอกจากนั้นเมืองพิษณุโลกยังเป็นเมืองหน้าด่าน ต้องทำการต่อสู้ข้าศึกที่มารุกรานประเทศไทยทางภาคเหนือตลอดมาแทบทุกยุคทุกสมัย นอกจากความสำคัญดังกล่าวแล้วเมืองพิษณุโลกยังเป็นศูนย์กลางของศิลปวัฒนธรรม ชนเผ่าต่างๆ ธรรมชาติ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์มากมาย ดังคำขวัญที่ว่า “พระพุทธชินราชงามเลิศ ถิ่นกำเนิดพระนเรศวร สองฝั่งน่านล้วนเรือนแพ หวานฉ่ำแท้กล้วยตาก ถ้ำและน้ำตกหลากตระการตา”

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 2 สมเด็จพระนเรศวรมหาราช

1.1.2 ภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดพิษณุโลก ทางตอนเหนือและตอนกลางเป็นเขตที่ราบสูงมีภูเขาสูงทางด้านตะวันออกและตะวันตกเฉียงเหนือ ซึ่งอยู่ในเขตท้องที่อำเภอวังทอง อำเภอวัดโบสถ์ อำเภอชาติตระการ ซึ่งเป็นที่ราบ ดินตะกอนอุดมสมบูรณ์ พื้นที่ตอนกลางมาทางใต้เป็นที่ราบและตอนใต้เป็นที่ราบรุ่ม โดยเฉพาะบริเวณลุ่มแม่น้ำน่านและแม่น้ำยม เป็นบริเวณเกษตรกรที่สำคัญที่สุดของจังหวัดซึ่งอยู่ในท้องที่บางระกำ อำเภอเมือง อำเภอพรหมพิราม และบางส่วนของอำเภอวังทองและอำเภอเนินมะปราง

1.1.3 อาณาเขตของจังหวัดพิษณุโลก

จังหวัดพิษณุโลกแบ่งเขตการปกครองเป็น 9 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอพรหมพิราม อำเภอบางกระทุ่ม อำเภอบางระกำ อำเภอวังทอง อำเภอวัดโบสถ์ อำเภอเนินมะปราง อำเภอนครไทย และอำเภอชาติตระการ มีอาณาเขตติดต่อจังหวัดและประเทศใกล้เคียง ดังนี้ ทิศเหนือติดต่อกับจังหวัดอุตรดิตถ์ ทิศตะวันออกติดต่อกับจังหวัดเพชรบูรณ์ ทิศตะวันออกเฉียงเหนือติดต่อกับจังหวัดเลยและบางส่วนของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ทิศใต้ติดต่อกับจังหวัดพิจิตรและกำแพงเพชร ทิศตะวันตกติดต่อกับจังหวัดสุโขทัย

Mahasarakham University

ที่มา : www. baanjomyut. com

ภาพประกอบ 3 แผนที่จังหวัดพิษณุโลก

Mahasarakham University

1.1.4 ความสำคัญของจังหวัดพิษณุโลก

จังหวัดพิษณุโลกเป็นจังหวัดที่มีความสำคัญมากจังหวัดหนึ่งของประเทศไทย เนื่องจากเคยเป็นที่ตั้งเมืองหลวงในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เป็นเมืองหลวงและเป็นหัวเมืองชั้นนอกมาตั้งแต่โบราณ ปัจจุบันเป็นที่ตั้งหน่วยราชการที่สำคัญระดับภาค ระดับเขต เป็นศูนย์ราชการทางการทหาร การศึกษา และการคมนาคมในภาคเหนือตอนล่าง ตำแหน่งที่ตั้งจังหวัดสามารถเดินทางโดยรถยนต์ รถไฟ และเครื่องบินไปสู่ภูมิภาคอื่นๆ ได้โดยสะดวก ประกอบกับรัฐบาลมีนโยบายจะพัฒนาจังหวัดพิษณุโลกเป็นเมืองหลักของภาคเหนือตอนล่าง ดังนั้นการพัฒนาเมืองจึงเป็นไปอย่างรวดเร็ว การขยายตัวของชุมชน การพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวทำให้พิษณุโลกยุคปัจจุบันเปลี่ยนแปลงโฉมหน้าจากเมืองเงียบสงบเป็นเมืองที่เริ่มพลุกพล่าน ซึ่ง ถ้าการวางแผนการจัดการไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ อาจส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของชาวพิษณุโลกในอนาคตได้

1.1.5 สภาพสังคมและวัฒนธรรม

ประชากรจังหวัดพิษณุโลกส่วนใหญ่เป็นคนไทย เชื้อชาติไทย มีคนเชื้อชาติจีนและชาวเขาจำนวนน้อย นอกจากการนับถือศาสนาพุทธ ไทยปฏิบัติศาสนกิจตามประเพณี และดำเนินชีวิตตามคำสอนของศาสนาต่างๆ แล้ว ประชาชนยังมีการนับถือองค์พระพุทธชินราช ซึ่งประดิษฐาน ณ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร นับว่าเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว และเป็นที่พึ่งทางใจของชาวพิษณุโลกอีกทางหนึ่ง นอกจากนี้ที่พึ่งทางใจที่สำคัญของชาวพิษณุโลกมาแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ องค์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ถึงแม้พระองค์ท่านเสด็จสวรรคตไปนานแล้ว แต่เนื่องจากเมืองนี้เป็นถิ่นกำเนิดพระองค์ท่าน ชาวเมืองพิษณุโลกจึงจงรักภักดี และเชื่อมั่นว่าพระองค์ทรงปกป้องคุ้มครองบ้านเมืองและประชาชนให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุขอยู่เสมอ ด้านวัฒนธรรมประเพณีนั้น กล่าวได้ว่ามีลักษณะประสมกลมกลืนระหว่างไทยภาคกลาง ไทยล้านนาไทยอีสาน ไทยจีน ไทยอินเดีย ไทยกลุ่มน้อย เช่น โซ่ง และชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง จึงทำให้เกิดวัฒนธรรมประเพณีที่หลากหลาย แต่ส่วนใหญ่เป็นวัฒนธรรมแบบไทยภาคกลาง เช่น ภาษาถิ่นเป็นของตนเองเช่น ภาษาของอำเภอพรหมพิราม ภาษาของอำเภอนครไทย และภาษาของอำเภอชาติตระการเป็นต้น การแต่งกาย อาหาร ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ขนบทำเนียมประเพณี ซึ่งมีรายระเอียด ได้แก่ ประเพณีสมโภชพระพุทธชินราช ประเพณีแข่งเรือ ประเพณีปักธงชัย ประเพณีทำบุญกลางบ้าน ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ พระเพณีเกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนาในด้านความเชื่อ ประชาชนมีความเชื่อในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่นๆ ที่ตนนับถือ เชื่อในไสยศาสตร์ การทรงเจ้า การนับถือผี เช่นผีไร่นา ผีบ้านผีเรือน ผีบรรพบุรุษ ผีประจำหมู่บ้าน ตลอดจนเทวดาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย

1.2 ประวัติความเป็นมาวงดนตรีมังคละของจังหวัดพิษณุโลก

วงมังคละในจังหวัดพิษณุโลกหน้าจะมีจุดศูนย์กลางที่อำเภอพรหมพิรามมาก่อน และจึงมีการแพร่กระจายไปในที่ต่างๆ ในเขต 3 จังหวัดภาคเหนือตอนล่าง บรรเจิด เศรษฐธัญญการ อดีตรองผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ซึ่ง เป็นผู้ก่อตั้งวงดนตรีมังคละของมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม กล่าวถึงวงดนตรีมังคละว่า วงดนตรีมังคละน่าจะมีต้นกำเนิดมาจากจังหวัดพิษณุโลกก่อนจังหวัดอื่น ซึ่งอาจารย์บรรเจิดได้กล่าวถึงคำบอกเล่าของนายพรต คชนิล นักดนตรีมังคละที่มีชื่อเสียงและมีประสบการณ์ในอำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลกว่า วงดนตรีมังคละเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายในทั่วจังหวัดพิษณุโลก โดยเฉพาะอำเภอพรหมพิราม อำเภอ

Mahasarakham University

เมืองพิษณุโลก และอำเภออื่นทั่วทั้งจังหวัดพิษณุโลก พบเห็นมังคละได้ทุกๆ งานยกเว้นงานอวมงคล โดยเฉพาะช่วงเทศกาลงานบวช จะได้ยินเสียงกลองมังคละแห่ดังมาทุกสารทิศ
(ประเจิด เศรษฐธัญญการ. 2557 : สัมภาษณ์)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ไพศาล ริ้วธงชัย อดีตรองอธิการบดีฝ่ายกิจการพิเศษ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ได้กล่าวถึงประวัติความเป็นมาวงดนตรีมังคละในช่วง พ.ศ. 2530 – 2538 ว่า จากคำบอกเล่าและหลักฐานที่ปรากฏ วงดนตรีมังคละน่าจะเป็นวัฒนธรรมร่วมของภาคเหนือตอนล่างในลุ่มแม่น้ำน่าน อันประกอบไปด้วย จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดสุโขทัย จังหวัดอุตรดิตถ์ และจังหวัดพิจิตร สืบเนื่องมาจากจังหวัดสุโขทัยเป็นเมืองหลวงเก่าแก่มีการพบปะทางวัฒนธรรมต่างๆ มากมาย และพิษณุโลกซึ่งมีอาณาเขตติต่อกับสุโขทัยจึงทำให้เกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมของวงดนตรีมังคละก็อาจจะเป็นได้ อย่างไรก็ตามมุมมองของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ไพศาล ริ้วธงชัยได้แสดงความคิดเห็นว่าจังหวัดอุตรดิตถ์ มีการนิยมเล่นดนตรีชนิดนี้เพียงอำเภอเดียว ได้แก่ อำเภอพิชัย ซึ่ง อำเภอพิชัยมีอาณาเขตติดต่อกับ อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก อาจทำให้มีการแพร่กระจายจากวงดนตรีมังคละและวัฒนธรรมด้านอื่นๆ ส่วนจังหวัดพิจิตร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร. ไพศาล ริ้วธงชัยได้กล่าวว่า เป็นการพบหลักฐานจากจดหมายระยะทางไปพิษณุโลก ซึ่งเป็นพระนิพนธ์ ของสมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัตติวงศ์ ดังกล่าวมาข้างต้น (ไพศาล ริ้วธงชัย. 2557 : สัมภาษณ์)

การการลงพื้นที่สัมภาษณ์นายประโยชน์ ลูกพลับ ประธานชมรมดนตรีพื้นบ้านมังคละจังหวัดพิษณุโลก ได้กล่าวถึงความเป็นมาว่าหลักฐานที่สำคัญ ได้แก่ จดหมายระยะทางไปพิษณุโลก ซึ่งเป็นพระนิพนธ์ ของสมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัตติวงศ์ หากกล่าวว่ามังคละของจังหวัดพิษณุโลกมีมาตั้งแต่เมื่อไรนั้นไม่อาจทราบได้ ซึ่งจากการรวบรวมข้อมูลของนายประโยชน์ ลูกพลับ ได้กล่าวถึงการสืบทอดดนตรีมังคละดังต่อไปนี้ (ประโยชน์ ลูกพลับ. 2557 : สัมภาษณ์)

1. นายเพิ่ม เมืองมา ไม่ทราบวันเดือนปีเกิด

2. นายพรต คชนิล เกิดใน พ.ศ. 2469 ผู้ได้รับการถ่ายทอดมาจากนายเพิ่ม เมืองมา

3. นายทองอยู่ ลูกพลับเกิดใน พ.ศ. 2459 ได้รับการถ่ายทอดจากนายพรต คชนิล

4. นายประโยชน์ ลูกพลับ เกิดวันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2495 สืบทอดด้านการบรรเลงและการสร้างเครื่องดนตรี มังคละอีกด้วย

5. นางสาวศิริประภา โพธิ์อาศัย และนายวุฒิพงศ์ โพธิ์อาศัย และ สืบทอดเรื่องการบรรเลงเครื่องดนตรี จากนายทองอยู่ ลูกพลับ เป็นนักดนตรีในรุ่นปัจจุบัน

1.3 เครื่องดนตรี ส่วนประกอบ ระบบเสียง และบทบาทหน้าที่ในวงดนตรีมังคละในจังหวัดพิษณุโลก

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลมังคละในจังหวัดพิษณุโลก ด้วยวิธีการสังเกต สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม พบว่าวงดนตรีมังคละมีเครื่องดนตรี ดังต่อไปนี้

1.3.1 ปี่มังคละของจังหวัดพิษณุโลก

1.3.1.1 ชื่อและที่มาของปี่มังคละจังหวัดของจังหวัดพิษณุโลก

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับชื่อและที่มาของปี่มังคละ พบว่าปี่มังคละชาวบ้านต่างเรียกปี่ชนิดนี้ว่าปี่มังคละ หรือปี่ชวา

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 4 ปี่มังคละในจังหวัดพิษณุโลก

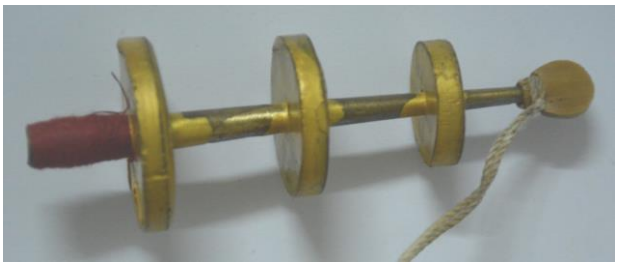

ภาพประกอบ 5 ส่วนประกอบของลิ้นปี่มังคละในจังหวัดพิษณุโลก

1.3.1.2 ส่วนประกอบและโครงสร้างของปี่มังคละจังหวัดพิษณุโลก

1) ลิ้นปี่ ลักษณะของลิ้นปี่มังคละจะทำจากใบตาล มีขนาดค่อนข้างเล็ก ลักษณะของลิ้นเป็นแบบลิ้นคู่แบบลิ้นคู่ทบ กล่าวคือ ในแต่ละด้านนั้นประกอบด้วยกลีบลิ้น 2 ลิ้น รวมกันเป็น 4 กลีบและส่วนของปี่จะอยู่ต่อกับกำพวด โดยมีเชือกมัดไว้ให้แน่น เพื่อป้องกันไม่ให้ลิ้นหลุดออกจากกำพวด

2) กำพวด ลักษณะของกำพวดปี่มักทำด้วยโลหะ เช่น เงินและทองเหลือง มีลักษณะเป็นท่อส่วนที่เสียบต่อกับท่อเป่ามักมีขนาดใหญ่กว่าส่วนที่ใช้เสียบต่อกับลิ้น ขนาดของกำพวดปี่มังคละมีหลายขนาด ไม่มีมาตรฐานตายตัว ขึ้นอยู่กับความต้องการและความสะดวกในการบรรเลงของผู้เป่า

3) กระบังลม ลักษณะของกระบังลมเป็นส่วนที่ผู้เป่าจะจรดริมฝีปาก ซึ่งช่วยในการปรับเปลี่ยนเสียงในขณะที่เป่า และยังมีประโยชน์ช่วยให้ผู้เป่าไม่เมื่อยริมฝีปากในขณะที่เป่าออกไป กระบังลมมักทำจากโลหะพลาสติก หรือกะลามะพร้าว ฯลฯ

4) เลาปี่ ลักษณะของของเลาปี่มักทำด้วยไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้ชิงชัน ไม้มะเกลือ ไม้ดำดง เป็นต้น ฯลฯ ความยาวของเลาปี่ไม่แน่นอน มีขนาดตั้งแต่ 22 เซนติเมตร ขึ้นไป เลาปี่มีลักษณะเป็นท่อรูปกรวยทั้งภายในและภายนอก มีโครงสร้างทางกายภาพของท่อแบบทรงกรวย

Mahasarakham University

แบบปลายปิดข้างหนึ่ง ส่วนบนและล่างของเลาปี่มักมีรอยควั่นไว้เป็นหยัก เพื่อต้องการความสวยงามและสามารถวางนิ้วในขณะบรรเลงได้สะดวกยิ่งขึ้น

5) รูนิ้ว ลักษณะของรูนิ้วของปี่มังคละนั้น ด้านหน้ามี 7 รู และมีรูนิ้วค้ำข้างหลัง 1 รู ในขณะเดียวกันรูที่ 1 (ส่วนบนของเลาปี่) นักดนตรีบางคนมักใช้ขี้ผึ้งอุด และใช้เพียง 6 รู จากการสัมภาษณ์เป่าปี่มังคละหลายๆ ท่านกล่าวว่า “สาเหตุที่อุดรูที่ 1 นั้น เพื่อต้องการความสะดวกในการบรรเลงและเพื่อต้องการใช้นิ้วได้คล่องขึ้น”

6) รูค้ำนิ้ว ลักษณะของรูค้ำนิ้วนั้น เวลาเป่าใช้นิ้วโป้งปิดรู้ไว้ หากเปิดจะทำให้เกิดเสียงขึ้นอีก 1 เสียง

7) ลำโพงปี่ ลักษณะของของลำโพงปี่มังคละนั้นมักใช้เสียบต่อกับเลาปี่ด้านล่าง และใช้ขี้ผึ้งเป็นตัวยึดหรือประสานเลาปี่เพื่อให้ลำโพงติดกับเลาปี่ ลำโพงด้านนอกมีลักษณะ ปลายบานออก รูของลำโพงภายในนั้นเป็นรูปกรวยตรง ขนาดความกว้างของลำโพงส่วนนอกประมาณ 10 เซนติเมตร ส่วนรูภายในกว้างประมาณ 9 เซนติเมตร ลำโพงของปี่ทำด้วยโลหะ เช่น ทองเหลืองหรือสัมฤทธิ์ และบางเลามักทำจากไม้

ภาพประกอบ 6 ลำโพงปี่มังคละในจังหวัดพิษณุโลก

1.3.1.3 ระบบเสียงปี่มังคละของจังหวัดจังหวัดพิษณุโลก

ระบบเสียงของปี่มังคละจะมีลักษณะคล้ายกับปี่ชวาของไทยเป็นอย่างมาก โดยมีรูทั้งหมด 8 รู ถ้าใช้นิ้วปิดรูทั้งหมดจะเกิดเสียง โด ทั้งนี้ผู้บรรเลงนิยมปิดรูบนสุดโดยมีสาเหตุ 2 ประการ คือ ประการที่ 1 เพื่อให้ได้เสียงที่ตรงกับเสียงกลองมังคละ ประการที่ 2 สะดวกต่อการบรรเลง เนื่องจากนิ้วบนสุดมีบทบาทในการเป่าน้อยมากหรือแทบไม่มีบทบาทเลยก็ว่าได้สาเหตุดังกล่าวนี้ ผู้บรรเลงจึงนิยมปิดรูนิ้วบนสุดด้วยตะกั่วหรือกาว

1.3.2 กลองมังคละของจังหวัดพิษณุโลก

1.3.2.1 ชื่อและที่มากลองมังคละของจังหวัดพิษณุโลก สำหรับกลองชนิดนี้ จังหวัดพิษณุโลกจะเรียกชื่อว่ากลองมังคละบ้างหรือ โกรกบ้าง ไม่ว่าเรียกชื่อใดชาวท้องถิ่นนั้นต่างเข้าใจและรู้จักชื่อทั้ง 2 ชื่อนี้ได้เป็นอย่างดี

Mahasarakham University

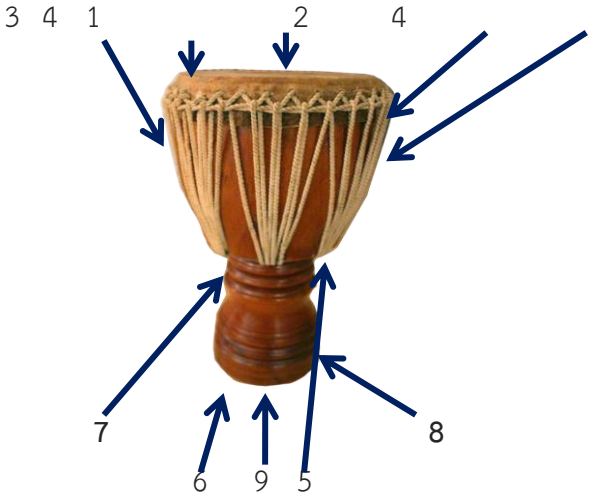

ภาพประกอบ 7 กลองมังคละของจังหวัดพิษณุโลก

1.3.2.2 ส่วนประกอบและโครงสร้างกลองมังคละของจังหวัดพิษณุโลก

1) หน้ากลอง 2) ไส้ละมาน
3) หูกลอง 4) เชือกเร่งเสียง
5) ลวดยึดหน้ากลอง 6) นมกลอง
7) เอวกลอง 8) เท้ากลอง
9) ก้นกลอง 10) ไม้ตี

1.3.2.3วัสดุที่ใช้ทำกลองมังคละของจังหวัดพิษณุโลก

ส่วนใหญ่ตัวกลองจะทำจากไม้ขนุน ไม้ตีทำจากหวายจะมีขนาดความยาวประมาณ 43.18 เซนติเมตร โดยปลายไม้จะพันด้วยเชือกเพื่อเวลาตีจะทำให้ได้เสียงที่หนาขึ้นและรักษาหนังหน้ากลองอีกด้วย

1.3.2.4 ระบบเสียงกลองมังคละของจังหวัดพิษณุโลก

เมื่อตีจะเกิดเสียงโกร๊ก ๆ ๆ ๆ

1.3.3 กลองยืนของจังหวัดพิษณุโลก

1.3.3.1 ชื่อและที่มากลองยืนของจังหวัดพิษณุโลก

จังหวัดพิษณุโลกเรียกกลองชนิดนี้ว่า กลองยืน หรือกลองสองหน้า

Mahasarakham University

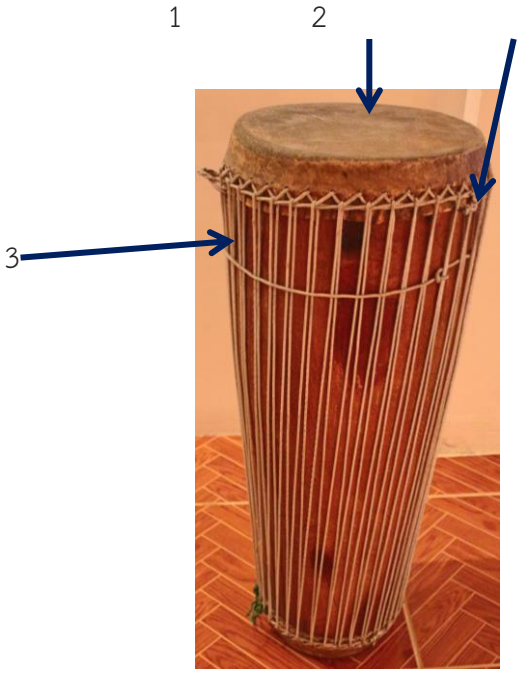

ภาพประกอบ 8 กลองยืนของจังหวัดพิษณุโลก

1.3.3.2 ส่วนประกอบและโครงสร้างกลองยืนของจังหวัดพิษณุโลก

1) หน้ากลอง

2) ไส้ละมาน

3) เชือกเร่งเสียง

1.3.3.3 วัสดุที่ใช้ทำกลองยืนของจังหวัดพิษณุโลก

ทำจากไม้ขนุน

1.3.3.4 ระบบเสียงกลองยืนของจังหวัดพิษณุโลก

หน้าเล็กใช้มือตี จะเกิดเสียง “ป๊ะ” ส่วนหน้าใหญ่ใช้ไม้ตีจะเกิดเสียง “เท่ง”

1.3.4 กลองหลอนของจังหวัดพิษณุโลก

1.3.4.1 ชื่อและที่มากลองหลอนของจังหวัดพิษณุโลก

จังหวัดพิษณุโลกเรียกกลองชนิดนี้ว่า กลองหลอน หรือกลองหล่อน หรือกลองขัด กลองสองหน้า

Mahasarakham University

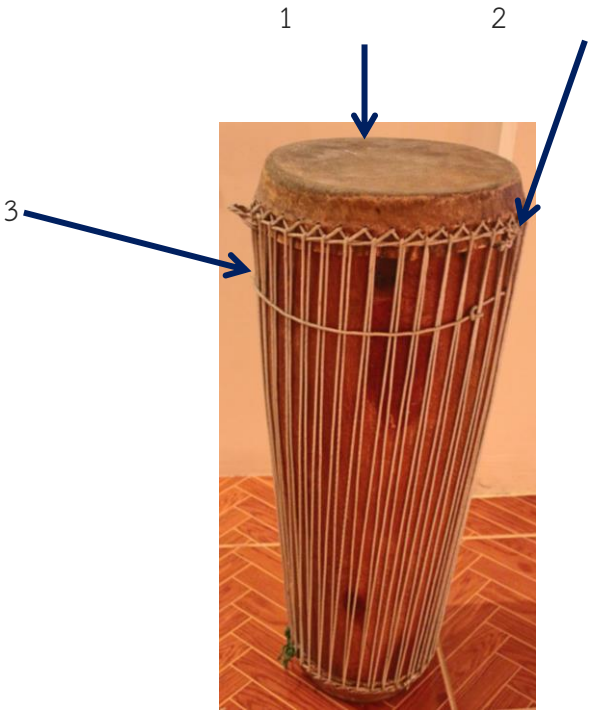

ภาพประกอบ 9 กลองหลอนของจังหวัดพิษณุโลก

1.3.4.2 ส่วนประกอบและโครงสร้างกลองหลอนของจังหวัดพิษณุโลก

1) หน้ากลอง

2) ไส้ละมาน

3) เชือกเร่งเสียง

1.3.4.3 วัสดุที่ใช้ทำกลองหลอนของจังหวัดพิษณุโลก

ไม้ขนุน

1.3.4.4 ระบบเสียงกลองหลอนของจังหวัดพิษณุโลก

หน้าเล็กใช้มือตี จะเกิดเสียง “จ๊ะ” ส่วนหน้าใหญ่ใช้ไม้ตีจะเกิดเสียง “ติง”

1.3.5 ฆ้องมังคละของจังหวัดพิษณุโลก

1.3.5.1 ชื่อและที่มาของฆ้องมังคละ จังหวัดพิษณุโลก

จากการสัมภาษณ์นายโท้ ก้อนดง ปัจจุบันอายุ 87 ปี นักดนตรีที่ทำหน้าที่บรรเลงฆ้องมีนับหลายสิบปี เรียกชื่อฆ้องในวงมังคละว่า ฆ้องมังคละ

Mahasarakham University

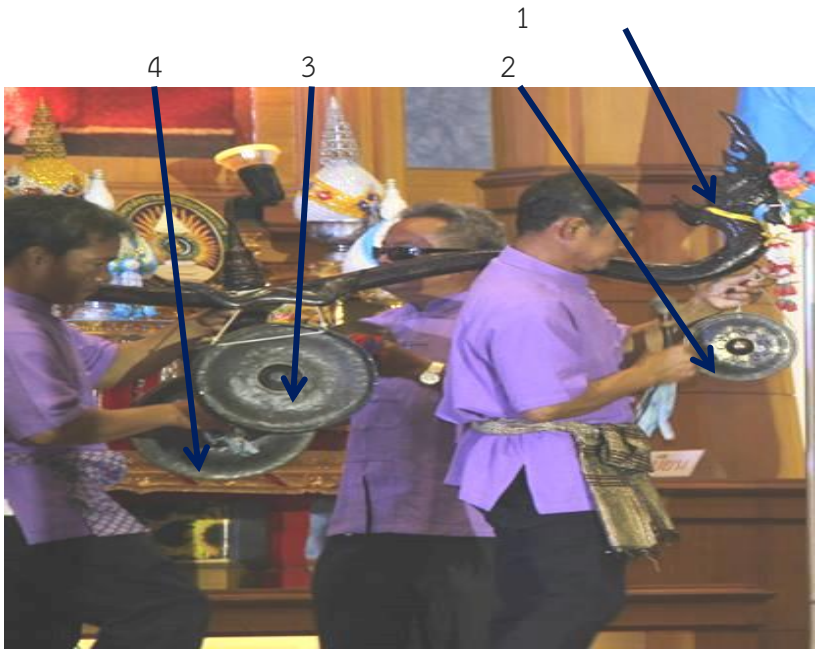

ภาพประกอบ 10 ฆ้องโหม่งมังคละของจังหวัดพิษณุโลก

1.3.5.2 ส่วนประกอบและโครงสร้างกลองหลอนของจังหวัดพิษณุโลก

1) คานหาม

2) ฆ้องหน้า 22.86 เซนติเมตร 1 ใบ

3) ฆ้องหลัง 27.94 เซนติเมตร 2 ใบ

4) ฆ้องหลัง 27.94 เซนติเมตร 2 ใบ

1.3.5.3 วัสดุที่ใช้ทำฆ้องมังคละของจังหวัดพิษณุโลก

สำหรับฆ้องแยกออกได้เป็น 2 ส่วนออกจากกัน ดังนี้ ส่วนที่ 1 คานหามส่วนใหญ่ทำจากไม้เนื้อแข็งแกะสลักเป็นรูปต่างๆ สำหรับส่วนที่ 2 ลูกฆ้องโหม่งทำจากทองเหลือ ทองสัมฤทธิ์ มีแบบหล่อแล้วนำมาทุบ หรือนำมาทุบเลย เป็นต้น

1.3.5.4 ระบบเสียงฆ้องมังคละของจังหวัดของจังหวัดพิษณุโลก

ฆ้องมังคละในจังหวัดพิษณุโลกส่วนใหญ่จะใช้คานหามและมีฆ้องจำนวน 3 ใบ โดยฆ้องใบหน้าจะมีระดับเสียงที่สูงดัง โมง โมง โมง โมง ส่วนฆ้องหลังข้างซ้ายจะมีระดับเสียงกลาง ๆ ดัง โม้ง โม้ง และฆ้องหลังข้างขวาจะมีระดับเสียงค่อนข้างต่ำดัง โหม่ง โหม่ง

1.4 การประสมวงดนตรีมังคละของจังหวัดพิษณุโลก

1.4.1 เครื่องดนตรีในวงดนตรีมังคละจากอดีต – ถึงปัจจุบัน

1) กลองมังคละ 1 ใบ
2) กลองยืน 3 ใบ
3) กลองหลอน 1 ใบ
4) ปี่ 1 เลา
5) ฆ้อง 3 ใบ
6) ฉาบยืน 1 คู่

Mahasarakham University

7) ฉาบหลอน 1 คู่

1.4.2 การประสมวงดนตรีมังคละในงานมงคลของจังหวัดพิษณุโลก

1) กลองมังคละ 1 ใบ 2) กลองยืน 3 ใบ

3) กลองหลอน 1 ใบ 4) ปี่ 1 เลา

5) ฆ้อง 3 ใบ 6) ฉาบยืน 1 คู่

7) ฉาบหลอน 1 คู่

1.4.3 การประสมวงดนตรีมังคละในงานอวมงคลของจังหวัดพิษณุโลก

การประสมวงเพื่อใช้บรรเลงในงานอวมงคลนั้น จะไม่ใช้กลองมังคละในขบวนแห่ ส่วนเครื่องดนตรีอื่นๆ จะสามารถใช้ได้ตามปกติ เนื่องมาจากคำแปลของชื่อกลองมังคละ ซึ่งแปลว่า มงคล จึงไม่สมควรที่จะนำมาร่วมบรรเลงไว้อาลัยในงานอวมงคล ส่วนเวลาบรรเลงรับพระส่งพระอยู่ในศาลานั้นสามารถนำกลองมังคละมาร่วมในการบรรเลงได้ตามปกติ อย่างไรก็ตามวงดนตรีมังคละในจังหวัดพิษณุโลกหากจะนำวงดนตรีมังคละมาใช้บรรเลงในงานอวมงคลส่วนใหญ่จะใช้เล่นแค่เพียงในงานศพของครูดนตรีมังคละเป็นส่วนใหญ่ (ศิริประภา โพธิ์อาศัย. 2557 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 11 ฆ้องโหม่งมังคละของจังหวัดพิษณุโลก

1.5 พิธีกรรมความเชื่อเกี่ยวกับวงดนตรีมังคละของจังหวัดพิษณุโลก

1.5.1 ความเชื่อเกี่ยวกับวงดนตรีมังคละ

ปกติวงดนตรีมังคละจะไหว้ครูในเดือน 6 ข้างขึ้นของทุกปี หากไหว้ครูเกินเดือน 6 ต้องทำการจุดธูปบอกครูบาอาจารย์ทุกครั้ง (ประโยชน์ ลูกพลับ. 2557 : สัมภาษณ์)

Mahasarakham University

1.5.2 พิธีกรรมไหว้ครูประจำปี

สำหรับการไหว้ครูมังคละในจังหวัดพิษณุโลก ส่วนใหญ่จะนิยมจัดให้มีขึ้นในวันพฤหัสบดีข้างขึ้นเดือน 6 ของทุกปี ส่วนใหญ่จะจัดให้มีขึ้นที่บ้านหัวหน้าวง หรือบ้านที่มีเครื่องดนตรีมังคละ

ภาพประกอบ 12 พิธีไหว้ครูประจำปี

1.5.3 พิธีกรรมไหว้ครูเพื่อเริ่มเรียนดนตรี

พิธีกรรมไหว้ครูเพื่อที่จะเริ่มเรียนดนตรีนี้เรียกอีกอย่างว่าพิธีกรรมฝากตัวเป็นศิษย์ ส่วนใหญ่จะนิยมให้มาทำพิธีในงานไหว้ครูประจำปี ผู้ที่จะทำพิธีฝากตัวเป็นศิษย์นั้นจะต้องเตรียมสิ่งต่างๆ ดังนี้

1) เหล้า 1 ขวด
2) บุหรี่ 1 ซอง
3) เงิน 12 บาท
4) ดอกไม้ 3 สี
5) ธูป 5 ดอก
6) หมากพลู 3 คำ
7) เทียนน้ำมนต์ 1 เล่ม
8) ขัน 1 ใบ

โดยครูผู้ทำพิธีอ่านองค์การ จะเป็นผู้จับมือให้สำหรับผู้จะเริ่มเรียนดนตรีมังคละ โดยวิธีการจับมือตีกลองยืนเพลงไม้สี่ซึ่งถือว่าเป็นเพลงครู 3 ครั้ง (ศิริประภา โพธิ์อาศัย. 2557 : สัมภาษณ์)

1.5.4 พิธีไหว้ครูก่อนการแสดง

จากการเก็บข้อมูลลงพื้นที่สัมภาษณ์นายประโยชน์ ลูกพลับ ประธานสมาคมมังคละจังหวัดพิษณุโลกได้กล่าวถึงพิธีไหว้ครูของวงมังคละไว้ว่า เจ้าภาพจะต้องจัดเตรียมสิ่งต่างๆ เป็นเครื่องกำนลต่อครูบาอาจารย์ ดังต่อไปนี้

1) เหล้า 1 ขวด
2) บุหรี่ 1 ซอง
3) เงิน 12 บาท
4) ดอกไม้ 3 สี
5) ธูป 5 ดอก
6) หมากพลู 3 คำ
7) เทียนน้ำมนต์ 1 เล่ม

Mahasarakham University

1.6 โอกาสในการแสดงของวงดนตรีมังคละ จังหวัดพิษณุโลก

สำหรับในจังหวัดพิษณุโลกสามารถนิยมใช้เล่นงานมงคลทั่วไปเช่น งานบวช งานแต่ง งานกฐินผ้าป่า ซึ่งไม่นิยมนำมาเล่นในงานอวมงคลเท่าที่ควรเนื่องมาจาก ชื่อมังคละที่แปลว่ามงคลจึงทำให้ชาวพิษณุโลกไม่นิยมใช้ในพิธีกรรมงานศพ (ประโยชน์ ลูกพลับ. 2557 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 13 การแสดงวงมังคละประกอบการรำ

1.7 การแต่งกายนักแสดงและการแต่งกายของนักดนตรีมังคละ จังหวัดพิษณุโลก

1.7.1 การแต่งกายชาย

การแต่งกายนักแสดงฝ่ายชาย ในการแสดงของจังหวัดพิษณุโลกนั้น มักจะแต่งกายด้วยเสื้อลายดอกและนุ่งโจงกระเบน หรือด้วยสีเสื้อผ้าที่มีความสดใส

1.7.2 การแต่งกายหญิง

การแต่งกายในการแสดงของจังหวัดพิษณุโลกนั้น มักจะแต่งกายด้วยเสื้อลายดอกและนุ่งโจงกระเบน หรือด้วยสีเสื้อผ้าที่มีความสดใสเช่นเดียวกับฝ่ายชาย

1.8 วิธีการบรรเลงเครื่องดนตรีในวงมังคละของจังหวัดพิษณุโลก

1.8.1 วิธีการบรรเลงปี่มังคละในจังหวัดพิษณุโลก

ปี่มังคละมีหน้าที่เป่าแบบลอยลมหรือที่เรียกว่าการด้นสดเพลงที่ชาวบ้านมักใช้บรรเลงใช้เป่า คือ “เพลงลอยลม” ซึ่งจากความหมายของเพลงลอยลมดังกล่าว หมายถึง การที่ผู้เป่าจะเป่าตามใจตนเอง จะต้องเป่าให้ออกมาแล้วสละสลวยหรือเป่าตามบันไดเสียงให้สัมผัสกัน จะมีเพลงออกเพลงสนุกสนานบ้าง เล่นเพลงรำวง เป็นต้น สำหรับวิธีการบรรเลงปี่มังคละของจังหวัดพิษณุโลกมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

- - - ป๊ะ	-เท่ง - ป๊ะ	- - - ป๊ะ	- เท่ง –ป๊ะ	- - - ป๊ะ	- เท่ง –ป๊ะ	- - - ป๊ะ	- เท่ง -ป๊ะ

Mahasarakham University

1.8.2 วิธีการบรรเลงกลองหลอนในจังหวัดพิษณุโลก

กลองหลอนมีหน้าที่บรรเลงหยอกล้อยั่วเย้า แปลทำนองบทเพลงให้มีความสนุกชวนฟัง สำหรับกลองหลอนแล้วในวงมังคละถือว่าเป็นเครื่องดนตรีที่หาผู้บรรเลงได้ยากมาก เพราะต้องอาศัยผู้มีฝีมือประสบการณ์ในการบรรเลง บทบาทหน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่งของกลองหลอน ได้แก่ การรับสัญญาณจากกลองมังคละเพื่อเปลี่ยนบทเพลงเป็นจังหวะต่างๆ แล้วเครื่องดนตรีชนิดอื่นๆ จึงจะเปลี่ยนตามกลองหลอน สำหรับวิธีการบรรเลงกลองหลอนของจังหวัดพิษณุโลกมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

- จ๊ะติงติง	- จ๊ะ – ติง	- ติง – จ๊ะ	ติงจ๊ะ–ติง	- จ๊ะติงติง	- จ๊ะ – ติง	- ติง – จ๊ะ	ติงจ๊ะ–ติง

1.8.3 วิธีการบรรเลงกลองยืนในจังหวัดพิษณุโลก

กลองยืนมีหน้าที่บรรเลงยืนจังหวะ เป็นทำนองหลักของบทเพลง สำหรับวิธีการบรรเลงกลองยืนของจังหวัดพิษณุโลกมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

- - - ป๊ะ	- - - ป๊ะ	- - - ป๊ะ	- - - ป๊ะ	- - - เท่ง	- - - เท่ง	- - - เท่ง	- - - เท่ง

1.8.4 วิธีการบรรเลงกลองมังคละในจังหวัดพิษณุโลก

กลองมังคละมีบทบาทหน้าที่ในการขึ้น - ลงบทเพลง ส่งสัญญาณให้กับกลองหลอนในการเปลี่ยนบทเพลง เมื่อกลองมังคละรัวกลองหลอนจะเปลี่ยนจังหวะเครื่องดนตรีอื่นก็จะปฏิบัติตามทั้งวง สำหรับวิธีการบรรเลงกลองมังคละของจังหวัดพิษณุโลกมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

- -ตะล๊ก	-โต๊ก-โต๊ก/	- - ตะ ล๊ก	-โต๊ก-โต๊ก/	- - ตะ ล๊ก	-โต๊ก-โต๊ก/	- - ตะ ล๊ก	-โต๊ก-โต๊ก/

1.8.5 วิธีการบรรเลงฆ้องมังคละในจังหวัดพิษณุโลก

โหม่งมังคละมีหน้าที่บรรเลงยืนตายตัว เป็น โม้ง โม้ง โม้ง โม้ง ตลอดทั้งบทเพลง สำหรับวิธีการบรรเลงโหม่งมังคละของจังหวัดพิษณุโลกมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

- - - โม้ง	- - - โม้ง	- - -โหม่ง	- - - โหม่ง	- - - โม้ง	- - - โม้ง	- - - โหม่ง	- - - โหม่ง

1.8.6 วิธีการบรรเลงฉาบหลอน ของวงมังคละในจังหวัดพิษณุโลก

ฉาบหลอนมีหน้าที่บรรเลงหยอกล้อไปกับทำนองเพลงและเครื่องดนตรีต่างๆ ฉาบหลอนในวงมังคละ มีหน้าที่ตีเพื่อเสริมลีลาท่วงทำนองของจังหวะให้เกิดความสนุกสนานบางครั้งอาจมีการหยอกล้อกับผู้แสดงสำหรับวิธีการบรรเลงฉาบหลอนของจังหวัดพิษณุโลกมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

- - - -	-แช่- แว๊บ	-แช่- แว๊บ	-แช่- แว๊บ	- - - -	-แช่- แว๊บ	-แช่- แว๊บ	-แช่- แว๊บ

Mahasarakham University

1.8.7 วิธีการบรรเลงฉาบยืน ของวงมังคละในจังหวัดพิษณุโลก

ฉาบยืนมีหน้าที่บรรเลงในจังหวะหนักของบทเพลง ตีเป็นจังหวะยืนโดยตลอดบทเพลง ฉาบยืนมีหน้าที่ตีประกอบในจังหวะหนัก ตียืนตามจังหวะเสริมให้การบรรเลงมีความหนักแน่น สำหรับวิธีการบรรเลงฉาบยืนของจังหวัดพิษณุโลกมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

- - - ฉาบ	- - - ฉาบ	- - - ฉาบ	- - - ฉาบ	- - - ฉาบ	- - - ฉาบ	- - - ฉาบ	- - - ฉาบ

1.8.8 วิธีการบรรเลงฉิ่ง มังคละในจังหวัดพิษณุโลก

ฉิ่งในวงมังคละนั้น ส่วนใหญ่จะบรรเลงเป็นอัตราจังหวะชั้นเดียว ฉิ่งในวงดนตรีมังคละมีหน้าที่เป็นเครื่องกำกับจังหวะ เสริมให้มีความครึกครื้นสนุกสนาน ฉิ่งในวงมังคละนั้นจะมีบทบาทหน้าที่ไม่เหมือนกับวงดนตรีไทย กล่าวคือ ฉิ่งในวงดนตรีมังคละนั้นจะมีความจำเป็นรองมาจากฉาบยืน และ ฆ้อง สำหรับวิธีการบรรเลงฉิ่งมังคละของจังหวัดพิษณุโลกมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

- ฉิ่ง – ฉับ	- ฉิ่ง - ฉับ	- ฉิ่ง – ฉับ	- ฉิ่ง – ฉับ	- ฉิ่ง - ฉับ	- ฉิ่ง – ฉับ	- ฉิ่ง - ฉับ	- ฉิ่ง - ฉับ

1.8.9 วิธีการบรรเลงกรับในจังหวัดพิษณุโลก

กรับทำหน้าที่เป็นเครื่องประกอบจังหวะ ตีควบคู่ในจังหวะหนักพร้อมกับฉาบยืน สำหรับวิธีการบรรเลงกรับมังคละของจังหวัดพิษณุโลกมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

- - - กรับ	- - - กรับ	- - - กรับ	- - - กรับ	- - - กรับ	- - - กรับ	- - - กรับ	- - - กรับ

1.9 บทเพลงที่ใช้บรรเลง

จากการเก็บข้อมูลด้วยการลงพื้นที่สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้วิจัยได้รวบรวมบทเพลงในจังหวัดพิษณุโลก เพื่อที่จะนำไปคัดเลือกบทเพลงที่สำคัญไปประกอบเนื้อหาสาระของการสร้างและพัฒนาเป็นหลักสูตรฝึกอบรมครู เรื่องวงดนตรีมังคละ ซึ่งจังหวัดพิษณุโลกปรากฏบทเพลงดังต่อไปนี้

1. เพลงไม้หนึ่ง
2. เพลงไม้สอง
3. เพลงไม้สาม
4. เพลงไม้สามกลับ
5. เพลงไม้สามถอยหลัง
6. เพลงไม้สี่
7. เพลงกระทิงเดินดง
8. เพลงกระทิงนอนปลัก
9. เพลงกระทิงกินโป่ง
10. เพลงเก้งตกปลัก
11. เพลงข้ามรับ-ข้ามส่ง
12. เพลงข้าวต้มบูด
13. เพลงคางคกเข็ดเขี้ยว
14. เพลงคลื่นกระทบฝั่ง
15. เพลงคุดทะราดเหยียดกรวด
16. เพลงตกปลัก (อีเก้งตกปลัก)
17. เพลงตกตลิ่ง
18. เพลงตุ๊กแกตีนปุก
19. เพลงถอยหลังลงคลอง (ถอยหลังเข้าคลอง)
20. เพลงนมยานกระทกแป้ง

Mahasarakham University

21. เพลงนารีชื่นชม
22. เพลงบัวโรย
23. เพลงบัวลอย
24. เพลงใบไม้ร่วง (ใบไผ่ร่วง)
25. เพลงปลักใหญ่
26. เพลงพญาเดิน
27. เพลงแพะชนกัน
28. เพลงแม่หม้ายนมยาน
29. เพลงรักซ้อน
30. เพลงรักแท้
31. เพลงรักเร่ (สาวน้อยประแป้ง)
32. เพลงรักลา
33. เพลงลมพัดชายเขา
34. เพลงเวียนเทียน
35. เพลงเวียนโบสถ์
36. เพลงสาลิกาลืมดง
37. เพลงสาวน้อยประแป้ง
38. เพลงหิ่งห้อยชมสวน
39. เพลงตีนตุ๊กจะ
40. เพลงกวางเดินดง

ผู้วิจัยได้รวบรวมบทเพลงที่ถือว่ามีความสำคัญในจังหวัดพิษณุโลก นำบทเพลงที่ได้จัดทำการ สนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยผู้เชี่ยวชาญเรื่องวงดนตรีมังคละในจังหวัดพิษณุโลก ร่วมคัดบทเพลงที่มีความสำคัญ เพื่อที่จะนำไปสร้างและพัฒนาเป็นเนื้อหาในหลักสูตรฝึกอบรมครู เรื่องวงดนตรีมังคละ พบว่ามีจำนวน 4 บทเพลง ดังต่อไปนี้

1. เพลงไม้หนึ่ง
2. เพลงไม้สอง
3. เพลงไม้สาม
4. เพลงไม้สี่

ตัวอย่างบทเพลง
มังคละที่สำคัญในจังหวัดพิษณุโลก

เพลงไม้หนึ่ง

กลองยืน

- - - ป๊ะ	- เท่ง – ป๊ะ

กลองหลอน

- จ๊ะ ติง ติง	- จ๊ะ – ติง	- ติง – จ๊ะ	ติง จ๊ะ–ติง

กลองมังคละ

- - ตะ ล๊ก	- โต๊ก - โต๊ก/	- - ตะ ล๊ก	- โต๊ก - โต๊ก/

เพลงไม้สอง

กลองยืน

- - - ป๊ะ	- เท่ง – เท่ง	- - - ป๊ะ	- เท่ง – ป๊ะ

กลองหลอน

- จ๊ะติงติง	-จ๊ะ ติง จ๊ะ	- ติง - จ๊ะ	ติง จ๊ะ -ติง	- ติง - ติง	-จ๊ะ ติง จ๊ะ	- ติง –จ๊ะ	ติง จ๊ะ –ติง

Mahasarakham University

กลองมังคละ

- - ตะ ล๊ก	- โต๊ก - โต๊ก/	- - ตะ ล๊ก	- โต๊ก - โต๊ก/

เพลงไม้สาม

กลองยืน

- - - ป๊ะ	- เท่ง - เท่ง	- - - ป๊ะ	- เท่ง – ป๊ะ

กลองหลอน

-จ๊ะติง ติง	-จ๊ะติง จ๊ะ	- ติง –จ๊ะ	ติง จ๊ะ –ติง	- ติง -ติง	-จ๊ะ ติง จ๊ะ	- ติง–จ๊ะ	ติง จ๊ะ–ติง

กลองมังคละ

- - ตะ ล๊ก	-โต๊ก-โต๊ก/	- - ตะ ล๊ก	-โต๊ก-โต๊ก/	- โต๊ก - -	- โต๊ก - -	- โต๊ก - -	- โต๊ก - -

เพลงไม้สี่

กลองยืน

- - - ป๊ะ	- เท่ง-เท่ง	- ป๊ะ -เท่ง	- เท่ง–ป๊ะ

กลองหลอน

-จ๊ะติงติง	-จ๊ะติงจ๊ะ	- ติง – จ๊ะ	ติงจ๊ะ–ติง	-ติง - ติง	-จ๊ะติงจ๊ะ	- ติง – จ๊ะ	ติงจ๊ะ–ติง

กลองมังคละ

- - ตะ ล๊ก	-โต๊ก-โต๊ก/	- - ตะ ล๊ก	-โต๊ก-โต๊ก/	- โต๊ก - -	- โต๊ก - -	- โต๊ก - -	- โต๊ก - -

2. จังหวัดสุโขทัย

2.1 บริบทพื้นที่จังหวัดสุโขทัย

2.1.1 ประวัติความเป็นมาของจังหวัดสุโขทัย

จังหวัดสุโขทัยเป็นที่ตั้งอาณาจักรแรกของชนชาติไทย คำว่า “สุโขทัย” มาจากคำสองคำคือ “สุข” + “อุทัย” อันมีความหมายว่า “รุ่งอรุณแห่งความสุข” ปัจจุบันร่องรอยของอดีตแห่งความรุ่งเรืองยังปรากฏให้เห็นชัดที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย และศรีสัชนาลัย ซึ่งมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ มีคำขวัญประจำจังหวัดคือ “กำเนิดอักษรไทย งานใหญ่ลอยกระทง มั่นคงพุทธศาสนา พระแม่ย่ามิ่งเมือง อดีตรุ่งเรืองคือเมืองสุโขทัย”

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 14 พ่อขุนรามคำแหงมหาราช

2.1.2 ภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดสุโขทัย พื้นที่ตอนเหนือเป็นที่ราบสูงมีภูเขาทอดยาวมาทางทิศตะวันตก พื้นที่ตอนล่างเป็นที่ราบ และที่ตอนล่างเป็นที่ราบสูง มีแหล่งน้ำที่สำคัญที่เป็นเหมือนเส้นเลือดใหญ่ของจังหวัดสุโขทัย ได้แก่ แม่น้ำยม ซึ่งมีภูเขาเป็นผีปันน้ำ จังหวัดแพร่ ไหลลงสู่พื้นราบที่อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ไหลผ่านอำเภอสวรรคโลก อำเภอศรีสำโรง อำเภอเมืองสุโขทัย และอำเภอกงไกรลาศ ไปบรรจบกับแม่น้ำน่านที่อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ นอกจากแม่น้ำยมแล้วยังมีแหล่งน้ำสายเล็กๆ มีน้ำไหลตลอดปี 4 สาย คือ ห้วยแม่มอก อยู่ในอำเภอทุ่งเสลี่ยม ห้วยแม่ก่าแพ และห้วยแม่ฮู้ อยู่ในเขตอำเภอศรีสัชนาลัย และห้วยแม่รำพัน อยู่ในเขตบ้านด่านลานหอย

ลักษณะที่ดินตอนเหนือของจังหวัด ส่วนใหญ่มีความลาดชันสูงมากบริเวณที่ราบสองฝั่งแม่น้ำยม ตั้งแต่อำเภอศรีสัชนาลัย เรื่อยลงมาตอนใต้จนถึงอำเภอกงไกรลาศ เป็นที่ราบลุ่มที่เหมาะต่อการเพราะปลูก จังหวัดสุโขทัยมีภูเขาขนาดย่อมอยู่หลายลูก ในท้องที่อำเภอศรีสัชนาลัย อำเภอทุ่งเสลี่ยม อำเภอศรีสำโรง อำเภอบ้านด่านลานหอย และอำเภอคีรีมาศ

2.1.3 อาณาเขตของจังหวัดสุโขทัย

จังหวัดสุโขทัย ตั้งอยู่ในเขตภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย แบ่งเขตการปกครองเป็น 9 อำเภอ คือ อำเภอเมืองสุโขทัย อำเภอกงไกรลาศ อำเภอบ้านด่านลานหอย อำเภอศรีสำโรง อำเภอสวรรคโลก อำเภอศรีสัชนาลัย อำเภอทุ่งเสลี่ยม และอำเภอศรีนคร มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ซึ่ง ทิศเหนือติดต่อกับอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ และอำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่ ทิศใต้ติดต่อกับอำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร และอำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก ทิศตะวันออกติดกับอำเภอพรหมพิราม อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก และอำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอเมืองตาก อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก และอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง

Mahasarakham University

ที่มา : www.baanjomyut. Com

ภาพประกอบ 15 แผนที่ท่องเที่ยวจังหวัดสุโขทัย

2.1.4 สภาพสังคมและวัฒนธรรม

ประชากรในจังหวัดสุโขทัยส่วนใหญ่เป็นคนไทย เชื้อชาติไทย มีคนเชื้อชาติจีนจำนวนน้อย และประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีนับถือศาสนาอื่นเป็นจำนวนน้อย นอกจากการนับถือศาสนาพุทธ ปฏิบัติศาสนกิจประเพณีและดำเนินชีวิตตามคำสอนของศาสนาต่างๆ แล้ว สิ่งที่ประชาชนชาวสุโขทัยให้ความนับถือ คือ พระแม่ย่า ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดสุโขทัย เชื่อกันว่าพระแม่ย่าเป็นผู้คุ้มครองเมืองสุโขทัย และชาวสุโขทัย

2.2 ประวัติความเป็นมาวงดนตรีมังคละของจังหวัดสุโขทัย

วงมังคละในตำบลไกรใน อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย จากการสัมภาษณ์อาจารย์เคียง ชำนิ ผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีพื้นบ้าน และผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์อาณาจักรสุโขทัย พบว่าวงดนตรีมังคละน่าจะได้รับแบบอย่างมาจากเบญจดุริยางค์เป็นอย่างแน่นอน เป็นวัฒนธรรมที่ได้รับการแพร่ กระจายมาจากอินเดียผ่านศรีลังกา มายังนครศรีธรรมราช ถึงสุโขทัย โดยอาจารย์เคียง ชำนิ ได้ให้ข้อสังเกตว่าหากมีพระมหาธาตุประจำเมืองที่สร้างขึ้นในสมัยสุโขทัยอยู่ที่ไหน ที่นั่นจะมีร่องรอยวัฒนธรรมของสุโขทัยไปด้วย เช่น ผู้คนเชื้อสายสุโขทัย ภาษาสำเนียงสุโขทัย และที่ไหนมีวัฒนธรรมแบบสุโขทัยที่นั่นจะปรากฏวงปี่กลอง หรือวงมังคละที่นั่น สำหรับชื่อที่ใช้เรียกกันที่ตำบลไกรใน อำเภอเมือง

Mahasarakham University

จังหวัดสุโขทัย มีหลายชื่อด้วยกัน ได้แก่ วงปี่กลอง วงมังคละ วงบังคละ และวงโจ๊กโกร๊ด สำหรับการเรียกชื่อวงดนตรีประเภทนี้นั้นนางบุญมา สายสร้อยจีนได้กล่าวว่า วงปี่กลองเป็นชื่อที่ใช้เรียกมาตั้งแต่เดิม ปัจจุบันเพิ่งมาได้ยินชื่อที่เรียกกันอีกชื่อหนึ่งว่า วงมังคละ สาเหตุนี้มีความเป็นไปได้ว่าชื่อแต่เดิมในย่านนี้อาจจะเรียกวงดนตรีประเภทนี้ว่าวงปี่กลอง สำหรับการการสืบทอดวงปี่กลองที่ตำบลไกรในอำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย กว่าจะถึงรุ่นของอาจารย์เคียง ชำนิ สามารถสืบค้นและรวบรวมเชื่อโยงได้ปรากฏว่ามีการสืบทอดประมาณ 5 รุ่นชั่วอายุคน ดังนี้

1. นายจ้อย ไม่ทราบนามสกุล (เนื่องจากสมัยดังกล่าวยังไม่มีการใช้นามสกุล) และไม่ทราบปีเกิดที่แน่ชัด จากการค้นคว้าประวัติวงดนตรีมังคละของอาจารย์เคียง ชำนิเกี่ยวกับความเป็นมาของวงดนตรีมังคละตำบลไกรใน พบว่านายจ้อยถึงแก่กรรมเมื่ออายุได้ 70 ปี เมื่อปี พ.ศ. 2415 เมื่อนับย้อนกลับไปอีก 70 ปี ที่นายจ้อยเกิดก็ได้เป็นปี พ.ศ. 2345 ซึ่งอยู่ในช่วงรัชกาลที่ 1 **ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรีแห่งกรุงรัตนโกสินทร์** ซึ่งน่าจะเป็นผู้เล่นมังคละรุ่นแรกในตำบลไกรใน (เคียง ชำนิ. 2557 : สัมภาษณ์)

2. นายม่วง บานเช้า เกิดราวปี พ.ศ. 2400 เสียชีวิตในปี พ.ศ. 2476 เป็นศิษย์ของนายจ้อย สำหรับวงของนายม่วง บานเช้าแล้ว ยังมีวงของนายปุ่น นาคพรม ได้เป็นผู้สืบทอดการบรรเลงดนตรีมังคละจากนายจ้อย และยังถ่ายทอดการบรรเลงเครื่องดนตรีให้กับบุตรสาวของท่านจำนวน 2 คน ได้แก่ นางหลิม บานเช้า และนางบุตร บานเช้า ต่อมาได้เปลี่ยนนามสกุลเป็น สายสร้อยจีน

3. นางหลิม บานเช้า เกิดในปี พ.ศ. 2422 ได้รับการถ่ายทอดวิชาความรู้เกี่ยวกับการบรรเลงเครื่องดนตรีในวงมังคละจากนายม่วง บานเช้า ซึ่งเป็นบิดาและเป็นผู้ดูแลควบคุมวงสืบต่อจากนายม่วง บานเช้า ผู้เป็นบิดา

4. นางบุตร สายสร้อยจีน เกิดในปี พ.ศ. 2432 ได้รับการถ่ายทอดวิชาความรู้เกี่ยวกับการบรรเลงเครื่องดนตรีในวงมังคละจากนายม่วง บานเช้า ซึ่งเป็นบิดาเช่นเดียวกับนางหลิม บานเช้า และต่อมานางบุตร สายสร้อยจีน ก็ได้เป็นผู้ดูแลควบคุมวงสืบต่อจากนางหลิม บานเช้า

5. นายจ่าย สายสร้อยจีน เกิดในปี พ.ศ. 2469 เสียชีวิตในปี พ.ศ. 2548 รวมอายุได้ 79 ปี ได้สืบทอดการบรรเลงดนตรีมังคละมาจากนางบุตร สายสร้อยจีน ผู้เป็นมารดา และเป็นผู้ดูแลควบคุมวงต่อจากมารดา

6. นายเคียง ชำนิ เกิดวันที่ 6 สิงหาคม พ.ศ. 2515

ปัจจุบันนายเคียง ชำนิ ดำรงตำแหน่งครูโรงเรียน **ไกรในวิทยาคมรัชมังคลาภิเษก** เป็นผู้มีความรู้ความสามารถด้านดนตรีไทยประเภทวงปี่พาทย์มาตั้งแต่อายุ 4 ขวบ และยังเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถด้านประวัติศาสตร์สุโขทัย และประวัติศาสตร์ชาติไทยได้เป็นอย่างดี โดยท่านได้รับการสืบทอดมาจากนายจ่าย สายสร้อยจีน จากคำบอกเล่าของนางบุญมา สายสร้อยจีน ซึ่งเป็นภรรยาของนายจ่าย สายสร้อยจีน ปัจจุบันอายุ 79 ปี นางบุญมา สายสร้อยกล่าวว่านายจ่าย สายสร้อยจีน มีรักและความเป็นห่วงเครื่องดนตรีและวงดนตรีเป็นอย่างมาก โดยนายจ่าย สายสร้อยจีนได้สั่งกับนางบุญมา สายสร้อยจีนไว้ว่า หากวงตระกูลขาดผู้สืบทอดแล้ว ให้มอบ เครื่องดนตรีมังคละให้กับโรงเรียน**ไกรในวิทยาคมรัชมังคลาภิเษก** โดยมีนายเคียง ชำนิ ซึ่งเป็นศิษย์ของท่านไปดูแล และสืบทอดวงดนตรีมังคละต่อไป

Mahasarakham University

วงมังคละในตำบลบ้านหลุม อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย จากการสัมภาษณ์นายดำรง ศรีม่วง ผู้เชี่ยวชาญด้านวงดนตรีมังคละ ศ. ราชพฤษศิลป์ ศิลปินดีเด่นด้านดนตรีพื้นบ้านมังคละ จังหวัดสุโขทัย และนายทศพล แซ่เตีย ประธานวัฒนธรรมตำบลบ้านหลุม ได้ถึงประวัติความเป็นมาว่า วงมังคละตำบลบ้านหลุมได้มีนายดัด ไกรบุตรเป็นผู้นำการแสดงดนตรีมังคละมาถ่ายทอดให้กับหมู่บ้าน โดยให้ข้อสังเกตว่า นามสกุลไกรบุตรอาจมีความหมายว่า บุตร อาจแปลว่า ลูก ไกร อาจแปลว่า คนบ้านไกร กล่าวคือ ไกรนอก หรือ ไกรใน จึงสันนิษฐานว่านายดัด ไกรบุตร อาจมีภูมิลำเนาเดิมที่บ้านไกรนอก ไกรใน หรือไกรกลาง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัยก็ว่าได้ สำหรับวงดนตรีมังคละ คณะ ศ. ราชพฤษศิลป์ ได้มีการสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคนดังต่อไปนี้

1. ปู่ดัด ไกรบุตร
2. พระครูสิริธรรมโสภิต (หลวงพ่อเลื่อน) ไกรบุตร
3. พ่อจวน ไกรบุตร
4 พ่อดำรง ไกรบุตร
5 นายทศพล แซ่เตีย

ทศพร นาคพรม และ ศตวรรษ ทิมแบบ ผู้เชี่ยวชาญด้านวงดนตรีมังคละวงศิษย์ศรีมหาโพธิ์ ตำบลบ้านหลุม อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย กล่าวว่าวงดนตรีมังคละน่าจะมาจากพิษณุโลก จากคำบอกเล่าสืบต่อกันมารวบรวมเชื่อมโยงได้ ปรากฏว่ามีการสืบทอดประมาณ 4 รุ่นรวมทั้งรุ่นปัจจุบัน ดังนี้

1. นายดัด ไกรบุตร เป็นผู้นำวงดนตรีมังคละมาสืบทอดในหมู่บ้านนี้
2. นายจรุน ก้อนเกต
3. นายพิณ ชูยิ้ม ปัจจุบันอายุ 74 ปี รุ่นปัจจุบัน ซึ่งนายพิณ ชูยิ้มมีอายุมากขึ้นทำให้มีโอกาสไปบ้างเป็นครั้งคราว ประกอบกับอาการทางสายตาเป็นต้อหินทำให้สายตาข้างขวาเกิดอาการบอดสนิท จึงจำเป็นต้องมอบหน้าที่ให้นายมนตรี สาเทศ เป็นผู้ควบคุมวง ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่ดีงามของการปฏิบัติสืบต่อกันมา คือ นายพิณ ชูยิ้ม ก็ยังมีเกียรติเป็นผู้ใหญ่ในวงอยู่เช่นเดิม
4. นายมนตรี สาเทศ ปัจจุบันอายุ 63 ปี (ผู้ควบคุมวง)

(ทศพร นาคพรม และศตวรรษ ทิมแบบ. 2557 : สัมภาษณ์)

วงมังคละในตำบลบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย จากการสัมภาษณ์นายสุวัฒน์ สุวรรณโรจน์ ได้กล่าวว่าวงปี่กลองมีการสืบทอดมาชั่วหลายอายุคนโดยตนเองเป็นหัวหน้าวงโดยรับช่วงมาเป็นคนที่ 7 ซึ่งมีการสืบทอดมาจากพ่อแก่เฟื่อง เป็นทหารเดินทางมาจากแควใหญ่ (จังหวัดพิษณุโลก) เป็นผู้นำวงปี่กลองมาถ่ายทอดให้ชาวตำบลบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย จากคำบอกเล่าสืบต่อกันมารวบรวมเชื่อโยงได้ปรากฏว่ามีการสืบทอดประมาณ 7 รุ่นรวมทั้งรุ่นปัจจุบัน ดังนี้

1. นายเฟื่อง ไม่ทราบนามสกุล ไม่ทราบวันเดือนปีเกิด
2. นายนิล แก้ววิเชียร ไม่ทราบวันเดือนปีเกิด
3. รุ่นที่ 3 ยังมีการสืบทอดอยู่แต่ไม่ทราบชื่อผู้ควบคุมวง
4. นายไสว เหลี่ยมไทย ไม่ทราบวันเดือนปีเกิด
5. นายแว่น สุวรรณโรจน์ เกิดพ.ศ. 2473
6. นายบุญมา ทองมา ไม่ทราบวันเดือนปีเกิด

Mahasarakham University

7. นายสุวัฒน์ สุวรรณโรจน์ เกิด 19 มีนาคม 2499

นายสุวัฒน์ ได้กล่าวว่า นายเฟื่องเป็นชาวแควใหญ่ (จังหวัดพิษณุโลก) ได้เป็นผู้นำวงปี่กลองมาถ่ายทอดและกล่าวว่า นายเฟื่องเกิดในสมัยสงครามเวียงจันทน์ และได้นำฆ้องที่ตนยังใช้บรรเลงอยู่ในปัจจุบันมาจากประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตรประชาชนลาวอีกด้วย

2.3 เครื่องดนตรี ส่วนประกอบ ระบบเสียง และบทบาทหน้าที่ในวงมัคคละของจังหวัดสุโขทัย

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลมังคละในจังหวัดสุโขทัย ด้วยวิธีการสังเกต สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม พบว่าวงดนตรีมังคละมีเครื่องดนตรี ดังต่อไปนี้

2.3.1 ปี่มังคละของจังหวัดสุโขทัย

2.3.1.1 ชื่อและที่มาของปี่มังคละจังหวัดของจังหวัดสุโขทัย

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับชื่อและที่มาของปี่มังคละ พบว่าปี่มังคละชาวบ้านต่างเรียกปี่ชนิดนี้ที่มีความแตกต่างกัน คือ ชาวบ้านมักเรียกว่าปี่ชวา ในวิทยาลัยนาฏศิลป์มักเรียกว่าปี่จีน หรือปี่ชวาจีน และมีอีกบางส่วนเรียกว่าปี่มังคละ สันนิษฐานว่าน่าจะได้รับวัฒนธรรมมาจากจีน ชวา พม่า ซึ่งมีการถ่ายโยงทางวัฒนธรรมมาจนพัฒนาการเป็นปี่มังคละในปัจจุบัน (ทศพร นาคพรม และศตวรรษ ทิมแบบ. 2557 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 16 ปี่มังคละจังหวัดสุโขทัย

Mahasarakham University

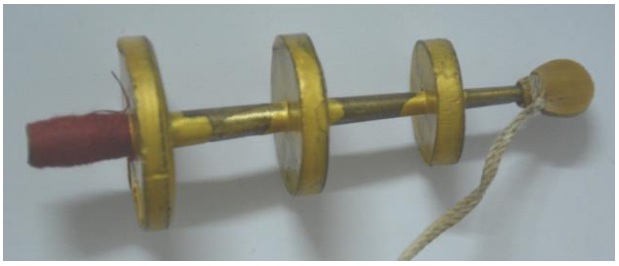

ภาพประกอบ 17 ส่วนประกอบของลิ้นปี่มังคละในจังหวัดสุโขทัย

2.3.1.2 ส่วนประกอบและโครงสร้างของปี่มังคละจังหวัดของจังหวัดสุโขทัย

1) ลิ้นปี่ มีลักษณะทำจากใบตาล มีขนาดข้อนข้างเล็กซึ่งมีขนาดใกล้เคียงกับปี่ชวาทุกอย่างยกเว้นจะไม่มีเสียงกรวดเหมือนปี่ชวา ลักษณะของลิ้นเป็นแบบลิ้นคู่แบบลิ้นคู่ทบ กล่าวคือในแต่ละด้านนั้นประกอบด้วยลิ้น 2 แฉก รวมกันเป็น 4 แฉกและส่วนของปี่จะอยู่ต่อกับกำพวด โดยมีเชือกมัดไว้ให้แน่น เพื่อป้องกันไม่ให้ลิ้นหลุดออกจากกำพวด

2) กำพวด หรือ กำห้วด บางทีอาจเรียกว่าห้วดอย่างเดียว กำพวดปี่มักทำด้วยโลหะ เช่น เงินและทองเหลือง มีลักษณะเป็นท่อส่วนที่เสียบต่อกับท่อเป่ามักมีขนาดใหญ่กว่าส่วนที่ใช้เสียบต่อกับลิ้น ขนาดของกำพวดปี่มังคละมีหลายขนาด ไม่มีมาตรฐานตายตัว ขึ้นอยู่กับความต้องการและความสะดวกในการบรรเลงของผู้เป่า ทศพร นาคพรม ได้กล่าวว่า นายปืด มือปี่ฝีมือดีแห่งบ้านสวนได้ให้คำแนะนำว่าวิธีเลือกกำพวดนั้น กำพวดควรมีความยาวประมาณนิ้วทั้ง 4 นิ้ว ถือว่าใช้ได้

3) กระบังลม มีลักษณะเป็นส่วนที่ผู้เป่าจะจรดริมฝีปาก ซึ่งช่วยในการปรับเปลี่ยนเสียงในขณะที่เป่า และยังมีประโยชน์ช่วยให้ผู้เป่าไม่เมื่อยริมฝีปากในขณะที่เป่าออกไป กระบังลมมักทำจากโลหะพลาสติก หรือกะลามะพร้าว และทองเหลือง เป็นต้น

4) เลาปี่ มีลักษณะทำด้วยไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้ชิงชัน ไม้มะเกลือ ไม้สัก ไม้ดำดง เป็นต้น ความยาวของเลาปี่ไม่แน่นอน มีขนาดตั้งแต่ 22 เซนติเมตร ขึ้นไป เลาปี่มีลักษณะเป็นท่อรูปกรวยทั้งภายในและภายนอก มีโครงสร้างทางกายภาพของท่อแบบทรงกรวยแบบปลายปิดข้างหนึ่ง ส่วนบนและล่างของเลาปี่มักมีรอยควั่นไว้เป็นหยัก เพื่อต้องการความสวยงามและสามารถวางนิ้วในขณะบรรเลงได้สะดวกยิ่งขึ้น

5) รูนิ้ว มีลักษณะ ด้านหน้ามี 7 รู และมีรูนิ้วค้ำข้างหลัง 1 รู ในขณะเดียวกัน รูที่ 1 (ส่วนบนของเลาปี่) นักดนตรีบางคนมักใช้เทียนไข หรือตะกั่ว หรือขี้ผึ้งอุดรู และใช้เพียง 6 รู จากการสัมภาษณ์เป่าปี่มังคละหลายๆ ท่านกล่าวว่า “สาเหตุที่อุดรูที่ 1 นั้น เพื่อต้องการความสะดวกในการบรรเลงและเพื่อต้องการใช้นิ้วได้คล่องขึ้น”

6) รูค้ำนิ้ว มีลักษณะของรูนิ้วใช้นิ้วโป้งปิดรู้ไว้ หากเปิดจะทำให้เกิดเสียงขึ้นอีก 1 เสียง ได้แก่ เสียง โด

7) ลำโพงปี่ ชาวบ้านส่วนใหญ่เรียกว่าบาน ส่วนในวิทยาลัยนาฏศิลป์เรียกว่าบานลำโพง หรือลำโพงปี่ มักใช้เสียบต่อกับเลาปี่ด้านล่าง และใช้ขี้ผึ้งเป็นตัวยึดหรือประสานเลาปี่เพื่อให้ลำโพงติดกับเลาปี่ ลำโพงด้านนอกมีลักษณะ ปลายบานออก รูของลำโพงภายในนั้นเป็นรูปกรวยตรงขนาดความกว้างของลำโพงส่วนนอกประมาณ 10 เซนติเมตร ส่วนรูภายในกว้างประมาณ 9 เซนติเมตร

Mahasarakham University

ลำโพงของปี่ทำด้วยโลหะ เช่น ทองเหลืองหรือสัมฤทธิ์ และบางเลาอาจทำจากไม้ ซึ่งจะมีความแตกต่างกันกล่าวคือ ที่ทำจากไม้นั้นจะมีลักษณะที่นุ่มกว่าที่ทำจากทองเหลือง

ภาพประกอบ 18 ลำโพงปี่มังคละในจังหวัดสุโขทัย

2.3.1.3 ระบบเสียงปี่มังคละของจังหวัดสุโขทัย

ระบบเสียงของปี่มังคละจะมีลักษณะคล้ายกับปี่ชวาของไทยเป็นอย่างมาก โดยมีรูทั้งหมด 8 รู ถ้าใช้นิ้วปิดรูทั้งหมดจะเกิดเสียง โด ทั้งนี้ผู้บรรเลงนิยมปิดรูบนสุดโดยมีสาเหตุ 2 ประการคือ 1 เพื่อให้ได้เสียงที่ตรงกับเสียงกลองมังคละ 2 สะดวกต่อการบรรเลงเนื่องจากนิ้วบนสุดมีบทบาทในการเป่าน้อยมากหรือแทบไม่มีบทบาทเลยก็ว่าได้สาเหตุดังกล่าวนี้ผู้บรรเลงจึงนิยมปิดรูนิ้วบนสุดด้วยตะกั่วหรือกาว ทั้งนี้เสียงกลองมังคละที่ดีควรจะตรงกับเสียงเรของปี่มังคละด้วยบางท่านให้ความเห็นว่าการอุดรูนิ้วบนนั้นจะทำให้เสียงปี่โตขึ้น และก้องกังวารขึ้น

2.3.2 กลองมังคละของจังหวัดสุโขทัย

2.3.2.1 ชื่อและที่มากลองมังคละของจังหวัดสุโขทัย

จังหวัดสุโขทัยจะเรียกเครื่องดนตรีชนิดนี้ว่า กลองมังคละ กลองมังคโละ กลองโกร๊ก กลองโจ๊กกล่อน และกลองโจ๊กโกร๊ต

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 19 กลองมังคละจังหวัดสุโขทัย

2.3.2.2 ส่วนประกอบและโครงสร้างกลองมังคละของจังหวัดสุโขทัย

1) หน้ากลอง 2) ไส้ละมาน
3) หูกลอง 4) เชือกเร่งเสียง
5) ลวดยึดหน้ากลอง 6) นมกลอง
7) เอวกลอง 8) เท้ากลอง
9) ก้นกลอง 10) สายสะพายกลอง (บางวงใช้คนแบก)
11) ไม้ตี 12) เสื้อกลอง (ในอดีตจะไม่มีเสื้อกลอง)

2.3.2.3 วัสดุที่ใช้ทำกลองมังคละของจังหวัดสุโขทัย

ส่วนใหญ่ตัวกลองจะทำจากไม้ขนุน ไม้สัก หรือไม่อื่นๆ ที่ชื่อเป็นมงคล ไม้ตีทำจากหวายจะมีขนาดความยาวประมาณ 43.18 เซนติเมตร โดยปลายไม้จะพันด้วยเชือกเพื่อเวลาตีจะทำให้ได้เสียงที่หนาขึ้นและรักษาหนังหน้ากลองอีกด้วย

2.3.2.4 ระบบเสียงกลองมังคละของจังหวัดสุโขทัย

เมื่อตีจะเกิดเสียงโกร๊ก ๆ ๆ ๆ

2.3.3 กลองยืนของจังหวัดสุโขทัย

2.3.3.1 ชื่อและที่มากลองยืนของจังหวัดสุโขทัย

จังหวัดสุโขทัยจะเรียกเครื่องดนตรีชนิดนี้ว่ากลองยืน กลองสองหน้า กลองตัวเมีย

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 20 กลองยืนจังหวัดสุโขทัย

2.3.3.2 ส่วนประกอบและโครงสร้างกลองยืนของจังหวัดสุโขทัย

1) หน้ากลอง 2) ไส้ละมาน

3) เชือกเร่งเสียง 4) สายสะพายกลอง

5) ไม้ตี

2.3.3.3 วัสดุที่ใช้ทำกลองยืนของจังหวัดสุโขทัย

ทำจากไม้ขนุน หรือ ไม้สัก

2.3.3.4 ระบบเสียงกลองยืนของจังหวัดสุโขทัย

หน้าเล็กใช้มือตีจะเกิดเสียง “จ๋ง” “ป๊ะ” “จ๊ะ” “ติง” ส่วนหน้าใหญ่ใช้ไม้ตีจะเกิดเสียง “เท่ง เถิด จุบ ติง นื๊ด แกร๊ก แถด”

2.3.4 กลองหลอนของจังหวัดสุโขทัย

2.3.4.1 ชื่อและที่มากลองหลอนของจังหวัดสุโขทัย

จังหวัดสุโขทัยจะเรียกเครื่องดนตรีชนิดนี้ว่า กลองหลอน กลองหล่อน กลองขัด กลองสองหน้า กลองตัวผู้

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 21 กลองหลอนจังหวัดสุโขทัย

2.3.4.2 ส่วนประกอบและโครงสร้างกลองหลอนของจังหวัดสุโขทัย

1) หน้ากลอง 2) ไส้ละมาน

3) เชือกเร่งเสียง 4) สายสะพายกลอง

5) ไม้ตี

2.3.4.3 วัสดุที่ใช้ทำกลองหลอนของจังหวัดสุโขทัย

ไม้ขนุน หรือ ไม้สัก ส่วนไม้ตี มักทำจากไม้แก่นที่มีความแข็งแกร่ง และมีน้ำหนักพอเหมาะ

2.3.4.4 ระบบเสียงกลองหลอนของจังหวัดสุโขทัย

หน้าเล็กใช้มือตีจะเกิดเสียง “จ๋ง” “ป๊ะ” “จ๊ะ” “ติง” ส่วนหน้าใหญ่ใช้ไม้ตีจะเกิดเสียง “เท่ง เถิด จุบ ติง นื๊ด แกร๊ก แถด”

2.3.5 ฆ้องมังคละของจังหวัดสุโขทัย

2.3.5.1 ชื่อและที่มาของฆ้องมังคละ จังหวัดสุโขทัย

จังหวัดสุโขทัยจะเรียกเครื่องดนตรีชนิดนี้ว่าฆ้องมังคละ

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 22 ฆ้องตะเข้ หรือ ฆ้องจะเข้ (ฆ้องมังคละ) จังหวัดสุโขทัย

2.3.5.2 ส่วนประกอบและโครงสร้างฆ้องมังคละของจังหวัดสุโขทัย ส่วนประกอบของฆ้องมังคละมีดังต่อไปนี้ คือ

1) คานหาม

2) ฆ้องหน้า 22 เซนติเมตร 1 ใบ

3) ฆ้องกระแต 27 เซนติเมตร 2 ใบ

4) ฆ้องคู่ 27 เซนติเมตร 2 ใบ

2.3.5.3 วัสดุที่ใช้ทำฆ้องมังคละของจังหวัดสุโขทัย

สำหรับฆ้องแยกออกได้เป็น 2 ส่วนออกจากกัน ดังนี้ ส่วนที่ 1 คานหามส่วนใหญ่ทำจากไม้ขนุน หรือ ไม้สัก สลักเป็นรูปต่างๆ สำหรับส่วนที่ 2 ลูกฆ้องโหม่งทำจากทองเหลือทองสัมฤทธิ์ มีแบบฆ้องหล่อแล้วนำมาทุบ หรือนำมาทุบเลย เป็นต้น ส่วนกระแต จะใช้ผานไถนามาตัดเป็นรูปวงกลม 20.32 เซนติเมตร

2.3.5.4 ระบบเสียงฆ้องมังคละของจังหวัดสุโขทัย

ฆ้องมังคละในจังหวัดสุโขทัยส่วนใหญ่จะใช้คานหามและมี 3 ใบ โดยฆ้องใบหน้าจะมีระดับเสียงสูงดัง แม๊ง แม๊ง แม๊ง แม๊ง ส่วนหลังข้างซ้ายจะมีระดับกลางเสียงดัง โม้ง โม้ง และฆ้องหลังข้างขวาจะมีระดับเสียงค่อนข้างต่ำดัง โหม่ง โหม่ง

2.4 การประสมวงดนตรีมังคละของจังหวัดสุโขทัย

2.4.1 เครื่องดนตรีในวงดนตรีมังคละจากอดีต – ถึงปัจจุบัน

ปัจจุบันวงดนตรีมังคละในจังหวัดสุโขทัยมีวิวัฒนาการเพิ่มกลองรำมะนาใช้ร่วมบรรเลงด้วยโดยจะใช้เฉพาะงานมงคลเพื่อเพิ่มคุณภาพเสียงที่ต่ำและหนักแน่นมากขึ้น และประโยชน์ของรำมะนานั้นมีไว้เพื่อผ่อนแรงของนักดนตรี

1) กลองมังคละ 1 ใบ
2) กลองยืน 3 ใบ
3) กลองหลอน 1 ใบ
4) ปี่ 1 เลา
5) ฉาบยืน 1 คู่
6) ฉาบหลอน 1 คู่
7) กรับ 1 คู่
8) ฆ้อง 3 ใบ ได้แก่ กระแต 1 ใบ และ ฆ้องคู่ 2 ใบ บางวงอาจเรียกว่าโหม่งเล็ก

Mahasarakham University

โหม่งใหญ่ โหม่งหน้าโหม่งหลัง บางวงอาจเรียกว่ากระแต หรือ กังสะดาน

2.4.2 การประสมวงดนตรีมังคละในงานมงคล

1) กลองมังคละ 1 ใบ 2) กลองยืน 3 ใบ
3) กลองหลอน 1 ใบ 4) ปี่ 1 เลา
5) ฆ้อง 3 ลูก ได้แก่ ฆ้องกระแต 1 ใบ และ ฆ้องคู่ 2 ใบ
6) ฉาบยืน 1 คู่ 7) ฉาบหลอน 1 คู่
8) กรับ 1 คู่ 9) ฉิ่ง (อาจใช้สำหรับบางวง)

2.4.3 การประสมวงดนตรีมังคละในงานอวมงคล

การประสมวงเพื่อใช้บรรเลงในงานอวมงคลนั้น จะไม่ใช้กลองมังคละในขบวนแห่ ส่วนเครื่องดนตรีอื่นๆ จะสามารถใช้ได้ตามปกติ เนื่องมาจากคำแปลของชื่อกลองมังคละ ซึ่งแปลว่า มงคล จึงไม่สมควรที่จะนำมาร่วมบรรเลงไว้อาลัยในงานอวมงคล ส่วนเวลาบรรเลงรับพระส่งพระอยู่ในศาลานั้นสามารถนำกลองมังคละมาร่วมในการบรรเลงได้ตามปกติ ทั้งนี้การบรรเลงจะตัด ฉาบยืน และฉาบหลอนออก โดยมีเครื่องดนตรีดังต่อไปนี้ (ทศพล แซ่เตีย. 2557 : สัมภาษณ์)

1) กลองมังคละ 1 ใบ 2) กลองยืน 3 ใบ
3) กลองหลอน 1 ใบ 4) ปี่ 1 เลา
5) ฆ้อง 3 ลูก ได้แก่ ฆ้องกระแต 1 ใบ และ ฆ้องคู่ 2 ใบ
6) กรับ 1 คู่ 7) ฉิ่ง (อาจใช้สำหรับบางวง)

ภาพประกอบ 23 ฆ้องตะเข้ หรือ ฆ้องจะเข้ (ฆ้องมังคละ) จังหวัดสุโขทัย

Mahasarakham University

2.5 พิธีกรรมความเชื่อเกี่ยวกับวงดนตรีมังคละของจังหวัดสุโขทัย

2.5.1 ความเชื่อเกี่ยวกับวงดนตรีมังคละ

มีความเชื่อว่า หากฝันว่าได้ยินเสียงกลองมังคละ เสียงเครื่องดนตรีในวงมังคละ หรือกำลังเล่นดนตรีในวงมังคละ เมื่อเวลาผ่านไป 1-3 วัน มักจะมีเจ้าภาพมาติดต่อให้ไปแสดงในงานต่างๆ (สุวัฒน์ สุวรรณโรจน์. 2557 : สัมภาษณ์) ในขณะเดียวกันนายทศพล แซ่เตีย ได้กล่าวว่า หากได้ยินเสียงกลองดังขึ้นเองนั้น จะมีเจ้าภาพมาหางานไปบรรเลงเช่นกัน ทศพร นาคพรม ได้กล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับมังคละว่า หากไม่ค่อยมีผู้มาติดต่อหาไปทำการบรรเลง ให้ไปเคาะหรือตีที่กลองมังคละหรือกลองสองหน้า แล้วขอกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในเครื่องดนตรีที่เราไปเคาะหรือตี โดยอธิฐานว่าขอให้มีผู้มาติดต่อหางานไปบรรเลงส่วนใหญ่ก็จะได้คำอธิฐาน

2.5.2 พิธีกรรมไหว้ครูประจำปี

สำหรับการไหว้ครูมังคละในจังหวัดสุโขทัย ส่วนใหญ่จะนิยมจัดให้มีขึ้นในวันพฤหัสบดี ข้างขึ้น เดือน 6 ของทุกปี เดิมเดียวนิยมทำพิธีที่วัดเนื่องจากเครื่องดนตรีส่วนใหญ่เป็นของวัด แต่ในปัจจุบันจะจัดให้มีขึ้นที่บ้านหัวหน้าวงหรือบ้านที่มีเครื่องดนตรีมังคละ นางบุญมา สายสร้อยจีน ได้กล่าวว่าเมื่อถึงเดือน 6 ผู้ที่มีเครื่องดนตรีไว้ที่บ้านจะต้องทำพิธีไหว้ครูจะเป็นพิธีไหว้ครูแบบเล็กๆ หรือใหญ่ก็สามารถทำได้ทั้งนั้น อย่างน้อยไม่มีอะไรเลยขอเพียงมีกล้วยแค่เพียงหวีเดียวก็สามารถทำได้ ทศพล แซ่เตียว ได้กล่าวว่า ในการไหว้ครูนั้นมีความจำเป็นที่จะจัดขึ้นในข้างขึ้นเท่านั้น หากจัดในข้างแรมนั้นมีความเชื่อว่าจะทำให้เกิดอันเป็นไปกับสมาชิกในวงบุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ นอกจากนั้นหากใกล้ถึงเวลาข้างขึ้นเดือน 6 นั้น จะมีครูมาเข้าฝันเตือนให้เตรียมการจัดไหว้ครู ซึ่งครูดังกล่าวนั้นได้แก่ ปู่ดัด ไกรบุตรนั่นเอง (ทศพล แซ่เตีย. 2557 : สัมภาษณ์)

2.5.3 พิธีกรรมไหว้ครูเพื่อเริ่มเรียนดนตรีมังคละ

จับมือตีกลองเพลงไม้สี่ หรือนำสายสิญจน์มาผูกไว้ที่แขนเป็นการประสิทธิ์ประสาทวิชาให้ผู้นั้นสามารถเรียนดนตรีมังคละได้ เนื่องจากนักดนตรีมังคละมีความเชื่อว่า ไม้สี่เป็นไม้ครู เนื่องจากเวลาฝึกหัดมังคละจะต้องเริ่มด้วยไม้สี่ก่อนเป็นอันดับแรก และส่วนมากก็จะบรรเลงเพลงไม้สี่มากกว่าไม้อื่นๆ (ทศพล แซ่เตีย. 2557 : สัมภาษณ์) ในขณะเดียวกันนั้น ทศพร นาคพรม ได้กล่าวว่ามีอีกหนึ่งวิธี คือ จะนำเครื่องกำนลครู หรือพานไว้ครู มาขอฝากตัวเป็นศิษย์กับผู้ทำพิธี หรือ หัวหน้าวง หรือ ผู้อาวุโสที่อยู่ในวงหรือที่วงการมังคละให้ความเคารพนับถือ โดยอาจจะไม่ต้องจับมือตีกลองก็ได้ เพียงแต่นำสายสิญจน์หรือด้ายแดงด้วยขาวมาผูกข้อมือ หญิงซ้าย ชายขวา ก็ถือว่าสามารถเริ่มเรียนเครื่องดนตรีมังคละได้ (ทศพร นาคพรม. 2557 : สัมภาษณ์)

2.5.4 พิธีไหว้ครูก่อนการแสดง

จากการเก็บข้อมูลลงพื้นที่สัมภาษณ์วงดนตรีมังคละในจังหวัดสุโขทัย ในวงต่างๆ นั้นจะมีหลักการและความเชื่อในพิธีไหว้ครูแตกต่างกันดังนี้

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 24 พิธีกรรมไหว้ครูก่อนการแสดงจังหวัดสุโขทัย

นายเคียง ชำนิ และ นางบุญมา สายสร้อยจีน สิ่งที่ขาดไม่ได้ในการไหว้ครูนั้น ได้แก่ ใบส้มป่อย ใบมะกรูด และต่อมาได้เพิ่มใบเงิน ใบทอง เพื่อใส่ลงในขันน้ำมนต์ไปด้วย โดยนายเคียง ให้ข้อสังเกตว่ากล่าวว่า ใบส้มป่อย และ ใบมะกรูด เป็นสมุนไพรอย่างหนึ่งที่มีสารบำรุงเส้นผมเนื่องจาก หลังจากทำพิธีไหว้ครูก่อนการแสดงเสร็จแล้วผู้ทำพิธีจะนำน้ำมนต์ประพรมที่เครื่องดนตรี และพรมไปที่นักดนตรีภายในวงส่วนใหญ่จะพรมน้ำมนต์ที่บริเวณศีรษะ ซึ่งนักดนตรีบางคนมีการผิดครู เช่น ข้ามเครื่องดนตรี เล่นบทเพลงต้องห้ามก่อนได้รับการครอบครู หรือ รับมอบ ตามหลักความเชื่อโบราณ ถือว่าทำในเรื่องผิดครู บุคคลนั้นอาจมีเหตุต่างๆ หรือ อย่างน้อยก็แค่ผมร่วง สาเหตุดังกล่าวใบส้มบ่อย และใบมะกรูดจึงเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้สำหรับการไหว้ครูก่อนการแสดง หรือ ทำน้ำมนต์ต่างๆ (เคียง ชำนิ. 2557 : สัมภาษณ์)

วง ศ.ราชพฤกษ์ศิลป์

1) เหล้า 1 ขวด
2) หมากพลู 3 คำ
3) บุหรี่ 1 ซอง
4) เงิน 19 บาท
5) ดอกไม้ 3 สี
6) ธูป 9 ดอก
7) เทียนขี้ผึ้ง 1 ดอก
8) ขันน้ำมนต์ 1 ใบ
9) ใบธรณีสาร

โดยมีความเชื่อว่า เลข 9 มีความหมายคือ เป็นเลขแห่งความก้าวหน้า (ดำรง ศรีม่วง และทศพล แซ่เตีย. 2557 : สัมภาษณ์)

วง ศิษย์ศรีมหาโพธิ์

1) เหล้า 1 ขวด
2) บุหรี่ 1 ซอง
3) ดอกไม้ 3 สี (อาจไม่เน้นว่าสีอะไรก็ได้แต่ขอให้มีดอกไม้อยู่ในพานกำนลก็พอ)

Mahasarakham University

4) หมากพลูอย่างละ 3 คำ (หากไม่มีอาจใช้ลูกอมแทนก็ได้ เพราะว่าอยู่ในปากเช่นเดียวกัน)

5) เงิน 12 บาท (บางวงอาจใช้ 24 36 39 99)

6) ธูป 3 ดอก (อาจจะ 3 หรือ 9 ดอกก็ได้)

7) เทียนน้ำมนต์ 1 เล่ม

8) ขันน้ำมนต์ 1 ใบ

9) ใบธรณีสาร 1 ก้าน (หากถ้ามี)

สิ่งต่างๆ เหล่านี้อาจเรียกว่า พานกำนลครู เครื่องกำนลครู หรือคำว่ากำนลอาจเรียกว่าคำนลก็ได้ (ทศพร นาคพรม. 2557 : สัมภาษณ์)

2.6 โอกาสในการแสดงของวงดนตรีมังคละจังหวัดสุโขทัย

สามารถเล่นได้ทุกงานเช่น งานบวช งานแต่ง งานกฐินผ้าป่า สงกรานต์ และลอยกระทง แต่ในปัจจุบันในจังหวัดสุโขทัยมีการนำกลองยาวมาใช้ในงานมงคลต่างๆ ด้านจำนวนและปริมาณเสียงของเครื่องดนตรีทำให้วงมังคละลดบทบาทในงานมงคลลงไป แต่จะพบวงมังคละในงานศพเป็นส่วนใหญ่ จนชาวบ้านในจังหวัดสุโขทัยบางส่วนมองว่าวงมังคละใช้ในงานอวมงคลเท่านั้น (เคียง ชำนิ. 2557 : สัมภาษณ์) จากการบอกกล่าวของนายดำรง ศรีม่วง วงมังคละใช้ได้กับทุกงานและปัจจุบันนิยมใช้บรรเลงในงานศพส่วนใหญ่ซึ่งได้รับความนิยมมากกว่าแตรวงด้วยซ้ำไป แนวปฏิบัติก็คือเวลาแห่จะไม่ใช้กลองมังคละซึ่งชื่อของกลองมังคละอาจไปขัดกับคำวงอวมงคล (ดำรง ศรีม่วง. 2557 : สัมภาษณ์)

2.7 การแต่งกายของวงดนตรีมังคละจังหวัดสุโขทัย

2.7.1 การแต่งกายชาย

การแต่งกายในการแสดงนั้นหากเป็นงานอวมงคลจะแต่งกายด้วยชุดสีขาว-ดำให้เหมือนกันทั้งวง หากเป็นงานมงคลต่างๆ ชาวบ้านมักจะแต่งตัวตามสบาย ในขณะเดียวกันหากเป็นงานพิธีการที่ค่อยข้างเป็นทางการมักจะแต่งกายด้วยเสื้อลายดอกและนุ่งจกกระเบน (ดำรง ศรีม่วง. 2557 : สัมภาษณ์) หากเป็นงานมงคลอาจใช้เสื้อม่อฮ่อม หรือเสื้อลายดอก กางเกงม่อฮ่อมหรือกางเกงขาก๊วย

2.7.2 การแต่งกายหญิง

การแต่งกายของฝ่ายหญิงจะมีลักษณะคล้ายกับการแต่งกายชาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวาระและโอกาส และความเหมาะสม

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 25 การแต่งกายในจังหวัดสุโขทัย

2.8 วิธีการบรรเลงเครื่องดนตรีในวงมังคละของจังหวัดสุโขทัย

2.8.1 วิธีการบรรเลงปี่มังคละในจังหวัดสุโขทัย

มีหน้าที่เป่าแบบลอยลมหรือที่เรียกว่าการด้นสดเพลงที่ชาวบ้านมักใช้บรรเลงใช้เป่าคือ “เพลงลอยลม” ซึ่งจากความหมายของเพลงลอยลมดังกล่าว หมายถึง การที่ผู้เป่าจะเป่าตามใจตนเอง แต่ต้องเป่าให้ออกมาแล้วสละสลวยหรือเป่าตามบันไดเสียงให้สัมผัสกัน จะมีเพลงออกเพลงสนุกสนานบ้าง เล่นเพลงรำวง เพลงลูกทุ่ง เป็นต้น สำหรับการเป่าปี่นั้นมีความจำเป็นต้องแต่งลิ้นด้วย ส่วนใหญ่จะพบปัญหาจากลิ้นปี่บ่อยครั้ง เช่น การเป่าในครั้งแรกลิ้นอาจจะเป่าได้พอดีกับลมของเรา แต่พอเมื่อเป่าไปอาจมีปัญหาในเรื่องลิ้นจะเบา (อาการเสียงเบาเนื่องจากตัวลิ้นขยับ) ทำให้เสียงเบาลง และผู้เป่าจะเป่าเสียงต่างๆ ไม่ได้ตามที่ต้องการ วิธีการแก้ไขนั้น ควรดึงเชือกมัดลิ้นปี่ให้แน่นขึ้น (ทศพร นาคพรม. 2557 : สัมภาษณ์)

2.8.2 วิธีการบรรเลงกลองหลอนในจังหวัดสุโขทัย

กลองหลอนมีหน้าที่บรรเลงหยอกล้อยั่วเย้า แปลทำนองบทเพลงให้มีความสนุกชวนฟัง สำหรับกลองหลอนแล้วในวงมังคละถือว่าเป็นเครื่องดนตรีที่หาผู้บรรเลงได้ยากมาก เพราะต้องอาศัยผู้มีฝีมือประสบการณ์ในการบรรเลง บทบาทหน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่งของกลองหลอน ได้แก่ การรับสัญญาณจากกลองมังคละเพื่อเปลี่ยนบทเพลงเป็นจังหวะต่างๆ แล้วเครื่องดนตรีชนิดอื่นๆ จึงจะเปลี่ยนตามกลองหลอน สำหรับวิธีการบรรเลงกลองหลอนของจังหวัดสุโขทัยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

- - - ป๊ะ	- - - จ๋ง	- - - ติง	- - - เท่ง	- - - เถิด	- - - จุบ	- - - นึ๊ด	- - -แกร็ก

กลองหลอนในจังหวัดสุโขทัยมีเทคนิควิธีในการบรรเลงได้ทั้งหมด 8 เสียง แบ่งเป็นหน้าเล็ก 2 เสียง และ หน้าใหญ่ 6 เสียง

Mahasarakham University

2.8.3 วิธีการบรรเลงกลองยืนในจังหวัดสุโขทัย

กลองยืนมีหน้าที่บรรเลงยืนจังหวะและเปลี่ยนเพลง ทำหน้าเป็นทำนองหลักของบทเพลง สำหรับวิธีการบรรเลงกลองยืนของจังหวัดสุโขทัยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

- - - จ๋ง	- - - ป๊ะ	- - - เท่ง	- - - เถิด	- - - จุ๊บ	- - -แกร๊ก

กลองหลอนในจังหวัดสุโขทัยมีเทคนิควิธีในการบรรเลงได้ทั้งหมด 6 เสียง แบ่งเป็นหน้าเล็ก 2 เสียง และ หน้าใหญ่ 4 เสียง

2.8.4 วิธีการบรรเลงกลองมังคละในจังหวัดสุโขทัย

กลองมังคละมีบทบาทหน้าที่ในการขึ้น-ลงบทเพลง ส่งสัญญาณให้กับกลองหลอนในการเปลี่ยนบทเพลง เมื่อกลองมังคละรัว กลองหลอนจะเปลี่ยนจังหวะเครื่องดนตรีอื่นก็จะปฏิบัติตามทั้งวง สำหรับวิธีการบรรเลงกลองมังคละของจังหวัดสุโขทัยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

- - ตะ ล๊ก	-โต๊ก-โต๊ก/	- - ตะ ล๊ก	-โต๊ก-โต๊ก/	- - ตะ ล๊ก	-โต๊ก-โต๊ก/	- - ตะ ล๊ก	-โต๊ก-โต๊ก/

2.8.5 วิธีการบรรเลงฆ้องมังคละในจังหวัดสุโขทัย

สำหรับฆ้องมังคละของจังหวัดสุโขทัย จะประกอบไปด้วยฆ้องกระแตซึ่งอยู่ด้านหน้าและฆ้องคู่อยู่ด้านหลัง สำหรับวิธีการบรรเลงฆ้องกระแตของจังหวัดสุโขทัยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

- - - แม๊ง	- - - แม๊ง	- - - แม๊ง	- - - แม๊ง	- - - แม๊ง	- - - แม๊ง	- - - แม๊ง	- - - แม๊ง

สำหรับวิธีการบรรเลงฆ้องคู่ของจังหวัดสุโขทัยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้ ข้างซ้ายมือเมื่อตีจะให้เสียง โหมง โหมง ส่วนข้างขวามือจะให้เสียง โหม่ง โหม่ง โดยมีวิธีการบรรเลงดังต่อไปนี้

- - - โม้ง	- - - โม้ง	- - - โหม่ง	- - - โหม่ง	- - - โม้ง	- - - โม้ง	- - - โหม่ง	- - - โหม่ง

2.8.6 วิธีการบรรเลงฉาบหลอน ของวงมังคละในจังหวัดสุโขทัย

กลองหลอนบรรเลงหยอกล้อไปกับทำนองเพลงและเครื่องดนตรีต่างๆ ฉาบหลอนในวงมังคละ มีหน้าที่ตีเพื่อเสริมลีลาท่วงทำนองของจังหวะให้เกิดความสนุกสนานบางครั้งอาจมีการหยอกล้อกับผู้แสดง สำหรับวิธีการบรรเลงฉาบหลอนของจังหวัดสุโขทัยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

- - - -	- แช่ - -	- แช่ - -	- แช่ - -	- - - -	- แช่ - -	- แช่ - -	- แช่ - -

Mahasarakham University

2.8.7 วิธีการบรรเลงฉาบยืน ของวงมังคละในจังหวัดสุโขทัย

บรรเลงในจังหวะหนักของบทเพลง ตีเป็นจังหวะยืนโดยตลอดบทเพลง ฉาบยืนมีหน้าที่ตีประกอบในจังหวะหนัก ตียืนตามจังหวะเสริมให้การบรรเลงมีความหนักแน่น สำหรับวิธีการบรรเลงฉาบยืนของจังหวัดสุโขทัยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

- - - แช่	- - - แช่	- - - แช่	- - - แช่	- - - แช่	- - - แช่	- - - แช่	- - - แช่

2.8.8 วิธีการบรรเลงฉิ่ง มังคละในจังหวัดสุโขทัย

ส่วนใหญ่จะบรรเลงเป็นอัตราจังหวะสองชั้น หรือบางครั้งอาจจะมีชั้นเดียวได้บ้าง ฉิ่งในวงดนตรีมังคละมีหน้าที่เป็นเครื่องกำกับจังหวะ เสริมให้มีความครึกครื้นสนุกสนาน ฉิ่งในวงมังคละนั้นจะมีบทบาทหน้าที่ไม่เหมือนกับวงดนตรีไทย กล่าวคือฉิ่งในวงดนตรีมังคละนั้นจะมีความจำเป็นรองมาจากฉาบยืน และโหม่ง สำหรับวิธีการบรรเลงฉิ่งมังคละของจังหวัดสุโขทัยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

- - - ฉิ่ง	- - - ฉับ	- - - ฉิ่ง	- - - ฉับ	- - - ฉิ่ง	- - - ฉับ	- - - ฉิ่ง	- - - ฉับ

2.8.9 วิธีการบรรเลงกรับในจังหวัดสุโขทัย

กรับทำหน้าที่เป็นเครื่องประกอบจังหวะ ตีควบคู่ในจังหวะหนักพร้อมกับฉาบยืน สำหรับวิธีการบรรเลงกรับมังคละของจังหวัดสุโขทัยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

- - - -	- - - กรับ	- - - -	- - - กรับ	- - - -	- - - กรับ	- - - -	- - - กรับ

2.9 บทเพลงที่ใช้บรรเลงในวงดนตรีมังคละของจังหวัดสุโขทัย

จากการเก็บข้อมูลด้วยการลงพื้นที่สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้วิจัยได้รวบรวมบทเพลงในจังหวัดสุโขทัย เพื่อที่จะนำไปคัดเลือกบทเพลงที่สำคัญไปประกอบเนื้อหาสาระของการสร้างและพัฒนาเป็นหลักสูตรฝึกอบรมครู เรื่องวงดนตรีมังคละ ซึ่งจังหวัดสุโขทัยปรากฏบทเพลงดังต่อไปนี้

1) เพลงไม้หนึ่ง
2) เพลงไม้สอง
3) เพลงไม้สาม
4) เพลงไม้สี่
5) เพลงไม้ห้า
6) เพลงไม้หก
7) เพลงแพะชนกัน
8) เพลงพญาเดิน
9) เพลงสาวน้อยแป๊ะแป้ง
10) เพลงข้าวต้มบูด
11) เพลงเวียนโบสท์
12) เพลงสองไม้
13) เพลงจ๊ะแถด
14) มอดกัดไม้
15) เพลงคางคกเข็ดเขี้ยว
16) เพลงคุดทะราดเหยียบกรวด
17) เพลงแม่หม้ายกะทิกแป้ง

Mahasarakham University

ผู้วิจัยได้รวบรวมบทเพลงที่ถือว่ามีความสำคัญในจังหวัดสุโขทัย นำบทเพลงที่ได้จัดทำการสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยผู้เชี่ยวชาญเรื่องวงดนตรีมังคละในจังหวัดสุโขทัย ร่วมคัดบทเพลงที่มีความสำคัญ เพื่อที่จะนำไปสร้างและพัฒนาเป็นเนื้อหาในหลักสูตรฝึกอบรมครู เรื่องวงดนตรีมังคละ พบว่ามีจำนวน 4 บทเพลง ดังต่อไปนี้

1. เพลงไม้หนึ่ง
2. เพลงไม้สอง
3. เพลงไม้สาม
4. เพลงไม้สี่

ตัวอย่างบทเพลง
มังคละที่สำคัญในจังหวัดสุโขทัย

เพลงไม้หนึ่ง

กลองยืน

- - จุ๊บ จ๋ง	- เท่ง - จ๋ง

กลองหลอน

- ตึ๊ด –จ๊ะ	ติงจ๊ะ- ตึ๊ด	- จ๊ะติงนึด	- จ๊ะติงนึด	- ตึ๊ด – จ๊ะ	ติงจ๊ะ- ตึ๊ด

กลองมังคละ

- - ตะโต๊ก	-โต๊ก-โต๊ก/	- - ตะโต๊ก	-โต๊ก-โต๊ก/

เพลงไม้สอง

กลองยืน

- - จุ๊บ จ๋ง	-เท่งจ๋งเท่ง

กลองหลอน

- จ๊ะติงนึด	- จ๊ะติงจ๊ะ	-ตึด – ตึด	- จ๊ะติงจ๊ะ

กลองมังคละ

- - ตะโต๊ก	-โต๊ก-โต๊ก/	- - ตะโต๊ก	-โต๊ก-โต๊ก/	- โต๊ก - -	- โต๊ก - -	- โต๊ก - -	- โต๊ก - -

เพลงไม้สาม

กลองยืน

- - จุ๊บ จ๋ง	-เท่ง – จ๋ง	- - จุ๊บ จ๋ง	-เท่งจ๋งเท่ง

กลองหลอน

-จ๊ะ ติงนึด	- จ๊ะ - ตึ๊ด	- จ๊ะติงนึด	-จ๊ะติง จ๊ะ

Mahasarakham University

กลองมังคละ

- - ตะโต๊ก	-โต๊ก-โต๊ก/	- - ตะโต๊ก	-โต๊ก-โต๊ก/	- โต๊ก - -	- โต๊ก - -	- โต๊ก - -	- โต๊ก - -

เพลงไม้สี่

กลองยืน

- - จุ๊บ จ๋ง	-เท่งจ๋งเท่ง	- จ๋ง- เท่ง	จ๋งเท่ง-จ๋ง

กลองหลอน

- จ๊ะติงนึด	- จ๊ะติงนึด	- ตึด - จ๊ะ	ติงจ๊ะ–ตึด

กลองมังคละ

- - ตะโต๊ก	-โต๊ก-โต๊ก/	- - ตะโต๊ก	-โต๊ก-โต๊ก/	- โต๊ก - -	- โต๊ก - -	- โต๊ก - -	- โต๊ก - -

3. จังหวัดอุตรดิตถ์

3.1 บริบทพื้นที่จังหวัดอุตรดิตถ์

3.1.1 ประวัติความเป็นมาของจังหวัดอุตรดิตถ์

จังหวัดอุตรดิตถ์เป็นเมืองเก่าแก่เมืองหนึ่ง ซึ่งเดิมเป็นเพียงตำบลชื่อ “บางไพท่าอิฐ” ขึ้นกับเมืองพิชัย ตั้งอยู่ริมขวาของแม่น้ำน่าน ได้ยกฐานะเป็นเมืองอุตรดิตถ์ในสมัยรัชกาลที่ 5 แต่ยังคงขึ้นอยู่กับเมืองพิชัย ต่อมาจังหวัดอุตรดิตถ์กลับมาเจริญกว่าเมืองพิชัย จึงได้รับสาธารณะยกย่องเป็นจังหวัดในปี พ.ศ. 2476 ส่วนเมืองพิชัย เลื่อนลงไปเป็นอำเภอหนึ่ง ขึ้นกับจังหวัดอุตรดิตถ์ คำว่า “อุตรดิตถ์” มาจากคำสองคำ คือ “อุตร” แปลว่า เหนือ และ “ดิตถ์” แปลว่า “ท่า” อุตรดิตถ์ แปลว่า “ท่าเหนือ” ซึ่งสมัยก่อน พ่อค้าจะนำสินค้ามาจากหลวงพระบาง ม่าน หรือเมืองเหนืออื่นๆ ไปค้าขายกับทางใต้ เช่น พิษณุโลก นครสวรรค์ อยุธยา กรุงเทพฯ หรือ สินค้าจากภาคใต้จะนำขึ้นเหนือต้องแวะพักตามท่าน้ำจอดเรือของจังหวัดอุตรดิตถ์ ทำให้มีการแรกเปลี่ยนสินค้า แลกเปลี่ยนวัฒนธรรม ตลอดจนการโยกย้ายที่อยู่ที่อาศัยของกลุ่มชน และเนื่องจากกลุ่มคนในเขตจังหวัดอุตรดิตถ์ สืบเชื้อสายมาจากคนไทยหลายภาค จึงทำให้ขนบทำเนียมประเพณีของท้องถิ่นแตกต่างกันออกไป เช่น อำเภอน้ำปาด อำเภอท่าฟาก อำเภอบ้านโคก มีภาษาพูดและขนบทำเนียมประเพณีคล้ายภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อำเภอลับแล มีภาษาพูดและขนบทำเนียมประเพณีคล้ายภาคเหนือ อำเภอเมือง อำเภอตรอน และอำเภอพิชัย มีภาษาพูดและขนบทำเนียมประเพณีคล้ายภาคกลาง มีคำขวัญประจำจังหวัด คือ “เหล็กน้ำพี้ลือเลื่อง เมืองลางสาดหวาน บ้านพระยาพิชัยดาบหัก ถิ่นสักใหญ่ของโลก”

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 26 พระยาพิชัยดาบหัก

3.1.2 ภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดอุตรดิตถ์ แบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

ที่ราบลุ่มแม่น้ำ เกิดอยู่ในบริเวณสองฝั่งของแม่น้ำน่านและลำน้ำสาขาที่ไหลมาบรรจบกับแม่น้ำน่าน สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่ค่อนข้างเรียบ มีระดับความสูงของพื้นที่ประมาณ 50-100 เมตรจากระดับน้ำทะเล พบอยู่ในเขตอำเภอตรอน อำเภอพิชัย และบางส่วนของอำเภอเมืองอุตรดิตถ์ อำเภอลับแล และอำเภอทองแสนขัน ที่ราบระหว่างหุบเขาและบริเวณลูกคลื่นลอยลาด เป็นบริเวณที่อยู่ต่อเนื่องจากที่ราบลุ่มแม่น้ำทางด้านเหนือ และด้านตะวันออกของจังหวัดมีความสูงระหว่าง 100-400 เมตร จากระดับน้ำทะเล ประกอบด้วยที่ราบแคบๆ ระหว่างหุบเขาจากแนวคลองตรอน น้ำปาด คลองแม่พร่อง ห้วยน้ำใคร่ และลำธารสายต่างๆ สลับกับภูมิประเทศเป็นเขา พบในเขต อำเภอทองแสนขัน บางส่วนของเมืองอุตรดิตถ์ ลับแล น้ำปาด ฟากท่า และ บ้านโคกเขตภูเขาและที่สูง เป็นภูมิประเทศที่พบมากประมาณครึ่งหนึ่งของจังหวัด มีความสูงของพื้นที่ระหว่าง 100-100 เมตร ในบริเวณทางด้านเหนือและทางตะวันออกของจังหวัด โดยเฉพาะเขตอำเภอบ้านโคก ฟากท่า น้ำปาด ท่าปลา ลับแล และอำเภอเมือง

3.1.3 อาณาเขตของจังหวัดอุตรดิตถ์

จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในเขตภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย แบ่งการปกครองออกเป็น 9 อำเภอ คือ อำเภอเมืองอุตรดิตถ์ อำเภอตรอน อำเภอน้ำปาด อำเภอทองแสนขัน อำเภอท่าปลา อำเภอพิชัย อำเภอบ้านโคก อำเภอฟากท่า และอำเภอลับแล มีอาณาเขตติดกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้ ทิศเหนือติดต่อกับจังหวัดแพร่และน่าน ทิศตะวันออกติดกับจังหวัดพิษณุโลก และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีพรมแดนที่ติดต่อกันยาวประมาณ 120 กิโลเมตร ทิศใต้ ติดต่อกับจังหวัดพิษณุโลก ทิศตะวันออกติดต่อกับจังหวัดสุโขทัย

Mahasarakham University

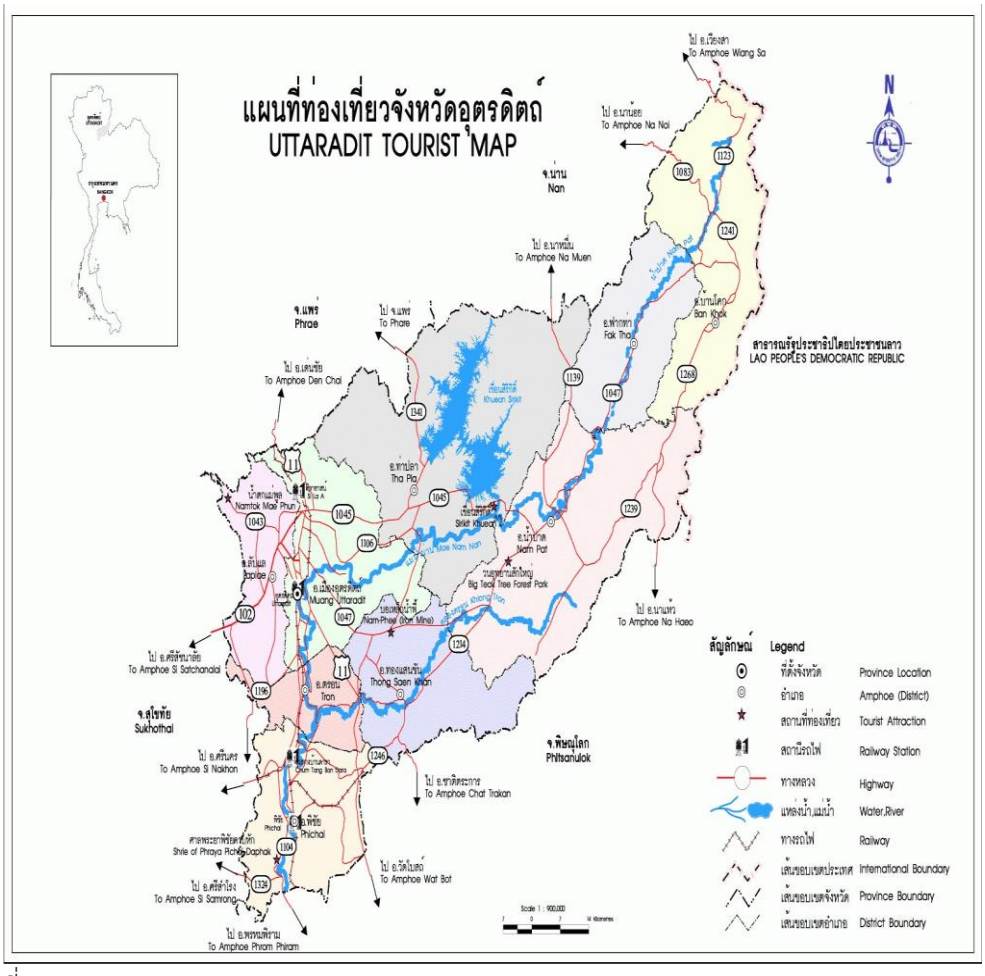

ที่มา : www.baanjomyut.com

ภาพประกอบ 27 แผนที่ท่องเที่ยวจังหวัดอุตรดิตถ์

3.1.4 สภาพสังคมและวัฒนธรรม

ประชากรในจังหวัดอุตรดิตถ์ส่วนใหญ่เป็นคนไทย เชื้อชาติไทย มีคนเชื้อชาติอื่นจำนวนน้อย และประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีนับถือศาสนาอื่นเป็นจำนวนน้อย นอกจากการนับถือศาสนาพุทธ โดยปฏิบัติศาสนกิจประเพณีและดำเนินชีวิตตามคำสอนของศาสนาต่างๆ แล้ว สิ่งที่ประชาชนชาวอุตรดิตถ์ให้ความนับถือ คือ พระยาพิชัยดาบหัก

ด้านวัฒนธรรมประเพณีนั้น กล่าวได้ว่า มีลักษณะผสมกลมกลืนกันระหว่างวัฒนธรรมไทยภาคกลาง วัฒนธรรมไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือ เนื่องจากสภาพพื้นที่ของจังหวัดมีพื้นที่ติดต่อกับจังหวัดต่างๆ ใน 3 ภาคดังกล่าว ประเพณีที่สำคัญได้แก่ งานพระยาพิชัยดาบหักงานนมัสการพระแท่นศิลาอาสน์ งานวันหอมแดงลับแล งานช้างฟากท่า ประเพณีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระพุทธเจ้า วัดพระบรมธาตุทุ่งยั้ง งานเทศกาลลางสาด และงานประกวดทุเรียนลับแล (เจนจบ ยิ่งสุมล. 2534 : 181-196)

Mahasarakham University

3.2 ประวัติความเป็นมาวงดนตรีมังคละของจังหวัดอุตรดิตถ์

จากการศึกษาเก็บข้อมูลภาคสนามในจังหวัดอุตรดิตถ์ว่าหลงเหลือวงดนตรีมังคละเพียง 2 วงเท่านั้น ได้แก่ วงมังคละของสาขาดนตรีมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ และวงมังคละในตำบลกองโค อำพิชัยเท่านั้น โดยจากคำบอกกล่าว ดนตรีมังคละมีมาตั้งแต่ ชาวบ้านกองโคอพยพมาตั้งหลักแหล่งที่หมู่บ้านกองโค ก็นำวัฒนธรรมทางดนตรีพื้นบ้านติดตัวมาด้วย ไม่มีใครทราบว่ามีมาตั้งแต่สมัยใด จากการสัมภาษณ์ อาจารย์ถนัดกิจ ขวัญแก้ว และ นายเสมียน เนื้อนุ้ย อาจพอลำดับได้ว่าเริ่มมีการก่อตั้งวงตั้งแต่นายยอด แสงอรุณ โดยมีนายเพชร แสงอรุณบุตรชายเป็นผู้รับการสืบทอดควบคุมวงต่อนายยอด โดยนายเพชร แสงอรุณทำหน้าที่เป็นหัวหน้าวง โดยมีชื่อเรียกกันติดปากว่า วงดนตรีมังคละตาเพชร เมื่อนายเพชรได้ถึงแก่กรรม ก็ขาดผู้นำวงทำให้วงดนตรีมังคละในอำเภอพิชัยนั้นได้ขาดช่วงไปประมาณ 30 ปี และต่อมาประมาณปี พ.ศ. 2521 อาจารย์ประทีป ทิมให้ผล ได้มีความคิดริเริ่ม โดยนำเสนอในที่ประชุมผู้ใหญ่บ้านว่า น่าจะมีการรื้อฟื้นอนุรักษ์ดนตรีมังคละขึ้นมาใหม่ โดยมีนายบุญลือ ขำทอง ซึ่งขณะนั้น ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านกองโค จึงได้รวบรวมสมาชิกเดิม และเยาวชนในหมู่บ้านกองโคมาฝึกซ้อมและประสบความสำเร็จในที่สุด และตั้งแต่นั้นมาวงมังคละหมู่บ้านกองโคก็มีชื่อเสียง จนทำให้เป็นที่มาของคำขวัญประจำอำเภอว่า “มังคละลือเรื่องเมืองพิชัย” และต่อมานายบุญลือ ขำทอง ได้ถึงแก่กรรม วงมังคละก็ขาดผู้ควบคุมดูแลอีกและขากช่วงไปอีกระยะหนึ่ง และต่อมานายผจญ พูลด้วง นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ได้เห็นความสำคัญจึงได้จัดซื้อเครื่องดนตรี และได้ติดต่อกับนายกระทรวง สินหลักร้อย เป็นผู้ดูแลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 และต่อมานายกระทรวง สินหลักร้อย ได้ล้มป่วยไม่สามารถเล่นได้จึงมอบหมายให้นายเสมียน เนื้อนุ้ย เป็นผู้รักษาการควบคุมวงดนตรีมังคละต่อจนถึงปัจจุบัน จากการรวบรวมเชื่อมโยง ปรากฏว่ามีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น ดังนี้

1. นายยอด แสงอรุณ
2. นายเพชร แสงอรุณ
3. ไม่มีผู้สืบทอด
4. นายลือ ขำทอง พ.ศ. 2492
5. นายกระทรวง พ.ศ. 2492
6. นายเสมียน เนื้อนุ้ย
7. อาจารย์ถนัดกิจ ขวัญแก้ว

3.3 เครื่องดนตรี ส่วนประกอบ ระบบเสียง และบทบาทหน้าที่ในวงมัคละจังหวัดอุตรดิตถ์

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลมังคละในจังหวัดอุตรดิตถ์ ด้วยวิธีการสังเกต สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม พบว่าวงดนตรีมังคละมีเครื่องดนตรี ดังต่อไปนี้

3.3.1 ปี่มังคละของจังหวัดอุตรดิตถ์

3.3.1.1 ชื่อและที่มาของปี่มังคละจังหวัดอุตรดิตถ์

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับชื่อและที่มาของปี่มังคละ พบว่าปี่มังคละชาวบ้านต่างเรียกปี่ชนิดนี้ที่มีความแตกต่างกัน คือ ปี่จีน ปี่ชวาจีน ปี่มังคละ สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นได้วัฒนธรรมมาจากจีน ชวา พม่า ซึ่งมีการถ่ายโยงทางวัฒนธรรมมาจนพัฒนาการเป็นปี่มังคละในปัจจุบัน

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 28 ปี่มังคละของจังหวัดอุตรดิตถ์

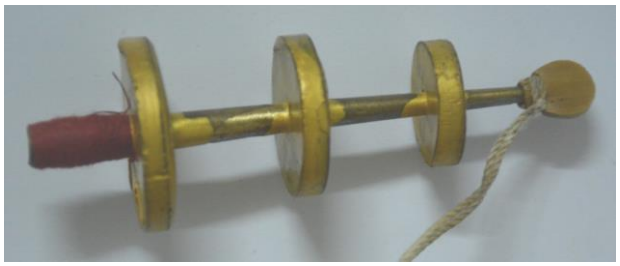

ภาพประกอบ 29 ส่วนประกอบของลิ้นปี่มังคละในจังหวัดอุตรดิตถ์

3.3.1.2 ส่วนประกอบและโครงสร้างของปี่มังคละจังหวัดอุตรดิตถ์

1) ลิ้นปี่ ลักษณะของลิ้นปี่ทำจากใบตาล มีขนาดข้อนข้างเล็ก ลักษณะของลิ้นเป็นแบบลิ้นคู่แบบลิ้นคู่ทบ กล่าวคือ ในแต่ละด้านนั้นประกอบด้วยกลีบลิ้น 2 ลิ้น รวมกันเป็น 4 กลีบ และส่วนของปี่จะอยู่ต่อกับกำพวด โดยมีเชือกมัดไว้ให้แน่น เพื่อป้องกันไม่ให้ลิ้นหลุดออกจากกำพวด

2) กำพวด ลักษณะของกำพวดปี่มักทำด้วยโลหะ เช่น เงินและทองเหลือง มีลักษณะเป็นท่อส่วนที่เสียบต่อกับท่อหรเป่ามักมีขนาดใหญ่กว่าส่วนที่ใช้เสียบต่อกับลิ้น ขนาดของกำพวดปี่มังคละมีหลายขนาด ไม่มีมาตรฐานตายตัว ขึ้นอยู่กับความต้องการและความสะดวกในการบรรเลงของผู้เป่า

Mahasarakham University

3) กระบังคม ลักษณะของกระบังลมเป็นส่วนที่ผู้เป่าจะจรดริมฝีปาก ซึ่งช่วยในการปรับเปลี่ยนเสียงในขณะที่เป่า และยังมีประโยชน์ช่วยให้ผู้เป่าไม่เมื่อยริมฝีปากในขณะที่เป่าออกไปกระบังลมมักทำจากโลหะพลาสติก หรือกะลามะพร้าว เป็นต้น ฯลฯ

4) เลาปี่ ลักษณะของเลาปี่มักทำด้วยไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้ชิงชัน ไม้มะเกลือ ไม้ดำดง เป็นต้น ฯลฯ ความยาวของเลาปี่ไม่แน่นอน มีขนาดตั้งแต่ 22 เซนติเมตร ขึ้นไป เลาปี่มีลักษณะเป็นท่อรูปกรวยทั้งภายในและภายนอก มีโครงสร้างทางกายภาพของท่อแท้แบบทรงกรวยแบบปลายปิดข้างหนึ่ง ส่วนบนและล่างของเลาปี่มักมีรอยควั่นไว้เป็นหยัก เพื่อต้องการความสวยงานและสามารถวางนิ้วในขณะบรรเลงได้สะดวกยิ่งขึ้น

5) รูนิ้ว ลักษณะของรูนิ้วของปี่ ด้านหน้ามี 7 รู และมีรูนิ้วค้ำข้างหลัง 1 รู ในขณะเดียวกัน รูที่ 1 (ส่วนบนของเลาปี่) นักดนตรีบางคนมักใช้ขี้ผึ้งอุด และใช้เพียง 6 รู จากการสัมภาษณ์เป่าปี่มังคละหลายๆ ท่านกล่าวว่า “สาเหตุที่อุดรูที่ 1 นั้น เพื่อต้องการความสะดวกในการบรรเลงและเพื่อต้องการใช้นิ้วได้คล่องขึ้น”

6) รูค้ำนิ้ว ส่วนใหญ่ใช้นิ้วโป้งปิดรู้ไว้ หากเปิดจะทำให้เกิดเสียงขึ้นอีก 1 เสียง

7) ลำโพงปี่ มีลักษณะเป็นท่อ มักใช้เสียบต่อกับเลาปี่ด้านล่าง และใช้ขี้ผึ้งเป็นตัวยึดหรือประสานเลาปี่เพื่อให้ลำโพงติดกับเลาปี่ ลำโพงด้านนอกมีลักษณะปลายบานออก รูของลำโพงภายในนั้นเป็นรูปกรวยตรง ขนาดความกว้างของลำโพงส่วนนอกประมาณ 10 เซนติเมตร ส่วนรูภายในกว้างประมาณ 9 เซนติเมตร ลำโพงของปี่ทำด้วยโลหะ เช่น ทองเหลืองหรือสัมฤทธิ์ และบางเลามักทำจากไม้

ภาพประกอบ 30 ลำโพงปี่มังคละในจังหวัดอุตรดิตถ์

3.3.1.3 ระบบเสียงปี่มังคละของจังหวัดอุตรดิตถ์

ระบบเสียงของปี่มังคละจะมีลักษณะคล้ายกับปี่ชวาของไทยเป็นอย่างมาก โดยมีรูทั้งหมด 8 รู ถ้าใช้นิ้วปิดรูทั้งหมดจะเกิดเสียง โด ทั้งนี้ผู้บรรเลงนิยมปิดรูบนสุดโดยมีสาเหตุ 2

Mahasarakham University

ประการ คือ 1 เพื่อให้ได้เสียงที่ตรงกับเสียงกลองมังคละ 2 สะดวกต่อการบรรเลงเนื่องจากนิ้วบนสุดมีบทบาทในการเป่าน้อยมากหรือแทบไม่มีบทบาทเลยก็ว่าได้สาเหตุดังกล่าวนี้ผู้บรรเลงจึงนิยมปิดรูนิ้วบนสุดด้วยตะกั่วหรือกาว

3.3.2 ชื่อและที่มากลองมังคละของจังหวัดอุตรดิตถ์

จังหวัดอุตรดิตถ์เรียกเครื่องดนตรีชนิดนี้ว่า กลองมังคละ กลองมังคโละ หรือกลองโกรก

ภาพประกอบ 31 กลองมังคละในจังหวัดอุตรดิตถ์

3.3.2.1 ส่วนประกอบและโครงสร้างกลองมังคละของจังหวัดอุตรดิตถ์

1) หน้ากลอง 2) ไส้ละมาน
3) หูกลอง 4) เชือกเร่งเสียง
5) ลวดยึดหน้ากลอง 6) นมกลอง
7) เอวกลอง 8) เท้ากลอง
9) ก้นกลอง

3.3.2.2 วัสดุที่ใช้ทำกลองมังคละของจังหวัดอุตรดิตถ์

ส่วนใหญ่ตัวกลองจะทำจากไม้ขนุน ไม้ตีทำจากหวายจะมีขนาดความยาวประมาณ 43.18 เซนติเมตร โดยปลายไม้จะพันด้วยเชือกเพื่อเวลาตีจะทำให้ได้เสียงที่หนาขึ้นและรักษาหนังหน้ากลองอีกด้วย

3.3.2.3 ระบบเสียงกลองมังคละของจังหวัดอุตรดิตถ์

เมื่อตีจะเกิดเสียงโกรก ๆ ๆ ๆ

3.3.3 กลองยืนของจังหวัดอุตรดิตถ์

3.3.3.1 ชื่อและที่มากลองยืนขอจังหวัดอุตรดิตถ์

จังหวัดอุตรดิตถ์เรียกเครื่องดนตรีชนิดนี้ว่า กลองยืน กลองสองหน้า

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 32 กลองยืนของจังหวัดอุตรดิตถ์

3.3.3.2 ส่วนประกอบและโครงสร้างกลองยืนของจังหวัดอุตรดิตถ์

1) หน้ากลอง

2) ไส้ละมาน

3) เชือกเร่งเสียง

3.3.3.3 วัสดุที่ใช้ทำกลองยืนของจังหวัดอุตรดิตถ์

ทำจากไม้ขนุน

3.3.3.4 ระบบเสียงกลองยืนของจังหวัดอุตรดิตถ์

หน้าเล็กใช้มือตี จะเกิดเสียง “โจ๊ะ” ส่วนหน้าใหญ่ใช้ไม้ตีจะเกิดเสียง “ทิง”

3.3.4 กลองหลอนของจังหวัดอุตรดิตถ์

3.3.4.1 ชื่อและที่มากลองหลอนของจังหวัดอุตรดิตถ์

จังหวัดอุตรดิตถ์เรียกเครื่องดนตรีชนิดนี้ว่า กลองหลอน กลองหล่อน กลองขัด กลองสองหน้า

ภาพประกอบ 33 กลองหล่อนของจังหวัดอุตรดิตถ์

Mahasarakham University

3.3.4.2 ส่วนประกอบและโครงสร้างกลองหลอนของจังหวัดอุตรดิตถ์

1) หน้ากลอง

2) ไส้ละมาน

3) เชือกเร่งเสียง

3.3.4.3 วัสดุที่ใช้ทำกลองหลอนของจังหวัดอุตรดิตถ์

ไม้ขนุน

3.3.4.4 ระบบเสียงกลองหลอนของจังหวัดอุตรดิตถ์

หน้าเล็กใช้มือตี จะเกิดเสียง “โจ๊ะ” ส่วนหน้าใหญ่ใช้ไม้ตีจะเกิดเสียง “ทิง”

3.3.5 ฆ้องมังคละของจังหวัดอุตรดิตถ์

3.3.5.1 ชื่อและที่มาของฆ้องมังคละ จังหวัดอุตรดิตถ์

จังหวัดอุตรดิตถ์เรียกเครื่องดนตรีชนิดนี้ว่า ฆ้องมังคละ

ภาพประกอบ 34 ฆ้องมังคละของจังหวัดอุตรดิตถ์

3.3.5.2 ส่วนประกอบและโครงสร้างฆ้องมังคละของจังหวัดอุตรดิตถ์

ส่วนประกอบของฆ้องมังคละมีดังต่อไปนี้ คือ

1) คานหาม

2) ฆ้องหน้า 22.86 เซนติเมตร 1 ใบ

3) ฆ้องหลัง 27.94 เซนติเมตร 2 ใบ

3.3.5.3 วัสดุที่ใช้ทำฆ้องมังคละของจังหวัดอุตรดิตถ์

สำหรับฆ้องแยกออกได้เป็น 2 ส่วนออกจากกัน ดังนี้ ส่วนที่ 1 คานหามส่วนใหญ่ทำจากไม้เนื้อแข็งแกะสลักเป็นรูปต่างๆ สำหรับส่วนที่ 2 ลูกฆ้องโหม่งทำจากทองเหลือ ทองสัมฤทธิ์ มีแบบฆ้องหล่อแล้วนำมาทุบ หรือนำมาทุบเลย เป็นต้น

Mahasarakham University

3.3.5.4 ระบบเสียงฆ้องมังคละของจังหวัดอุตรดิตถ์

ฆ้องมังคละในจังหวัดอุตรดิตถ์ส่วนใหญ่จะใช้คานหามและมี 3 ใบ โดยใบหน้า จะมีเสียงดัง โมง โมง โมง โมง ส่วนฆ้องหลังข้างซ้ายจะให้เสียงดัง โม้ง โม้ง และฆ้องหลังข้างขวาจะให้เสียงดัง โหม่ง โหม่ง

3.4 การประสมวงดนตรีมังคละจังหวัดอุตรดิตถ์

3.4.1 วิวัฒนาการเครื่องดนตรีในวงดนตรีมังคละจากอดีต – ถึงปัจจุบัน

1) กลองมังคละ 1 ใบ

2) กลองยืน 1 ใบ

3) กลองหลอน 1 ใบ

4) ปี่ 1 เลา

5) ฆ้อง 3 ใบ ฆ้องคู่ 2 ใบ ฆ้องกระแต 1 ใบ

6) ฉาบยืน 1 คู่

7) ฉาบหลอน 1 คู่

8) กรับ 1 คู่ จะมีใช้ในบางกรณี เช่น ผู้ที่เริ่มฝึกบรรเลงใหม่ หรือ มีผู้บรรเลงเครื่องหลักอื่นๆ ครบแล้วจึงจะมาบรรเลงกรับ

3.4.2 การประสมวงดนตรีมังคละในงานมงคลจังหวัดอุตรดิตถ์

1) กลองมังคละ 1 ใบ

2) กลองยืน 1 ใบ

3) กลองหลอน 1 ใบ

4) ปี่ 1 เลา

5) ฆ้อง 3 ใบ ได้แก่ ฆ้องคู่ 2 ใบ ฆ้องกระแต 1 ใบ

6) ฉาบยืน 1 คู่

7) ฉาบหลอน 1 คู่

8) กรับ 1 คู่ จะมีใช้ในบางกรณี เช่น ผู้ที่เริ่มฝึกบรรเลงใหม่ หรือ มีผู้บรรเลงเครื่องหลักอื่นๆ ครบแล้วจึงจะมาบรรเลงกรับ

3.4.3 การประสมวงดนตรีมังคละในงานอวมงคลจังหวัดอุตรดิตถ์

การประสมวงเพื่อใช้บรรเลงในงานอวมงคลนั้น จากการบอกกล่าวของถนัดกิจ ขวัญแก้วในจังหวัดอุตรดิตถ์จะไม่ตัดกลองมังคละหรือเครื่องดนตรีใดในขบวนแห่ จะสามารถกลองมังคละได้ตามปกติ ไม่ว่าจะเป็นพิธีการเวลาบรรเลงรับ – พระส่งพระอยู่ในศาลาหรือขบวนแห่ โดยมีเครื่องดนตรีดังต่อไปนี้

1) กลองมังคละ 1 ใบ 2) กลองยืน 1 ใบ

3) กลองหลอน 1 ใบ 4) ปี่ 1 เลา

5) ฆ้อง 3 ใบ ฆ้องคู่ 2 ใบ ฆ้องกระแต 1 ใบ 6) ฉาบยืน 1 คู่

7) ฉาบหลอน 1 คู่

8) กรับ 1 คู่ จะมีใช้ในบางกรณี เช่น ผู้ที่เริ่มฝึกบรรเลงใหม่ หรือ มีผู้บรรเลงเครื่องหลักอื่นๆ ครบแล้วจึงจะมาบรรเลงกรับ

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 35 การประสมวงดนตรีมังคละจังหวัดอุตรดิตถ์

3.5 พิธีกรรมความเชื่อเกี่ยวกับวงดนตรีมังคละจังหวัดอุตรดิตถ์

3.5.1 ความเชื่อเกี่ยวกับวงดนตรีมังคละของจังหวัดอุตรดิตถ์

เครื่องดนตรีอยู่ที่บ้านไหนเมื่อขาดผู้สืบทอด หากจะนำไปมาเก็บไว้อีกทีหนึ่ง จะต้องมีพิธีการรับครูโดยการนำวงมังคละอีกวงไปรับ โดยจะต้องบรรเลงจากอีกบ้านหนึ่ง ไปสู่อีกบ้านหนึ่ง (ถนัดกิจ ขวัญแก้ว. 2557 : สัมภาษณ์)

3.5.2 พิธีกรรมไหว้ครูประจำปี

สำหรับการไหว้ครูมังคละในจังหวัดอุตรดิตถ์ ส่วนใหญ่จะนิยมจัดให้มีขึ้นในวันพฤหัสบดี ข้างขึ้น เดือน 6 ของทุกปี ส่วนใหญ่จะจัดให้มีขึ้นที่บ้านหัวหน้าวง หรือบ้านที่มีเครื่องดนตรีมังคละ

Mahasarakham University

ที่มา : เสมียน เนื้อนุ้ย (2556)

ภาพประกอบ 36 พิธีไหว้ครูประจำปี

3.5.3 พิธีกรรมไหว้ครูเพื่อเริ่มเรียนดนตรีมังคละ

1) หมากพลู	3 คำ	2) บุหรี่	1 ซอง
3) เงิน	19 บาท	4) ดอกไม้	9 ดอก
5) ธูป	9 ดอก	6) เหล้า	1 ขวด

ที่มา : เสมียน เนื้อนุ้ย (2556)

ภาพประกอบ 37 พิธีไหว้ครูก่อนแสดงประจำปี

Mahasarakham University

3.6 โอกาสในการแสดงของวงดนตรีมังคละจังหวัดอุตรดิตถ์

ส่วนใหญ่จะแสดงในงานมงคลต่างๆ ซึ่งในอดีตที่ผ่านมาก็มีการนำเอาวงมังคละไปแสดงในงานอวมงคลด้วย และส่วนใหญ่ก็จะเป็นงานครูดนตรีมังคละ นักดนตรีมังคละ จากการสัมภาษณ์ ถนัดกิจ ขวัญแก้วและเสมียน เนื้อนุ้ย ได้กล่าวว่าได้เคยบรรเลงงานศพของพ่อปิ่น เนื้อนุ้ยซึ่งเป็นบิดาของนายเสมียน เนื้อนุ้ยเป็นงานเป็นงานล่าสุด หลักจากนั้นยังไม่ปรากฏว่ามีการนำวงมังคละมาบรรเลงประกอบพิธีกรรมงานศพอีก

3.7 การแต่งกายของวงดนตรีมังคละจังหวัดอุตรดิตถ์

3.7.1 การแต่งกายชาย

การแต่งกายหากว่าเป็นงานมงคลปกติทั่วไปจะแต่งกายตามสบาย หรือเสื้อคอกลมลายดอกสวมกางเกง แต่หากว่าเป็นงานค่อนข้างเป็นพิธีการ ก็จะสวมเสื้อคอกลมลายนุ่งโจงกระเบน

3.7.2 การแต่งกายหญิง

การแต่งกายหากว่าเป็นงานมงคลปกติทั่วไปจะแต่งกายตามสบาย หรือเสื้อคอกลมลายดอกสวมกางเกง แต่หากว่าเป็นงานค่อนข้างเป็นพิธีการ ก็จะสวมเสื้อคอกลมลายนุ่งโจงกระเบนเช่นเดียวกับฝ่ายชาย

3.8 วิธีการบรรเลงเครื่องดนตรีในวงมังคละของจังหวัดอุตรดิตถ์

3.8.1 วิธีการบรรเลงปี่มังคละในจังหวัดอุตรดิตถ์

มีหน้าที่เป่าแบบลอยลมหรือที่เรียกว่าการด้นสดเพลงที่ชาวบ้านมักใช้บรรเลงใช้เป่าคือ “เพลงลอยลม” ซึ่งจากความหมายของเพลงลอยลมดังกล่าว หมายถึง การที่ผู้เป่าจะเป่าตามใจตนเอง แต่ต้องเป่าให้ออกมาแล้วสละสลวยหรือเป่าตามบันไดเสียงให้สัมผัสกัน จะมีเพลงออกเพลงสนุกสนานบ้าง เล่นเพลงรำวง เป็นต้น สำหรับวิธีการบรรเลงปี่มังคละของจังหวัดอุตรดิตถ์มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

3.8.2 วิธีการบรรเลงกลองหลอนในจังหวัดอุตรดิตถ์

มีหน้าที่บรรเลงหยอกล้อยั่วเย้า แปลทำนองบทเพลงให้มีความสนุกชวนฟัง สำหรับกลองหลอนแล้วในวงมังคละถือว่าเป็นเครื่องดนตรีที่หาผู้บรรเลงได้ยากมาก เพราะต้องอาศัยผู้มีฝีมือประสบการณ์ในการบรรเลง บทบาทหน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่งของกลองหลอน ได้แก่ การรับสัญญาณจากกลองมังคละเพื่อเปลี่ยนบทเพลงเป็นจังหวะต่างๆ แล้วเครื่องดนตรีชนิดอื่นๆ จึงจะเปลี่ยนตามกลองหลอน สำหรับวิธีการบรรเลงกลองหลอนของจังหวัดอุตรดิตถ์มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

- - - โจ๊ะ	- ทิง – โจ๊ะ	- - - โจ๊ะ	- ทิง - โจ๊ะ

3.8.3 วิธีการบรรเลงกลองยืนในจังหวัดอุตรดิตถ์

มีหน้าที่บรรเลงยืนจังหวะ เป็นทำนองหลักของบทเพลง สำหรับวิธีการบรรเลงกลองยืนของจังหวัดอุตรดิตถ์มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

- - - โจ๊ะ	-ทิง – โจ๊ะ

Mahasarakham University

3.8.4 วิธีการบรรเลงกลองมังคละในจังหวัดอุตรดิตถ์

มีบทบาทหน้าที่ในการขึ้น-ลงบทเพลง ส่งสัญญาณให้กับกลองหลอนในการเปลี่ยนบทเพลง เมื่อกลองมังคละรัว กลองหลอนจะเปลี่ยนจังหวะเครื่องดนตรีอื่นก็จะปฏิบัติตามทั้งวง สำหรับวิธีการบรรเลงกลองมังคละของจังหวัดอุตรดิตถ์มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

- - ตะ ล๊ก	-โต๊ก-โต๊ก/	- - ตะ ล๊ก	-โต๊ก-โต๊ก/	- โต๊ก - -	- โต๊ก - -	- โต๊ก - -	- โต๊ก - -

3.8.5 วิธีการบรรเลงโหม่งมังคละในจังหวัดอุตรดิตถ์

บรรเลงยืนตายตัว เป็น โหมง โหมง โหม่ง โหม่ง ตลอดทั้งบทเพลง สำหรับวิธีการบรรเลงโหม่งมังคละของจังหวัดอุตรดิตถ์มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

- - - โหมง	- - - โหมง	- - - โหม่ง	- - - โหม่ง	- - - โหมง	- - - โหมง	- - - โหม่ง	- - - โหม่ง

3.7.6 วิธีการบรรเลงฉาบหลอน ของวงมังคละในจังหวัดอุตรดิตถ์

บรรเลงหยอกล้อไปกับทำนองเพลงและเครื่องดนตรีต่างๆ ฉาบหลอนในวงมังคละมีหน้าที่ตีเพื่อเสริมลีลาท่วงทำนองของจังหวะให้เกิดความสนุกสนานบางครั้งอาจมีการหยอกล้อกับผู้แสดง สำหรับวิธีการบรรเลงฉาบหลอนของจังหวัดอุตรดิตถ์มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

- - - -	-แช่- แว๊บ	-แช่- แว๊บ	-แช่- แว๊บ	- - - -	-แช่- แว๊บ	-แช่- แว๊บ	-แช่- แว๊บ

3.8.7 วิธีการบรรเลงฉาบยืน ของวงมังคละในจังหวัดอุตรดิตถ์

บรรเลงในจังหวะหนักของบทเพลง ตีเป็นจังหวะยืนโดยตลอดบทเพลง ฉาบยืนมีหน้าที่ตีประกอบในจังหวะหนัก ตียืนตามจังหวะเสริมให้การบรรเลงมีความหนักแน่น สำหรับวิธีการบรรเลงฉาบยืนของจังหวัดอุตรดิตถ์มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

- - - ฉาบ	- - - ฉาบ	- - - ฉาบ	- - - ฉาบ	- - - ฉาบ	- - - ฉาบ	- - - ฉาบ	- - - ฉาบ

3.8.8 วิธีการบรรเลงฉิ่ง มังคละในจังหวัดอุตรดิตถ์

ส่วนใหญ่จะบรรเลงเป็นอัตราจังหวะชั้นเดียว ฉิ่งในวงดนตรีมังคละมีหน้าที่เป็นเครื่องกำกับจังหวะ เสริมให้มีความครึกครื้นสนุกสนาน ฉิ่งในวงมังคละนั้นจะมีบทบาทหน้าที่ไม่เหมือนกับวงดนตรีไทย กล่าวคือฉิ่งในวงดนตรีมังคละนั้นจะมีความจำเป็นรองมาจากฉาบยืน และโหม่ง สำหรับวิธีการบรรเลงฉิ่งมังคละของจังหวัดอุตรดิตถ์มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

- ฉิ่ง – ฉับ	- ฉิ่ง - ฉับ	- ฉิ่ง – ฉับ	- ฉิ่ง - ฉับ	- ฉิ่ง - ฉับ	- ฉิ่ง - ฉับ	- ฉิ่ง - ฉับ	- ฉิ่ง - ฉับ

Mahasarakham University

3.8.9 วิธีการบรรเลงกรับในจังหวัดอุตรดิตถ์

กรับทำหน้าที่เป็นเครื่องประกอบจังหวะ ตีควบคู่ในจังหวะหนักพร้อมกับฉาบยืน สำหรับวิธีการบรรเลงกรับมังคละของจังหวัดอุตรดิตถ์มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

- - - กรับ	- - - กรับ	- - - กรับ	- - - กรับ	- - - กรับ	- - - กรับ	- - - กรับ	- - - กรับ

3.9 บทเพลงที่ใช้บรรเลงในวงดนตรีมังคละของจังหวัดอุตรดิตถ์

จากการเก็บข้อมูลด้วยการลงพื้นที่สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้วิจัยได้รวบรวมบทเพลงในจังหวัดจังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อที่จะนำไปคัดเลือกบทเพลงที่สำคัญไปประกอบเนื้อหาสาระของการสร้างและพัฒนาเป็นหลักสูตรฝึกอบรมครู เรื่องวงดนตรีมังคละ ซึ่งจังหวัดจังหวัดอุตรดิตถ์ปรากฏบทเพลงดังต่อไปนี้

1) เพลงไม้หนึ่ง 2) เพลงไม้สอง
3) เพลงไม้สาม 4) เพลงไม้สี่
5) เพลงไม้ห้า 6) เพลงไม้หก

ผู้วิจัยได้รวบรวมบทเพลงที่ถือว่ามีความสำคัญในจังหวัดจังหวัดอุตรดิตถ์นำบทเพลงที่ได้จัดทำการ สนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยผู้เชี่ยวชาญเรื่องวงดนตรีมังคละในจังหวัดจังหวัดอุตรดิตถ์ร่วมคัดบทเพลงที่มีความสำคัญ เพื่อที่จะนำไปสร้างและพัฒนาเป็นเนื้อหาในหลักสูตรฝึกอบรมครู เรื่องวงดนตรีมังคละ พบว่ามีจำนวน 4 บทเพลง ดังต่อไปนี้

1. เพลงไม้หนึ่ง
2. เพลงไม้สอง
3. เพลงไม้สาม
4. เพลงไม้สี่

ตัวอย่างบทเพลง
มังคละที่สำคัญในจังหวัดอุตรดิตถ์

เพลงไม้หนึ่ง

กลองยืน

- - - โจ๊ะ	-ทิง – โจ๊ะ

กลองหลอน

- - - โจ๊ะ	-ทิง – โจ๊ะ

กลองมังคละ

- - ตะ ล๊ก	-โต๊ก-โต๊ก//	- - ตะ ล๊ก	-โต๊ก-โต๊ก//	- โต๊ก - -	- โต๊ก - -	- โต๊ก - -	- โต๊ก - -

Mahasarakham University

เพลงไม้สอง

กลองยืน

- - - โจ๊ะ	-ทิง – ทิง

กลองหลอน

- - - โจ๊ะ	-ทิง – ทิง

กลองมังคละ

- - ตะ ล๊ก	-โต๊ก-โต๊ก//	- - ตะ ล๊ก	-โต๊ก-โต๊ก//	- โต๊ก - -	- โต๊ก - -	- โต๊ก - -	- โต๊ก - -

เพลงไม้สาม

กลองยืน

- - ทิง โจ๊ะ	-ทิง – ทิง

กลองหลอน

- - ทิง โจ๊ะ	-ทิง – ทิง

กลองมังคละ

- - ตะ ล๊ก	-โต๊ก-โต๊ก//	- - ตะ ล๊ก	-โต๊ก-โต๊ก//	- โต๊ก - -	- โต๊ก - -	- โต๊ก - -	- โต๊ก - -

เพลงไม้สี่

กลองยืน

- - - โจ๊ะ	-ทิง – ทิง	-โจ๊ะ-ทิง	-ทิง – โจ๊ะ

กลองหลอน

- - - โจ๊ะ	- ทิงโจ๊ะทิง	-โจ๊ะ-ทิง	โจ๊ะทิง-โจ๊ะ

กลองมังคละ

- - ตะ ล๊ก	-โต๊ก-โต๊ก//	- - ตะ ล๊ก	-โต๊ก-โต๊ก//	- โต๊ก - -	- โต๊ก - -	- โต๊ก - -	- โต๊ก - -

ในปัจจุบันกลองหลอนเพลงไม้ 1-3 ไม่มีหน้าทับหรือ (ไม้กลอง) ที่ใช้บรรเลงกัน แต่หากการบรรเลงส่วนใหญ่จะนำไม้กลองหลอนเพลงไม้ 4 มาใส่แทนทุกเพลง ทั้งนี้เนื่องจากกลองหลอนอาจไม่มีไม้กลอง เพลงไม้ 1-3 ตั้งแต่เดิม หรือ อาจจะสูนหายไปกับภูมิปัญญาชาวบ้านที่ล้มหายตายจากไป และขาดการถ่ายทอด สืบทอด หรือ จดบันทึกในลักษณะต่างๆ ไว้ก็เป็นได้ (เสมียน เนื้อนุ้ย และถนัดกิจ ขวัญแก้ว. 2557 : สัมภาษณ์)

Mahasarakham University

ตาราง 1 ประวัติความเป็นมาของวงดนตรีมังคละในเขตภาคเหนือตอนล่าง

ประวัติความเป็นของวงดนตรีมังคละของจังหวัดพิษณุโลก
วงดนตรีมังคละเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายในทั่วจังหวัดพิษณุโลก โดยเฉพาะอำเภอพรหมพิราม อำเภอเมืองพิษณุโลก และอำเภออื่นทั่วทั้งจังหวัดพิษณุโลก พบเห็นมังคละได้ทุกๆ งาน ยกเว้นงานอวมงคล โดยเฉพาะช่วงเทศกาลงานบวช จะได้ยินเสียงกลองมังคละแห่ดังมาทุกสาระทิศ หลักฐานชิ้นสำคัญ ได้แก่ จดหมายระยะทางไปพิษณุโลก ซึ่งเป็นพระนิพนธ์ ของสมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัตติวงศ์ การสืบทอดวงดนตรีมังคละในจังหวัดพิษณุโลกมีดังนี้ 1. นายเพิ่ม เมืองมา 2. นายพรต คชนิล 3. นายทองอยู่ ลูกพลับ 4. นายประโยชน์ ลูกพลับ
วงมังคละใน จังหวัดสุโขทัย
วงมังคละในตำบลไกรใน อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย จากการสัมภาษณ์อาจารย์เคียง ชำนิ ผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีพื้นไทย ดนตรีบ้าน และผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์อาณาจักรสุโขทัย พบว่าวงดนตรีมังคละน่าจะได้รับแบบอย่างมาจากเบญจดุริยางค์เป็นอย่างแน่นอน เป็นวัฒนธรรมที่ได้รับการแพร่กระจายมาจากอินเดียผ่านศรีลังกา มายังนครศรีธรรมราช ถึงสุโขทัยสำหรับชื่อที่ใช้เรียกกันที่ตำบลไกรใน อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย มีหลายชื่อด้วยกัน ได้แก่ วงปี่กลอง วงมังคละ และวงบังคละ สำหรับการการสืบทอดวงปี่กลองที่ตำบลไกรใน อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย กว่าจะถึงรุ่นของอาจารย์เคียง ชำนิ สามารถสืบค้นและรวบรวมเชื่อโยงได้ ปรากฏว่ามีการสืบทอดประมาณ 5 รุ่นชั่วอายุคน ดังนี้ 1. นายจ้อย ไม่ทราบนามสกุล น่าจะเป็นนักดนตรีมังคละรุ่นแรก 2. นายม่วง บานเช้า 3. นางหลิม ไม่ทราบนามสกุล 4. นางบุตร สายสร้อยจีน ได้สืบทอดมาจากนางหลิมอายุในช่วงปี 2422 5. นายจ่าย สายสร้อยจีน ได้สืบทอดมาจากนางบุตร สายสร้อยจีน ผู้เป็นมารดา 6. นายเคียง ชำนิ (ผู้ให้สัมภาษณ์) ได้รับการสืบทอดมาจากนายจ่าย สายสร้อยจีน จากการค้นคว้าประวัติวงดนตรีมังคละ ตำบลไกรใน พบว่านายจ้อยถึงแก่กรรมเมื่ออายุได้ 70 ปี เมื่อปี พ.ศ. 2415 เมื่อนับย้อนกลับไปอีก 70 ปี ที่นายจ้อยเกิดก็ได้เป็นปี พ.ศ. 2345 ซึ่งอยู่ในช่วงรัชกาลที่ 1 ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรีแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โดยมีแนวคิดว่าวงมังคละเป็นวงดนตรีที่มีการแพร่กระจายในเขตลุ่มน้ำยมและลุ่มน้ำน่านเป็นมรดกทางวัฒนธรรมร่วมในเขตภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย วงมังคละในตำบลบ้านหลุม อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย จากการสัมภาษณ์นายดำรง ศรีม่วง ผู้เชี่ยวชาญด้านวงดนตรีมังคละ ศ.ราชพฤษศิลป์ ศิลปินดีเด่นด้านดนตรีพื้นบ้านมังคละจังหวัดสุโขทัย ได้กล่าวถึงวงมังคละที่มีความสอดคล้องกับนายทศพร นาคพรม ผู้เชี่ยวชาญด้านวงดนตรีมังคละวงศิษย์ศรีมหาโพธิ์ ตำบลบ้านหลุม อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย กล่าวว่าวงมังคละน่าจะมาจากพิษณุโลกจากคำบอกเล่าสืบต่อกันมารวบรวมเชื่อโยงได้ ปรากฏว่ามีการสืบทอดประมาณ 4 รุ่นรวมทั้งรุ่นปัจจุบัน ดังนี้ 1. นายดัด ไกรบุตร มีภูมิลำเนาที่จังหวัดพิษณุโลกและเป็นผู้นำวงดนตรีมังคละมาสืบทอดในหมู่บ้านนี้ 2. นายจรุน ก้อนเกต 3. นายพิณ ชูยิ้ม 4. นายมนตรี สาเทศ รุ่นปัจจุบัน

Mahasarakham University

ตาราง 1 (ต่อ)

วงมังคละใน จังหวัดสุโขทัย
วงมังคละในตำบลบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย จากการสัมภาษณ์นายสุวัฒน์ สุวรรณโรจน์ จากคำบอกเล่าสืบต่อกันมารวบรวมเชื่อโยงได้ปรากฏว่ามีการสืบทอดประมาณ 7 รุ่นรวมทั้งรุ่นปัจจุบัน ดังนี้ 1. นายเฟื่อง ไม่ทราบนามสกุล 2. นายนิล แก้ววิเชียร 3. รุ่นที่ 3 ยังมีการสืบทอดอยู่แต่ไม่ทราบชื่อผู้ควบคุมวง 4. นายไสว เหลี่ยมไทย 5. นายแว่น สุวรรณโรจน์ พ.ศ. เกิด 2473 6. นายบุญมา ทองมา 7. นายสุวัฒน์ สุวรรณโรจน์ นายสุวัฒน์ ได้กล่าวว่า นายเฟื่องเป็นชาวแควใหญ่ (จังหวัดพิษณุโลก) ได้เป็นผู้นำวงปี่กลองมาถ่ายทอดและกล่าวว่า นายเฟื่องเกิดในสมัยสงครามเวียงจันทน์ และได้นำฆ้องที่ตนยังใช้บรรเลงอยู่ในปัจจุบันมาจากประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตรประชาชนลาวอีกด้วย
วงมังคละในจังหวัดอุตรดิตถ์
วงมังคละในตำบลกองโค อำพิชัยเท่านั้น โดยจากคำบอกกล่าว ดนตรีมังคละมีมาตั้งแต่ชาวบ้านกองโคอพยพมาตั้งหลักแหล่งที่หมู่บ้านกองโค ก็นำวัฒนธรรมทางดนตรีพื้นบ้านติดตัวมาด้วย ไม่มีใครทราบว่ามีมาตั้งแต่สมัยใด การก่อตั้งวงตั้งแต่นายยอด แสงอรุณ โดยมีนายเพชร แสงอรุณ บุตรชายเป็นผู้รับการสืบทอดควบคุมวงต่อนายยอด โดยนายเพชร แสงอรุณทำหน้าที่เป็นหัวหน้าวง เมื่อนายเพชรได้ถึงแก่กรรม ก็ขาดผู้นำวงทำให้วงดนตรีมังคละในอำเภอพิชัยนั้นได้ขาดช่วงไปประมาณ 30 ปี และต่อมาประมาณปี พ.ศ. 2521 อาจารย์ประทีป ทิมให้ผล ได้มีความคิดริเริ่ม การรื้อฟื้นอนุรักษ์ดนตรีมังคละขึ้นมาใหม่ โดยมีนายบุญลือ ขำทอง มาเป็นผู้ฝึกซ้อมฝึกซ้อมและประสบความสำเร็จในที่สุด และตั้งแต่นั้นมาวงมังคละหมู่บ้านกองโคก็มีชื่อเสียง จนทำให้เป็นที่มาของคำขวัญประจำอำเภอว่า “มังคละลือเรื่องเมืองพิชัย” และต่อมานายบุญลือ ขำทองได้ถึงแก่กรรม นายกระทรวง สินหลักร้อย เป็นผู้ดูแลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 และต่อมานายกระทรวง สินหลักร้อย ได้ล้มป่วยไม่สามารถเล่นได้ จึงมอบหมายให้นายเสมียน เนื้อนุ้ย เป็นผู้รักษาการควบคุมวงดนตรีมังคละต่อจนถึงปัจจุบัน

Mahasarakham University

ตาราง 2 สรุปการประสมวงดนตรีมังคละภาคเหนือตอนล่าง

	เครื่องดนตรี	จังหวัดพิษณุโลก	จังหวัดสุโขทัย	จังหวัดอุตรดิตถ์	หมายเหตุ
1	กลองมังคละ	√	√	√	
2	ปี่มังคละ	ปี่จีน ปี่มังคละ	ปี่มังคละ	ปี่มังคละ	
3	กลองยืน	√	√	√	
5	กลองหลอน	√	√	√	
6	ฆ้อง 3 ใบ	ฆ้องหน้า1 ฆ้องหลัง 2	ฆ้องกระแต 1 ฆ้องคู่ 2	√	
7	ฉาบยืน	√	√	√	
8	ฉาบหลอน	√	√	√	
9	ฉิ่ง				มีหรือไม่ก็ได้
10	กรับ				มีหรือไม่ก็ได้

หมายเหตุ : อาจมีการนำกลองรำมะนามาประสมวงบ้างในบางโอกาส

ตาราง 3 โอกาสแสดงในการแสดง

โอกาสในการแสดง	จังหวัดพิษณุโลก	จังหวัดสุโขทัย	จังหวัดอุตรดิตถ์	หมายเหตุ
งานบวช	√	√	√	
งานแต่งงาน	√	√	√	
งานอวมงคล		√	√	
งานอื่นๆ	√	√	√	

ตาราง 4 บทเพลงที่ใช้บรรเลง

	รายชื่อบทเพลง	จังหวัดพิษณุโลก	จังหวัดสุโขทัย	จังหวัดอุตรดิตถ์	หมายเหตุ
1	เพลงไม้หนึ่ง	√	√	√	
2	เพลงไม้สอง	√	√	√	
3	เพลงไม้สาม	√	√	√	
4	เพลงไม้สามกลับ	√			

Mahasarakham University

ตาราง 4 (ต่อ)

	รายชื่อบทเพลง	จังหวัดพิษณุโลก	จังหวัดสุโขทัย	จังหวัดอุตรดิตถ์	หมายเหตุ
5	เพลงไม้สามถอยหลัง	√			
6	เพลงไม้สี่	√	√	√	
7	เพลงไม้ห้า		√	√	
8	เพลงไม้หก		√	√	
9	เพลงกระทิงเดินดง	√			
10	เพลงกระทิงนอนปลัก	√			
11	เพลงเก้งตกปลัก	√			
12	เพลงกระทิงกินโป่ง	√			
13	เพลงข้าวต้มบูด	√	√		
14	เพลงข้ามรับ-ข้ามส่ง	√			
15	เพลงคลื่นกระทบฝั่ง	√			
16	เพลงคางคกเข็ดเขี้ยว	√			
17	เพลงตกปลัก (อีเก้งตกปลัก)	√			
18	เพลงคุดทะราดเหยียดกรวด	√			
19	เพลงตุ๊กแกตีนปุก	√			
20	เพลงตกตลิ่ง	√			
21	เพลงถอยหลังลงคลอง (ถอยหลังเข้าคลอง)	√			
22	เพลงนมยานกระทกแป้ง	√			
23	เพลงบัวโรย	√			
24	เพลงนารีชื่นชม	√			
25	เพลงบัวลอย	√			
26	เพลงใบไม้ร่วง (ใบไผ่ร่วง)	√			
27	เพลงปลักใหญ่	√			
28	เพลงพญาเดิน	√	√		
29	เพลงแม่หม้ายนมยาน	√			
30	เพลงแพะชนกัน	√	√		
31	เพลงรักซ้อน	√			
32	เพลงรักแท้	√			

Mahasarakham University

ตาราง 4 (ต่อ)

	รายชื่อบทเพลง	จังหวัดพิษณุโลก	จังหวัดสุโขทัย	จังหวัดอุตรดิตถ์	หมายเหตุ
33	เพลงรักเร่ (สาวน้อยประแป้ง)	√	√		
34	เพลงรักลา	√			
35	เพลงเวียนเทียน	√			
36	เพลงลมพัดชายเขา	√			
37	เพลงเวียนโบสถ์	√	√		
38	เพลงสาลิกาลืมดง	√			
39	เพลงสาวน้อยประแป้ง	√			
40	เพลงหิ่งห้อยชมสวน	√			
41	เพลงกวางเดินดง	√			
42	เพลงตีนตุ๊กจะ	√			
43	เพลงมอดกัดไม้		√		
44	เพลงจ๊ะแถด		√		
45	เพลงสองไม้		√		
รวมแต่ละจังหวัด		40 เพลง	14 เพลง	6 เพลง	
รวมทั้งหมด		60 เพลง			

ตอนที่ 2 ศึกษาสภาพปัญหาและความจำเป็นในการสร้างหลักสูตรฝึกอบรมครู วงดนตรีมังคละเพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่าง

2.1 ศึกษาสภาพปัญหาในการสร้างหลักสูตรฝึกอบรมครู เรื่องวงดนตรีมังคละเพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่าง

2.1.1 สภาพปัญหาของวงดนตรีมังคละในอดีต

ส่วนใหญ่วงดนตรีมังคละจะสืบทอดการบรรเลงในเฉพาะครอบครัว ไม่ค่อยกระจายเป็นวงกว้าง อาจด้วยเหตุผลหลายประการ เช่น จำนวนเครื่องดนตรีที่ไม่เพียงพอหาได้ยากขาดความรู้ในเรื่องการสร้างเครื่องดนตรี เวลาว่างที่จะมาเล่นดนตรีมีน้อยเนื่องจากส่วนใหญ่ชาวบ้านประกอบอาชีพทางการเกษตร (สุรศักดิ์ อุสาหะกานนท์. 2557 : สัมภาษณ์)

สภาพปัญหาของวงดนตรีมังคละในอดีตเกิดจากความเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมที่เกิดจากสื่อต่างๆ เช่น ทีวี อินเทอร์เน็ต ฯลฯ ซึ่งทำให้การแสดงหรือการบรรเลงดนตรีประเภทนี้ค่อยๆ เลือนหายไปจากอดีตที่มีให้พบเห็นอย่างแพร่หลายแทบทุกพื้นที่ในเขตจังหวัดพิษณุโลก โดยเฉพาะอำเภอ พรหมพิราม ปรากฏให้พบเห็นบ่อยครั้งมาก (ธัญญรัตน์ อ่ำดี. 2557 : สัมภาษณ์)

Mahasarakham University

คนส่วนใหญ่ในอดีตรู้จักดนตรีมังคละเป็นส่วนน้อย เพราะสมัยก่อนอาจจะมีการประชาสัมพันธ์ไม่เพียงพอ และอาจจะมีการให้ความรู้และการฝึกฝนที่น้อย ส่วนใหญ่วงดนตรีมังคละจะบรรเลงเป็นกลุ่มย่อยๆ ตามหมู่บ้านต่างๆ มีเครื่องดนตรีไม่เพียงพอ ไม่เป็นที่รู้จักกับคนรุ่นหลังๆ รวมถึงมีผู้เชี่ยวชาญในการสอนมังคละน้อยลง (ประภาส อ่ำพูล. 2557 : สัมภาษณ์)

ดนตรีมังคละ เป็นดนตรีที่จะต้องใช้ทักษะในความสามารถทางด้านดนตรีสูง ใช้ไหวพริบปฏิภาณในการบรรเลง อีกทั้งสมัยอดีตยังมีความนิยมในการบรรเลงเฉพาะกลุ่มภาคเหนือตอนล่างซึ่งไม่ค่อยกว้างขวางสักเท่าไหร่ จากความนิยมที่ไม่มากพอนี้ การสืบทอดจึงน้อยลง พร้อมกับการบันทึกโน้ตของแต่ละบุคคลก็ไม่ตรงกัน หรืออาจไม่มีเลย โดยเฉพาะเครื่องดำเนินทำนองส่วนใหญ่ผู้บรรเลงจะต้องมีไหวพริบในการบรรเลงเป็นอย่างมาก ซึ่งเป็นการต่อเพลงจากปากต่อปาก ใช้การด้นสดเป็นส่วนใหญ่ ผู้ที่ไม่มีไหวพริบถึงอาจจะท้อแท้ในการฝึกฝน เป็นเหตุให้การสืบทอดไม่ชัดเจน (ธวัชชัย ทับอาจ. 2557 : สัมภาษณ์)

สรุปได้ว่าสภาพปัญหาของวงดนตรีมังคละในอดีตจากข้างต้น สามารถแยกออกเป็นประเด็นที่สำคัญได้ดังนี้

1. วงดนตรีมังคละจะสืบทอดการบรรเลงในเฉพาะครอบครัว
2. จำนวนเครื่องดนตรีที่ไม่เพียงพอหาได้ยากขาดความรู้ ในเรื่องการสร้างเครื่องดนตรี
3. เวลาว่างที่จะมาเล่นดนตรีมีน้อยเนื่องจากส่วนใหญ่ชาวบ้านประกอบอาชีพทางการเกษตร
4. การประชาสัมพันธ์ไม่เพียงพอ ความนิยมที่ไม่มากพอการสืบทอดจึงน้อยลง
5. การบันทึกโน้ตของแต่ละบุคคลก็ไม่ตรงกัน หรืออาจไม่มีเลย
6. การถ่ายทอดการบรรเลงถ่ายทอดแบบ ใช้ปากนอยเป็นเสียง และการบรรเลงนั้นเน้นก็จะใช้การด้นสดเป็นส่วนใหญ่ ผู้ที่ไม่มีไหวพริบถึงอาจจะท้อแท้ในการฝึกฝน

2.1.2 สภาพปัญหาของวงดนตรีมังคละในปัจจุบัน

ปัจจุบันวงดนตรีมังคละมีบทบาทลดน้อยลงเนื่องจากขาดผู้สืบทอดอย่างจริงจัง เยาวชนหันไปนิยมเล่นดนตรีตะวันตกเป็นส่วนใหญ่จึงทำให้วงดนตรีมังคละส่วนใหญ่จะเหลือแต่ผู้ที่สูงอายุเท่านั้น วาระและโอกาสในการบรรเลงก็ลดน้อยลงเรื่อยๆ เนื่องจากผู้คนส่วนใหญ่มองว่าเป็นวัฒนธรรมที่ล้าหลัง จึงทำให้วงดนตรีมังคละในปัจจุบันมีการว่าจ้างด้วยราคาที่ค่อนข้างถูก นักแสดงไปทำการแสดงเพราะว่าอาศัยใจรักในการแสดงเท่านั้น จึงทำให้วงดนตรีมังคละเป็นอาชีพที่ 2 หรืออาชีพเสริม รองจากอาชีพหลัก (ถนัดกิจ ขวัญแก้ว. 2557 : สัมภาษณ์)

วงดนตรีมังคละในสถานศึกษาปัจจุบัน ยังคงเป็นการแสดงแบบพื้นบ้านอย่างแท้จริง ด้วยกระแสโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน ทำให้มีการหลั่งไหลแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมมากขึ้น โดยในงานการแสดงต่างๆ มีการนำเอา แตรวง กลองยาว แคนวง มาบรรเลงในงานแทนวงดนตรีมังคละเป็นจำนวนมากเนื่องมาจาก วงดนตรีมังคละเป็นวงดนตรีที่มีเสียงค่อนข้างเบา ในทางกลับกันเครื่องดนตรีแต่ละชิ้นมีน้ำหนักที่ค่อนข้างหนัก เมื่อนำมาใช้ในขบวนแห่งานพิธีต่างๆ ทำให้ทั้งด้านเสียงและน้ำหนักที่มีความหนักของเครื่องดนตรี มีส่วนทำให้วงดนตรีมังคละลดบทบาทในการบรรเลงงานต่างๆ เป็นอย่างมาก (เคียง ชำนิ. 2557 : สัมภาษณ์)

Mahasarakham University

มังคละในปัจจุบันมีสภาพปัญหาไปตามความกระแสนิยม ซึ่งเยาวชนไม่ค่อยสนใจดนตรีพื้นบ้านเท่าไรนักโดยอาจเกิดจาก เช่น 1) ดนตรีมังคละค่อนข้างฟังยาก และหาฟังได้อยากในสมัยนี้ 2) วงดนตรีมังคละไม่มีเสียงเบสที่เร้าใจเหมือนกับดนตรีตะวันตกหรือวงดนตรีประเภทอื่นๆ 3) กระแสนิยมเพลงป๊อบมีมากขึ้น และเกิดการยอมรับในกลุ่มเยาวชนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ (สุรศักดิ์ อุสาหะกานนท์. 2557 : สัมภาษณ์)

ปัจจุบันพบการละเล่นอยู่ในเขตภาคเหนือตอนล่าง คือ จังหวัดสุโขทัย จังหวัดพิษณุโลก และจังหวัดอุตรดิตถ์ สภาพปัญหาวงมังคละได้รับความนิยมน้อยลง เนื่องจากการเข้ามามีบทบาทของดนตรีกลองยาว แตรวง และดนตรีสมัยใหม่ ทำให้ปัจจุบันวงมังคละได้รับความนิยมและเป็นที่รู้จักน้อยลง (ประภาส อ่ำพูล. 2557 : สัมภาษณ์)

ดนตรีมังคละเป็นดนตรีพื้นเมือง พบได้ในจังหวัดพิษณุโลกจังหวัดสุโขทัย และจังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นจังหวัดที่อยู่ในแถบภาคเหนือตอนล่างภาคกลางตอนบน ซึ่งดนตรีภาคกลางมีวงดนตรีที่สนุกสนานหลายวง เช่นวงกลองยาว การที่วงกลองยาวอยู่มาได้จนถึงทุกวันนี้ อาจเป็นเพราะมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง 1) จังหวะที่เป็นเอกลักษณ์ ซึ่งเป็นที่นิยมจนถึงทุกวันนี้ คำว่า “จังหวะกลองยาว” 2) การแสดงประกอบที่ตื่นเต้นเร้าใจ 3) เสียงที่ดังฮึกเหิม เสียงใหญ่และหนักแน่น ซึ่งวงมังคละยังมีการรำประกอบการบรรเลงที่สามารถประยุกต์กับท่ารำแขนงต่าง ๆ ได้ เสียงที่เบาและเล็กแหลมและยังมีทำนองสอดประสานของเครื่องประกอบจังหวะที่ค่อนข้างจะฟังยาก เหตุดังกล่าวนี้วงมังคละจึงอาจถูกลดบทบาทจากสังคมได้ (ธวัชชัย ทับอาจ. 2557 : สัมภาษณ์)

สรุปได้ว่าสภาพปัญหาของวงดนตรีมังคละในปัจจุบันจากข้างต้น สามารถแยกออกเป็นประเด็นที่สำคัญได้ดังนี้

1. ขาดผู้สืบทอดอย่างจริงจัง เยาวชนหันไปนิยมเล่นดนตรีตะวันตกเป็นส่วนใหญ่
2. วาระและโอกาสในการบรรเลงก็ลดน้อยลงเรื่อยๆ
3. ผู้คนส่วนใหญ่มองว่าเป็นวัฒนธรรมที่ล้าหลัง
4. การว่าจ้างด้วยราคาที่ค่อนข้างถูก นักแสดงไปทำการแสดงเพราะว่าอาศัยใจรักในการแสดงเท่านั้น จึงทำให้วงดนตรีมังคละเป็นอาชีพที่ 2 หรือ อาชีพเสริม รองจากอาชีพหลัก
5. งานประเพณี พิธีกรรมต่างๆ ที่เคยใช้วงดนตรีมังคละบรรเลงมีการเปลี่ยนแปลงโดยนำเอา แตรวง กลองยาว แคนวง มาบรรเลงในงานแทนวงดนตรีมังคละ
6. ดนตรีมังคละค่อนข้างฟังยาก
7. วงดนตรีมังคละไม่มีเสียงเบสเหมือนกับวงดนตรีตะวันตก หรือวงดนตรีประเภทอื่นๆ
8. กระแสนิยมเพลงป๊อบมีมากขึ้น

2.1.3 สภาพปัญหาของวงดนตรีมังคละในอนาคต

ปัญหาเกี่ยวกับวงดนตรีมังคละในอนาคตหากปล่อยไว้โดยไม่มีการส่งเสริมวงดนตรีชนิดนี้อย่างจริงจัง วงดนตรีมังคละอาจเหลือไว้เพียงตำนาน หรือเหลือเพียงชื่อก็อาจเป็นได้ (สุรศักดิ์ อุสาหะกานนท์. 2557 : สัมภาษณ์)

Mahasarakham University

ในอนาคตวงมังคละอาจจะหายไปถ้าไม่มีการอนุรักษ์และสืบทอด แต่ถ้ามีการจัดทำหลักสูตรการฝึกให้กับสถานศึกษาต่างๆ ได้เรียนได้ฝึกฝน ก็ยังเป็นไปได้ว่าวงมังคละก็จะยังคงอยู่และมีการสืบทอดเป็นรุ่นๆ ต่อไป (ประภาส อ่ำพูล. 2557 : สัมภาษณ์)

ดนตรีมังคละ ผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจน้อย ในการผลิต การรักษาต่างๆ เครื่องดนตรีแต่ละชนิดไม่มีความสมดุลกัน ผู้บรรเลงไม่มีความรู้ในการบรรเลง หรือธรรมชาติของเสียงเครื่องดนตรีที่ตนบรรเลงอย่างถ่องแท้ จึงทำให้ขาดความไพเราะ ถ้ามีการสร้างมาตรฐานทักษะในการบรรเลง และมาตรฐานเครื่องดนตรี วงมังคละอาจจะมีความไพเราะขึ้น ส่งเสริมให้คนมีความสนใจในดนตรีพื้นบ้านมากยิ่งขึ้น (ธวัชชัย ทับอาจ. 2557 : สัมภาษณ์)

สรุปได้ว่าสภาพปัญหาของวงดนตรีมังคละในอนาคตจากข้างต้น สามารถแยกออกเป็นประเด็นที่สำคัญได้ดังนี้

1. หากไม่มีการส่งเสริมวงดนตรีมังคละอย่างจริงจัง วงดนตรีมังคละอาจเหลือไว้เพียงตำนาน หรือ เหลือเพียงชื่อเท่านั้น
2. วงมังคละอาจจะหายไปถ้าไม่มีการอนุรักษ์ สืบทอด หรือจัดทำหลักสูตรการฝึกอบรม หรือหลักสูตรท้องถิ่น ให้กับสถานศึกษา
3. ผู้บรรเลงไม่มีความรู้ในการบรรเลง หรือธรรมชาติของเสียงเครื่องดนตรีที่ตนบรรเลงอย่างถ่องแท้ จึงทำให้ขาดความไพเราะ จะทำให้ผู้สนใจวงมังคละน้อยลงและหายไปในที่สุด
4. การสร้างมาตรฐานทักษะในการบรรเลง และมาตรฐานเครื่องดนตรี วงมังคละอาจจะมีความไพเราะขึ้น ส่งผลให้คนมีความสนใจในดนตรีพื้นบ้านยิ่งขึ้น ซึ่งปัจจุบันยังไม่มีผู้จัดทำขึ้น

2.1.2 จุดอ่อนของวงดนตรีมังคละ

ขาดผู้มีความรู้ ความเข้าใจ ทั้งด้านทฤษฎีและด้านปฏิบัติ การบรรเลงดนตรีจึงทำให้ขาดความไพเราะไม่น่าฟังเท่าที่ควร วิธีการในการถ่ายทอดเป็นไปด้วยความยากลำบาก เนื่องจากการบรรเลงดนตรีมังคละนั้น เช่น ปี่ กลองมังคละ กลองหลอน หรือ กลองหล่อน จำเป็นต้องใช้ทักษะที่เรียกว่าการด้นสด หรือการแปลทำนองต่างๆ โดยผู้บรรเลงเอง ทำให้ผู้ที่จะบรรเลงต้องอาศัยความชำนาญและเข้าใจดนตรีประเภทนี้ได้อย่างลึกซึ้งก่อน จึงเป็นสาเหตุให้มีผู้ที่เข้ามาเรียนเกิดการท้อแท้ ในการเรียนและเลิกเรียนกลางคันเป็นจำนวนมาก (ทศพล แซ่เตีย. 2557 : สัมภาษณ์)

ความเร้าใจค่อนข้างน้อย เครื่องดนตรีบางชิ้นเบาเกินไป เครื่องดนตรีบางชิ้นดังเกินไป ขาดความสมดุลในการบรรเลงทำให้บางครั้งอาจจะทำให้ขาดความไพเราะ และการตั้งเสียงเครื่องดนตรี เช่น กลองยืน กลองหลอน ถ้าทำให้ได้เสียงที่มาตรฐานเดียวกันทั้งวง น่าจะช่วยเสริมกันให้เกิดความไพเราะมากยิ่งขึ้น (สุรศักดิ์ อุสาหะกานนท์. 2557 : สัมภาษณ์)

จุดอ่อนของวงมังคละที่สำคัญก็คือ การขาดผู้สืบทอดเป็นหลักถึงแม้จะยังปรากฏวงดนตรีประเภทนี้ให้เห็นอยู่ แต่หากวิเคราะห์จากผู้บรรเลงดนตรีแล้วนั้นล้วนแล้วแต่เป็นคนค่อนข้างมีอายุโดยเฉลี่ย 50-70 ปี เยาวชนที่สนใจมีน้อยมาก (ธัญญรัตน์ อ่ำดี. 2557 : สัมภาษณ์)

จุดอ่อนของวงมังคละในปัจจุบัน คือ ยังขาดผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญและผู้สืบทอดสืบสานน้อยลง การบรรเลงดนตรียังอาจจะขาดความไพเราะเพราะเครื่องดนตรีบางอย่างต้องใช้ทักษะฝึกฝนเป็นอย่างมาก แต่ก็มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่ไม่เหมือนใคร (ประภาส อ่ำพูล. 2557 : สัมภาษณ์)

Mahasarakham University

สรุปได้ว่าจุดอ่อนของวงดนตรีมังคละ จากข้างต้น สามารถแยกออกเป็นประเด็นที่สำคัญได้ดังนี้

1. ขาดผู้มีความรู้ ความเข้าใจ ทั้งด้านทฤษฎีและด้านปฏิบัติ การบรรเลงดนตรีจึงทำให้ขาดความไพเราะไม่น่าฟังเท่าที่ควร

2. การถ่ายทอดเป็นไปด้วยความยากลำบาก เนื่องจากผู้บรรเลงจำเป็นต้องใช้ทักษะ ที่เรียกว่าการด้นสด หรือ ใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการบรรเลง

3. ขาดขั้นตอนการถ่ายทอดที่เป็นระบบ ผู้เรียนเกิดการท้อแท้ ในการเรียนและเลิกเรียนกลางคันเป็นจำนวนมาก

4. ความเร้าใจค่อนข้างน้อย เครื่องดนตรีบางชิ้นเบาเกินไป เครื่องดนตรีบางชิ้นดังเกินไป ขาดความสมดุลในการบรรเลงทำให้บางครั้งอาจจะทำให้ขาดความไพเราะ

5. เครื่องดนตรีควรตั้งเสียงให้มาตรฐานเพื่อให้เกิดความไพเราะ เนื่องจากเสียงกลองมักตึงบ้างหย่อนบ้าง ผู้บรรเลงมักจะไม่มีการซ่อมบำรุง

6. ขาดผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญดนตรีมังคละที่ลึกซึ้ง และผู้สืบทอดสืบสานน้อยลง

2.1.3 จุดแข็งของวงดนตรีมังคละ

จังหวะหน้าทับของมังคละมีความหลากหลาย และมีลักษณะของเครื่องดนตรีหลายชิ้นมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนอาทิเช่น กลองมังคละ ฆ้องมังคละ 3 ใบ และปี่มังคละ เป็นต้น (สุรศักดิ์ อุสาหะกานนท์. 2557 : สัมภาษณ์)

มังคละยังปรากฏให้พบเห็นในงานพิธีต่างๆ ที่สำคัญ ซึ่งหมายถึงยังมีผู้คนให้ความสำคัญในการอนุรักษ์วงดนตรีชนิดนี้อยู่บ้าง แต่หากเมื่อใดที่งานพิธีต่างๆ ละทิ้งไม่เห็นคุณค่าที่จะนำวงดนตรีมังคละเข้ามาประกอบแล้วนั้น วงมังคละอาจจะหายไปโดยสิ้นเชิงก็เป็นได้ (ธัญญรัตน์ อ่ำดี. 2557 : สัมภาษณ์)

สรุปได้ว่าจุดแข็งของวงดนตรีมังคละ จากข้างต้น สามารถแยกออกเป็นประเด็นที่สำคัญได้ดังนี้

1. จังหวะหน้าทับของมังคละมีความหลากหลาย

2. เครื่องดนตรีในวงมังคละมีเอกลักษณ์เฉพาะตน

2.1.4 อุปสรรคของการอนุรักษ์และสืบทอดวงดนตรีมังคละ

ขาดการส่งเสริมอย่างจริงจัง จากหน่วยงานราชการเช่นองค์การปกครองส่วนจังหวัดหรือ ส่วนของวัฒนธรรมสั่งการให้ทุกหมู่บ้านมีเครื่องดนตรีมังคละไว้ประจำหมู่บ้าน ก็อาจจะเกิดผลดีต่อการอนุรักษ์ได้ แม้กระทั่งกระทรวงศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่วางนโยบายให้โรงเรียนในเขตพื้นที่ทุกโรงเรียนต้องมีวงมังคละหรือเด็กนักเรียน ทุกคนสามารถเล่นเครื่องดนตรีในวงมังคละได้คนละ 1 ชิ้นก็จะถือว่าได้ส่งเสริมอนุรักษ์สืบทอดวงดนตรีมังคละได้เช่นกัน (สุรศักดิ์ อุสาหะกานนท์. 2557 : สัมภาษณ์)

ยังไม่มีความร่วมมือระหว่างระดับจังหวัดหรือระดับภาคที่จะเข้ามาดำเนินการเพื่อส่งเสริมวงดนตรีมังคละให้เป็นนโยบายระดับภาคเหนือตอนล่าง โดยมีการให้มีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมในการบรรเลงระหว่างวงดนตรีมังคละด้วยกันทั้ง 3 จังหวัด เพื่อให้เกิดการกระตือรือร้นและมีกำลังใจในการที่จะอนุรักษ์ สืบสาน วงดนตรีประเภทนี้ต่อไป และควรให้มีการจัดทำ

Mahasarakham University

หลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่หน่วยงานสถานศึกษาทั้งในภาครัฐและเอกชน เพื่อเป็นเครื่องนำพาในการ ส่งเสริมวงดนตรีมังคละสืบต่อไป

ควรมีการส่งเสริมให้มีการบรรจุลงในหลักสูตรท้องถิ่น การเรียนการสอนในสถานศึกษาต่างๆ เพื่อเป็นการส่งเสริมสืบสานวงดนตรีประเภทนี้ และอาจมีการนำวงดนตรีมังคละมาประยุกต์เข้ากับดนตรีตะวันตกบ้างในบางโอกาสเพื่อให้เข้าถึงผู้ฟังในระดับเยาวชนได้มากขึ้น (ธัญญรัตน์ อ่ำดี. 2557 : สัมภาษณ์)

มีวงดนตรีสมัยใหม่เข้ามาตามยุคสมัยจึงทำให้คนรุ่นใหม่ไม่รู้จักวงมังคละหรือรู้จักน้อยรวมถึงขาดการส่งเสริมอย่างจริงจังจากหลายๆ หน่วยงาน ขาดการประชาสัมพันธ์การนำเสนอที่ดี อาจจะมีบ้างแต่ก็น้อยลง และมีการฝึกดนตรีมังคละในสถานศึกษาน้อยลงเช่นกัน (ประภาส อ่ำพูล. 2557 : สัมภาษณ์)

การสนับสนุนให้อยู่ในการเรียนการสอนในระดับสถานศึกษาทั้ง โรงเรียน และระดับมหาวิทยาลัยยังมีน้อย ทั้งที่มังคละเป็นวงดนตรีพื้นบ้านและท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่าง คนที่รู้จักวงมังคละมีเพียงน้อยนิด กระทรวงศึกษา หรือ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเขตต่างๆ ควรมีนโยบายในการส่งเสริม และพัฒนามากกว่านี้ (ธวัชชัย ทับอาจ. 2557 : สัมภาษณ์)

สรุปได้ว่าอุปสรรคของการอนุรักษ์และสืบทอดวงดนตรีมังคละ จากข้างต้น สามารถแยกออกเป็นประเด็นที่สำคัญได้ดังนี้

1. ขาดการส่งเสริมอย่างจริงจัง จากหน่วยงานราชการ
2. ยังไม่มีความร่วมมือระหว่างระดับจังหวัดหรือระดับภาคที่จะเข้ามาดำเนินการเพื่อส่งเสริมวงดนตรีมังคละให้เป็นนโยบายระดับภาคเหนือตอนล่าง
3. ควรให้มีการจัดทำหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่หน่วยงานสถานศึกษาทั้งในภาครัฐและเอกชนเพื่อเป็นเครื่องนำพาในการ ส่งเสริมวงดนตรีมังคละสืบต่อไป
4. ขาดการประชาสัมพันธ์ การนำเสนออย่างจริงจัง

2.2 ความต้องการในการสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครู เรื่องวงดนตรีมังคละเพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่าง

2.2.1 ความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม

หน่วยงานวัฒนธรรมจังหวัดโดย นายอมร กิตติกวางทอง วัฒนธรรมจังหวัดพิษณุโลก กล่าวถึงความต้องการในการสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูเรื่องวงดนตรีมังคละว่า ยังไม่มีหน่วยงานใด เก็บรวบรวมองค์ความรู้ของวงดนตรีมังคละทั้ง 3 จังหวัด เพื่อนำมาใช้ในการฝึกอบรมอย่างจริงจัง จึงทำให้บางสถานศึกษามีแต่เครื่องดนตรีวางโชว์ไว้อย่างเดียว โดยไม่มีการจัดให้มีการเรียนการสอน

ควรมีการให้สร้างและพัฒนาหลักสูตรอบรมครูขึ้นอย่างยิ่ง เนื่องจากครูมีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติเครื่องดนตรีในวงมังคละได้แล้วนั้นจะสามารถนำองค์ความรู้ไปขยายถ่ายทอดให้กับเด็กนักเรียน นักศึกษาได้ด้วย (ธัญญรัตน์ อ่ำดี. 2557 : สัมภาษณ์)

Mahasarakham University

ควรมีการพัฒนาหลักสูตร เพราะดนตรีมังคละเป็นดนตรีพื้นบ้านพื้นเมืองที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณและสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งปัจจุบันนี้วงมังคละเริ่มที่จะน้อยลงแต่ก็ยังคงมีการอนุรักษ์ไว้โดยผู้เชี่ยวชาญ ชาวบ้าน เป็นต้น ดังนั้นจึงอยากให้มีการอบรมพัฒนาหลักสูตรเพื่อเป็นการให้ความรู้และสืบสานวงดนตรีมังคละให้กับครูและเด็กนักเรียนได้นำไปฝึกฝนทักษะเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง สังคมและประเทศชาติต่อไป (ประภาส อ่ำพูล. 2557 : สัมภาษณ์)

สรุปได้ว่าความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมจากข้างต้น สามารถแยกออกเป็นประเด็นที่สำคัญได้ดังนี้

1. ยังไม่มีหน่วยงานใด เก็บรวบรวมองค์ความรู้ของวงดนตรีมังคละทั้ง 3 จังหวัด เพื่อนำมาใช้ในการฝึกอบรมอย่างจริงจัง

2. ครูมีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติเครื่องดนตรีในวงมังคละได้แล้วนั้น จะสามารถนำองค์ความรู้ไปขยายถ่ายทอดให้กับเด็กนักเรียน นักศึกษาได้ด้วย

3. ปัจจุบันนี้วงมังคละเริ่มที่จะน้อยลงแต่ก็ยังคงมีการอนุรักษ์ไว้โดยผู้เชี่ยวชาญชาวบ้าน เท่านั้น ควรรีบจัดทำหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อกระจายองค์ความรู้สู่สถาบันการศึกษาเพื่อการอนุรักษ์ และสืบทอด

2.2.2 ความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครู

มีความจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากครูที่ทำหน้าที่สอนขาดเทคนิค ตำรา และสื่อต่างๆ ที่มีความเหมาะสม ที่จะนำมาใช้ในการเรียนการสอน ทำให้การเรียนการสอนเป็นไปด้วยความยากลำบาก (สุรศักดิ์ อุสาหะกานนท์. 2557 : สัมภาษณ์)

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมถือว่ามีความจำเป็นอย่างมาก เนื่องจากครูมาบรรจุเพื่อทำหน้าที่ในการจัดการเรียนการสอนในเขตภาคเหนือตอนล่างบางส่วน มีภูมิลำเนามาจากที่อื่น จึงทำให้ขาดองค์ความรู้ในเรื่องของดนตรีท้องถิ่น และไม่สามารถจัดการเรียนการสอนให้เป็นไปอย่างมีคุณภาพได้ (ธัญญรัตน์ อ่ำดี. 2557 : สัมภาษณ์)

มีความจำเป็นที่จะต้องมีการฝึกอบรม หรือหลักสูตรวงดนตรีมังคละให้กับสถาบันการศึกษาต่างๆ มากขึ้นเพื่อให้ดนตรีมังคละได้เป็นที่รู้จักและมีการสืบทอด สืบสานการเล่นดนตรีมังคละอย่างกว้างขวางต่อไป (ประภาส อ่ำพูล. 2557 : สัมภาษณ์)

ควรมีการพัฒนาหลักสูตรให้ทันต่อยุคสมัย แต่หาใช่ทิ้งของเก่า แต่เป็นการจัดหลักสูตรให้ดูน่าสนใจ (ธวัชชัย ทับอาจ. 2557 : สัมภาษณ์)

มีความจำเป็น เพราะวงมังคละ เป็นวงดนตรีท้องถิ่น นิยมแสดงกันในท้องถิ่น และนักเรียนส่วนใหญ่ก็มาจากท้องถิ่น ผู้ปกครอบส่วนใหญ่ก็อยากให้บุตรหลานมีชื่อเสียงในท้องถิ่นของตัวเอง ฉะนั้น มังคละเป็นสิ่งที่ควรจัดอยู่ในหลักสูตรท้องถิ่นด้วย (อณิมา แห้วเหมือน. 2557 : สัมภาษณ์)

สรุปได้ว่าความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูจากข้างต้น สามารถแยกออกเป็นประเด็นที่สำคัญได้ดังนี้

1. ครูที่ทำหน้าที่สอนขาดเทคนิค ตำรา และสื่อต่างๆ ที่มีความเหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการเรียนการสอน

2. ครูมาบรรจุเพื่อทำหน้าที่ในการจัดการเรียนการสอนในเขตภาคเหนือตอนล่างบางส่วน มีภูมิลำเนามาจากที่อื่น ทำให้ขาดองค์ความรู้ในเรื่องดนตรีท้องถิ่น

Mahasarakham University

3. วงดนตรีท้องถิ่น นิยมแสดงกันในท้องถิ่น และนักเรียนส่วนใหญ่ก็มาจากท้องถิ่น ดังนั้น มังคละเป็นสิ่งที่ควรจัดอยู่ในหลักสูตรท้องถิ่นด้วย

2.2.3 ความต้องการของหลักสูตร

1) จุดมุ่งหมายหลักสูตรฝึกอบรม

ประภาส อ่ำพูล (2557 : สัมภาษณ์) ได้กล่าวถึงความต้องการเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรฝึกอบรมมังคละว่า

1. เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทุกคน ได้เรียนรู้ดนตรีพื้นบ้านตามศักยภาพ จัดกระบวนการศึกษาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นในทุกระดับชั้น โดยแบ่งตามพัฒนาการของผู้เรียน

2. เพื่อสร้างความตระหนัก และจิตสำนึกในความเป็นไทย มีความกตัญญูกตเวทีต่อบรรพบุรุษ และภูมิปัญญาท้องถิ่น

3. เพื่อเชื่อมโยงองค์ความรู้ดั้งเดิม ตามแนวทางภูมิปัญญาสู่งานศิลปะดนตรีพื้นบ้าน

หลักสูตรฝึกอบรมวงดนตรีมังคละสำหรับครูนั้น ควรเป็นหลักสูตรที่ทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถปฏิบัติได้จริง และนำองค์ความรู้ไปใช้ในการเรียนการสอนกับผู้เรียนได้จริง (ธัญญรัตน์ อ่ำดี. 2557 : สัมภาษณ์)

เอนก อุ่นอุ้ย (2557 : สัมภาษณ์) ได้กล่าวถึงความต้องการเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายหลักสูตรฝึกอบรม ดังนี้

1. เพื่อให้มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นมาและความสำคัญของเครื่องดนตรี/วงดนตรีมังคละ

2. เพื่อให้เข้าใจหลักการปฏิบัติเครื่องดนตรีมังคละ และปฏิบัติเครื่องดนตรีมังคละได้

3. เพื่อให้ปฏิบัติรวมวงดนตรีมังคละได้

4. สามารถเรียบเรียงลำดับขั้นตอนการแสดงวงดนตรีมังคละได้

5. นำวงดนตรีมังคละไปใช้ในโอกาสต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม

หลักสูตรมังคละน่าจะมีจุดมุ่งหมายเฉพาะเจาะจงเป็นเรื่องๆ เฉพาะอย่าง สำหรับกลุ่มบุคคลบางกลุ่มเพื่อเพิ่มพูนความรู้หรือประสบการณ์ หรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหรือทัศนคติของบุคคลไปในทางที่ต้องการ โดยใช้ระยะเวลาไม่ยาวนานนัก (อณิมา แห้วเหมือน. 2557 : สัมภาษณ์)

สรุปได้ว่าความต้องการจุดมุ่งหมาย ในหลักสูตรฝึกอบรมจากข้างต้น สามารถแยกออกเป็นประเด็นที่สำคัญได้ดังนี้

1. ควรเป็นหลักสูตรที่ทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถนำองค์ความรู้ไปใช้ในการถ่ายทอดให้กับผู้เรียนได้จริง

2. เพื่อให้ผู้ฝึกอบรมมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวงดนตรีมังคละ และสามารถปฏิบัติวงดนตรีมังคละได้จริง

Mahasarakham University

2) กิจกรรมและเนื้อหาของการฝึกอบรม

กิจกรรมและเนื้อหาของการฝึกอบรม ควรมีกำหนดการที่ชัดเจน มีการวางแผนที่ดี มีการจัดทำแผนกลยุทธ์เพื่อการพัฒนากิจกรรมวงดนตรีมังคละ มีการนำครูและนักเรียนจากสถาบันต่างๆ มารับการฝึกอบรมรวมถึงมีการนำวงดนตรีมังคละจากสถานที่ต่างๆ มาเล่นให้กับผู้เข้าอบรมได้ชม เพื่อให้เกิดแนวทางสร้างแรงบันดาลใจ รวมถึงให้ผู้เข้าฝึกอบรมได้มีการฝึกปฏิบัติเพื่อให้เกิดทักษะต่อไป (ประภาส อ่ำพูล. 2557 : สัมภาษณ์)

เนื้อหาควรจัดให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ในเรื่องความสำคัญของเครื่องดนตรี การประสมวงดนตรีมังคละการปฏิบัติให้ได้เสียงกลองตามที่ต้องการ การรวมวง ความสำคัญของการรวมวงการฟังเสียงซึ่งกันและกัน น้ำหนักมือในการบรรเลงพิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับวงดนตรีมังคละ (สุรศักดิ์ อุสาหะกานนท์. 2557 : สัมภาษณ์)

เอนก อุ่นอุ้ย (2557 : สัมภาษณ์) ได้กล่าวถึงเนื้อหากิจกรรมที่อยากได้รับจากการฝึกอบรมดังนี้

1. รู้และเข้าใจความเป็นมาและความสำคัญของเครื่องดนตรี/วงดนตรีมังคละ
2. รู้จักเครื่องดนตรี เทคนิคของการบรรเลงเดี่ยวแต่ละเครื่องดนตรี
3. โน้ต บทเพลง จังหวะ ที่ใช้ในโอกาสต่างๆ
4. การปฏิบัติรวมวง การจัดรูปวง
5. ลำดับขั้นตอนการแสดงวงดนตรีมังคละ

เนื้อหาควรจัดให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ในเรื่องความเป็นมาของมังคละ วิวัฒนาการวงดนตรีมังคละ การผสมผสานวงดนตรีมังคละกับวงดนตรีสากล หลาย ๆ ประเภท (ธวัชชัย ทับอาจ. 2557 : สัมภาษณ์)

การปฏิบัติเป็นสำคัญในการเรียนการสอน ดังนั้นการปฏิบัตินั้นเป็นสิ่งสำคัญส่วนเนื้อหานั้นควรจะเป็นการสอนแบบ (Inside Out) (อณิมา แห้วเหมือน. 2557 : สัมภาษณ์)

สรุปได้ว่ากิจกรรมและเนื้อหาของการฝึกอบรมจากข้างต้น สามารถแยกออกเป็นประเด็นที่สำคัญได้ดังนี้

1. การประสมวงดนตรีมังคละ
2. การแต่งกายและโอกาสในการบรรเลงของวงดนตรีมังคละ
3. ส่วนประกอบและระบบเสียงเครื่องดนตรีในวงมังคละ
4. บทบาทหน้าที่ในการบรรเลงของเครื่องดนตรีในวงมังคละ
5. พิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับวงดนตรีมังคละ
6. ประวัติความเป็นมาวงดนตรีมังคละภาคเหนือตอนล่าง
7. ฝึกปฏิบัติเครื่องดนตรีในวงมังคละ

3) ระยะเวลาของการฝึกอบรมฝึกอบรม

ควรใช้ระยะเวลาจำนวน 2-3 วันในการฝึกอบรม (สุรศักดิ์ อุสาหะกานนท์. 2557 : สัมภาษณ์)

ในการฝึกอบรมนั้นควรใช้ระยะเวลาอย่างน้อย 3-7 วัน เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดการเรียนรู้ได้มากๆ (ธัญญรัตน์ อ่ำดี. 2557 : สัมภาษณ์)

Mahasarakham University

ในการฝึกอบรมนั้นควรใช้ระยะเวลาสูงสุดไม่เกิน 4 วัน (เอนก อุ่นอุ้ย. 2557 : สัมภาษณ์)

ควรใช้เวลาในการฝึกอบรม 3 วัน (ประภาส อ่ำพูล. 2557 : สัมภาษณ์)

ควรใช้เวลาในการฝึกอบรม 2 วัน (ธวัชชัย ทับอาจ. 2557 : สัมภาษณ์)

ควรจะมีเวลา มากพอที่จะสามารถ ให้ผู้เรียนนั้นปฏิบัติได้ดีในแต่ละเครื่องมือ (อณิมา แห้วเหมือน. 2557 : สัมภาษณ์)

สรุปได้ว่าระยะเวลาในการฝึกอบรมวงดนตรีมังคละสำหรับครูเฉลี่ยแล้วควรใช้ระยะเวลา 3 วันโดยประมาณ

4) คุณลักษณะของครูผู้เข้ารับการฝึกอบรม

ผู้เข้ารับการฝึกอบรมอย่างน้อยควรเป็นครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้ ศิลปะ เป็นอย่างน้อย เนื่องจากจะมีพื้นฐานความรู้ความเข้าใจในเรื่องดนตรีไม่มากก็น้อย เพราะจะไม่ทำให้เกิดความกดดันในขณะเข้ารับการฝึกอบรม (ธัญญรัตน์ อ่ำดี. 2557 : สัมภาษณ์)

ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นผู้ที่มีความสนใจในวงดนตรีมังคละก็สามารถเข้ารับการฝึกอบรมได้ (เอนก อุ่นอุ้ย. 2557 : สัมภาษณ์)

มีความรู้ความสามารถทางด้านดนตรี และควรนำนักเรียนที่มีความสามารถทางด้านดนตรีมาฝึกอบรมเพื่อฝึกทักษะทางด้านดนตรีมังคละอย่างน้อย 3 คน (ประภาส อ่ำพูล. 2557 : สัมภาษณ์)

มีใจรักงานดนตรี งานศิลป์ ก็สามารถเข้ารับการฝึกอบรมได้ทั้งหมด (ธวัชชัย ทับอาจ. 2557 : สัมภาษณ์)

สรุปได้ว่าคุณลักษณะของครูผู้เข้ารับการฝึกอบรมจากข้างต้น สามารถแยกออกเป็นประเด็นที่สำคัญได้ดังนี้

1. ควรเป็นครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้ ศิลปะ
2. เป็นครูที่มีความรู้ความสามารถทางด้านดนตรี

โดยมีข้อเสนออื่นๆ คือ อาจจะรับผู้ที่สนใจวงดนตรีมังคละเพื่อเข้ารับการฝึกอบรมด้วย

5) คุณลักษณะของวิทยากรในการฝึกอบรม

วิทยากรควรมีความรู้ในเรื่องไม้กลองมังคละได้เป็นอย่างดี ปฏิบัติเครื่องดนตรีในวงมังคละได้ทุกชิ้น ตลอดจนรู้ประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับวงดนตรีมังคละภาคเหนือตอนล่างได้อย่างดี (สุรศักดิ์ อุสาหะกานนท์. 2557 : สัมภาษณ์)

วิทยากรควรเป็นวิทยากรเฉพาะด้าน และควรจัดวิทยากรเป็นทีมอย่างน้อย 2-3 คน เพื่อให้เพียงพอต่อผู้เข้ารับการฝึกอบรม คุณลักษณะของวิทยากรอาจเป็นผู้เชี่ยวชาญจากท้องถิ่นที่มีความรู้ในเรื่องวงดนตรีมังคละเป็นอย่างดีก็ได้ (ธัญญรัตน์ อ่ำดี. 2557 : สัมภาษณ์)

วิทยากรควรเป็นผู้มีความรู้ความสามารถมีประสบประการณ์ด้านวงดนตรีมังคละสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านวงดนตรีมังคละสู่ผู้เข้ารับการอบรมได้ดี (เอนก อุ่นอุ้ย. 2557 : สัมภาษณ์)

Mahasarakham University

มีความรู้ความสามารถทางด้านดนตรีมังคละเป็นพิเศษ สามารถสอนได้อย่างเข้าใจ มีความรู้อย่างกว้างขวาง สามารถบรรเลงดนตรีมังคละได้อย่างเชี่ยวชาญ (ประภาส อ่ำพูล. 2557 : สัมภาษณ์)

วิทยากรควรเป็นผู้ที่มีความรู้จริงในเรื่องวงดนตรีมังคละ มีความสามารถในการบรรเลงเครื่องดนตรีในวงมังคละได้ทุกชิ้น และอบรมได้อย่างสนุกสนาน (ธวัชชัย ทับอาจ. 2557 : สัมภาษณ์)

สรุปได้ว่าคุณลักษณะของวิทยากรฝึกอบรมจากข้างต้น สามารถแยกออกเป็นประเด็นที่สำคัญได้ดังนี้

1. ควรมีความรู้ในเรื่องไม้กลองมังคละได้เป็นอย่างดี ปฏิบัติเครื่องดนตรีในวงมังคละได้ทุกชิ้น
2. ควรจัดวิทยากรเป็นทีมอย่างน้อย 2-3 คน เพื่อให้เพียงพอต่อผู้เข้ารับการฝึกอบรม
3. วิทยากรควรเป็นผู้ที่มีความรู้จริง มีความสามารถ อบรมด้วยบรรยากาศสนุกสนาน

6) ลักษณะสื่ออุปกรณ์ที่ใช้ในการฝึกอบรม

กลองมังคละที่เพียงพอต่อผู้เข้าร่วมอบรม (สุรศักดิ์ อุสาหะกานนท์. 2557 : สัมภาษณ์)

ลักษณะใดก็ได้แต่ขอให้มีจำนวนครบตามจำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรมเพื่อมิให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดความเบื่อหน่ายในการฝึกอบรม (ธัญญรัตน์ อ่ำดี. 2557 : สัมภาษณ์)

มีความแข็งแรง ทนทาน มีจำนวนมากพอและเหมาะสมกับผู้เข้าอบรม (ประภาส อ่ำพูล. 2557 : สัมภาษณ์)

สื่ออยากให้จัดให้เมื่อฝึกอบรม ได้แก่ วีดีทัศน์ สื่อที่เป็นอุปกรณ์ เครื่องดนตรีของวงดนตรีมังคละ แหล่งเรียนรู้สถานที่จริง เช่น วงดนตรีมังคละของชาวบ้าน/หน่วยงานอื่นๆ (อเนก อุ่นอุ้ย. 2557 : สัมภาษณ์)

เครื่องดนตรีวงมังคละเครื่องดนตรีชนิดต่างๆ ที่นำมาเพื่อจะผสมผสานวงมังคละ (ธวัชชัย ทับอาจ. 2557 : สัมภาษณ์)

สรุปได้ว่าลักษณะสื่ออุปกรณ์ที่ใช้ในการฝึกอบรมจากข้างต้น สามารถแยกออกเป็นประเด็นที่สำคัญได้ดังนี้

1. วีดีทัศน์
2. เครื่องดนตรีในวงมังคละที่เพียงพอต่อจำนวนผู้เข้าร่วมการอบรม

7) ลักษณะการวัดและประเมินผลการฝึกอบรม

อาจจะใช้วิธีการวัดและประเมินผลผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นแบบสอบถามความพึงพอใจของผู้รับการฝึกอบรมก็ได้ (ธัญญรัตน์ อ่ำดี. 2557 : สัมภาษณ์)

ควรวัดและประเมินผลผู้เข้ารับการฝึกอบรมด้วยวิธีการปฏิบัติเครื่องดนตรีในวงมังคละอย่างน้อย 1 ชิ้น (สุรศักดิ์ อุสาหะกานนท์. 2557 : สัมภาษณ์)

Mahasarakham University

สอบแบบปรนัย ในเรื่อง ความเป็นมาความสำคัญ วิธีการนำไปใช้ สอบปฏิบัติในเรื่องเทคนิคการบรรเลงเดี่ยว การบรรเลงรวมวง ลำดับขั้นตอนการแสดงมังคละ (อเนก อุ่นอุ้ย. 2557 : สัมภาษณ์)

วัดผลโดยการฝึกปฏิบัติและการสังเกตการทำกิจกรรมต่างๆ (ประภาส อ่ำพูล. 2557 : สัมภาษณ์)

แบบปฏิบัติ หรือการร่วมกิจกรรม การแสดงออกทางพฤติกรรม รวมทั้งการปฏิบัติจริง หรือ ลักษณะแบบทดสอบ (ธวัชชัย ทับอาจ. 2557 : สัมภาษณ์)

สรุปได้ว่าลักษณะการวัดและประเมินผลการฝึกอบรมจากข้างต้น สามารถแยกออกเป็นประเด็นที่สำคัญได้ดังนี้

1. แบบสอบถามความพึงพอใจของผู้รับการฝึกอบรม
2. ปฏิบัติเครื่องดนตรีในวงมังคละ
3. วัดและประเมินผลด้วยข้อสอบแบบปรนัย
4. การสังเกตการทำกิจกรรมต่างๆ การแสดงออกทางพฤติกรรม

ตอนที่ 3 การสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม วงดนตรีมังคละเพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่าง

จากการศึกษาประวัติความเป็นมา ปัญหาและความต้องการจำ เป็นของครูผู้มีน่าที่สอนดนตรีมังคละในเขตภาคเหนือ ด้วยวิธีการสังเกต สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม ในตอนที่ 1 และตอนที่ 2 ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ เพื่อสร้างและพัฒนาชุดฝึกอบรมวงดนตรีมังคละ โดยศึกษาโครงสร้างต่างๆ เกี่ยวกับหลักสูตรฝึกอบรม ได้แก่ วัตถุประสงค์หลักสูตร เนื้อหาหลักสูตร กระบวนการจัดกิจกรรม การวัดผลและประเมินผล โดยผ่านกระบวนการสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม จัดทำหลักสูตรฉบับร่าง ตรวจสอบเนื้อหาโดย ผู้รู้เรื่องดนตรีมังคละ ผู้ปฏิบัติดนตรีมังคละผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาเกี่ยวกับดนตรี ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตร และผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผลทางการศึกษา และนำหลักสูตรดังกล่าวมาประชุมเชิงปฏิบัติการวิพากษ์หลักสูตร แล้วนำประเด็นต่างๆ มาแก้ไขปรับปรุงจนพัฒนามาเป็นหลักสูตรฝึกอบรมวงดนตรีมังคละที่สมบูรณ์ โดยมีรายละเอียดขั้นตอนในการดำเนินการ 4 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ดังต่อไปนี้

1.1 ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับ หลักการ แนวคิด ทฤษฎีต่างๆ เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม ประวัติความเป็นมา องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับวงดนตรีมังคละ ด้วยการศึกษาจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และลงพื้นที่ในภาคสนามเพื่อทำการสังเกต สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม รวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับวงดนตรีมังคละทั้ง 3 จังหวัดภาคเหนือตอนล่าง

1.2 ศึกษาสำรวจความต้องการจำเป็นในการสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม ของครูในเขตภาคเหนือตอนล่าง

Mahasarakham University

ขั้นตอนที่ 2 ออกแบบยกร่างหลักสูตรตามแนวคิดของ Taba โดยผู้วิจัยดำเนินการดังต่อไปนี้

2.1 วิเคราะห์ความต้องการ (Diagnosis of Needs) โดยใช้วิธีการสำรวจสภาพปัญหาความต้องการ และความจำเป็น ของผู้ฝึกอบรม ดังต่อไปนี้

2.2 กำหนดจุดมุ่งหมาย (Formulation of Objectives) จากข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ ความต้องการ ไว้เป็น 2 ระดับ ดังนี้

2.2.1 จุดมุ่งหมายทั่วไป

ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ความเข้าใจ มีเจตคติ และมีทักษะในการปฏิบัติพร้อมที่จะนำความรู้ไปถ่ายทอดสู่ท้องถิ่นและสถานศึกษาได้

2.2.2 จุดมุ่งหมายเฉพาะ

2.2.2.1 เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องประวัติและความเป็นมาของวงดนตรีวงดนตรีมังคละในเขตภาคเหนือตอนล่าง

2.2.2.2 เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีทักษะในการปฏิบัติเครื่องดนตรีมังคละเพื่อนำกลับไปถ่ายทอดได้

2.3 ทำการคัดเลือกเนื้อหาสาระ (Selection of Content) ให้มีความสอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย และคำนึงถึงพัฒนาการของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ดังนี้

การร่างหลักสูตรฝึกอบรม ศึกษาสำรวจความต้องการจำเป็นในการสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม ของครูในสังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในเขตภาคเหนือตอนล่าง จำนวน 3 จังหวัด ได้แก่ ครูในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุตรดิตถ์ โดยให้รายละเอียดเนื้อหารวมทั้งสิ้น 16 หน่วยการเรียนรู้

2.4 ทำการจัดรวบรวมเนื้อหาสาระ (Organization of Content) เนื้อหาที่รวบรวมต้องคำนึงถึงความยากง่ายและความต่อเนื่อง โดยรวมทั้งจัดให้เหมาะสมกับพัฒนาการและความสนใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรม จากผลการสำรวจครูในภาคเหนือตอนล่าง พบว่า มีความต้องการความรู้ในการรับการฝึกอบรม ดังต่อไปนี้

1. ประวัติความเป็นมาวงดนตรีมังคละของจังหวัดพิษณุโลก
2. ประวัติความเป็นมาวงดนตรีมังคละของจังหวัดสุโขทัย
3. ประวัติความเป็นมาวงดนตรีมังคละภาคของจังหวัดอุตรดิตถ์
4. ส่วนประกอบของเครื่องดนตรีมังคละ
5. ระบบเสียงเครื่องดนตรีในวงมังคละ
6. บทบาทหน้าที่ในการบรรเลงของเครื่องดนตรีในวงมังคละ
7. การประสมวงดนตรีมังคละ
8. พิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับวงดนตรีมังคละ
9. การแต่งกายของผู้แสดงมังคละ
10. โอกาสในการบรรเลงของวงดนตรีมังคละ
11. ฝึกปฏิบัติเครื่องดนตรีในวงมังคละเพลงไม้หนึ่ง
12. ฝึกปฏิบัติเครื่องดนตรีในวงมังคละเพลงไม้สอง
13. ฝึกปฏิบัติเครื่องดนตรีในวงมังคละเพลงไม้สาม

Mahasarakham University

14. ฝึกปฏิบัติเครื่องดนตรีในวงมังคละเพลงไม้สี่
15. ฝึกปฏิบัติเครื่องดนตรีในวงมังคละเพลงนมยานกระทกแป้ง
16. ฝึกปฏิบัติเครื่องดนตรีในวงมังคละเพลงคางคกเข็ดเขี้ยว

2.5 การคัดเลือกประสบการณ์เรียนรู้ (Selection of learning Experiences) โดยให้มีความสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายและเนื้อหาวิชา ผู้วิจัยได้นำเนื้อหาสาระตามที่ผู้ประสงค์ที่จะเข้ารับการอบรมต้องการรับความรู้ในการอบรม มาคัดเลือกเพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของเนื้อหาดังนี้

ภาคทฤษฎี

หน่วยที่ 1 ประวัติความเป็นมาวงดนตรีมังคละของจังหวัดพิษณุโลก
หน่วยที่ 2 ประวัติความเป็นมาวงดนตรีมังคละของจังหวัดสุโขทัย
หน่วยที่ 3 ประวัติความเป็นมาวงดนตรีมังคละภาคของจังหวัดอุตรดิตถ์
หน่วยที่ 4 ส่วนประกอบของเครื่องดนตรีมังคละ
หน่วยที่ 5 ระบบเสียงเครื่องดนตรีในวงมังคละ
หน่วยที่ 6 บทบาทหน้าที่ในการบรรเลงของเครื่องดนตรีในวงมังคละ
หน่วยที่ 7 การประสมวงดนตรีมังคละ
หน่วยที่ 8 พิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับวงดนตรีมังคละ
หน่วยที่ 9 การแต่งกายของผู้แสดงมังคละ
หน่วยที่ 10 โอกาสในการบรรเลงของวงดนตรีมังคละ

ภาคปฏิบัติ

หน่วยที่ 11 ฝึกปฏิบัติเครื่องดนตรีในวงมังคละเพลงไม้หนึ่ง
หน่วยที่ 12 ฝึกปฏิบัติเครื่องดนตรีในวงมังคละเพลงไม้สอง
หน่วยที่ 13 ฝึกปฏิบัติเครื่องดนตรีในวงมังคละเพลงไม้สาม
หน่วยที่ 14 ฝึกปฏิบัติเครื่องดนตรีในวงมังคละเพลงไม้สี่
หน่วยที่ 15 ฝึกปฏิบัติเครื่องดนตรีในวงมังคละเพลงนมยานกระทกแป้ง
หน่วยที่ 16 ฝึกปฏิบัติเครื่องดนตรีในวงมังคละเพลงคางคกเข็ดเขี้ยว

2.6 การจัดรวบรมประสบการณ์การเรียนรู้ (Organization of Learning Experiences) โดยคำนึงถึงความต่อเนื่องของเนื้อหาสาระ

ภาคทฤษฎี

หน่วยที่ 1 ประวัติความเป็นมาวงดนตรีมังคละภาคเหนือตอนล่าง
หน่วยที่ 2 ส่วนประกอบและระบบเสียงเครื่องดนตรีในวงมังคละ
หน่วยที่ 3 บทบาทหน้าที่ในการบรรเลงของเครื่องดนตรีในวงมังคละ
หน่วยที่ 4 การประสมวงดนตรีมังคละ
หน่วยที่ 5 พิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับวงดนตรีมังคละ
หน่วยที่ 6 การแต่งกายและโอกาสในการบรรเลงของวงดนตรีมังคละ

ภาคปฏิบัติ

หน่วยที่ 7 ฝึกปฏิบัติเครื่องดนตรีในวงมังคละเพลงไม้หนึ่ง
หน่วยที่ 8 ฝึกปฏิบัติเครื่องดนตรีในวงมังคละเพลงไม้สอง

Mahasarakham University

หน่วยที่ 9 ฝึกปฏิบัติเครื่องดนตรีในวงมังคละเพลงไม้สาม

หน่วยที่ 10 ฝึกปฏิบัติเครื่องดนตรีในวงมังคละเพลงไม้สี่

2.7 กำหนดวิธีวัดและประเมินผล (Determination of What to Evaluate and the ways and means of doing it) กำหนดวิธีการประเมินเพื่อตรวจสอบว่าประสบการณ์การฝึกอบรมที่จัดให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยกำหนดวิธีการประเมิน รวมทั้งเครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน ไว้ดังนี้

ตัวอย่างเกณฑ์การประเมินผล

เรื่องวงดนตรีมังคละ หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ประวัติความเป็นมาวงดนตรีมังคละภาคเหนือตอนล่าง

คำแนะนำในการใช้

1. ควรศึกษาเกณฑ์ในการให้คะแนนในหัวข้อต่างๆ อย่างละเอียด
2. ในการให้คะแนนจะพิจารณา เฉพาะหัวข้อที่กำหนดไว้ในแบบการให้คะแนนเท่านั้น
3. ผู้ฝึกอบรมมีระดับคะแนน 3.0 ขึ้นไปถือว่าผ่านเกณฑ์

ตัวชี้วัด Indicator	**เกณฑ์ Relative Criterion**					**รวม**	**เกณฑ์ในการประเมิน Absolute Criterion**		**หมายเหตุ**
	ดีมาก 5 คะแนน	ดี 4 คะแนน	ปานกลาง 3 คะแนน	พอใช้ 2 คะแนน	ควรปรับปรุง 1 คะแนน		ผ่าน	ไม่ผ่าน	
ประวัติความเป็นมาวงดนตรีมังคละภาคเหนือตอนล่าง	ตอบถูกทุกข้อ	ตอบผิด 1 ข้อ	ตอบผิด 2 ข้อ	ตอบผิด 3ข้อ	ตอบไม่ถูกเลย				

ขั้นตอนที่ 3 ประชุมเชิงปฏิบัติการวิพากษ์หลักสูตร

1. ข้อเสนอแนะจากที่ประชุมประเด็นวิพากษ์ด้านความเหมาะสมของโครงสร้างหลักสูตร

หัวข้อในการวิพากษ์	**ข้อเสนอแนะจากที่ประชุม**	**เนื้อหาที่มีการปรับแก้ไขในหลักสูตรเดิม**
1. หลักการและเหตุผล	ปรับแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯไว้หัวข้อแรก ตัดเนื้อหาส่วนที่ไม่จำเป็นออก เชื่อโยงเนื้อหาให้ต่อเนื่อง เพื่อบอกให้รู้ว่าต้องการจะทำอะไร อย่างไร เพื่ออะไร	ปรับแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ จากส่วนกลางไว้ส่วนบน ตัดส่วนเนื้อหาที่ไม่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงออก

Mahasarakham University

หัวข้อในการวิพากษ์	ข้อเสนอแนะจากที่ประชุม	เนื้อหาที่มีการปรับแก้ไขในหลักสูตรเดิม
2. เป้าหมาย		
3. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร		
4. ระยะเวลา	ควรเพิ่มระยะเวลาในการฝึกอบรม จะ 1 วันเป็น 2 วัน เพื่อเพิ่มเวลาในการฝึกทักษะได้มากขึ้น โดยปรับเป็นภาคทฤษฎีเป็น 3 ชม. ภาคปฏิบัติ 15 ชม.	
5. การคัดเลือกคุณสมบัติวิทยากร	ให้เพิ่มคุณสมบัติของวิทยากรดังนี้ เป็นผู้ที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับในวงการและมีประสบการณ์ในการบรรเลงไม่น้อยกว่า 5 ปี เป็นผู้ที่มีความรู้ในเรื่องของการวัดผลประเมินผลในการฝึกอบรม	ผู้ที่มีความรู้ความสามารถด้านดนตรีพื้นบ้าน
6. การคัดเลือกคุณสมบัติผู้เข้ารับการฝึกอบรม	ให้เพิ่มเติมดังนี้ ครูผู้ทำหน้าที่สอนทั้งดนตรีไทยและสากลในเขตภาคเหนือตอนล่าง ครูผู้มีหน้าที่ควบคุมวงดนตรีมังคละและสามารถบรรเลงเครื่องดนตรีมังคละได้อย่างน้อย 1 ชิ้น	ครูผู้มีหน้าสอนดนตรีในเขตภาคเหนือตอนล่าง
7. จำนวนผู้เข้าอบรม		จำนวน 10 คน
8. สื่ออุปกรณ์ที่ใช้ในการฝึกอบรม		
9. การประเมินผลการฝึกอบรม	เพิ่มเกณฑ์การประเมินเมื่อสิ้นสุดการฝึกอบรม เปลี่ยนเครื่องมือก่อนการฝึกอบรมและหลักการฝึกอบรมจากแบบสัมภาษณ์เป็นแบบทดสอบ	

Mahasarakham University

2. ประเด็นวิพากษ์ด้านความเหมาะสมแนวทางการฝึกอบรม

หัวข้อในการวิพากษ์	ข้อเสนอแนะจากที่ประชุม	เนื้อหาที่มีการปรับแก้ไขในหลักสูตรเดิม
1. คำแนะนำสำหรับวิทยากร		
2.กระบวนการฝึกอบรม		
3. เนื้อหาสาระของหลักสูตร	ปรับลดเนื้อหาสาระให้เหลือ 10 หน่วยการเรียนรู้	เนื้อหาเดิม 16 หน่วยการเรียนรู้
4. ระยะเวลาที่ใช้ในการฝึกอบรม		
5. กิจกรรมการฝึกอบรม		
6. ตารางการฝึกอบรม		
7. สื่ออุปกรณ์ที่ใช้ในการฝึกอบรม		
8. การประเมินผลการฝึกอบรม		

3. ประเด็นวิพากษ์ด้านความเหมาะสมโครงสร้างหลักสูตรฝึกอบรม

หัวข้อในการวิพากษ์	ข้อเสนอแนะจากที่ประชุม	เนื้อหาที่มีการปรับแก้ไขในหลักสูตรเดิม
1. คำอธิบายหลักสูตรฝึกอบรม	เพิ่มคำอธิบายรายวิชาจาก 6 ชั่วโมงเป็น 12 ชั่วโมง ปรับเปลี่ยนข้อความในคำอธิบายรายวิชาให้มีความสอดคล้องและเหมาะสม	
2. วัตถุประสงค์ของหลักสูตรฝึกอบรม	ปรับวัตถุประสงค์ในการฝึกอบรมให้เหลือเพียง 10 วัตถุประสงค์ ปรับวัตถุประสงค์ทั้งหมดโดยตัดคำที่ไม่จำเป็นออก	วัตถุประสงค์เดิม 16 วัตถุประสงค์
3. องค์ประกอบของหลักสูตรฝึกอบรม		

Mahasarakham University

4. ประเด็นวิพากษ์ด้านความเหมาะสมของหน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ประวัติความเป็นมาวงดนตรีมังคละภาคเหนือตอนล่าง

หน่วยการเรียนรู้ในการวิพากษ์	ข้อเสนอแนะจากที่ประชุม	เนื้อหาที่มีการปรับแก้ไขในหลักสูตรเดิม
1. คำอธิบายประจำหน่วยการเรียนรู้	เพิ่มคำอธิบายรายวิชาให้ครอบคลุมกับเนื้อหา	คำอธิบายรายวิชามีเนื้อหาที่สั้นเกินไปไม่ครอบคลุมตัวเนื้อหาของหน่วยการเรียนรู้
2. ระยะเวลาประจำหน่วย	ปรับระยะเวลาเป็น 60 นาที	หลักสูตรฉบับร่าง 35 นาที
3. จุดประสงค์การเรียนรู้		
4. เนื้อหาสาระ		
5. วิธีการและกิจกรรมในการฝึกอบรม		
6. สื่อ/อุปกรณ์ที่ใช้ในการฝึกอบรม	ควรเพิ่มรูปภาพการปฏิบัติลงในใบงานให้ครอบคลุม เนื้อหาสาระ	
7. การวัดผลและการประเมินผล	เพิ่มเติมตาราง ผ่าน/ไม่ผ่าน หมายเหตุ ลงไปด้วย	

5. ประเด็นวิพากษ์ด้านความเหมาะสมของหน่วยการเรียนรู้ที่ 2 เครื่องดนตรีในวงมังคละภาคเหนือตอนล่าง

หน่วยการเรียนรู้ในการวิพากษ์	ข้อเสนอแนะจากที่ประชุม	เนื้อหาที่มีการปรับแก้ไขในหลักสูตรเดิม
1. คำอธิบายประจำหน่วยการเรียนรู้	เพิ่มคำอธิบายรายวิชาให้ครอบคลุมกับเนื้อหา	คำอธิบายรายวิชามีเนื้อหาที่สั้นเกินไปไม่ครอบคลุมตัวเนื้อหาของหน่วยการเรียนรู้
2. ระยะเวลาประจำหน่วย	ปรับระยะเวลาเป็น 30 นาที	หลักสูตรฉบับร่าง 20 นาที
3. จุดประสงค์การเรียนรู้		
4. เนื้อหาสาระ		
5. วิธีการและกิจกรรมในการฝึกอบรม		
6. สื่อ/อุปกรณ์ที่ใช้ในการฝึกอบรม	ควรเพิ่มรูปภาพการปฏิบัติลงในใบงานให้ครอบคลุม เนื้อหาสาระ	
7. การวัดผลและการประเมินผล	เพิ่มเติมตาราง ผ่าน/ไม่ผ่าน หมายเหตุ ลงไปด้วย	

Mahasarakham University

6. ประเด็นวิพากษ์ด้านความเหมาะสมของหน่วยการเรียนรู้ที่ 3 บทบาทหน้าที่ของเครื่องดนตรีในวงมังคละ

หน่วยการเรียนรู้ในการวิพากษ์	ข้อเสนอแนะจากที่ประชุม	เนื้อหาที่มีการปรับแก้ไขในหลักสูตรเดิม
1. คำอธิบายประจำหน่วยการเรียนรู้	เพิ่มคำอธิบายรายวิชาให้ครอบคลุมกับเนื้อหา	คำอธิบายรายวิชามีเนื้อหาที่สั้นเกินไปไม่ครอบคลุมตัวเนื้อหาของหน่วยการเรียนรู้
2. จุดประสงค์การเรียนรู้		
2. ระยะเวลาประจำหน่วย	ปรับระยะเวลาเป็น 30 นาที	หลักสูตรฉบับร่าง 20 นาที
3. เนื้อหาสาระ	แบ่งเนื้อหาสาระออกเป็น 2 สาระ เพื่อให้มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ได้แก่ 1. ส่วนประกอบเครื่องดนตรีในวงมังคละ 2. ระบบเสียงเครื่องดนตรีในวงมังคละ	1. ส่วนประกอบ และระบบเสียงของปี่มังคละ 2. ส่วนประกอบ และระบบเสียงของกลอง 3. ส่วนประกอบ และระบบเสียงของกลองยืน 4. ส่วนประกอบ และระบบเสียงของกลองหลอน 5. ส่วนประกอบ และระบบเสียงของฆ้องโหม่งมังคละ
4. วิธีการและกิจกรรมในการฝึกอบรม	ให้ปรับรวบรวมใบงานเป็น 2 ใบงาน	ปรับจาก 6 ใบงาน
5. สื่อ/อุปกรณ์ที่ใช้ในการฝึกอบรม	1. ควรเพิ่มรูปภาพการปฏิบัติลงในใบงานให้ครอบคลุม เนื้อหาสาระ 2. ปรับเนื้อหาในใบงานทุกใบให้มีความชัดเจน	1. ไม่มีรูปภาพ 2. เนื้อหาไม่ชัดเจน
6. การวัดผลและการประเมินผล	เพิ่มเติมตาราง ผ่าน/ไม่ผ่าน หมายเหตุ ลงไปด้วย	

Mahasarakham University

7. ประเด็นวิพากษ์ด้านความเหมาะสมของหน่วยการเรียนรู้ที่ 4 การประสมวงดนตรีมังคละ

หน่วยการเรียนรู้ในการวิพากษ์	ข้อเสนอแนะจากที่ประชุม	เนื้อหาที่มีการปรับแก้ไขในหลักสูตรเดิม
1. คำอธิบายประจำหน่วยการเรียนรู้	เพิ่มคำอธิบายรายวิชาให้ครอบคลุมกับเนื้อหา	คำอธิบายรายวิชามีเนื้อหาที่สั้นเกินไปไม่ครอบคลุมตัวเนื้อหาของหน่วยการเรียนรู้
2. ระยะเวลาประจำหน่วย	ปรับระยะเวลาเป็น 20 นาที	หลักสูตรฉบับร่าง 20 นาที
3. จุดประสงค์การเรียนรู้		
4. เนื้อหาสาระ		
5. วิธีการและกิจกรรมในการฝึกอบรม		
6. สื่อ/อุปกรณ์ที่ใช้ในการฝึกอบรม	ควรเพิ่มรูปภาพการปฏิบัติลงในใบงานให้ครอบคลุม เนื้อหาสาระ	
7. การวัดผลและการประเมินผล	เพิ่มเติมตาราง ผ่าน/ไม่ผ่าน หมายเหตุ ลงไปด้วย	

8. ประเด็นวิพากษ์ด้านความเหมาะสมของหน่วยการเรียนรู้ที่ 5 พิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับวงดนตรีมังคละ

หน่วยการเรียนรู้ในการวิพากษ์	ข้อเสนอแนะจากที่ประชุม	เนื้อหาที่มีการปรับแก้ไขในหลักสูตรเดิม
1. คำอธิบายประจำหน่วยการเรียนรู้	เพิ่มคำอธิบายรายวิชาให้ครอบคลุมกับเนื้อหา	คำอธิบายรายวิชามีเนื้อหาที่สั้นเกินไปไม่ครอบคลุมตัวเนื้อหาของหน่วยการเรียนรู้
2. ระยะเวลาประจำหน่วย	ปรับระยะเวลาเป็น 20 นาที	หลักสูตรฉบับร่าง 15 นาที
3. จุดประสงค์การเรียนรู้		
4. เนื้อหาสาระ		
5. วิธีการและกิจกรรมในการฝึกอบรม		
6. สื่อ/อุปกรณ์ที่ใช้ในการฝึกอบรม	ควรเพิ่มรูปภาพการปฏิบัติลงในใบงานให้ครอบคลุม เนื้อหาสาระ	
7. การวัดผลและการประเมินผล	เพิ่มเติมตาราง ผ่าน/ไม่ผ่าน หมายเหตุ ลงไปด้วย	

Mahasarakham University

9. ประเด็นวิพากษ์ด้านความเหมาะสมของหน่วยการเรียนรู้ที่ 6 โอกาสและวาระในการบรรเลงของวงดนตรีมังคละ

หน่วยการเรียนรู้ในการวิพากษ์	ข้อเสนอแนะจากที่ประชุม	เนื้อหาที่มีการปรับแก้ไขในหลักสูตรเดิม
1. คำอธิบายประจำหน่วยการเรียนรู้	เพิ่มคำอธิบายรายวิชาให้ครอบคลุมกับเนื้อหา	คำอธิบายรายวิชามีเนื้อหาที่สั้นเกินไปไม่ครอบคลุมตัวเนื้อหาของหน่วยการเรียนรู้
2. ระยะเวลาประจำหน่วย	ปรับระยะเวลาเป็น 20 นาที	หลักสูตรฉบับร่าง 10 นาที
3. จุดประสงค์การเรียนรู้		
4. เนื้อหาสาระ		
5. วิธีการและกิจกรรมในการฝึกอบรม		
6. สื่อ/อุปกรณ์ที่ใช้ในการฝึกอบรม	ควรเพิ่มรูปภาพการปฏิบัติลงในใบงานให้ครอบคลุม เนื้อหาสาระ	
7. การวัดผลและการประเมินผล	เพิ่มเติมตาราง ผ่าน/ไม่ผ่าน หมายเหตุ ลงไปด้วย	

10. ประเด็นวิพากษ์ด้านความเหมาะสมของหน่วยการเรียนรู้ที่ 7 ฝึกปฏิบัติเครื่องดนตรีในวงมังคละเพลงไม้หนึ่ง

หน่วยการเรียนรู้ในการวิพากษ์	ข้อเสนอแนะจากที่ประชุม	เนื้อหาที่มีการปรับแก้ไขในหลักสูตรเดิม
1. คำอธิบายประจำหน่วยการเรียนรู้	เพิ่มคำอธิบายรายวิชาให้ครอบคลุมกับเนื้อหา	คำอธิบายรายวิชามีเนื้อหาที่สั้นเกินไปไม่ครอบคลุมตัวเนื้อหาของหน่วยการเรียนรู้
2. ระยะเวลาประจำหน่วย	ปรับระยะเวลาเป็น 120 นาที	หลักสูตรฉบับร่าง 60 นาที
3. จุดประสงค์การเรียนรู้		
4. เนื้อหาสาระ		
5. วิธีการและกิจกรรมในการฝึกอบรม		
6. สื่อ/อุปกรณ์ที่ใช้ในการฝึกอบรม	ควรเพิ่มรูปภาพการปฏิบัติลงในใบงานให้ครอบคลุม เนื้อหาสาระ	
7. การวัดผลและการประเมินผล	เพิ่มเติมตาราง ผ่าน/ไม่ผ่าน หมายเหตุ ลงไปด้วย	

Mahasarakham University

11. ประเด็นวิพากษ์ด้านความเหมาะสมของหน่วยการเรียนรู้ที่ 8 ฝึกปฏิบัติเครื่องดนตรีในวงมังคละเพลงไม้สอง

หน่วยการเรียนรู้ในการวิพากษ์	ข้อเสนอแนะจากที่ประชุม	เนื้อหาที่มีการปรับแก้ไขในหลักสูตรเดิม
1. คำอธิบายประจำหน่วยการเรียนรู้	เพิ่มคำอธิบายรายวิชาให้ครอบคลุมกับเนื้อหา	คำอธิบายรายวิชามีเนื้อหาที่สั้นเกินไปไม่ครอบคลุมตัวเนื้อหาของหน่วยการเรียนรู้
2. ระยะเวลาประจำหน่วย	ปรับระยะเวลาเป็น 120 นาที	หลักสูตรฉบับร่าง 60 นาที
3. จุดประสงค์การเรียนรู้	ตัดวัตถุประสงค์ข้อที่ 5 ออกเหลือไว้เพียง 4 วัตถุประสงค์	วัตถุประสงค์มี 5 ข้อ เพื่อให้ผู้เข้าอบมีความรู้ความเข้าใจและสามารถปฏิบัติเครื่องประกอบจังหวะได้
4. เนื้อหาสาระ	ตัดเนื้อหาสาระข้อที่ 5 ออกเหลือไว้เพียง 4 วัตถุประสงค์	ปฏิบัติเครื่องประกอบจังหวะเพลงสองไม้
5. วิธีการและกิจกรรมในการฝึกอบรม		
6. สื่อ/อุปกรณ์ที่ใช้ในการฝึกอบรม	ควรเพิ่มรูปภาพการปฏิบัติลงในใบงานให้ครอบคลุม เนื้อหาสาระ	
7. การวัดผลและการประเมินผล	เพิ่มเติมตาราง ผ่าน/ไม่ผ่าน หมายเหตุ ลงไปด้วย	

12. ประเด็นวิพากษ์ด้านความเหมาะสมของหน่วยการเรียนรู้ที่ 9 ฝึกปฏิบัติเครื่องดนตรีในวงมังคละเพลงไม้สาม

หน่วยการเรียนรู้ในการวิพากษ์	ข้อเสนอแนะจากที่ประชุม	เนื้อหาที่มีการปรับแก้ไขในหลักสูตรเดิม
1. คำอธิบายประจำหน่วยการเรียนรู้	เพิ่มคำอธิบายรายวิชาให้ครอบคลุมกับเนื้อหา	คำอธิบายรายวิชามีเนื้อหาที่สั้นเกินไปไม่ครอบคลุมตัวเนื้อหาของหน่วยการเรียนรู้
2. ระยะเวลาประจำหน่วย	ปรับระยะเวลาเป็น 120 นาที	หลักสูตรฉบับร่าง 60 นาที
3. จุดประสงค์การเรียนรู้	ตัดวัตถุประสงค์ข้อที่ 5 ออกเหลือไว้เพียง 4 วัตถุประสงค์	วัตถุประสงค์มี 5 ข้อ ตัดข้อที่ 5 เกี่ยวกับการปฏิบัติเครื่องประกอบจังหวะออก
4. เนื้อหาสาระ		

Mahasarakham University

หน่วยการเรียนรู้ในการวิพากษ์	ข้อเสนอแนะจากที่ประชุม	เนื้อหาที่มีการปรับแก้ไขในหลักสูตรเดิม
5. วิธีการและกิจกรรมในการฝึกอบรม		
6. สื่อ/อุปกรณ์ที่ใช้ในการฝึกอบรม	ควรเพิ่มรูปภาพการปฏิบัติลงในใบงานให้ครอบคลุม เนื้อหาสาระ	
7. การวัดผลและการประเมินผล	เพิ่มเติมตาราง ผ่าน/ไม่ผ่าน หมายเหตุ ลงไปด้วย	

13. ประเด็นวิพากษ์ด้านความเหมาะสมของหน่วยการเรียนรู้ที่ 10 ฝึกปฏิบัติเครื่องดนตรีในวงมังคละเพลงไม้สี่

หน่วยการเรียนรู้ในการวิพากษ์	ข้อเสนอแนะจากที่ประชุม	เนื้อหาที่มีการปรับแก้ไขในหลักสูตรเดิม
1. คำอธิบายประจำหน่วยการเรียนรู้	เพิ่มคำอธิบายรายวิชาให้ครอบคลุมกับเนื้อหา	คำอธิบายรายวิชามีเนื้อหาที่สั้นเกินไปไม่ครอบคลุมตัวเนื้อหาของหน่วยการเรียนรู้
2. ระยะเวลาประจำหน่วย	ปรับระยะเวลาเป็น 120 นาที	หลักสูตรฉบับร่าง 60 นาที
3. จุดประสงค์การเรียนรู้	ตัดวัตถุประสงค์ข้อที่ 5 ออกเหลือไว้เพียง 4 วัตถุประสงค์	วัตถุประสงค์มี 5 ข้อ ตัดข้อที่ 5 เกี่ยวกับการปฏิบัติเครื่องประกอบจังหวะออก
4. เนื้อหาสาระ		
5. วิธีการและกิจกรรมในการฝึกอบรม		
6. สื่อ/อุปกรณ์ที่ใช้ในการฝึกอบรม	ควรเพิ่มรูปภาพการปฏิบัติลงในใบงานให้ครอบคลุม เนื้อหาสาระ	
7. การวัดผลและการประเมินผล	เพิ่มเติมตาราง ผ่าน/ไม่ผ่าน หมายเหตุ ลงไปด้วย	

Mahasarakham University

ตัวอย่างหลักสูตรฝึกอบรม

บทที่ 1

บทนำ

หลักการและเหตุผล

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) กำหนดเป้าหมายหลักให้มีการทำนุบำรุง รักษา มรดกทางวัฒนธรรม สุนทรียศาสตร์ ขนบธรรมเนียม ภูมิปัญญาไทย และภาวะลักษณ์เมืองที่เป็นเอกลักษณ์ประจำชาติและประจำท้องถิ่น โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการศึกษา ค้นคว้าวิจัย และรวบรวมองค์ความรู้ด้านศิลปะ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมพื้นบ้าน ภูมิปัญญา ตลอดจนวัฒนธรรมชนเผ่า และวัฒนธรรมประจำชาติทุกสาขาอย่างทั่วถึง รวมถึงการผลิตตำรา สื่อการเรียนการสอน เกี่ยวกับงานศิลปะไทยชั้นสูง โบราณราชประเพณีไว้เป็นหลักฐานอ้างอิงทางวิชาการ และสร้างสรรค์ผลงานศิลปะไทยชั้นสูง ซึ่งมีความสอดคล้องกับแผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ (พ.ศ. 2550-2559) กำหนดให้กระทรวงศึกษาธิการซึ่งเป็นหน่วยงานภายนอกมีส่วนร่วมในการดำเนินงานขับเคลื่อนกลไกการทำงานตามยุทธศาสตร์ที่ 1 คือ วิจัยทางศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม พัฒนาองค์ความรู้ หลักสูตร พัฒนาระบบการบริหารจัดการ เสริมพลังบุคลากร เสริมพลังองค์กรร่วมจรรโลงศิลปะ วัฒนธรรมชนเผ่า และยุทธศาสตร์ที่ 2 อนุรักษ์และสืบทอดมรดกทางศาสนาศิลปะและวัฒนธรรม การฟื้นฟูสืบทอดภูมิปัญญาไทย ซึ่งนโยบายดังกล่าวข้างต้นมีความสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 มีจุดมุ่งหมายมุ่งเน้นให้หน่วยงานทางการศึกษาระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชน ให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา ส่งเสริมให้มีการผลิต และพัฒนาแบบเรียน ตำรา หนังสือทางวิชาการ สื่อสิ่งพิมพ์อื่น วัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยีการศึกษาอื่นโดยเร่งรัดพัฒนา ขีดความสามารถ ในการผลิต

มังคละ เป็นวงดนตรีพื้นบ้านที่แพร่กระจายอยู่ในเขตภาคเหนือตอนล่าง บทบาทของวงมังคละใช้สำหรับการแห่หรือประกอบพิธีต่างๆ อันเกี่ยวเนื่องกับศาสนา วัฒนธรรม และประเพณี และใช้ประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานมงคลและงานอวมงคล สภาพปัญหาปัจจุบันแนวโน้มวงดนตรีมังคละหน้าจะลดลง เนื่องจากนักดนตรีได้เลิกอาชีพเป็นนักดนตรีแล้ว เนื่องจากสาเหตุหลายประการ เช่น ขาดผู้สืบต่อ รายได้ไม่พอต่อค่ายังชีพ งานลดน้อยลง และสังคมหันไปนิยมวงดนตรีประเภทอื่นแทน และขาดการสนับสนุนจากหลายๆ ฝ่าย ซึ่งในอนาคตข้างหน้าวงมังคละอาจจะสูญหายไปจากสังคมก็ได้ในปัจจุบัน และอีกปัจจัยหนึ่งที่สำคัญ ที่ส่งผลให้วงดนตรีมังคละได้รับความนิยมน้อยลง ในปัจจุบันจะเห็นได้ว่า วงดนตรีมังคละนั้นมีเล่นจำกัดในวงเฉพาะ บทเพลงที่บรรเลงก็เหลือน้อยลง ยิ่งปัจจุบันมีปัจจัยที่ส่งผลกระทบ และมีวัฒนธรรมของชาติอื่นๆ ได้หลั่งไหลเข้ามาทำให้ดนตรีมังคละได้รับความสนใจน้อยลง จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีหน่วยงานต่างๆ เข้ามาสนับสนุน และเผยแพร่ดนตรีมังคละอย่างจริงจัง

Mahasarakham University

จากหลักการและเหตุผลดังกล่าว จะเห็นได้ว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอนุรักษ์และสืบสานวงดนตรีมังคละไว้ เพื่อไม่ให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้สูนหายลงไป โดยผู้วิจัยได้ทำการสำรวจความต้องการจำเป็นในการสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครู พบว่ามีความต้องการและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะสร้างและพัฒนาหลักสูตรขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ ด้วยสาเหตุนี้ ผู้วิจัยได้ทำการสร้างและพัฒนาหลักสูตร ด้วยวิธีการการลงพื้นที่จริงเพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา วิธีการบรรเลง ตลอดจนรวบรวมบทเพลงต่างๆ จากวงมังคละในเขตภาคเหนือตอนล่าง เพื่อนำมาเป็นมาเป็นข้อมูล และนำข้อมูลดังกล่าว มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และจัดระบบหมวดหมู่จนเป็นหลักสูตรฝึกอบรมครูที่สมบูรณ์นี้ หลักสูตรฝึกอบรมนี้จะเป็นเครื่องมือในการจัดการเรียนการสอนวงดนตรีมังคละได้เป็นอย่างดี มีความทันสมัย และรวดเร็ว และยังเป็นความรู้พื้นฐานที่จะไปพัฒนาต่อยอด อันเป็นรากฐานแห่งความสำคัญในการพัฒนาระยะยาว และเป็นไปตามการพัฒนาหลักสูตรตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 อนึ่งผลของการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาทางการศึกษาที่ยั่งยืน และเป็นการอนุรักษ์สืบสานด้านวัฒนธรรมภูมิปัญญาภาคเหนือตอนล่างและของชาติให้มีสืบต่อไป

เป้าหมาย

หลักสูตรฝึกอบรมครู เรื่องวงดนตรีมังคละเพื่อสืบสานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่างนี้ จัดขึ้นเพื่อฝึกอบรมครูผู้มีหน้าที่สอนดนตรีในเขตภาคเหนือตอนล่าง ในการเพิ่มประสิทธิภาพของการจัดการเรียนการสอนดนตรีมังคละ เพื่อเพิ่มพูนความรู้และทักษะในการจัดการเรียนการสอนวงดนตรีมังคละในเขตภาคเหนือตอนล่าง

จุดมุ่งหมายของหลักสูตร

จุดมุ่งหมายของหลักสูตรฝึกอบรมครู เรื่องวงดนตรีมังคละ สำหรับครูในเขตภาคเหนือตอนล่าง กำหนดไว้เป็น 2 ระดับ ดังนี้

1. จุดมุ่งหมายทั่วไป

ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ความเข้าใจ มีเจตคติ และมีทักษะในการปฏิบัติพร้อมที่จะนำความรู้ไปถ่ายทอดสู่ท้องถิ่นและสถานศึกษาได้

2. จุดมุ่งหมายเฉพาะ

2.1 เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องประวัติและความเป็นมาของวงดนตรีวงดนตรีมังคละในเขตภาคเหนือตอนล่าง

2.2 เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีทักษะในการปฏิบัติเครื่องดนตรีมังคละเพื่อนำกลับไปถ่ายทอดได้

ระยะเวลาในการฝึกอบรม

หลักสูตรฝึกอบรมวงดนตรีมังคละสำหรับครู เป็นหลักสูตรฝึกอบรมระยะสั้นใช้เวลา 2 วัน เนื้อหาภาคทฤษฎีใช้เวลา 3 ชั่วโมง ภาคปฏิบัติใช้เวลา 9 ชั่วโมง

Mahasarakham University

คุณสมบัติของวิทยากร

1. เป็นผู้ที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับในวงการมังคละ
2. มีประสบการณ์ในการบรรเลงมังคละไม่น้อยกว่า 5 ปี
3. เป็นผู้ที่มีความรู้ในเรื่องของการวัดผลประเมินผลในการฝึกอบรม

คุณสมบัติของผู้เข้ารับการอบรม

1. ครูผู้ทำหน้าที่สอนทั้งดนตรีไทยและสากลในเขตภาคเหนือตอนล่าง
2. ครูผู้มีหน้าที่ควบคุมวงมังคละและสามารถบรรเลงเครื่องดนตรีมังคละได้อย่างน้อย 1 ชิ้น

จำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรม

จำนวน 10 คน ได้มาจากการสำรวจความต้องการในการฝึกอบรมในสถานศึกษาต่างๆ

สื่ออุปกรณ์ในการฝึกอบรม

1. เอกสารประกอบหลักสูตรฝึกอบรมมังคละ
2. Power Point ประกอบการบรรยาย
3. ภาพและเสียงประกอบจากวีดีทัศน์
4. เครื่องดนตรีในวงมังคละ

การประเมินผลฝึกอบรม

การประเมินผลการฝึกอบรมครูเรื่องวงดนตรีมังคละ แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่ การวัดผลก่อนการฝึกอบรม การวัดผลระหว่างฝึกอบรม การประเมินผลการฝึกอบรมเมื่อสิ้นสุดการฝึกอบรม ซึ่งมีรายละเอียดแต่ละขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. การวัดผลก่อนการฝึกอบรม ใช้แบบทดสอบความรู้ ความเข้าใจเป็นเครื่องมือในการวัดผลและประเมินผล
2. การวัดผลระหว่างฝึกอบรมประจำแต่ละหน่วยการเรียนรู้ ใช้แบบสังเกตการปฏิบัติเพื่อเป็นเครื่องมือในการประเมินผล
3. การประเมินผลการฝึกอบรมเมื่อสิ้นสุดการฝึกอบรม ใช้แบบทดสอบความรู้ ความเข้าใจเป็นเครื่องมือในการวัดผลและประเมินผล

Mahasarakham University

บทที่ 2
แนวทางฝึกอบรม

คำแนะนำสำหรับวิทยากร

วิทยากร เป็นผู้ที่มีความสำคัญ และเป็นปัจจัยต่อความสำเร็จในการฝึกอบรมครู เรื่องวงดนตรีมังคละในเขตภาคเหนือตอนล่างเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งจะเป็นผู้นำเนื้อหาสาระ ตลอดจนถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ รวมถึงการกระตุ้นให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดการเรียนรู้ในเนื้อหาสาระของวงดนตรีมังคละตามขอบเขตหรือประเด็นต่างๆ ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร และตรงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ดังนั้น เพื่อให้การฝึกอบรมดำเนินการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ วิทยากรควรดำเนินการดังต่อไปนี้

1. การเตรียมการก่อนการฝึกอบรม

1.1 วิทยากรควรศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับ ความสำคัญ วัตถุประสงค์ ขอบเขตของหลักสูตร นโยบาย และเงื่อนไขอื่นๆ ที่ปรากฏในหลักสูตรฝึกอบรม รวมถึงสื่อและวิธีการในการฝึกอบรม

1.2วิทยากรควรสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับผู้เข้ารับการฝึกอบรม โดยชั่วโมงแรกของการฝึกอบรม อาจมีการสื่อสารระหว่างกัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจในวัตถุประสงค์ความต้องการและความจำเป็นของการฝึกอบรม

1.3 ดำเนินการวางแผนการฝึกอบรมให้ครอบคลุมและเหมาะสม ดังนี้

1.3.1 การกำหนดบทบาทและวิธีฝึกอบรม

1.3.2 การกำกับเวลาในการบรรยายและการปฏิบัติกิจกรรม

1.3.3 การกำกับเวลาในการปฏิบัติกิจกรรมแต่ละขั้นตอน

1.3.4 การเตรียมสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบในการฝึกอบรม

1.3.5 การเตรียมความพร้อมด้านสถานที่ ทดลองใช้สื่อ เครื่องมืออุปกรณ์ประกอบการฝึกอบรม

2. ระหว่างการฝึกอบรม

2.1 วิทยากรควรชี้แจงความเป็นมาและความสำคัญของหลักสูตร และระเบียบของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

2.2 วิทยากรควรสร้างจูงใจ อำนวยความสะดวก กระตุ้น ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมปฏิบัติกิจกรรมแต่ละขั้นตอนให้มีประสิทธิภาพ

2.3 วิทยากรควรสร้างสร้างบรรยากาศ ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้เรียนรู้อย่างตั้งใจเพลิดเพลินและมีความสุข

2.4 วิทยากรควรประเมินผลและวิเคราะห์ปัญหาหลังจากเสร็จการฝึกอบรมแต่ละหน่วยการเรียนรู้ เพื่อนำไปแก้ไขการฝึกอบรมในวันต่อไป

3. หลังการฝึกอบรม

ประเมินผลการฝึกอบรม เพื่อวางแผนในการติดตามผลการปฏิบัติงานสำหรับการฝึกอบรมครั้งต่อไป

Mahasarakham University

กระบวนการฝึกอบรม

หลักสูตรฝึกอบรมเรื่องวงดนตรีมังคละเพื่อสืบสานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่างนี้ มีวัตถุประสงค์ที่ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดความรู้ ความเข้าใจ และทักษะ ในเรื่องของวงดนตรีมังคละ สำหรับนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น โดยดำเนินการดังนี้

1. สำรวจความต้องการจำเป็นในการสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวงดนตรีมังคละเพื่อสืบสานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่าง จากครูผู้ทำหน้าที่สอนดนตรีจากสถาบันการศึกษาในเขตภาคเหนือตอนล่าง ด้วยวิธีการลงพื้นที่สำรวจ และสัมภาษณ์

2. การสร้างหลักสูตรฝึกอบรม นำความต้องการจำเป็นต่างๆ ที่ได้จากครูผู้ทำหน้าที่สอนดนตรีจากสถาบันการศึกษาในเขตภาคเหนือตอนล่าง นำปัญหาและความต้องการจำเป็นต่างๆ มาทำการวิเคราะห์วิธีที่จะแก้ปัญหาและช่วยในการสนับสนุนการเรียนการสอนวงดนตรีมังคละสำหรับครู ได้แก่การสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวงดนตรีมังคละเพื่อสืบสานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่าง อันประกอบไปด้วย วัตถุประสงค์ของหลักสูตรฝึกอบรม เนื้อหาของแต่ละหน่วยการเรียนรู้ วัตถุประสงค์ของแต่ละหน่วยการเรียนรู้ เนื้อหาสาระหรือแนวทางการฝึกอบรม วิธีการฝึกอบรม ระยะเวลา การเรียงลำดับความยากง่ายของแต่ละหน่วยการเรียนรู้ ตลอดจนการกำหนดลักษณะ และวิธีการของวิทยากรผู้ดำเนินการฝึกอบรม

ระยะเวลา

การฝึกอบรมครั้งนี้ใช้เวลาทั้งสิ้น 2 วัน 12 ชั่วโมง ภาคทฤษฎีจำนวน 3 ชั่วโมง ภาคปฏิบัติ 9 ชั่วโมง โดยแบ่งหน่วยการฝึกอบรมออกเป็น 10 หน่วย

เนื้อหาสาระของหลักสูตร

ภาคทฤษฎี

หน่วยที่ 1 ประวัติความเป็นมาวงดนตรีมังคละภาคเหนือตอนล่าง
หน่วยที่ 2 ส่วนประกอบและระบบเสียงเครื่องดนตรีในวงมังคละ
หน่วยที่ 3 บทบาทหน้าที่ในการบรรเลงของเครื่องดนตรีในวงมังคละ
หน่วยที่ 4 การผสมวงดนตรีมังคละ
หน่วยที่ 5 พิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับวงดนตรีมังคละ
หน่วยที่ 6 การแต่งกายและโอกาสในการบรรเลงของวงดนตรีมังคละ

ภาคปฏิบัติ

หน่วยที่ 7 ฝึกปฏิบัติเครื่องดนตรีในวงมังคละเพลงไม้หนึ่ง
หน่วยที่ 8 ฝึกปฏิบัติเครื่องดนตรีในวงมังคละเพลงไม้สอง
หน่วยที่ 9 ฝึกปฏิบัติเครื่องดนตรีในวงมังคละเพลงไม้สาม
หน่วยที่ 10 ฝึกปฏิบัติเครื่องดนตรีในวงมังคละเพลงไม้สี่

Mahasarakham University

ตารางกิจกรรมในการฝึกอบรมครู เรื่องวงดนตรีมังคละเพื่อสืบสานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่าง

หน่วยที่	หัวข้อฝึกอบรม	จำนวนเวลา
	ภาคทฤษฎี	
หน่วยที่ 1	ประวัติความเป็นมาของวงดนตรีมังคละภาคเหนือตอนล่าง	60 นาที
หน่วยที่ 2	ส่วนประกอบและระบบเสียงเครื่องดนตรีในวงมังคละ	30 นาที
หน่วยที่ 3	บทบาทหน้าที่ในการบรรเลงของเครื่องดนตรีในวงมังคละ	30 นาที
หน่วยที่ 4	การผสมวงดนตรีมังคละ	20 นาที
หน่วยที่ 5	พิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับวงดนตรีมังคละ	20 นาที
หน่วยที่ 6	การแต่งกายและโอกาสในการบรรเลงของวงดนตรีมังคละ	20 นาที
	ภาคปฏิบัติ	
หน่วยที่ 7	ฝึกปฏิบัติเครื่องดนตรีในวงมังคละเพลงไม้หนึ่ง	150 นาที
หน่วยที่ 8	ฝึกปฏิบัติเครื่องดนตรีในวงมังคละเพลงไม้สอง	130 นาที
หน่วยที่ 9	ฝึกปฏิบัติเครื่องดนตรีในวงมังคละเพลงไม้สาม	130 นาที
หน่วยที่ 10	ฝึกปฏิบัติเครื่องดนตรีในวงมังคละเพลงไม้สี่	130 นาที

Mahasarakham University

บทที่ 3
โครงสร้างหลักสูตรฝึกอบรม

คำอธิบายหลักสูตรฝึกอบรม

หลักสูตรฝึกอบรมเรื่องวงดนตรีมังคละเพื่อสืบสานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่างนี้ จำนวน 6 ชั่วโมง ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดความรู้ ความเข้าใจ และทักษะ ในเรื่องของวงดนตรีมังคละ โดยมีความมุ่งหวังให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนวงดนตรีมังคละในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของหลักสูตรฝึกอบรม

1. เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถอธิบายในเรื่อง ประวัติความเป็นมาวงดนตรีมังคละภาคเหนือตอนล่าง ได้ถูกต้อง
2. เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถอธิบายในเรื่อง ส่วนประกอบและระบบเสียงเครื่องดนตรีในวงมังคละ ได้ถูกต้อง
3. เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถอธิบายในเรื่อง บทบาทหน้าที่ในการบรรเลงของเครื่องดนตรีในวงมังคละ ได้ถูกต้อง
4. เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถอธิบายในเรื่อง การผสมวงดนตรีมังคละ ได้ถูกต้อง
5. เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถอธิบายในเรื่อง พิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับวงดนตรีมังคละ ได้ถูกต้อง
6. เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถอธิบายในเรื่อง การแต่งกายและโอกาสในการบรรเลงของวงดนตรีมังคละ ได้ถูกต้อง
7. เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถปฏิบัติในเพลงไม้หนึ่งได้ถูกต้อง
8. เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถปฏิบัติในเพลงไม้สอง ได้ถูกต้อง
9. เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถปฏิบัติในเพลงไม้สามได้ถูกต้อง
10. เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถปฏิบัติในเพลงไม้สี่ได้ถูกต้อง

หลักสูตรฝึกอบรมเรื่องวงดนตรีมังคละ เป็นเอกสารสำหรับผู้เข้ารับการฝึกอบรมและวิทยากรผู้ฝึกอบรม โดยประกอบด้วยเนื้อหาที่ใช้ในการฝึกอบรม รวมทั้งสิ้น 10 หน่วยการเรียนรู้

Mahasarakham University

กำหนดการขั้นตอน ฝึกอบรมครู
หลักสูตร “วงดนตรีมังคละในเขตภาคเหนือตอนล่าง”
ณ สำหนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

เวลา 8.00 น. - 8.30 น.	ลงทะเบียน
เวลา 8.30 น. - 8.45 น.	กล่าวเปิดงานโดยผู้อำนวยการวัฒนธรรมจังหวัดพิษณุโลก
เวลา 8.45 น. - 9.00 น.	บรรยายพิเศษโดยผู้อำนวยการวัฒนธรรมจังหวัดพิษณุโลก
เวลา 9.00 น. - 10.00 น.	หน่วยที่ 1 ประวัติความเป็นมาวงดนตรีมังคละภาคเหนือตอนล่าง
เวลา 10.00 น. - 12.00 น.	หน่วยที่ 2 ส่วนประกอบและระบบเสียงเครื่องดนตรีในวงมังคละ
	หน่วยที่ 3 บทบาทหน้าที่ในการบรรเลงของเครื่องดนตรีในวงมังคละ
	หน่วยที่ 4 การผสมวงดนตรีมังคละ
	หน่วยที่ 5 พิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับวงดนตรีมังคละ
	หน่วยที่ 6 การแต่งกายและโอกาสในการบรรเลงของวงดนตรีมังคละ
เวลา 12.00 น. - 13.00 น.	พักรับประทานอาหารกลางวัน
เวลา 13.00 น. - 14.30 น.	หน่วยที่ 7 ฝึกปฏิบัติเครื่องดนตรีในวงมังคละเพลงไม้หนึ่ง
เวลา 13.00 น. - 16.30 น.	หน่วยที่ 8 ฝึกปฏิบัติเครื่องดนตรีในวงมังคละเพลงไม้สอง
เวลา 8.00 น. - 8.30 น.	ลงทะเบียน
เวลา 09.00 น. - 12.00 น.	หน่วยที่ 9 ฝึกปฏิบัติเครื่องดนตรีในวงมังคละเพลงไม้สาม
	หน่วยที่ 10 ฝึกปฏิบัติเครื่องดนตรีในวงมังคละเพลงไม้สี่
เวลา 12.00 น. - 13.00 น.	พักรับประทานอาหารกลางวัน
เวลา 13.00 น. - 16.00 น.	หน่วยที่ 10 ฝึกปฏิบัติเครื่องดนตรีในวงมังคละเพลงไม้สี่ (ต่อ)
เวลา 16.00 น. - 16.30 น.	ปิดการฝึกอบรม

หมายเหตุ : รับประทานอาหารว่างและเครื่องดื่ม เวลา 10.30 - 10.45 น. และ 14.30 น. - 14.45 น.
กำหนดการอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม

Mahasarakham University

ตัวอย่างแผนการฝึกอบรม

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1
เรื่องประวัติความเป็นมาวงดนตรีมังคละภาคเหนือตอนล่าง

ระยะเวลา 60 นาที

คำอธิบายประจำหน่วยการเรียนรู้

ประวัติความเป็นมาของวงดนตรีมังคละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย อุตรดิตถ์ และวงดนตรีมังคละในภาพรวมของเขตภาคเหนือตอนล่าง

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. เพื่อให้ผู้ฝึกอบรมมีความรู้ความเข้าใจประวัติความเป็นมาของวงดนตรีมังคละในจังหวัดพิษณุโลก
2. เพื่อให้ผู้ฝึกอบรมมีความรู้ความเข้าใจประวัติความเป็นมาของวงดนตรีมังคละในจังหวัดสุโขทัย
3. เพื่อให้ผู้ฝึกอบรมมีความรู้ความเข้าใจประวัติความเป็นมาของวงดนตรีมังคละในจังหวัดอุตรดิตถ์

เนื้อหาสาระ

1. ประวัติความเป็นมาของวงดนตรีมังคละในจังหวัดพิษณุโลก
2. ประวัติความเป็นมาของวงดนตรีมังคละในจังหวัดสุโขทัย
3. ประวัติความเป็นมาของวงดนตรีมังคละในจังหวัดอุตรดิตถ์

วิธีการและกิจกรรมในการฝึกอบรม

1. นำเข้าสู่บทเรียน
2. วิทยากรบรรยายประวัติความเป็นมาของวงดนตรีมังคละในจังหวัดพิษณุโลก พร้อมเปิด Power Point และวีดีทัศน์ประกอบการบรรยาย
3. ผู้เข้ารับการฝึกอบรมอภิปรายซักถามและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวงดนตรีมังคละในจังหวัดพิษณุโลก
4. วิทยากรบรรยายประวัติความเป็นมาของวงดนตรีมังคละในจังหวัดสุโขทัย พร้อมเปิด Power Point และวีดีทัศน์ประกอบการบรรยาย
5. ผู้เข้ารับการฝึกอบรมอภิปรายซักถามและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวงดนตรีมังคละในจังหวัดสุโขทัย

Mahasarakham University

6. วิทยากรบรรยายประวัติความเป็นมาของวงดนตรีมังคละในจังหวัดอุตรดิตถ์ พร้อมเปิด Power Point และวีดีทัศน์ประกอบการบรรยาย

7. ผู้เข้ารับการฝึกอบรมอภิปรายซักถามและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวงดนตรีมังคละในจังหวัดอุตรดิตถ์

สื่อ/อุปกรณ์ที่ใช้ในการฝึกอบรม

1. เอกสารประกอบหลักสูตรฝึกอบรมมังคละ
2. คู่มือสำหรับผู้เข้ารับการฝึกอบรม
3. เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ
4. เครื่องคอมพิวเตอร์และโปรเจ็คเตอร์
5. เครื่องเสียงและไมค์โครโฟน
6. เครื่องดนตรีมังคละ

การวัดผลและการประเมินผล

แบบทดสอบ เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวงดนตรีมังคละในเขตภาคเหนือตอนล่าง

Mahasarakham University

แบบทดสอบหน่วยการเรียนรู้ที่ 1
เรื่องประวัติความเป็นมาวงดนตรีมังคละภาคเหนือตอนล่าง

<u>คำชี้แจง</u> ให้ตอบคำถามดังต่อไปนี้ ใช้เวลาทั้งสิ้น 10 นาที

1. จงอธิบายเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวงดนตรีมังคละของจังหวัดพิษณุโลก มาโดยละเอียด

.....
.....
.....
.....

2. จงอธิบายเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวงดนตรีมังคละจังหวัดสุโขทัยมาโดยละเอียด

.....
.....
.....
.....

3. จงอธิบายเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวงดนตรีมังคละจังหวัดอุตรดิตถ์มาโดยละเอียด

.....
.....
.....
.....

4. จงอธิบายเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวงดนตรีมังคละในเขตภาคเหนือตอนล่าง มาโดยละเอียด

.....
.....
.....
.....

Mahasarakham University

เกณฑ์การประเมินภาคทฤษฎีหลักสูตรฝึกอบรมครูหน่วยการเรียนรู้ที่ 1
เรื่องประวัติความเป็นมาวงดนตรีมังคละภาคเหนือตอนล่าง

คำแนะนำในการใช้

1. ควรศึกษาเกณฑ์ในการให้คะแนนในหัวข้อต่างๆ อย่างละเอียด
2. ในการให้คะแนนจะพิจารณา เฉพาะหัวข้อที่กำหนดไว้ในแบบการให้คะแนนเท่านั้น
3. ผู้ฝึกอบรมมีระดับคะแนน 3.0 ขึ้นไปถือว่าผ่านเกณฑ์

ตัวชี้วัด indicator	เกณฑ์ Relative Criterion					รวม	เกณฑ์ในการประเมิน Absolute Criterion		หมายเหตุ
	ดีมาก 5 คะแนน	ดี 4 คะแนน	ปานกลาง 3 คะแนน	พอใช้ 2 คะแนน	ควรปรับปรุง 1 คะแนน		ผ่าน	ไม่ผ่าน	
ประวัติความเป็นมาวงดนตรีมังคละภาคเหนือตอนล่าง	ตอบถูกทุกข้อ	ตอบผิด 1 ข้อ	ตอบผิด 2 ข้อ	ตอบผิด 3ข้อ	ตอบไม่ถูกเลย				

Mahasarakham University

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเรื่อง วงดนตรีมังคละเพื่อสืบสานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่าง เป็นลักษณะของการออกแบบวิจัยเป็นเชิงคุณภาพทางวัฒนธรรม (Cultural Qualitative Research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Study) และทำการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา เพื่อนำมาจัดทำร่างหลักสูตรฝึกอบรม โดยผู้วิจัยได้สรุปรายละเอียดของขั้นตอนและนำเสนอผลการวิจัยตามลำดับ ดังต่อไปนี้

1. ความมุ่งหมายของการวิจัย
2. สรุปผล
3. อภิปรายผล
4. ข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา ของวงดนตรีมังคละ ในเขตภาคเหนือตอนล่าง
2. เพื่อศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการจำเป็นในการสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูเรื่องวงดนตรีมังคละเพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่าง
3. เพื่อสร้างและพัฒนาหลักสูตรชุดฝึกอบรมครู เรื่องวงดนตรีมังคละ เพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่าง

สรุปผล

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเรื่อง วงดนตรีมังคละเพื่อสืบสานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่าง ผู้วิจัยได้สรุปผลของการวิจัยดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ประวัติความเป็นมาของวงดนตรีมังคละ ในเขตภาคเหนือตอนล่าง

วงดนตรีมังคละเป็นวงดนตรีพื้นบ้านในเขตภาคเหนือตอนล่าง โดยแบ่งเป็น 2 ข้อดังนี้

1.1 ประวัติความเป็นมาจากร่องรอยหลักฐานจากการค้นหว้าจากเอกสาร

ได้รับแบบอย่างมาจากศรีลังกา ปรากฏในหลักศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ 1 และ 2 ได้บ่งแสดงอย่างชัดเจนว่า สุโขทัยมีความสัมพันธ์กับบ้านเมืองต่างๆ ที่ร่วมสมัยภายนอกมากมาย ทั้งทางเหนือ ทางตะวันออก และทางตะวันตก ในขณะเดียวกันทางใต้นั้นมีความสัมพันธ์กับแพรกศรีราชา สุพรรณภูมิ เพชรบุรี ราชบุรี เรื่อยลงไปจนถึงนครศรีธรรมราช และ คาบสมุทรมลายูหลักฐานสำคัญอีกประการหนึ่ง คือโดยการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเมื่อครั้งที่มีการนำศาสนามาเผยแพร่ตำนานพระพุทธสิหิงค์ของพระโพธิรังสีที่กล่าวว่า ในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช (พ.ศ. 1820-1860) มีพระภิกษุ

Mahasarakham University

จากลังกา เดินทางเข้าสู่สยามประเทศ พ่อขุนรามคำแหงได้ทรงทราบถึงกิติศัพท์ที่เลื่องลือของพระพุทธสิหิงค์ ว่าเป็นพระพุทธรูปที่มีความศักดิ์สิทธิ์และมีพุทธลักษณะที่งดงาม จึงทรงขอให้พระเจ้าศรีธรรมาโศกราช แต่งทูตเชิญพระสาส์นไปขอประทานพระพุทธสิหิงค์จากเจ้ากรุงลังกา และเนื่องด้วยเมืองทั้งสองมีการติดต่อสัมพันธ์อยู่กับลังกาอย่างใกล้ชิด จึงเป็นไปตามพระราชประสงค์ เมื่ออัญเชิญมาประดิษฐานที่นครศรีธรรมราช ได้มีการ จัดงานพิธีสมโภชใหญ่โตเป็นเวลา 7 วัน พระเจ้าศรีธรรมาโศกราชได้ให้ช่างท้องถิ่นจำลองไว้บูชา 1 องค์ พ่อขุนรามคำแหงได้เสด็จไปรับพระพุทธสิหิงค์ที่นครศรีธรรมราชด้วยพระองค์เอง แล้วทำการอัญเชิญมาประดิษฐานไว้ ณ กรุงสุโขทัย ข้อความข้างต้นสามารถสันนิษฐานได้ว่า มีการปะทะสังสรรค์กันทางด้านศาสนา และศิลปวัฒนธรรมระหว่างกรุงสุโขทัยกับศรีลังกาอย่างแน่นอน ซึ่งเหตุผลดังกล่าวมีความสอดคล้องกับแนวคิดของสุจิตต์ วงษ์เทศ คือ ซึ่งร่องรอยแห่งความเชื่อนี้มีความสัมพันธ์กับการบรรเลงมังคละเภรีของศรีลังกา ที่ใช้ในการตีประโคมบูชาพระเขี้ยวแก้วเพื่อเป็นพุทธบูชาเช่นเดียวกันรูปแบบของวงดนตรีในลักษณะของวงมังคละของชาวศรีลังกานั้นเป็นรูปแบบที่ปรากฏ โดยทั่วไปในประเทศอินเดียตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ซึ่งล้วนแต่มีจุดประสงค์หลัก คือ เพื่อแห่แหนและ
การเฉลิมฉลองด้วยกันทั้งสิ้น ในอดีตนั้นวงดนตรีลักษณะนี้ ปรากฏหลักฐานทางวรรณกรรม เช่น ในพระไตรปิฎก รามเกียรติ และมหาภารตะยุทธ์ และหลักฐานทางจิตรกรรมฝาผนังที่ถ้ำอชันตะ ในปัจจุบันพบวงดนตรีที่มีรูปแบบและลักษณะที่คล้ายคลึงกับวงมังคละของประเทศไทยและประเทศศรีลังกาในประเทศอินเดีย ประกอบด้วย กลอง ฆ้องเหม่ง และปี่ลิ้นคู่ ซึ่งวงดนตรีดังกล่าวนี้ชาวอินเดียนิยมใช้บรรเลงในขบวนแห่เฉลิมฉลองในเทศกาลที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและงานรื่นเริงทั่วไป ได้แก่ วงปัญจวาทยะของรัฐโอริสสา (The Panchavadva of Orissa) วงนายยันทิเมลัมของรัฐทมิฬนาดู (The Nayyandi Melam of Tamil Nadu)

1.2 ประวัติศาสตร์จากการสัมภาษณ์ลงพื้นที่ในเขตภาคเหนือตอนล่าง

เป็นวงดนตรีที่เกิดขึ้นในบริเวณเขตภาคเหนือตอนล่างอยู่แล้วซึ่งนิยมเล่นกันอย่างแพร่หลายในลุ่มแม่น้ำน่านและเป็นการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมด้านดนตรี ซึ่งกล่าวได้ว่าดนตรีมังคละมักจะนิยมเล่นแถบลุ่มแม่น้ำน่านซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกันเช่น อำเภอพิชัย อำเภอพรมพิราม อำเภอเมืองพิษณุโลก อำพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ และ อำเภอกงไกรลาศ อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย เป็นต้น จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์นายประโยชน์ ลูกพลับ ประธานชมรมดนตรีพื้นบ้านมังคละจังหวัดพิษณุโลก ได้กล่าวถึงความเป็นมาว่าหลักฐานที่สำคัญ ได้แก่ จดหมายระยะทางไปพิษณุโลก ซึ่งเป็นพระนิพนธ์ ของสมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัตติวงศ์ สำหรับการการสืบทอดวงปี่กลองที่ตำบลไกรใน อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย กว่าจะถึงรุ่นของนายประโยชน์ ลูกพลับซึ่งถือว่าเป็นสายที่มีความเก่าแก่ที่สุดในจังหวัดพิษณุโลก สามารถสืบค้นและรวบรวมเชื่อโยงได้ ปรากฏว่ามีการสืบทอดมา 4 รุ่น ดังนี้

1. นายเพิ่ม เมืองมา
2. นายพรต คชนิล
3. นายทองอยู่ ลูกพลับ
4. นายประโยชน์ ลูกพลับ

สำหรับการการสืบทอดวงปี่กลองที่ตำบลไกรใน อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย ซึ่งถือว่าเป็นสายที่สืบทอดวงดนตรีมังคละที่มีความเก่าแก่ที่สุดในจังหวัดสุโขทัย สามารถสืบค้นและรวบรวมเชื่อโยงได้ ปรากฏว่ามีการสืบทอดประมาณ 5 รุ่นชั่วอายุคน ดังนี้

Mahasarakham University

1. นายจ้อย ไม่ทราบนามสกุล น่าจะเป็นผู้เล่นมังคละรุ่นแรก
2. นายม่วง บานเช้า
3. นางหลิม ไม่ทราบนามสกุล
4. นางบุตร สายสร้อยจีน ได้สืบทอดมาจากนางหลิม อายุในช่วงปี 2422
5. นายจ่าย สายสร้อยจีน ได้สืบทอดมาจากนางบุตร สายสร้อยจีน ผู้เป็นมารดา
6. นายเคียง ชำนิ (ผู้ให้สัมภาษณ์) ได้รับการสืบทอดมาจากนายจ่าย สายสร้อยจีน

วงที่มีความเก่าแก่อีกวงหนึ่งในจังหวัดสุโขทัย ได้แก่วงมังคละในตำบลบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย ซึ่งมีการสืบทอดมาชั่วหลายอายุคน โดยมีการสืบทอดมาจากพ่อแก่เฟื่อง เป็นทหารเดินทางมาจากแควใหญ่ (จังหวัดพิษณุโลก) เป็นผู้นำวงปี่กลองมาถ่ายทอดให้ชาวตำบลบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย จากคำบอกเล่าสืบต่อกันมารวบรวมเชื่อโยงได้ปรากฏว่ามีการสืบทอดประมาณ 7 รุ่นรวมทั้งรุ่นปัจจุบัน ดังนี้

1. นายเฟื่อง ไม่ทราบนามสกุล
2. นายนิล แก้ววิเชียร
3. รุ่นที่ 3 ยังมีการสืบทอดอยู่แต่ไม่ทราบชื่อผู้ควบคุมวง
4. นายไสว เหลี่ยมไทย
5. นายแว่น สุวรรณโรจน์ พ.ศ. เกิด 2473
6. นายบุญมา ทองมา
7. นายสุวัฒน์ สุวรรณโรจน์

นายสุวัฒน์ ได้กล่าวว่า นายเฟื่องเป็นชาวแควใหญ่ (จังหวัดพิษณุโลก) ได้เป็นผู้นำวงปี่กลองมาถ่ายทอดและกล่าวว่า นายเฟื่องเกิดในสมัยสงครามเวียงจันทน์ และได้นำฆ้องที่ตนยังใช้บรรเลงอยู่ในปัจจุบันมาจากประเทศสาธารณประชาธิปไตรประชาชนลาวอีกด้วย

วงดนตรีมังคละในอำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์อาจพอลำดับได้ว่าเริ่มมีการก่อตั้งวงตั้งแต่

1. นายยอด แสงอรุณ โดยมี
2. นายเพชร แสงอรุณ
3. นายบุญลือ ขำทอง
4. นายกระทรวง สินหลักร้อย เป็นผู้ดูแลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547
5. นายเสมียน เนื้อนุ้ย เป็นผู้รักษาการควบคุมวงดนตรีมังคละต่อจนถึงปัจจุบัน

กล่าวโดยสรุปว่า วงดนตรีมังคละเกิดจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจากศรีลังกาโดยการเข้ามาสู่นครศรีธรรมราชและเดินทางมาทางน้ำ เนื่องจากการสำรวจลงพื้นที่ต่างๆ ผู้วิจัยได้พบร่องรอยทางวัฒนธรรมทางดนตรีประเภทนี้และมีความคล้ายคลึงกับวงดนตรีประเภทนี้หากแต่ว่ามีชื่อเรียกที่แตกต่างกันออกไป เช่น จังหวัดเพชรบูรณ์ได้แก่วงตุ๊บเก่ง ภาคใต้ วงกาหลอ ภาคเหนือ วงตุ้มโมง ภาคอีสาน วงกันตรึม สำหรับวงดนตรีมังคละจากร่องรอยผู้วิจัยได้สืบหาประวัติความเป็นมา

Mahasarakham University

จากบุคคลเพื่อหาจุดกำเนิดวงดนตรีของแต่ละจังหวัด พบว่า จังหวัดสุโขทัยมีการเล่นดนตรีชนิดนี้มาแล้วประมาณ 2345 ซึ่งเป็นช่วงอายุเกิดของนายจ้อย ผู้ที่เป็นผู้ก่อตั้งวงดนตรีมังคละในจังหวัดสุโขทัยมาจนถึงปัจจุบัน

ตอนที่ 2 ศึกษาสภาพปัญหาและความจำเป็นในการสร้างหลักสูตรฝึกอบรม วงดนตรีมังคละเพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่าง โดยผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 2 ประเด็นดังนี้

2.1 ศึกษาสภาพปัญหาในการสร้างหลักสูตรฝึกอบรมครู เรื่องวงดนตรีมังคละเพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่าง

2.1.1 สภาพปัญหาของวงดนตรีมังคละในอดีต

พบว่า วงดนตรีมังคละจะสืบทอดการบรรเลงในเฉพาะครอบครัว จำนวนเครื่องดนตรีที่ไม่เพียงพอหาได้ยากขาดความรู้ ในเรื่องการสร้างเครื่องดนตรี เวลาว่างที่จะมาเล่นดนตรีมีน้อย เนื่องจากส่วนใหญ่ชาวบ้านประกอบอาชีพทางการเกษตร การประชาสัมพันธ์ไม่เพียงพอ ความนิยมที่ไม่มากพอการสืบทอดจึงน้อยลง การบันทึกโน้ตของแต่ละบุคคลก็ไม่ตรงกัน หรืออาจไม่มีเลย และการถ่ายทอดการบรรเลงถ่ายทอดแบบ ใช้ปากนอยเป็นเสียง และการบรรเลงนั้นเน้นก็จะใช้การด้นสดเป็นส่วนใหญ่ ผู้ที่ไม่มีไหวพริบถึงอาจจะท้อแท้ในการฝึกฝน

2.1.2 สภาพปัญหาของวงดนตรีมังคละในปัจจุบัน

พบว่า ขาดผู้สืบทอดอย่างจริงจัง เยาวชนหันไปนิยมเล่นดนตรีตะวันตกเป็นส่วนใหญ่วาระและโอกาสในการบรรเลงก็ลดน้อยลงเรื่อยๆ ผู้คนส่วนใหญ่มองว่าเป็นวัฒนธรรมที่ล้าหลัง การว่าจ้างด้วยราคาที่ค่อนข้างถูก นักแสดงไปทำการแสดงเพราะว่าอาศัยใจรักในการแสดงเท่านั้น จึงทำให้วงดนตรีมังคละเป็นอาชีพที่ 2 หรือ อาชีพเสริม รองจากอาชีพหลัก งานประเพณี พิธีกรรมต่างๆ ที่เคยใช้วงดนตรีมังคละบรรเลงมีการเปลี่ยนแปลงโดยนำเอา แตรวง กลองยาว แคนวง มาบรรเลงในงานแทนวงดนตรีมังคละ ดนตรีมังคละค่อนข้างฟังยาก วงดนตรีมังคละไม่มีเสียงเบสเหมือนกับวงดนตรีตะวันตก หรือวงดนตรีประเภทอื่นๆ กระแสนิยมเพลงป๊อบมีมากขึ้น

2.1.3 สภาพปัญหาของวงดนตรีมังคละในอนาคต

พบว่า หากไม่มีการส่งเสริมวงดนตรีมังคละอย่างจริงจัง วงดนตรีมังคละอาจเหลือไว้เพียงตำนาน หรือ เหลือเพียงชื่อเท่านั้น วงมังคละอาจจะหายไปถ้าไม่มีการอนุรักษ์ สืบทอด หรือจัดทำหลักสูตรการฝึกอบรม หรือหลักสูตรท้องถิ่น ให้กับสถานศึกษา ผู้บรรเลงไม่มีความรู้ในการบรรเลงหรือธรรมชาติของเสียงเครื่องดนตรี ที่ตนบรรเลงอย่างถ่องแท้ จึงทำให้ขาดความไพเราะ จะทำให้ผู้สนใจวงมังคละน้อยลงและหายไปในที่สุด การสร้างมาตรฐานทักษะในการบรรเลง และมาตรฐานเครื่องดนตรี วงมังคละ อาจจะมีความไพเราะขึ้น ส่งผลให้คนมีความสนใจในดนตรีพื้นบ้านยิ่งขึ้น ซึ่งปัจจุบันยังไม่มีผู้จัดทำขึ้น

2.1.4 จุดอ่อนของวงดนตรีมังคละ

พบว่า ขาดผู้มีความรู้ ความเข้าใจ ทั้งด้านทฤษฎีและด้านปฏิบัติ การบรรเลงดนตรีจึงทำให้ขาดความไพเราะไม่น่าฟังเท่าที่ควร การถ่ายทอดเป็นไปด้วยความยากลำบาก เนื่องจากผู้บรรเลงจำเป็นต้องใช้ทักษะ ที่เรียกว่าการด้นสด หรือ ใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการบรรเลง ขาดขั้นตอนการถ่ายทอดที่เป็นระบบ ผู้เรียนเกิดการท้อแท้ ในการเรียนและเลิกเรียนกลางคันเป็นจำนวนมาก ความเร้าใจค่อนข้างน้อย เครื่องดนตรีบางชิ้นเบาเกินไป เครื่องดนตรีบางชิ้นดังเกินไป ขาดความสมดุลในการบรรเลงทำให้บางครั้งอาจจะทำให้ขาดความไพเราะเครื่องดนตรีควรตั้งเสียงให้มาตรฐาน

Mahasarakham University

เพื่อให้เกิดความไพเราะ เนื่องจากเสียงกลองมักตึงบ้างหย่อนบ้าง ผู้บรรเลงมักจะไม่มีการซ่อมบำรุง ขาดผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญดนตรีมังคละที่ลึกซึ้ง และผู้สืบทอดสืบสานน้อยลง

2.1.5 จุดแข็งของวงดนตรีมังคละ

พบว่า จังหวะหน้าทับของมังคละมีความหลากหลายเครื่องดนตรีในวงมังคละมีเอกลักษณ์เฉพาะตน

2.1.6 อุปสรรคของการอนุรักษ์และสืบทอดวงดนตรีมังคละ

พบว่า ขาดการส่งเสริมอย่างจริงจัง จากหน่วยงานราชการ ยังไม่มีความร่วมมือระหว่างระดับจังหวัดหรือระดับภาคที่จะเข้ามาดำเนินการเพื่อส่งเสริมวงดนตรีมังคละให้เป็นนโยบายระดับภาคเหนือตอนล่าง ควรให้มีการจัดทำหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่หน่วยงานสถานศึกษาทั้งในภาครัฐและเอกชนเพื่อเป็นเครื่องนำพาในการ ส่งเสริมวงดนตรีมังคละสืบต่อไป ขาดการประชาสัมพันธ์ การนำเสนออย่างจริงจัง

2.2 ความต้องการในการสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครู เรื่องวงดนตรีมังคละเพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่าง

2.2.1 ความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม

พบว่า ยังไม่มีหน่วยงานใด เก็บรวบรวมองค์ความรู้ของวงดนตรีมังคละทั้ง 3 จังหวัด เพื่อนำมาใช้ในการฝึกอบรมอย่างจริงจัง ครูมีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติเครื่องดนตรีในวงมังคละได้แล้วนั้นจะสามารถนำองค์ความรู้ไปขยายถ่ายทอดให้กับเด็กนักเรียน นักศึกษาได้ด้วย ปัจจุบันนี้วงมังคละเริ่มที่จะน้อยลงแต่ก็ยังคงมีการอนุรักษ์ไว้โดยผู้เชี่ยวชาญ ชาวบ้าน เท่านั้น ควรรีบจัดทำหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อกระจายองค์ความรู้สู่สถาบันการศึกษาเพื่อการอนุรักษ์ และสืบทอด

2.2.2 ความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครู

พบว่า ครูที่ทำหน้าที่สอนขาดเทคนิค ตำรา และสื่อต่างๆ ที่มีความเหมาะสม ที่จะนำมาใช้ในการเรียนการสอน ครูมาบรรจุเพื่อทำหน้าที่ในการจัดการเรียนการสอนในเขตภาคเหนือตอนล่างบางส่วน มีภูมิลำเนามาจากที่อื่น ทำให้ขาดองค์ความรู้ในเรื่องดนตรีท้องถิ่น วงดนตรีท้องถิ่นนิยมแสดงกันในท้องถิ่น และนักเรียนส่วนใหญ่ก็มาจากท้องถิ่น ดังนั้น มังคละเป็นสิ่งที่ควรจัดอยู่ในหลักสูตรท้องถิ่นด้วย

2.2.3 ความต้องการของหลักสูตร

1) จุดมุ่งหมายหลักสูตรฝึกอบรม

พบว่า ควรเป็นหลักสูตรที่ทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถนำองค์ความรู้ไปใช้ในการถ่ายทอดให้กับผู้เรียนได้จริง เพื่อให้ผู้ฝึกอบรมมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวงดนตรีมังคละ และสามารถปฏิบัติวงดนตรีมังคละได้จริง

2) กิจกรรมและเนื้อหาของการฝึกอบรม

พบว่ากิจกรรมและเนื้อหาของการฝึกอบรมที่ประชากรให้ความสนใจ ได้แก่ 1) การประสมวงดนตรีมังคละ 2) การแต่งกายและโอกาสในการบรรเลงของวงดนตรีมังคละ 3) ส่วนประกอบและระบบเสียงเครื่องดนตรีในวงมังคละ 4) บทบาทหน้าที่ในการบรรเลงของเครื่องดนตรีในวงมังคละ 5) พิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับวงดนตรีมังคละ 6) ประวัติความเป็นมาวงดนตรีมังคละภาคเหนือตอนล่าง และ 7) ฝึกปฏิบัติเครื่องดนตรีในวงมังคละ

Mahasarakham University

3) ระยะเวลาของการฝึกอบรมฝึกอบรม

พบว่าระยะเวลาในการฝึกอบรมวงดนตรีมังคละสำหรับครูเฉลี่ยแล้ว ควรใช้ระยะเวลา 3 วันโดยประมาณ

4) คุณลักษณะของครูผู้เข้ารับการฝึกอบรม

พบว่าคุณลักษณะของครูผู้เข้ารับการฝึกอบรมควรเป็นครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ เป็นครูที่มีความรู้ความสามารถทางด้านดนตรี โดยมีข้อเสนออื่นๆ คือ อาจจะรับผู้ที่สนใจวงดนตรีมังคละเพื่อเข้ารับการฝึกอบรมด้วย

5) คุณลักษณะของวิทยากรในการฝึกอบรม

พบว่าคุณลักษณะของวิทยากรฝึกอบรม ควรมีความรู้ในเรื่องไม้กลองมังคละได้เป็นอย่างดี ปฏิบัติเครื่องดนตรีใน วงมังคละได้ทุกชิ้น ควรจัดวิทยากรเป็นทีมอย่างน้อย 2-3 คน เพื่อให้เพียงพอต่อผู้เข้ารับการฝึกอบรม วิทยากรควรเป็นผู้ที่มีความรู้จริง มีความสามารถ อบรมด้วยบรรยากาศสนุกสนาน

6) ลักษณะสื่ออุปกรณ์ที่ใช้ในการฝึกอบรม

พบว่าลักษณะสื่ออุปกรณ์ที่ต้องการให้จัดให้ในการฝึกอบรม ได้แก่ วีดีทัศน์ เครื่องดนตรีในวงมังคละที่เพียงพอต่อจำนวนผู้เข้าร่วมการอบรม

7) ลักษณะการวัดและประเมินผลการฝึกอบรม

พบว่าลักษณะการวัดและประเมินผลที่ต้องการให้ใช้ในการการฝึกอบรม ได้แก่ แบบสอบถามความพึงพอใจของผู้รับการฝึกอบรม ปฏิบัติเครื่องดนตรีในวงมังคละ วัดและประเมินผลด้วยข้อสอบแบบปรนัย และการสังเกตการทำกิจกรรมต่างๆ การแสดงออกทางพฤติกรรม

ตอนที่ 3 การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม วงดนตรีมังคละเพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่าง

การสร้างและพัฒนาหลักสูตรชุดฝึกอบรมครู เรื่องวงดนตรีมังคละ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จาก องค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา และวิธีการบรรเลงต่างๆ ที่ได้จากการลงพื้นที่จริง และศึกษาปัญหาความต้องการจำเป็นตามสภาพในปัจจุบันในข้อที่ 2 มาวิเคราะห์เพื่อการนำปัญหาความต้องการจำเป็นดังกล่าวมาสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม วงดนตรีมังคละ ซึ่งหลักสูตรมีเนื้อหาสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

หน่วยที่ 1 ประวัติความเป็นมาวงดนตรีมังคละภาคเหนือตอนล่าง
หน่วยที่ 2 ส่วนประกอบและระบบเสียงเครื่องดนตรีในวงมังคละ
หน่วยที่ 3 บทบาทหน้าที่ของเครื่องดนตรีในวงมังคละ
หน่วยที่ 4 การผสมวงดนตรีมังคละ
หน่วยที่ 5 พิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับวงดนตรีมังคละ
หน่วยที่ 6 การแต่งกายและโอกาสในการบรรเลงของวงดนตรีมังคละ
หน่วยที่ 7 ฝึกปฏิบัติเครื่องดนตรีในวงมังคละเพลงไม้หนึ่ง
หน่วยที่ 8 ฝึกปฏิบัติเครื่องดนตรีในวงมังคละเพลงไม้สอง
หน่วยที่ 9 ฝึกปฏิบัติเครื่องดนตรีในวงมังคละเพลงไม้สาม
หน่วยที่ 10 ฝึกปฏิบัติเครื่องดนตรีในวงมังคละเพลงไม้สี่

Mahasarakham University

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครู เรื่องวงดนตรีมังคละ จัดทำขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ครูผู้เข้ารับการฝึกอบรม ในการใช้ความรู้ และกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้การฝึกอบรมบรรลุตามความมุ่งหมายของแต่ละหัวข้อ ชุดฝึกอบรมนี้ประกอบไปด้วย แนวคิด จุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหาสาระ วิธีการและกิจกรรม ในการฝึกอบรม สื่อการฝึกอบรม ใบความรู้ การวัดผลและการประเมินผล โดยผ่านกระบวน การสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม จัดทำหลักสูตรฉบับร่าง ตรวจสอบเนื้อหาโดย ผู้รู้เรื่องดนตรีมังคละ ผู้ปฏิบัติดนตรีมังคละผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาเกี่ยวกับดนตรี ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตร และผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผลทางการศึกษา และนำหลักสูตรดังกล่าวมาประชุมเชิงปฏิบัติการวิพากษ์หลักสูตร เพื่อนำข้อเสนอแนะในประเด็นต่างๆ มาแก้ไขปรับปรุงจนพัฒนามาเป็นหลักสูตรฝึกอบรมวงดนตรีมังคละที่สมบูรณ์เพื่อนำไปใช้ฝึกอบรมครูต่อไป

อภิปรายผล

ตอนที่ 1 ประวัติความเป็นมาของวงดนตรีมังคละ ในเขตภาคเหนือตอนล่าง

ตำนานพระพุทธสิหิงค์ ของพระโพธิรังสีที่กล่าวว่า ในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช (พ.ศ.1820-1860) มีพระภิกษุจากลังกา จึงทรงขอให้พระเจ้าศรีธรรมาโศกราช แต่งทูตเชิญพระสาส์นไปขอประทานพระพุทธสิหิงค์จากเจ้ากรุงลังกา และเนื่องด้วยเมืองทั้งสองมีการติดต่อสัมพันธ์อยู่กับลังกาอย่างใกล้ชิด จึงเป็นไปตามพระราชประสงค์ เมื่ออัญเชิญมาประดิษฐานที่นครศรีธรรมราช ได้มีการจัดงานพิธีสมโภชใหญ่โตเป็นเวลา 7 วัน พ่อขุนรามคำแหงได้เสด็จไปรับพระพุทธสิหิงค์ที่นครศรีธรรมราชด้วยพระองค์เอง แล้วทำการอัญเชิญมาประดิษฐานไว้ ณ กรุงสุโขทัย ซึ่งขบวนแห่ดังกล่าวได้มีวงดนตรีมังคละนี้นำขบวนแห่มาด้วย สรุปได้ว่ากรุงสุโขทัยและศรีลังกาได้ว่ามีการปะทะสังสรรค์กันทางด้านศาสนาและศิลปวัฒนธรรมระหว่างกรุงสุโขทัยกับศรีลังกาอย่างแน่นอน ซึ่งมีความสอดคล้องกับทฤษฎีการแพร่กระจายของกลุ่มวัฒนธรรมวงแหวนของเยอรมันสมัย ค.ศ. 19 วัฒนธรรมมีการแพร่กระจายจากชนกลุ่มหนึ่งไปสู่ชนอีกกลุ่มหนึ่งโดยมีหลายลักษณะ ดังนี้ 1. เกิดขึ้นทุกสังคมที่มีการติดต่อพันธ์กัน 2. เป็นกระบวนการสองทาง ไป – กลับ เสมอ 3. เป็นกระบวนการคัดเลือก คือมีการยอมรับบางอย่างและไม่ยอมรับบางอย่าง

วัฒนธรรมทางดนตรีประเภทนี้และมีความคล้ายคลึงกับวงดนตรีประเภทนี้หากแต่ว่ามีชื่อเรียกที่แตกต่างกันออกไป ได้แก่ วงตุ๊บเก่งของจังหวัดเพชรบูรณ์ วงกาหลอในภาคใต้ วงตุ้มโมงในภาคเหนือ วงกันตรึมในภาคอีสานพบบริเวณอีสานใต้ มีความสอดคล้องกับทฤษฎี การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมของ ฟริตซ์ แกรบ (Fritz Graeb) และวิลเฮล์ม ชมิทธ์ (Wilhelm Schmidt) มองว่าวัฒนธรรมจะแพร่กระจาย จากศูนย์กลาง หรือ จุดกำเนิดไปยังเขตภูมิศาสตร์เดียวกันและยุคสมัยที่ใกล้เคียงกันเท่าที่เกิดการยอมรับในสังคมนั้น การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมสามารถไปได้ทุกที่เพื่อสนองตอบความจำเป็นพื้นฐานของคน การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมสามารถไปได้ทุกที่ไม่มีอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ และในที่มนุษย์สามารถเดินทางไปถึง โดยที่คนสามารถสร้างวัฒนธรรมไปได้ทุกที่ไม่จำเป็นต้องกระจายในรูปแบบวงกลม

วงดนตรีมังคละเป็นวงดนตรีที่เกิดขึ้นบริเวณเขตภาคเหนือตอนล่าง จากการเก็บข้อมูลเชิงพื้นที่ของผู้วิจัยที่ยังมีวงดนตรีมังคละหลงเหลืออยู่พบที่ อำเภอพรมพิราม อำเภอเมืองพิษณุโลก อำพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ และ อำเภอกงไกรลาศ อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย จะเห็นได้ว่าพื้นที่ดังกล่าวมีอาณา

Mahasarakham University

เขตติดต่อกันทั้งหมดทั้ง 3 จังหวัด โดยผู้วิจัยมีตั้งข้อสันนิษฐานตามหลักการและทฤษฎีไว้หลายประการ ได้แก่ การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมด้วยการสมรส ว่าการถ่ายโยง ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวความคิด เกี่ยวกับการผสมผสานทางวัฒนธรรม บุญยงค์ เกศเทศ ซึ่งกำหนดไว้ว่า ธรรมชาติของวัฒนธรรม ย่อมมีการสืบทอดกันอยู่เสมอ โดยเฉพาะในสังคมที่มีการคมนาคมติดต่อกันอย่างกว้างขวางอย่างรวดเร็ว การแลกเปลี่ยนหรือผสมผสานทางวัฒนธรรมไม่จำกัดเฉพาะในท้องถิ่นหรือภายในประเทศเท่านั้น หากยังขยายขอบเขตในต่างประเทศด้วย (บุญยงค์ เกศเทศ. 2536 : 49)

ตอนที่ 2 ศึกษาสภาพปัญหาและความจำเป็นในการสร้างหลักสูตรฝึกอบรม วงดนตรีมังคละเพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่าง

การศึกษาความจำเป็นพบว่า มีความต้องการในการสร้างหลักสูตรฝึกอบรมครูขึ้นเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากที่ผ่านมาการถ่ายทอดและการสืบทอดอาศัยการเรียนกันแบบปากต่อปาก ผู้ที่มีความรู้เรื่องมังคละอย่างลึกซึ้งก็ล้วนแต่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านและผู้ปฏิบัติเหล่านี้ส่วนใหญ่ค่อนข้างจะมีอายุมาก ซึ่งเป็นเหตุที่ทำให้องค์ความรู้บางอย่างได้สูนหายไปพร้อมกับภูมิปัญญาชาวบ้าน เพราะฉะนั้นในการสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวงดนตรีมังคละนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งเพราะจะเป็นการเก็บรักษาทั้ง ประวัติความเป็นมาของวงดนตรีมังคละในเขตภาคเหนือตอนล่าง บทเพลงที่ใช้บรรเลงในวงดนตรีมังคละ รูปแบบการบรรเลงวงดนตรีมังคละที่มีมาตรฐาน ทั้งรูปแบบการบรรเลงแบบเก่าและรูปแบบการบรรเลงแบบใหม่ ครูผู้สอนที่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับวงดนตรีมังคละก็สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง ปัญหาความจำเป็นในการสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครู เรื่องวงดนตรีมังคละเพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่าง ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จาก องค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและวิธีการบรรเลงต่างๆ ที่ได้จากการลงพื้นที่จริง และศึกษาปัญหาความต้องการจำเป็นตามสภาพในปัจจุบัน เพื่อนำไปวิเคราะห์การนำปัญหาความต้องการจำเป็นดังกล่าวแล้วนำมาสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปิยพันธ์ แสนทวีสุข (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาการสอนดนตรี ของสถาบันอุดมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือผลการศึกษาปรากฏว่า สภาพปัญหาในปัจจุบัน ด้านคณาจารย์และบุคคลากรด้านหลักสูตรและการจัดการศึกษา ด้านอาคาร วัสดุ ครุภัณฑ์ และอุปกรณ์ ด้านนิสิตนักศึกษา ด้านการวิจัย และด้านการบริการทางวิชาการสู่ชุมชน อยู่ในระดับน้อย แนวทางการพัฒนาการสอนดนตรีของสถาบันอุดมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อาจารย์ที่ขาดทักษะทางปฏิบัติควรส่งไปอบรมเพิ่มเติม มีการตรวจสอบระบบการเรียนการสอนตามหลักสูตร จัดสัมมนาวิเคราะห์เพื่อปรับปรุงหลักสูตร ส่งเสริมให้อาจารย์สร้างสื่อการสอนไว้ใช้ สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานและควรส่งเสริมพัฒนาศักยภาพทางภูมิปัญญาทางดนตรีของชุมชนให้เป็นที่ยอมรับในรูปแบบของการบริการวิชาการสู่ชุมชน

ตอนที่ 3 การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม วงดนตรีมังคละเพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่าง

ผู้วิจัยได้สร้างและสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครู เรื่องวงดนตรีมังคละจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการจำเป็นในการสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครู เรื่องวงดนตรีมังคละเพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่าง จากกลุ่มผู้รู้ ผู้ปฏิบัติ กลุ่มผู้เกี่ยวข้อง และโดยเฉพาะเน้นไปที่กลุ่มครูที่สอนดนตรีและสถานศึกษาที่มีเครื่องดนตรีมังคละเก็บไว้ เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาสร้างและพัฒนาเป็นหลักสูตรฝึกอบรม มีความสอดคล้องกับแนวคิดของทาบา Taba (1962 : 422-425) โดยทาบาได้จัดเรียงกระบวนการในการพัฒนาหลักสูตร ดังนี้

Mahasarakham University

วิเคราะห์ปัญหา ความต้องการ และความจำเป็นของผู้เรียนในการกำหนดจุดมุ่งหมาย โดยอาศัยข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการมาเป็นหลักในการพิจารณา การคัดเลือกเนื้อหาวิชาที่จะนำมาใช้ในการเรียนการสอน โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้เป็นสำคัญ ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปรารภ แก้วเศษ (2543 : 128-137) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมสิ่งแวดล้อมศึกษาป่าชายเลนสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จังหวัดสมุทรปราการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมสิ่งแวดล้อมศึกษาป่าชายเลนสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการ 5 ขั้นตอน คือ 1. เริ่มศึกษาข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสารงานวิจัย 2. การสำรวจศึกษาพื้นที่โครงการชุมชนและนโยบายของหน่วยงาน 3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลออกแบบสร้างหลักสูตร 4. ให้ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการและครูผู้สอนตรวจสอบเอกสารหลักสูตรที่สร้างขึ้นปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ 5. นำหลักสูตรไปทดลองใช้ หลังจากฝึกอบรม พบว่า ความรู้ เจตคติ และทักษะการปฏิบัติของผู้เข้ารับการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 คะแนนเฉลี่ยของความรู้ เจตคติ และทักษะการปฏิบัติ จากการทดสอบหลังการฝึกอบรมสูงกว่า 60% ทั้งวิทยากรและผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความเห็นว่าหลักสูตรฝึกอบรมมีความเหมาะสมสูงกว่าระดับปานกลาง สรุปได้ว่างานวิจัยหลักสูตรฝึกอบรมที่สร้างขึ้น มีความเหมาะสมที่จะนำใช้ในการฝึกอบรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ทั้งในพื้นที่โครงการ และนอกพื้นที่โครงการได้

นอกจากนี้ยังเป็นประโยชน์สำหรับครูผู้เข้ารับการฝึกอบรม และใช้วิธีกระตุ้นแรงจูงใจและความสนใจในการฝึกอบรม ด้วยการจัดให้มีกิจกรรมต่างๆ ที่หลากหลาย มีการใช้สื่อการเรียนแบบประสม มีการฝึกปฏิบัติจริง ทำให้ไม่น่าเบื่อหน่ายและมีการตื่นตัวในการฝึกอบรมอยู่ตลอดเวลา สามารถศึกษาพัฒนาต่อยอดได้ด้วยตัวเองได้ ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ มนตรี วงษ์สะพาน (2554 : 155-161) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูในการสร้างนวัตกรรมบทเรียนคอมพิวเตอร์มัลติมีเดียที่เน้นกระบวนการคิดวิเคราะห์ มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาและศึกษาประสิทธิผลหลักสูตรฝึกอบรมครู โดยมีกระบวนการพัฒนาหลักสูตรประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ 1. การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน เป็นการเตรียมข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสภาพปัญหา ความต้องการของครูผู้เข้าอบรมและผู้ที่เกี่ยวข้อง ผลวิจัยพบว่า 1. โครงร่างหลักสูตรฝึกอบรมครู มีความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับดี 2. ผลการศึกษาประสิทธิผลของหลักสูตรฝึกอบรมครูในการสร้างนวัตกรรมบทเรียนคอมพิวเตอร์มัลติมีเดียที่เน้นกระบวนการคิดวิเคราะห์ พบว่า ครูผู้เข้าอบรมมีคะแนนการทดสอบความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกระบวนการวิเคราะห์ หลังได้รับการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 ควรจัดหางบประมาณเพื่อจัดพิมพ์เอกสารคู่มือฝึกอบรมให้กับหน่วยงานต่างๆ เช่น วัฒนธรรมจังหวัด สำนักศิลปะและวัฒนธรรมประจำมหาวิทยาลัย และสถาบันทางการศึกษาในเขตภาคเหนือตอนล่าง เพื่อเป็นการเผยแพร่เอกสารอย่างทั่วถึง

Mahasarakham University

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเป็นหลักสูตรดนตรีพื้นบ้าน หรือดนตรีชาติพันธุ์ในเขตภาคเหนือตอนล่าง เพื่อจัดทำหลักสูตรดนตรีท้องถิ่น และจัดให้มีการเรียนการสอนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับปริญญาตรี

2.2 ควรมีการทำวิจัยในการนำองค์ความรู้มาประยุกต์ให้มีความทันสมัย ในเชิงวัฒนธรรมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ หรือการท่องเที่ยว เพื่อเป็นการพัฒนาและสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับชุมชน และประเทศชาติต่อไป

2.3 ควรทำวิจัยด้านสังคีตลักษณ์ทางดนตรีมังคละของแต่ละจังหวะในเชิงลึกเพื่อเก็บรักษาความเป็นตัวตนและภูมิปัญญาของแต่ละเขตพื้นที่

2.4 ควรนำองค์ความรู้เกี่ยวกับการบรรเลงมาสร้างมาตรฐานเพื่อให้เข้ากับยุกต์สมัยการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

Mahasarakham University

บรรณานุกรม

Mahasarakham University

บรรณานุกรม

กรมวิชาการ. คู่มือการจักกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะ สาระดนตรี. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2545.

กาญจนา คุณรักษ์. พื้นฐานการพัฒนาหลักสูตร เล่ม 1. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2540.

กุลยา ตันติผลาชีวะ. การฝึกอบรม : 1 เอกสารคำสอน ประกอบการสอนวิชา ปว. 671 การฝึกบุคลากรสำหรับการศึกษาปฐมวัย. กรุงเทพฯ : ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2537.

แก้วกร เมืองแก้ว. มังคละ : กรณีศึกษาวงดนตรีพื้นบ้านของนายพรต คชนิล. ปริญญานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2544.

คมกริช การินทร์ และคณะ. ดนตรีมังคละจังหวัดพิษณุโลก. สารนิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2543.

————. “วัฒนธรรมที่เลือนหาย...ลมสุดท้าย มังคละ,” สังเคราะห์งานวิจัย 1 จดหมายข่าวเพื่อประชาสัมพันธ์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. 8(25) : 7-15 ; ตุลาคม-พฤศจิกายน, 2555

งามพิศ สัตย์สงวน. การวิจัยทางมานุษยวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

เจนจบ ยิ่งสุมล. “เยี่ยมอุตรดิตถ์ เยือนถิ่นพระยาพิชัยดาบหัก,” สารคดี. 78 : 181-196 ; สิงหาคม, 2534.

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์. การพัฒนาหลักสูตร : หลักการและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : ภาควิชาบริหารการศึกษาคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี. “การศึกษาดนตรีไทยทางเลือกแห่งนิยามดนตรีวิทยา หรือมนุษยสังคีตวิทยา,” วารสารคำดนตรี. 1(1) : 18-22 ; เมษายน, 2539.

————. ดนตรีอินเดีย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.

ชาย โพธิ์สิตา. ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนพับลิชชิ่ง, 2547.

ชูชัย สมิทธิไกร. รูปแบบการจัดการเรียนการสอนจริยธรรมทางการพยาบาลโดยบูรณาการแนวคิดเชิงพุทธ และการเน้นปัญหาเป็นหลัก. ปริญญานิพนธ์ กศ.ด. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2540.

เด่นดวง พุ่มศิริ. อิทธิพลของวัฒนธรรมอื่นที่มีต่อเพลงพื้นบ้านของไทย. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยครูจันทรเกษม, 2524.

ถนอม นาควัชระ. อันเพลงไทยใช่จะไร้คุณค่า. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2523.

ทรงคุณ จันทจร. การวิจัยเชิงคุณภาพทางวัฒนธรรม. กาฬสินธุ์ : ประสานการพิมพ์, 2549.

————. การถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านในเรื่องทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ของกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิง. มหาสารคาม : สถาบันวิจัยศิลปวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2549.

Mahasarakham University

ทิพย์สุดา นัยทรัพย์ และเสน่หา บุณยรัตน์. การบันทึกเรื่องเมืองพิษณุโลก. พิษณุโลก : อักษรไทยการพิมพ์, 2539.

ทิพย์สุดา นัยทรัพย์ และคณะ. ดนตรีมังคละพื้นบ้านจังหวัดพิษณุโลก. โครงการศึกษาค้นคว้าวิจัยทางวัฒนธรรม. พิษณุโลก : สำนักศิลปะและวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม, 2539.

ธนะรัชต์ อนุกูล. กลองสะบัดชัยในสังคมวัฒนธรรมเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2543.

ธนิต อยู่โพธิ์. หนังสือเครื่องดนตรีไทย. กรมศิลปากรจัดพิมพ์เนื่องในโอกาสฉลองอายุครบ 80 ปี ของนายธนิต อยู่โพธิ์. กรุงเทพฯ : พิฆเนศ, 2030.

ธานินทร์ ธานี. การใช้การละเล่นพื้นบ้านเพื่อพัฒนาสุนทรียภาพของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.

ธำรง บัวศรี. ทฤษฎีหลักสูตร : การออกแบบและการพัฒนาหลักสูตร. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ธนธัชการพิมพ์, 2542.

นรินทร์ สังข์รักษา. การวิจัยและพัฒนาทางการศึกษา. นครปฐม : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2555.

นิยพรรณ (ผลวัฒนะ) วรรณศิริ. มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.

นุชนาฏ ดีเจริญ. มังคละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุตรดิตถ์. พิษณุโลก : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2544.

บุญยงค์ เกศเทศ. ศาสตร์และศิลป์แห่งภาษา. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2536.

ปทีป เมธาคุณวุฒิ. หลักสูตรอุดมศึกษา : การประเมินและการพัฒนา. กรุงเทพฯ : นิชินแอดเวอร์ไทซิ่งกรุ๊ฟ, 2547.

ประสิทธิ์ กาพย์กลอน. การเขียนภาคปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2518.

ปรารภ แก้วเศษ. การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมสิ่งแวดล้อมศึกษาป่าชายเลน จังหวัดสมุทรปราการ. วิทยานิพนธ์ ศษ.ด. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2543.

ปัญญา รุ่งเรือง. วัฒนธรรมไทยภาคกลาง. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2531.

ปิยพันธ์ แสนทวีสุข. แนวทางการพัฒนาการสอนดนตรี ของสถาบันอุดมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2544.

พรรณี ช. เจนจิต. จิตวิทยาการเรียนการสอน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์, 2528.

พัฒนา สุขประเสริจ. กลยุทธในการฝึกอบรม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2541.

พัทยา สายหู. แนวทางการส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2531.

พูนพิศ อมาตยกุล. ดนตรีวิจักษ์ความรู้เรื่องดนตรีไทยเพื่อความชื่นชม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : เกียรติธุรกิจ, 2527.

Mahasarakham University

มนตรี ตราโมท. การละเล่นของไทย. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : มติชน, 2540.

มนตรี วงษ์สะพาน. การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูในการสร้างนวัตกรรมบทเรียนคอมพิวเตอร์มัลติมีเดียที่เน้นกระบวนการคิดวิเคราะห์. ปริญญานิพนธ์ ศศ.ด. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, 2554.

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต. สุนทรียภาพของชีวิต. กรุงเทพฯ : โครงการศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, 2549.

มะลิฉัตร เอื้ออานันท์. ศิลปศึกษา : ความเป็นมาปรัชญาหลักการ วิวัฒนาการด้านหลักสูตร ทฤษฎีการเรียนการสอน และการค้นคว้าวิจัย. กรุงเทพฯ : ศูนย์ตำราและเอกสารทางวิชาการคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

มานพ วิสุทธิแพทย์. ดนตรีไทยวิเคราะห์. กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์, 2533.

ไมเคิล ไรท์. “อิทธิพลอินเดียในดนตรีและนาฏกรรมสยาม,” ในดนตรีและนาฏศิลป์กับเศรษฐกิจและสังคมสยาม. กรุงเทพฯ : ธนาคารกรุงเทพ, 2535.

ยศ สันตสมบัติ. มนุษย์กับวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537.

ยุพาศรี ไพรวรรณ. การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการสอนกิจกรรมแนะแนว. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, 2553.

รัตนะ บัวสนธ์. การวิจัยและพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา. กรุงเทพฯ : คำสมัย, 2552.

————. การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษาชุมชนแห่งหนึ่งในเขตภาคกลางตอนล่าง. ปริญญานิพนธ์ กศ.ด. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2535.

————. วิจัยเชิงคุณภาพทางการศึกษา. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2555.

ราชกิจจานุเบกษา. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2542.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, 2546.

รุจโรจน์ แก้วอุไร. การวิจัยและพัฒนา (Research and Development). กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., 2545.

รุจิร์ ภู่สาระ. การพัฒนาหลักสูตร : ตามแนวปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพฯ : บุ๊คพอยท์, 2545.

วรรณี โสมประยูร. “การวิจัยและพัฒนาทางด้านการศึกษา,” วารสารวิชาการ. 6(6) : 12-14 ; มิถุนายน, 2546.

วารุณี อัศวโภคิน. การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2554.

วิเชียร ชิวพิมาย. การฝึกอบรมและคู่มือวิทยากร. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2528.

วิทยาลัยนาฏศิลปะสุโขทัย. “รำมังคละ,” ใน เอกสารประกอบการสัมมนาและการแสดงพื้นเมือง ณ โรงละครแห่งชาติ. หน้า 10-13. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยนาฏศิลปะสุโขทัย, 2531.

Mahasarakham University

วิศนี ศิลตระกูล. การพัฒนารูปแบบการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตและสังคมตามแนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในเขตอุตสาหกรรม. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.

ศรัณยา แสงหิรัญ. การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชน เพื่อให้มีคุณลักษณะสู่การเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้. ปริญญานิพนธ์ กศ.ด. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, 2553.

ศรีวิไล ดอกจันทร์. การสอนวรรณกรรมวรรณคดีไทย. เชียงใหม่ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2529.

ศักดิ์ชัย หิรัญรักษ์. “ความสำคัญของภาษาในการศึกษาดนตรีพื้นบ้านของไทย การศึกษาทางมานุษยวิทยาการดนตรี” ในภาษาและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2537.

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. สังคมและวัฒนธรรมในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2542.

สงัด อุทรานันท์. พื้นฐานและหลักการพัฒนาหลักสูตร. กรุงเทพฯ : ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.

สธน โรจนตระกูล. “การสังเคราะห์ทำนองเพลงจากวงดนตรีมังคละเป็นทำนองหลัก,” วารสารวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม. 6(12) : 25-52 ; กรกฎาคม – ธันวาคม, 2553.

สนิท สมัครการ. วิธีการศึกษาสังคมมนุษย์กับตัวแบบสำหรับศึกษาสังคมไทย. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนาบริหารศาสตร์, 2525.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์. จดหมายระยะทางไปพิษณุโลก. พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในการฉลองวันประสูติครบ 100 ปี 28 เมษายน 2506. กรุงเทพฯ : ท่าพระจันทร์, 2506.

สันติ ศิริคชพันธุ์. วงมังคละในจังหวัดพิษณุโลก. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2540.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติสำนักนายกรัฐมนตรี. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 – 2559). กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติสำนักนายกรัฐมนตรี, 2559.

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ เครือข่ายองค์กรบริหารงานวิจัยแห่งชาติ. กรอบการวิจัยประจำปีงบประมาณ 2558. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2557.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552-2559). กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค, 2553.

สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์. แผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ. (พ.ศ. 2550-2559). กรุงเทพฯ : สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม, 2552.

สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย. เกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทยและเกณฑ์การประเมิน. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์, 2544.

Mahasarakham University

สิริรัตน์ ประพัฒน์ทอง. เครื่องดนตรีจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่พบในประเทศไทยก่อนพุทธศตวรรษที่ 16. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปกร, 2535.

สุกรี เจริญสุข. ดนตรีชาวสยาม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2538.

————. ดุริยางคศาสตร์ชาติพันธุ์. กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์, 2530.

————. เพลงชาติ. กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์, 2532.

สุจริต เพียรชอบ และสายใจ อินทรัมพรรย์. วิธีสอนภาษาไทยในระดับมัธยมศึกษา. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. “มังคละเภรี ปี่พาทย์ลังกา,” ใน ถนนดนตรี. หน้า 35-40. กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์, 2530.

————. ร้องรำทำเพลง : ดนตรีและนาฏศิลป์ชาวสยาม. กรุงเทพฯ : พิฆเณศ, 2532.

————. ร้องรำทำเพลง : ดนตรีและนาฏศิลป์ชาวสยาม. กรุงเทพฯ : พิฆเณศ, 2542.

สุชาติ ศิริสุขไพบูลย์. ทฤษฎีการเรียนรู้. กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและวิทยาศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, 2528.

สุเชาว์ พลอยชุม. สุนทรียศาสตร์ : ปัญหาและทฤษฎีเกี่ยวกับความงามและศิลปะ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2543.

สุภางค์ จันทวานิช. วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.

————. การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.

สุวิมล ว่องวาณิช. เคล็ดลับการทำวิจัยในชั้นเรียน. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : อักษรไทย, 2545

หรรษา นิลวิเชียร. การพัฒนาหลักสูตรโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน หลักการและแนวปฏิบัติ. ปัตตานี : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2547.

องอาจ นัยพัฒน์. การออกแบบการวิจัย : วิธีการเชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ และผสมผสานวิธีการ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554.

อมรา กล่ำเจริญ. สุนทรียนาฏศิลป์ไทย. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2541.

อมรา พงศาพิชญ์. วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ วิเคราะห์ : สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2534.

อรวรรณ บรรจงศิลป์. ความคิดและภูมิปัญญาไทย ชุดดุริยางคศิลป์. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

อินทิรา บุณยาทร. หลักการสอน. กรุงเทพฯ : โปรแกรมวิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, 2542.

Anderson, L.W. & R.B. Burns. Research in Classrooms. New York : Pergamon Press, 1989.

Anthony, Seeger. Styles of Musical Ethnography. New York : McGraw-Hill, 1999.

Boas, Franz. Patterns of Culture. New York : Houghton Miffin, 1948.

Mahasarakham University

Boyel, T.H. A Guide to Identification of training Needs. London : British Association for Commercial and Industrial Education, 1979.

Broom, Leonard & Selznick, Philip. Sociology : A Text with Adapted Readings. New York : Academic Press, 1963.

Caswell, H.L. & D.S. Campbell. Curriculum Development. New York : American Book Company, 1935.

Fitzgerrald, J.N. "A Comparative Analysis of Teacher Concerns and Existing University offerings and Practices Regarding the Teaching of Adolescents in General Music Classrooms," Doctoral Dissertation, Syracuse University. 94(1) : 107-111, 1989.

Flippo, EB. Management : A Behavioral Approach. Boston : Allyn and Bacon, 1970.

Gaytan, Jogde. "Multimedia Technology Integration and Instructional Practices in a College of Business Administration," Dissertation Abstracts International. 61(4) : 1368-A ; October, 2000.

Goldstein, I.L. Training in Organizations : Needs Assessment, Development and Evaluation. 3rd ed. California : Brooks/Cole, 1993.

Good, Carter V. Dictionary of Education. 3rd ed. New York : McGraw-Hill Book Company, 1973.

Herbers, J. More Black Porerty Spreads in 50 Biggest U.S. Cities. New York : San Francisco Chronicle, 1987.

Hiller Harry W. "Continentalism and The Third Force in Religion Canadian," Journal of Sociology. 3(183) : 207, 1978.

Hockok, Robert. Exploring Music. North Carolina : Philippines Copyright, 1979.

Jones. R.G.B. Guidelines for Instructional Technique. Bangkok Thailand : Department of Public Welfare, 1974.

Lavatelli, C.S., J.M. Walt & K. Theodore. Elementary School Curriculum. New York : Holt, Rinehart and Winston, 1972.

Maceda, Jose. Manual of Field Research Method. Loas : Quezon City, 1983.

Mackay, John Wisdom. Country Music Performance in Northern Nova Scotia. Canada : Memorial University of New Found Land, 1995.

Mcneil, John D. Curriculum : A Comprehensive Introduction. Boston : Little, Brown and Company, 1981.

Morton, David. The Ethnomusicologist Journal of the American Musicological Society. London : University of California at Berkeley, 1971.

————. The Traditional Music of Thailand. London : University of California at Berkeley, 1976.

Mahasarakham University

Neagly, Ross L. Dean Evans. Handbook for Effective Curriculum Development. Englewood Cliffs. N.J. : Prentice-Hall, 1967.

O'Donnell, A.M., Dansereau, D.F. Scripted Cooperative Group : The Method for Analyzing and Enhancing Academic Learning and Performance. New York : Cambridge University Press, 1992.

Odiorne, G. Training by Objectives : an Economic Approach to Management Training. New York : Macmillan, 1970.

Oliva, P.F. Developing the Curriculum. 3rd ed. New York : Harper Collins, 1992.

Ralph W. Taylor. Basic Principles of Curriculum and Instruction. Chicaco : The University of Chicaco Press, 1971.

Robinson, Michael. Linking Distance Education to Sustainabie Community Development. Canada : s.n., 1992.

Saylor, J. Galen & Alxander W. William. Planning Curriculum for Schools. Holt : Rinehart and Winston, lnc, 1974.

Seeger, Anthony. Style of Music Ethnography. California : University of California Press, 1977.

Stanley, Sadie. The New Grove Dictionary of Music and Musician Theory of Culture Change. Urbana : University of Illinois Press, 1967.

Taba, Hillda. Curriculum Development : Theory and Practice. New York : Harcourt Brace and World, Inc, 1962.

Taylor, J. Shadows of The Rising Sun : A Critical View of the Japanesemiracle. New York : Morrow, 1871.

Trump, J. Lloyd & Delmas F. Miller. Secondary Curriculum Improvement : Proposals and Procedures. Boston : Allyn and Bacon, 1968.

Tunca Ozan Evrim. Most Commonly Used Etude Books by Cell Teachers in American Colleges and University. Lao : The florida State University, 2003.

Vella, Jane. Learning to Listen Learning to Teach : The Power of Dialogue in EducatingAdults. San Francisco : Jossey-Bass, 1994.

Wilson, Conrad Macmillan. Dictionary of Anthropology. London : The Macmillan Press, 1991.

Mahasarakham University

ภาคผนวก

Mahasarakham University

ภาคผนวก ก
รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

Mahasarakham University

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

เคียง ชำนิ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อุทาน บุญเมือง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 83/1 หมู่ที่ 6 ตำบลไกรใน อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย เมื่อวันที่ 18 มีนาคม 2557.

เชิญ รุ่งฉัตร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อุทาน บุญเมือง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 9 หมู่ที่ 1 ตำบลมะตูม อำเภอพรมพิราม จังหวัดพิษณุโลก เมื่อวันที่ 18 มีนาคม 2557.

แชล่ม คำดง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อุทาน บุญเมือง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย เมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2557.

ณัฐพงศ์ ปั้นดอนทอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อุทาน บุญเมือง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 27 ตำบลท่าอิฐ อำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์ เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2557.

ดำรง ศรีม่วง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อุทาน บุญเมือง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 217/1 หมู่ที่ 7 ตำบลบ้านหลุม อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2557.

ถนัดกิจ ขวัญแก้ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อุทาน บุญเมือง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 102 หมู่ที่ 6 ตำบลคอรุม อำเภอพิชัย จังจังหวัดอุตรดิตถ์ เมื่อวันที่ 25 มีนาคม 2557.

ทศพล แซ่เตีย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อุทาน บุญเมือง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 93 หมู่ที่ 9 ตำบลบ้านหลุม อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย เมื่อวันที่ 2 เมษายน 2557.

ทศพร นาคพรม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อุทาน บุญเมือง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 217/1 หมู่ที่ 7 ตำบลบ้านหลุม อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2557.

โท้ ก้อนคง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อุทาน บุญเมือง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 107 หมู่ที่ 5 ตำบลท่าโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก เมื่อวันที่ 28 มีนาคม 2557.

ธวัชชัย ทับอาจ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อุทาน บุญเมือง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงเรียนบ้านคลองเป็ด หมู่ที่ 4 บ้านคลองเป็ด ตำบลวังพิกุล อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก เมื่อวันที่ 4 เมษายน 2557.

ธัญญรัตน์ อ่ำดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อุทาน บุญเมือง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงเรียนบ้านปลักแรด หมู่ที่ 1 บ้านปลักแรด ตำบลบางระกำอำเภอบางระกำจังหวัด พิษณุโลก เมื่อวันที่ 4 เมษายน 2557.

นิภารัตน์ กาญจนโชติ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อุทาน บุญเมือง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 88/8 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2557.

บรรเจิด เศรษฐธัญญาการ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อุทาน บุญเมือง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 156 หมู่ที่ 5 ตำบลพลายชุมพล อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก เมื่อวันที่ 27 มีนาคม 2557.

ประพันธ์ ศรีสุวรรณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อุทาน บุญเมือง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 76/4 หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2557.

ประภาส อ่ำพูล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อุทาน บุญเมือง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงเรียนวัดมหาวนาราม หมู่ที่ 8 บ้านเต็งหนาม ตำบลหัวรอ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก เมื่อวันที่ 4 เมษายน 2557.

ประโยชน์ ลูกพลับ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อุทาน บุญเมือง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 107 หมู่ที่ 5 ตำบลท่าโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก เมื่อวันที่ 28 มีนาคม 2557.

Mahasarakham University

พิณ โตโหนดดง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อุทาน บุญเมือง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 73/1 หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย เมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2557.

ไพศาล ริ้วธงชัย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อุทาน บุญเมือง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 156 หมู่ที่ 5 ตำบลพลายชุมพล อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก เมื่อวันที่ 27 มีนาคม 2557.

ลม สุมเกต เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อุทาน บุญเมือง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 24/1 หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านหลุม อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2557.

วัชระ แตงเทศ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อุทาน บุญเมือง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 53/3 ตำบลวังกะพี้ อำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์ เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2557.

ศตวรรษ ทิมแบบ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อุทาน บุญเมือง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 50/1 หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านหลุม อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2557.

ศิริประภา โพธิ์อาศัย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อุทาน บุญเมือง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 34/2 หมู่ที่ 4 ตำบลจอมทอง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก เมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2557.

สมิง ทองมา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อุทาน บุญเมือง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 81/1 หมู่ที่ 7 ตำบลบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย เมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2557.

สวัสดิ์ เหลี่ยมไทย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อุทาน บุญเมือง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 79/1 หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย เมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2557.

สะอ้อน จันทร์ดอนตอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อุทาน บุญเมือง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่หมู่ที่3 ตำบลบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2557.

สัญญา ปานแย้ม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อุทาน บุญเมือง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 888/7 หมู่ที่ 7 ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2557.

สุนทร บุญคง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อุทาน บุญเมือง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 77 หมู่ที่ 5 ตำบลท่าโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก เมื่อวันที่ 28 มีนาคม 2557.

สุรศักดิ์ อุสาหะกานนท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อุทาน บุญเมือง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 26/2 หมู่ที่ 10 ตำบลดงเดือย อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย เมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2557.

สุวัฒน์ สุวรรณโรจน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อุทาน บุญเมือง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 73/2 ตำบลบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย เมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2557.

เสมียน เนื้อนุ้ย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อุทาน บุญเมือง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 115 หมู่ที่ 3 ตำบลคอรุม อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ เมื่อวันที่ 25 มีนาคม 2557.

อณิมา แห้วเหมือน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อุทาน บุญเมือง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงเรียนศรีมหาโพธิ์ (ประชาสรรค์) หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านหลุม อำเภอเมืองสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย เมื่อวันที่ 2 เมษายน 2557.

เอนก อุ่นอุ้ย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อุทาน บุญเมือง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 97 หมู่ที่ 6 ตำบลคลองตาล อำเภอศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย เมื่อวันที่ 4 เมษายน 2557.

Mahasarakham University

ภาคผนวก ข
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

Mahasarakham University

แบบการสำรวจเบื้องต้น (Basic Survey) ชุดที่ 1

ผู้วิจัยใช้วิธีการสำรวจเบื้องต้น โดยการขอความร่วมมือจากสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด จำนวน 9 จังหวัด ในเขตกลุ่มภาคเหนือตอนล่าง เพื่อจะได้ทราบข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการคัดเลือกพื้นที่ เพื่อนำมาเป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ได้แก่ จำนวนวงดนตรีมังคละ หัวหน้าวงมังคละ ที่อยู่ และหมายเลขโทรศัพท์ ที่สามารถจะติดต่อได้สะดวก

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ชื่อหน่วยงาน.....บ้านเลขที่.....หมู่.....
ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....
ผู้ให้ข้อมูลชื่อ.....ตำแหน่ง.....
เบอร์โทรศัพท์ของผู้สัมภาษณ์.....
ท่านรู้จักผู้ที่มีความรู้/นักดนตรี/และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวงดนตรีมังคละหรือไม่ ถ้ารู้จักมีอยู่ที่ใดบ้าง
.....

ตอนที่ 2 เกี่ยวกับข้อมูลพื้นที่วัฒนธรรมด้านดนตรีพื้นบ้านและวงดนตรีมังคละในเขตภาคเหนือตอนล่าง

2.1 ในเขตพื้นที่ของท่านวัฒนธรรมด้านดนตรีพื้นบ้านหรือไม่

( ) ไม่มี

( ) มี คือ 1. .....
2. .....
3. .....

2.2 ในเขตพื้นที่ของท่านวัฒนธรรมด้านดนตรีมังคละหรือไม่

( ) ไม่มี

( ) มี คือ อำเภอ .....
อำเภอ .....
อำเภอ .....

2.3 ในเขตอำเภอของท่านมีวงดนตรีมังคละในพื้นที่/ตำบล/หมู่บ้านใดบ้าง

หมู่บ้าน.....ตำบล.....จำนวน.....
หมู่บ้าน.....ตำบล.....จำนวน.....
หมู่บ้าน.....ตำบล.....จำนวน.....

ตอนที่ 3 ข้อมูลวงมังคละ

ชื่อผู้ที่มีความรู้ด้านวงดนตรีมังคละ.....
ชื่อคณะ.....
ชื่อหัวหน้าวง.....ชื่อนักดนตรี.....
ที่อยู่บ้านเลขที่.....หมู่.....เบอร์โทรศัพท์.....
อื่นๆ .....

ผู้สัมภาษณ์ชื่อ.....เวลา.....ณ สถานที่.....
วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ..... ชื่อผู้ช่วยสัมภาษณ์.....

Mahasarakham University

แบบการสำรวจเบื้องต้น (Basic Survey) ชุดที่ 2

ผู้วิจัยใช้วิธีการสำรวจเบื้องต้น โดยการขอความร่วมมือจาก สำนักงานพื้นที่การศึกษาขั้นพื้นฐาน และสถานศึกษาจำนวน 9 จังหวัด ในเขตกลุ่มภาคเหนือตอนล่าง เพื่อจะได้ทราบข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการคัดเลือกพื้นที่เพื่อนำมาเป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ได้แก่ จำนวนวงโรงเรียนที่มีการจัดการเรียนการสอนวงดนตรีมังคละ ครูผู้สอนมังคละ ที่อยู่ และหมายเลขโทรศัพท์ ที่สามารถจะติดต่อได้สะดวก

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ชื่อหน่วยงาน.....บ้านเลขที่.....หมู่.....
ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....
ผู้ให้ข้อมูลชื่อ.....ตำแหน่ง.....
เบอร์โทรศัพท์ของผู้สัมภาษณ์.....
ผู้สัมภาษณ์ชื่อ.....วันที่.....เดือน.....พ.ศ. .....
ท่านรู้จักผู้ที่มีความรู้/นักดนตรี/และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวงดนตรีมังคละหรือไม่ ถ้ารู้จักมีอยู่ที่ใดบ้าง
.....
.....

ตอนที่ 2 เกี่ยวกับข้อมูลพื้นที่วัฒนธรรมด้านดนตรีพื้นบ้านและวงดนตรีมังคละในเขตภาคเหนือตอนล่าง

2.1 โรงเรียนในสังกัดเขตสำนักงานพื้นที่การศึกษาขั้นพื้นฐานของท่านมีการจัดการเรียนการสอนดนตรีมังคละหรือไม่

( ) ไม่มี

( ) มี คือ โรงเรียน .....
บ้านเลขที่.....หมู่.....ตำบล.....
อำเภอ.....เบอร์โทรศัพท์.....
โรงเรียน .....
บ้านเลขที่.....หมู่.....ตำบล.....
อำเภอ.....เบอร์โทรศัพท์.....

ตอนที่ 3 ข้อมูลวงมังคละ

โรงเรียน .....
ชื่อผู้อำนวยการโรงเรียน.....
ชื่อครูที่มีหน้าที่สอนวงดนตรีมังคละ.....
สังกัดเขตสำนักงานพื้นที่การศึกษาขั้นพื้นฐานเขต.....
ที่อยู่บ้านเลขที่.....หมู่.....ตำบล.....อำเภอ.....
เบอร์โทรศัพท์.....
อื่นๆ .....

ผู้สัมภาษณ์ชื่อ.....เวลา.....ณ สถานที่.....
วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ..... ชื่อผู้ช่วยสัมภาษณ์ .....

Mahasarakham University

แบบสัมภาษณ์กลุ่ม ผู้รู้/ผู้ปฏิบัติ/ผู้เกี่ยวข้อง
จังหวัด.....

ชื่อ-นามสกุล .....
บ้านเลขที่.....ตำบล.....อำเภอ.....
จังหวัด.....
เกิดวันที่..... เดือน..... ปี..... อายุ.....สถานภาพ.....
โทร.....สถานที่ติดต่อ.....
ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับมังคละ/เครื่องดนตรี.....
ประสบการณ์ในการเล่นดนตรี.....ปี
ได้รับการถ่ายทอดจาก.....

ตอนที่ 1

1. ประวัติความเป็นมาวงดนตรีมังคละของจังหวัด.....

1.1 วงดนตรีมังคละมีประวัติความเป็นมาอย่างไร

1.2 วงดนตรีมังคละในเขตพื้นที่ขอท่านมีประวัติความเป็นมาอย่างไร

2. เครื่องดนตรี ส่วนประกอบ ระบบเสียง และบทบาทหน้าที่ในวงมัคละของท่านเป็นอย่างไร?

2.1 ปี่มังคละของจังหวัด.....

2.1.1 ชื่อและที่มาของปี่มังคละจังหวัดของท่านเป็นอย่างไร

2.1.2 ส่วนประกอบและโครงสร้างของปี่มังคละจังหวัดของท่านอย่างไร

2.1.3 วัสดุที่ใช้ทำปี่มังคละของจังหวัดของท่านทำจากอะไร มีชื่อเรียกว่าอะไร

2.1.4 ระบบเสียงปี่มังคละของจังหวัดของท่านอย่างไร

2.1.5 ปี่มังคละมีบทบาทหน้าที่ในการบรรเลงอย่างไรบ้าง

2.2 กลองมังคละของจังหวัด

2.2.1 ชื่อและที่มากลองมังคละของจังหวัดของท่านอย่างไร

2.2.2 ส่วนประกอบและโครงสร้างกลองมังคละของจังหวัดของท่านอย่างไร

2.2.3 วัสดุที่ใช้ทำกลองมังคละของจังหวัดของท่านอย่างไร มีชื่อเรียกว่าอะไร

2.2.4 ระบบเสียงกลองมังคละของจังหวัดของท่านอย่างไร

2.2.5 กลองมังคละมีบทบาทหน้าที่ในการบรรเลงอย่างไรบ้าง

2.3 กลองยืนของจังหวัดพิษณุโลก

2.3.1 ชื่อและที่มากลองยืนของจังหวัดของท่านอย่างไร

2.3.2 ส่วนประกอบและโครงสร้างกลองยืนของจังหวัดของท่านอย่างไร

2.3.3 วัสดุที่ใช้ทำกลองยืนของจังหวัดของท่านอย่างไร มีชื่อเรียกว่าอะไร

2.3.4 ระบบเสียงกลองยืนของจังหวัดของท่านอย่างไร

2.3.5 กลองยืนมีบทบาทหน้าที่ในการบรรเลงอย่างไรบ้าง

2.4 กลองหลอนของจังหวัด.....

2.4.1 ชื่อและที่มากลองหลอนของจังหวัดของท่านอย่างไร

2.4.2 ส่วนประกอบและโครงสร้างกลองหลอนของจังหวัดของท่านอย่างไร

2.4.3 วัสดุที่ใช้ทำกลองหลอนของจังหวัดของท่านอย่างไร มีชื่อเรียกว่าอะไร

3.4.4 ระบบเสียงกลองหลอนของจังหวัดพิษณุโลกอย่างไร

2.3.5 กลองหลอนมีบทบาทหน้าที่ในการบรรเลงอย่างไรบ้าง

Mahasarakham University

2.5 ฆ้องมังคละของจังหวัด.....

2.5.1 ชื่อและที่มาของฆ้องมังคละ จังหวัดของท่านอย่างไร

2.5.2 ส่วนประกอบและโครงสร้างฆ้องมังคละของจังหวัดของท่านอย่างไร

2.5.3 วัสดุที่ใช้ทำฆ้องมังคละของจังหวัดของท่านอย่างไร มีชื่อเรียกว่าอะไร

2.5.4 ระบบเสียงฆ้องมังคละของจังหวัดของท่านอย่างไร

2.3.5 ฆ้องมังคละมีบทบาทหน้าที่ในการบรรเลงอย่างไรบ้าง

3. การผสมวงดนตรีมังคละของจังหวัด.....เป็นอย่างไร?

3.1 เครื่องดนตรีในวงดนตรีมังคละจากอดีต – ถึงปัจจุบัน มีวิวัฒนาการอย่างไรบ้าง

3.2 การผสมวงดนตรีมังคละในงานมงคลเป็นอย่างไรบ้าง?

3.3 การผสมวงดนตรีมังคละในงานอวมงคลเป็นอย่างไรบ้าง?

3.4 ตำแหน่งในการบรรเลงเครื่องดนตรีมีกี่รูปแบบ เช่น รูปแบบนั่งบรรเลง เดินบรรเลง เป็นอย่างไร?

4. พิธีกรรมความเชื่อเกี่ยวกับวงดนตรีมังคละของจังหวัดของท่านมีพิธีกรรมใดบ้าง?

4.1 วงดนตรีมังคละมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องอะไรบ้าง?

4.2 มีพิธีกรรมไหว้ครูประจำปีหรือไม่ ถ้ามีมีขั้นตอนอย่างไรบ้าง?

4.2 มีพิธีกรรมไหว้ครูเพื่อเริ่มเรียนดนตรีมังคละหรือไม่ ถ้ามีมีขั้นตอนอย่างไรบ้าง?

4.3 มีพิธีไหว้ครูก่อนการแสดงหรือไม่ ถ้ามีมีขั้นตอนอย่างไรบ้าง?.....

5. โอกาสแสดงและการแต่งกายของวงดนตรีมังคละ จังหวัดของท่านเป็นอย่างไรบ้าง?

5.1 โอกาสแสดงดนตรีมังคละในจังหวัดของท่านใช้แสดงในงานใดบ้าง และมีรายละเอียดอย่างไร?

5.2 การแต่งกายนักแสดงฝ่ายชายประกอบการบรรเลงดนตรีมังคละในจังหวัดของท่านเป็นอย่างไร?

5.3 การแต่งกายนักแสดงฝ่ายชายประกอบการบรรเลงดนตรีมังคละในจังหวัดของท่านเป็นอย่างไร?

6. บทเพลงที่ใช้บรรเลงในวงดนตรีมังคละของจังหวัด.....มีเพลงอะไรบ้าง?

7. วิธีการบรรเลงเครื่องดนตรีในวงมังคละของจังหวัด.....มีวิธีการบรรเลงอย่างไร?

7.1.1 ปี่มังคละมีวิธีการบรรเลงอย่างไร?

7.1.2 กลองหลอนมีวิธีการบรรเลงอย่างไร?

7.1.กลองยืนมีวิธีการบรรเลงอย่างไร?

7.1.4 กลองมังคละมีวิธีการบรรเลงอย่างไร?

7.1.5 โหม่งมังคละมีวิธีการบรรเลงอย่างไร?

7.1.6 ฉาบเล็กมีวิธีการบรรเลงอย่างไร?

7.1.7 ฉาบใหญ่มีวิธีการบรรเลงอย่างไร?

7.1.8 ฉิ่งมีวิธีการบรรเลงอย่างไร?

7.1.9 กรับมีวิธีการบรรเลงอย่างไร?

ผู้สัมภาษณ์ชื่อ.....เวลา.....ณ สถานที่.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ..... ชื่อผู้ช่วยสัมภาษณ์.....

Mahasarakham University

ตอนที่ 2 ศึกษาสภาพปัญหาและความจำเป็นในการสร้าง หลักสูตรฝึกอบรม วงดนตรีมังคละเพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่าง

1. คำถามเกี่ยวกับสภาพปัญหาวงดนตรีมังคละ

1.1 ท่านคิดว่าสภาพปัญหาของวงดนตรีมังคละในอดีตมีสภาพปัญหาอย่างไร
1.2 ท่านคิดว่าสภาพปัญหาของวงดนตรีมังคละในปัจจุบันมีสภาพปัญหาอย่างไร
1.3 ท่านคิดว่าสภาพปัญหาของวงดนตรีมังคละในอนาคตมีสภาพปัญหาอย่างไร
1.4. ท่านคิดว่าจุดอ่อนของวงดนตรีมังคละมีอะไรบ้าง
1.5 ท่านคิดว่าจุดแข็งของวงดนตรีมังคละมีอะไรบ้าง
1.6 ท่านคิดว่าอุปสรรคของการอนุรักษ์และสืบทอดวงดนตรีมังคละนั้น มีอุปสรรคอย่างไรบ้าง

2. คำถามเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวงดนตรีมังคละ

2.1 ท่านต้องการให้มีการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมหรือไม่
2.2 ท่านคิดว่าหลักสูตรฝึกอบรมวงดนตรีมังคละมีความจำเป็นหรือไม่

3. คำถามเกี่ยวกับแนวทางการสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม

3.1 เกี่ยวกับหลักสูตรฝึกอบรม
  3.1.1 วิทยากรในการฝึกอบรมควรมีคุณสมบัติอย่างไร
  3.1.2 ผู้เข้ารับการฝึกอบรมควรมีคุณสมบัติอย่างไร
  3.1.3 หลักสูตรฝึกอบรมควรมีจุดมุ่งหมายอย่างไร
  3.1.4 หลักสูตรฝึกอบรมควรใช้ระยะเวลาในการฝึกอบรมเท่าไร
  3.1.5 สื่อ/อุปกรณ์ในการฝึกอบรมควรมีลักษณะอย่างไร
  3.1.6 การประเมินผลฝึกอบรมควรใช้วิธีใด
3.2 เกี่ยวกับด้านโครงสร้างและเนื้อหาหลักสูตรฝึกอบรม
  3.2.1 คำอธิบายหลักสูตรฝึกอบรมควรเป็นอย่างไร
  3.2.2 วัตถุประสงค์หลักสูตรฝึกอบรมควรเป็นอย่างไร
  3.2.3 องค์ประกอบของเนื้อหาหลักสูตรแต่ละหน่วยควรมีเนื้อหาสาระอะไรบ้าง

ตอนที่ 4 ความคิดเห็น/ข้อเสนอแนะในการสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวงดนตรีมังคละ

4.1 เมื่อจบหลักสูตรฝึกอบรม ผู้เข้ารับการฝึกอบรมควรมีลักษณะที่พึงระสงค์อย่างไร
4.2 ท่านคิดว่าควรสร้างหลักฝึกอบรมมังคละหรือไม่
4.3 ข้อเสนอแนะอื่นๆ

Mahasarakham University

แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation)

สำหรับการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม

วงดนตรีมังคละสำหรับ ครูดนตรีเพื่อสืบสานวัฒนธรรมภาคเหนือตอนล่าง

.....

1. กิจกรรมที่สังเกต.....
2. วัน เวลา สถานที่.....
3. บุคลากร (ผู้ร่วม).....
4. เนื้อหาสาระจากการสังเกต
   - 4.1 วิถีชีวิตของประชาชนในชุมชน อาชีพ พิธีกรรมทางศาสนา
   - 4.2 วิถีชีวิตของวงดนตรีมังคละ
   - 4.3 อุปกรณ์และการแต่งกายประกอบการแสดง
   - 4.4 ขั้นตอนและวิธีการแสดง
   - 4.5 ความเชื่อ/พิธีกรรมก่อนแสดง/เวลาขณะแสดง/หลังการแสดง
   - 4.6 บทเพลงที่ใช้ประกอบการแสดงในงานต่างๆ
   - 4.7 วิธีกระบวนการถ่ายทอดทั้งสถานศึกษาและวงดนตรีทั่วไป
   - 4.8 อื่นๆ
5. การมีส่วนร่วมในกิจกรรม
   - 5.1 .....
   - 5.2 .....
   - 5.3 .....
6. กิจกรรมประกอบการสังเกต
   - 6.1 ถ่ายรูป
   - 6.2 ถ่ายวีดีโอ
   - 6.3 เครื่องบันทึกเสียง
   - 6.4 สัมภาษณ์
   - 6.5 จดบันทึก
7. อื่นๆ

ผู้สังเกต..... (ผู้วิจัย)

ผู้ร่วมฟัง..... (ผู้ช่วย)

วันที่..... เดือน ..... พ.ศ. .....สถานที่ .....

Mahasarakham University

แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation)

สำหรับการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม

วงดนตรีมังคละสำหรับ ครูดนตรีเพื่อสืบสานวัฒนธรรมภาคเหนือตอนล่าง

.....

1. กิจกรรมที่สังเกต.....
2. วัน เวลา สถานที่.....
3. บุคลากร (ผู้ร่วม).....
4. เนื้อหาสาระจากการสังเกต
   - 4.1 ลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ที่อยู่อาศัย การคมนาคม การศึกษา การสาธารณสุข
   - 4.2 วิถีชีวิตของประชาชนในชุมชน อาชีพ กิจกรรม
   - 4.3 บทบาทของวงดนตรีมังคละ ในวิถีชีวิต
   - 4.4 อื่นๆ
5. การมีส่วนร่วมในกิจกรรม
   - 5.1 .....
   - 5.2 .....
   - 5.3 .....
6. กิจกรรมประกอบการสังเกต
   - 6.1 ถ่ายรูป
   - 6.2 ถ่ายวีดีโอ
   - 6.3 เครื่องบันทึกเสียง
   - 6.4 สัมภาษณ์
   - 6.5 จดบันทึก
7. อื่นๆ

ผู้สังเกต..... (ผู้วิจัย)

ผู้ร่วมฟัง..... (ผู้ช่วย)

วันที่..... เดือน ..... พ.ศ. .....สถานที่ .....

Mahasarakham University

แบบการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)
สำหรับการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม
วงดนตรีมังคละสำหรับ ครูดนตรีเพื่อสืบสานวัฒนธรรมภาคเหนือตอนล่าง

.....

คำชี้แจง การสนทนากลุ่ม จำนวน 12 คน

การสนทนากลุ่มครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ หาข้อสรุปเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวงดนตรีมังคละในเขตภาคเหนือตอนล่าง ปัญหาความต้องการจำเป็นในการสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวงดนตรีมังคละ การสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวงดนตรีมังคละ แนวทางการสืบสานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่าง และรวบรวมบทเพลงมังคละเพื่อนำไปพัฒนาเป็นมาตรฐานเดียวกันและสร้างเป็นหลักสูตรฝึกอบรมวงดนตรีมังคละต่อไป

คำชี้แจง จำนวนผู้สนทนากลุ่มจำนวน 12 คน

1. ข้อมูลเบื้องต้น

ชื่อ-นามสกุลผู้ร่วมสนทนา.....
หน่วยงาน.....
วันที่.....เดือน ..... พ.ศ. ..... เวลา.....น.
สถานที่.....ตำบล.....จังหวัด.....
โทรศัพท์ผู้เข้าร่วมสนทนา.....

รายชื่อผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม จำนวน 12 คน

1. นายอุทาน บุญเมือง ผู้ดำเนินรายการ (Moderator)
2. ..... ผู้จดบันทึก (Notetaker)
3. ..... ผู้ช่วยทั่วไป (Assistant)
4. .....
5. .....
6. .....
7. .....
8. .....
9. .....
10. .....
11. .....
12. .....

2. ประเด็นการสนทนาตามคำถามของการวิจัย

2.1 ประวัติความเป็นมาของวงดนตรีมังคละในเขตภาคเหนือตอนล่าง
2.2 ปัญหาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวงดนตรีมังคละ
2.3 การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวงดนตรีมังคละ
2.4 แนวทางการสืบสานวงดนตรีมังคละวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่าง
2.5 ข้อเสนอแนะ
2.6 ข้อสรุปของประเด็นในการสนทนา

Mahasarakham University

3. สรุปของประเด็นในการสนทนา.....
4. อื่นๆ .....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ..... **การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)**.....
.....
ผู้สัมภาษณ์ชื่อ.....นามสกุล.....

Mahasarakham University

แบบประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop)
สำหรับการวิจัยเรื่อง การสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม
วงดนตรีมังคละสำหรับ ครูดนตรีเพื่อสืบสานวัฒนธรรมภาคเหนือตอนล่าง

คำชี้แจง จำนวนผู้สนทนากลุ่ม จำนวน 25 คน

1. ข้อมูลเบื้องต้น

ชื่อ-นามสกุลผู้ร่วมสนทนา.....
หน่วยงาน.....
วันที่.....เดือน ..... พ.ศ. ..... เวลา.....น.
สถานที่.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....
โทรศัพท์ผู้เข้าร่วมสนทนา.....

2. รายการสนทนา

ระเบียบวาระที่ 1 ประธานในพิธีกล่าวเปิดประชุม และชี้แจงวัตถุประสงค์ของการประชุม

ระเบียบวาระที่ 2 ผู้วิจัยกล่าวถึงความเป็นมาของงานวิจัยเรื่องการสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครู เรื่องวงดนตรีมังคละเพื่อสืบสานวัฒนธรรมภาคเหนือตอนล่าง

ระเบียบวาระที่ 3 เรื่องการประชุมเพื่อพิจารณาวิพากษ์หลักสูตรฝึกอบรมครู เรื่องวงดนตรีมังคละเพื่อสืบสานวัฒนธรรมภาคเหนือตอนล่าง โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 ชื่อโครงการ
2.2 หลักการและเหตุผล
2.3 วัตถุประสงค์
2.4 คุณสมบัติของผู้เข้ารับการอบรม
2.5 หลักสูตรการฝึกอบรม
  2.5.1 ชื่อหมวดวิชา จำนวนชั่วโมง
  2.5.2 ชื่อหัวข้อวิชา
  2.5.3 วัตถุประสงค์
  2.5.4 แนวการอบรม
  2.5.5 เทคนิคฝึกอบรม
2.6 ระยะเวลาในการฝึกอบรม
2.7 สถานที่ฝึกอบรม
2.8 วิทยากรในการฝึกอบรม
2.9 เทคนิคหรือวิธีการฝึกอบรม
  2.9.1 การประเมินผลการฝึกอบรม
  2.9.2 การรับรองผลหรือการผ่านการฝึกอบรม
  2.9.3 จำนวนผู้เข้าร่วมโครงการ
  2.9.4 ที่ปรึกษาโครงการฝึกอบรม

Mahasarakham University

2.9.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการฝึกอบรม

2.10 สรุปของประเด็นในการสนทนา

2.11 ข้อเสนอแนะอื่นๆ

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ..... สถานที่ประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) .....
.....
ผู้สัมภาษณ์ชื่อ.....นามสกุล.....

Mahasarakham University

ภาคผนวก ค
ประมวลภาพเก็บข้อมูล

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 38 สัมภาษณ์มังคละในงานอวมงคล

ภาพประกอบ 39 มังคละขณะทำการฌาปนกิจ

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 40 มังคละในงานอวมงคล

ภาพประกอบ 41 มังคละในงานอวมงคล

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 42 นายประโยชน์ ลูกพลับ และผู้วิจัยร่วมค้นร่องรอยวงดนตรีมังคละในจังหวัดพิษณุโลก

ภาพประกอบ 43 นายประโยชน์ ลูกพลับ กล่าวถึงร่องรอยวงดนตรีมังคละในจังหวัดพิษณุโลก

Mahasarakham University

ภาคผนวก ง
โครงการประชุมเชิงปฏิบัติการวิพากษ์หลักสูตรฝึกอบรมครู
เรื่องวงดนตรีมังคละภาคเหนือตอนล่าง

Mahasarakham University

โครงการประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ

การสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครู เรื่องวงดนตรีมังคละเพื่อสืบสานวัฒนธรรมภาคท้องถิ่น ในเขตเหนือตอนล่าง

ความเป็นมา

ด้วยข้าพเจ้านายอุทาน บุญเมือง นิสิตปริญญาเอก รุ่นที่ 13 สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้ทำการวิจัยเรื่องการสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครู เรื่องวงดนตรีมังคละเพื่อสืบสานวัฒนธรรมภาคเหนือตอนล่าง ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ และได้ดำเนินการลงพื้นที่ศึกษาด้านองค์ความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับวงดนตรีมังคละในเขตภาคเหนือตอนล่างจำนวน 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดสุโขทัย และจังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อเป็นฐานข้อมูลสำคัญในการนำมาวิเคราะห์ กลั่นกรอง และคัดเลือก เพื่อที่จะนำมาจัดทำลงในเนื้อหาสาระของการฝึกอบรม ทั้งนี้ผู้วิจัยยังดำเนินการลงพื้นที่สำรวจสภาพปัญหา ความต้องการ และความจำเป็นจากหน่วยงานต่างๆ เช่น โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย ในเขตท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่าง เพื่อให้ทราบถึงความต้องการที่แท้จริง และเพื่อให้หลักสูตรฝึกอบรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นนั้น สามารถใช้ได้จริง ตลอดจนผู้อบรมสามารถมีความรู้ ความเข้าใจ ทั้งด้านทฤษฎีและปฏิบัติ หลังจากสร้างขึ้นแล้ว กระบวนการที่สำคัญอีกกระบวนการหนึ่งนั้นก็คือการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ซึ่งจะเป็นการนำเสนอ และการวิพากษ์ วิจารณ์ การสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครู เรื่องวงดนตรีมังคละเพื่อสืบสานวัฒนธรรมภาคเหนือตอนล่างที่ผู้วิจัยได้ทำการสร้างและพัฒนาขึ้น เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อนำเสนอการสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครู เรื่องวงดนตรีมังคละเพื่อสืบสานวัฒนธรรมภาคเหนือตอนล่างที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการสำรวจสภาพปัญหา ความต้องการ จำเป็นต่อผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ
2. เพื่อวิพากษ์ และร่วมกันเสนอแนะหลักสูตรฝึกอบรมครู เรื่องวงดนตรีมังคละเพื่อสืบสานวัฒนธรรมภาคเหนือตอนล่าง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงข้อผิดพลาดของหลักสูตร จากการวิพากษ์ของผู้เชี่ยวชาญ
2. ได้รับข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตร วัดและประเมินผล ผู้บริหารด้านวัฒนธรรม นักวิชาการด้านวัฒนธรรม
3. ได้รับการยืนยันจากนักดนตรีมังคละทั้ง 3 จังหวัด ให้เกิดความเชื่อมั่นโปร่งใส่ว่าหลักสูตรดังกล่าวที่สร้างขึ้นนี้ จะไม่ทำลายวัฒนธรรมด้านดนตรี และยังรักษารูปแบบดั้งเดิมอยู่
4. เพื่อให้พบแนวทางในการนำหลักสูตรไปแก้ไขปรับปรุงและพัฒนาให้ถึงขีดความสมบูรณ์อย่างเต็มรูปแบบ

Mahasarakham University

ผู้เข้าร่วมประชุม ประกอบด้วย

1. ผู้ทรงคุณวุฒิ
2. ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรฝึกอบรม
3. ผู้บริหารด้านศิลปวัฒนธรรม
4. นักวิชาการด้านศิลปวัฒนธรรม
5. ตัวแทนผู้เชี่ยวชาญด้านวงดนตรีวงดนตรีมังคละ
6. หัวหน้าวงดนตรีมังคละและผู้ปฏิบัติวงดนตรีมังคละทั้ง 3 จังหวัด
7. ผู้เกี่ยวข้องและผู้สนใจในวงดนตรีมังคละประชาชน ครู อาจารย์ นักเรียนนักศึกษา ฯลฯ

วิธีดำเนินการประชุม

ระเบียบวาระที่ 1 ประธานในพิธีกล่าวเปิดประชุม และชี้แจงวัตถุประสงค์ของการประชุม

ระเบียบวาระที่ 2 ผู้วิจัยกล่าวถึงความเป็นมาของงานวิจัยเรื่องการสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครู เรื่องวงดนตรีมังคละเพื่อสืบสานวัฒนธรรมภาคเหนือตอนล่าง

ระเบียบวาระที่ 3 เรื่องการประชุมเพื่อพิจารณาวิพากษ์หลักสูตรฝึกอบรมครู เรื่องวงดนตรีมังคละเพื่อสืบสานวัฒนธรรมภาคเหนือตอนล่าง

วัน/เวลา/สถานที่

ห้องประชุมสิริราชภัฏ สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม (ส่วนวังจันทน์) อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก 65000

ผู้รับผิดชอบโครงการ

นายอุทาน บุญเมือง นิสิตปริญญาเอก รุ่นที่ 13 สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ คณะวัฒนธรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Mahasarakham University

กำหนดการประชุมเชิงปฏิบัติการวิพากษ์หลักสูตรฝึกอบรมครู
เรื่องวงดนตรีมังคละเพื่อสืบสานวัฒนธรรมภาคเหนือตอนล่าง
ณ ห้องประชุมสิริราชภัฏ สำนักศิลปะและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม (ส่วนวังจันทน์) อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก 65000

เวลา	กิจกรรม	หมายเหตุ
8.00 น. - 8.30 น.	ลงทะเบียน	
8.40 น. - 8.45 น.	กล่าวรายงานวัตถุประสงค์ของการประชุม	นายอุทาน บุญเมือง
8.45 น. - 8.50 น.	กล่าวเปิดงานโดยวัฒนธรรมจังหวัดพิษณุโลก	นายอมร กิตติกวางทอง
8.50 น. - 9.20 น.	บรรยายพิเศษเรื่อง วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ และแนวทางการอนุรักษ์ สืบสานวงมังคละของภาคเหนือตอนล่าง โดยวัฒนธรรมจังหวัดพิษณุโลก	นายอมร กิตติกวางทอง
9.20 น. - 9.30 น.	กล่าวปราศรัย และ กล่าวขอบคุณในนาม คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม กลุ่มตัวแทนผู้เข้าประชุมเชิงปฏิบัติการจาก 3 จังหวัดภาคเหนือตอนล่าง	อ.ดร.ปรารภ แก้วเศษ (ตัวแทนคณะวัฒนธรรม)
9.30 น. - 10.45 น.	พิจารณาวิพากษ์หลักสูตรฝึกอบรมส่วนที่ 1	นายอุทาน บุญเมือง เป็นผู้ดำเนินรายการ
10.45 น. - 11.00 น.	พักรับประทานอาหารว่าง	
11.00 น. - 12.00 น.	พิจารณาวิพากษ์หลักสูตรฝึกอบรมสวนที่ 2	
12.00 น. - 13.00 น.	พักรับประทานอาหารกลางวัน	
13.00 น. - 14.45 น.	พิจารณาวิพากษ์หลักสูตรฝึกอบรมสวนที่ 3 หน่วยการเรียนรู้ที่ 1-5	
14.45 น. – 15.00 น.	พักรับประทานอาหารว่าง	
15.00 น. – 16.30 น.	พิจารณาวิพากษ์หลักสูตรฝึกอบรมสวนที่ 3 หน่วยการเรียนรู้ที่ 6-10	
16.30 น. - 17.00 น.	ผู้วิจัยกล่าวขอบคุณผู้เข้าร่วมประชุมกล่าวปิดการประชุม และกล่าวขอบคุณในนามคณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม กลุ่มตัวแทนผู้เข้าประชุมเชิงปฏิบัติการจาก 3 จังหวัดภาคเหนือตอนล่าง	นายอุทาน บุญเมือง อ.ดร.ปรารภ แก้วเศษ

Mahasarakham University

ภาคผนวก จ
รายนามผู้เชี่ยวชาญ

Mahasarakham University

รายนามผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ

ลำดับที่	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง
1	นายอมร กิตติกวางทอง	วัฒนธรรมจังหวัดพิษณุโลก
2	อาจารย์ ดร.ปรารภ แก้วเศษ	อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
3	ผศ. ดร.โชติ บดีรัฐ	รองผู้อำนายการสำนักศิลปะฯ ผู้เกี่ยวข้อง
4	ผศ. ดร.ธนสาร เพ็งพุ่ม	รองผู้อำนายการสำนักศิลปะฯ เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีนวัตกรรมทางการศึกษา
5	อาจารย์ ดร.อำนาจ บุญอนนท์	ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรท้องถิ่นและดนตรี
6	อาจารย์ ดร.ปัณณวิทย์ ใบกุหลาบ	ผู้เชี่ยวชาญด้านวัดและประเมินผลทางการศึกษา
7	อาจารย์ ดร.ณัฏฐนิช นักปี่	ผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรี สาขาดนตรี ม.นเรศวร
8	ผศ. ดร.กมลธรรม เกื้อบุตร	ผู้เชี่ยวชาญด้าน สาขาดนตรี มรภ.พิบูลสงคราม
9	ผศ. เดชน์ คงอิ่ม	ผู้เชี่ยวชาญด้านการเรียบเรียงและประพันธ์เพลง มรภ.พิบูลสงคราม
10	อาจารย์สุรศักดิ์ อุสาหะกานนท์	ผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรี/หัวหน้าสาขาดนตรีศึกษา มรภ.พิบูลสงคราม
11	นายเคียง ชำนิ	ครูผู้สอน/ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์/ดนตรีไทยและวงดนตรีมังคละ
12	นายทศพล แซ่เตีย	ผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีมังคละ จ.สุโขทัย
13	นายทศพร นาคพรหม	ผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีมังคละ จ.สุโขทัย
14	นายถนัดกิจ ขวัญแก้ว	ผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีมังคละ จ.อุตรดิตถ์
15	นายประโยชน์ ลูกพลับ	ผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีมังคละ จ.พิษณุโลก
16	นายศุภชัย ธีรกุล	ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรดนตรีศึกษา
17	นายสุวัฒน์ สุวรรณโรจน์	ผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีมังคละ จ.สุโขทัย
18	นายอารี ไกรบุตร	ผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีมังคละ จ.สุโขทัย
19	นายประเทือง ทองเป๋า	ผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีมังคละ จ.สุโขทัย
20	นางสาวจุฑามาศ ศรีสมบัติ	ผู้เกี่ยวข้องดนตรีมังคละ
21	นางสาวปรียาภรณ์ ชาวหน้าไม้	ผู้เกี่ยวข้องดนตรีมังคละ
22	นางสาวณัชชา สนส่งเพ็ชร	ผู้เกี่ยวข้องดนตรีมังคละ
23	นายฉัตรชัย ศรีทอง	ผู้เกี่ยวข้องดนตรีมังคละ
24	นายประภาษ อ่ำพูล	ครูผู้สอนผู้เกี่ยวข้องดนตรีมังคละ

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 44 ประชุมเชิงปฏิบัติการวิพากษ์หลักสูตรฝึกอบรม

ภาพประกอบ 45 ประชุมเชิงปฏิบัติการวิพากษ์หลักสูตรฝึกอบรม

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 46 ประชุมเชิงปฏิบัติการวิพากษ์หลักสูตรฝึกอบรม

ภาพประกอบ 47 ประชุมเชิงปฏิบัติการวิพากษ์หลักสูตรฝึกอบรม

Mahasarakham University

ประวัติย่อของผู้วิจัย

Mahasarakham University

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ	นายอุทาน บุญเมือง
วันเกิด	วันที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ. 2524
สถานที่เกิด	อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 2542/1 หมู่ 9 ตำบลห้วยกรด อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท 17140
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อาจารย์ประจำสาขาวิชาดนตรีศึกษา
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	สาขาวิชาดนตรีศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก 65000

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2550	ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.) สาขาดนตรี (แขนงดนตรีไทย) มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
พ.ศ. 2551	ประกาศนียบัตรวิชาชีพครู (ป.วิชาชีพครู) มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
พ.ศ. 2554	ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.) สาขาวิชาดนตรี (แขนงดนตรีศึกษา) มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยาฯ
พ.ศ. 2561	ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) สาขาวิชาดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
พ.ศ. 2561	ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Mahasarakham University